

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

MİTİNGLERLE SAVAŞ: OSMANLI KAMUOYUNUN
BALKAN TEPKİSİ (1912–1913)

TARİH YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞULE TURGÜLER

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ömer METİN

BOLU, TEMMUZ 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Şule TURGÜLER tarafından hazırlanan “**MİTİNGLERLE SAVAŞ: OSMANLI KAMUOYUNUN BALKAN TEPKİSİ (1912–1913)**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 28/07/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Ömer METİN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Mehmet SOLAK
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Onur ÇAPAR
Düzce Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

ŞULE TURGÜLER

ÖZET

MİTINGLERLE SAVAŞ: OSMANLI KAMUOYUNUN BALKAN TEPKİSİ (1912–1913)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞULE TURGÜLER
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ÖMER METİN)

BOLU, TEMMUZ - 2025
X+153 sayfa

Bu tez çalışması, Balkan Savaşları döneminde Osmanlı coğrafyasında düzenlenen miting, nümayiş ve konferansları tarihsel ve toplumsal bağlamlarıyla incelemektedir. Çalışmada söz konusu toplumsal mobilizasyon biçimlerinin düzenlenme amaçları, gerçekleştirilen konuşmaların içerikleri, miting organizasyonlarında görev alan heyetlerin yapısı, halkın bu etkinliklerdeki katılım düzeyi ve rolü, mitinglerin coğrafi dağılımı ile mekansal tercihleri detaylı biçimde analiz edilmektedir. Ayrıca mitingler aracılığıyla toplanan maddi yardımlar, askeri destek girişimleri ve diğer organizasyonel unsurlar da değerlendirilerek, dönemin kamuoyunun savaş sürecine verdiği tepkiler çok boyutlu olarak ortaya konulmaktadır. Yazım sürecinde Balkan Savaşlarını daha derinlemesine anlaşılabilmesi ve savaş sürecinde halkın tutum ve tepkilerinin incelenebilmesi amacıyla, öncelikli olarak Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi belgeleri ile Ankara Üniversitesi Gazete Arşivi ve Milli Kütüphane Arşivi’nde yer alan süreli yayınlardan yararlanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, I. Balkan Savaşı döneminde İstanbul, Anadolu, Balkan coğrafyası, Arap coğrafyası, Amerika ve Hindistan’da gerçekleştirilen miting ve nümayişler detaylı biçimde ele alınmıştır. İkinci bölümde, Edirne’nin geri alınışını anmak amacıyla Edirne, İzmir, İstanbul ve Midye şehirlerinde gerçekleştirilen mitingler ile Darülfünun öğrencilerinin organize ettiği “Edirne Seyahati” etkinlikleri ele alınmaktadır. Bu çalışma, ilgili döneme ait bilgi ve belge analizleri temelinde gerçekleştirilmiş olup, Balkan Tarihi alanındaki araştırmalara anlamlı katkılar sunmayı hedeflemektedir.

ANAHTAR KELİMELEER: Balkan Savaşları, Milliyetçilik, Miting, Nümayiş.

ABSTRACT

WAGING WAR WITH RALLIES: OTTOMAN PUBLIC OPINION AND THE BALKAN RESPONSE (1912-1913)

**MSC THESIS
ŞULE TURGÜLER
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF HISTORY
(SUPERVISOR: PROF. DR. ÖMER METİN)**

**BOLU, JULY 2025
X+153 pages**

This thesis examines the rallies, demonstrations, and conferences held in the Ottoman Empire during the Balkan Wars in their historical and social contexts. The study analyzes in detail the purposes of organizing these forms of social mobilization, the content of the speeches delivered, the structure of the committees involved in organizing the rallies, the level of participation and role of the public in these events, and the geographical distribution and spatial preferences of the rallies. In addition, material aid collected through rallies, military support initiatives, and other organizational elements are also evaluated, revealing the multidimensional responses of the public to the war process during that period. In order to gain a deeper understanding of the Balkan Wars and examine the attitudes and reactions of the people during the war, the documents of the Ottoman Archives of the State Archives Presidency and the periodicals in the Ankara University Newspaper Archives and the National Library Archives were primarily used in the writing process. The first section of the study examines in detail the rallies and demonstrations held in Istanbul, Anatolia, the Balkans, the Arab world, America, and India during the First Balkan War. The second section discusses the rallies held in Edirne, Izmir, Istanbul, and Midye to commemorate the recapture of Edirne, as well as the “Edirne Trip” events organized by Darülfünun students. This study is based on analyses of information and documents from the relevant period and aims to make meaningful contributions to research in the field of Balkan history.

KEYWORDS: Balkan Wars, Rally, Nationalism, Public Demonstration.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	vii
TEŞEKKÜR	x
1. GİRİŞ	1
2. BİRİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI SÜRECİNDE TOPLUMSAL MOBİLİZASYON VE SİYASİ PROPAGANDA ARACI OLARAK MİTİNGLER.....	6
2.1 İstanbul’da Gerçekleştirilen Toplumsal Gösteriler.....	9
2.1.1.Harp Mitingi- Yıldız Sarayı Önündeki Nümayiş (3 Ekim 1912)	9
2.1.2.Müzaheret Mitingi (4 Ekim 1912):.....	15
2.1.3.Bab-ı Ali Nümayişi (7 Ekim 1912):	36
2.1.4.İdare-i Örfiye’nin İlan Süreci:	46
2.1.5.İstanbul’da Meydana Gelen Diğer Gelişmeler:	51
2.2 Taşra Bölgelerinde Organize Edilen Miting ve Nümayişler:	56
2.2.1. Adana.....	56
2.2.2. Adapazarı (Sakarya) ve İzmit	56
2.2.3. Ankara.....	59
2.2.4. Antalya	61
2.2.5. Aydın, Kütahya ve Uşak.....	62
2.2.6. Balıkesir.....	63
2.2.7. Bartın ve Kastamonu	65
2.2.8. Bolu	66
2.2.9. Burdur	67
2.2.10. Bursa	68
2.2.11. Çanakkale	70
2.2.12. Denizli.....	71
2.2.13. Diyarbakır	72
2.2.14. Edirne.....	72
2.2.15. Erzincan	73
2.2.16. Erzurum	74
2.2.17. Eskişehir	74
2.2.18. Giresun.....	75
2.2.19. İzmir.....	76
2.2.20. Kayseri	78
2.2.21. Kırklareli	82

2.2.22.Konya ve Karaman	82
2.2.23.Manisa.....	84
2.2.24.Mardin.....	85
2.2.25.Nevşehir	85
2.2.26.Ordu	86
2.2.27.Rize	87
2.2.28.Samsun.....	89
2.2.29.Tekirdağ	91
2.2.30.Trabzon	91
2.2.31.Urfa	93
2.2.32.Van.....	93
2.2.33.Yozgat.....	93
2.3 Balkan Coğrafyasında Organize Edilen Miting ve Nümayişler	94
2.3.1. Arnavutluk	94
2.3.2. Atina	96
2.3.3.Çetine.....	96
2.3.4.Draç	96
2.3.5.Langaza.....	97
2.3.6.Macaristan	98
2.3.7.Manastır ve Debre	98
2.3.8.Üsküp.....	99
2.3.9.Serfice ve Sisam’da	100
2.3.10.Sırbistan	101
2.3.11.Sofya ve Selanik	102
2.3.12.Taşlıca.....	104
2.3.13.Yanya	105
2.4 Amerika’da Organize Edilen Miting ve Nümayişler.....	106
2.5 Arabistan Coğrafyasında Organize Edilen Miting ve Nümayişler	107
2.5.1.Basra	107
2.5.2.Beyrut	107
2.5.3.Şam	108
2.5.4.Tahran.....	108
2.6 Hindistan'da Organize Edilen Miting ve Nümayişler.....	109
3. İKİNCİ BÖLÜM: İKİNCİ BALKAN SAVAŞI SÜRECİNDE KAMUSAL	
TEPKİ VE SİYASAL YÖNELİMLER.....	97
3.1. Edirne Mitingi	114
3.2. Edirne Seyahati	121
3.3. İzmir Mitingi	124
3.4. Balkan Savaşı'nda Kadınlar ve Organize Edilen Konferanslar.....	126
3.5. Midye Mitingi	133
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	136
KAYNAKLAR	143

EKLER.....	149
-------------------	------------

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
S.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayın

TEŞEKKÜR

Üniversiteye başladığım ilk andan itibaren bilgi birikimi ve deneyimiyle akademik yönelimin şekillenmesinde önemli etkilerde bulunan; rehberliğiyle bu noktaya ulaşmamda belirleyici rol oynayan danışman hocam Prof. Dr. Ömer METİN'e; lisans ve lisansüstü eğitim sürecim boyunca akademik gelişimime katkı sunan, desteklerini her zaman hissettiren değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet SOLAK ve Doç. Dr. Galip ÇAĞ'a en içten teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Her zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen annem Aysun TURGÜLER'e, babam Lütfi TURGÜLER'e, kardeşlerim Sedat ve Sevilay TURGÜLER'e içten teşekkürlerimi sunarım. Varlığınız benim için kıymetli bir dayanak olmuştur.

Gerçek dostluk, yaşamın bireye sunabileceği en anlamlı kazanımlardan biridir. Bu bağlamda desteğiyle bana güç veren Hatice TOPBAŞ'a en içten sevgilerimle teşekkür ederim; hayatımda olman benim için büyük bir değerdir.

1. GİRİŞ

Balkan Savaşlarının daha derinlemesine anlaşılabilmesi için öncesinde gerçekleşen siyasi ve askeri gelişmelerin kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Osmanlı ordusunun yapısal gücünde yaşanan erozyon, devletin karşılaştığı ilk ciddi krizden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Bu süreçte Osmanlı yönetimi, mevcut uluslararası ve bölgesel dinamikleri takip etmekte yetersiz kalmış; özellikle istihbarat ağlarının etkin bir biçimde geliştirilmemesi, devletin stratejik bakış açısını daraltmış ve dış dünyaya kapalı bir sistem oluşturmaya yol açmıştır. Bu eksiklikler, Balkan devletlerinin siyasi ve askeri birleşme olasılığının öngörülememesine neden olmuş ve bu da gerekli önleyici tedbirlerin alınmasını engellemiştir (Kocabaş, 1986: 264).

Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecini hızlandıran en kritik stratejik hatalardan biri, askeri alanda yapılan yanlış planlamadır. Özellikle Bulgar ve Rus büyükelçilerinin barışçıl tutumları ve ısrarlı biçimde savaş ihtimalinin düşük olduğuna dair verdikleri güvenceler, dönemin Hariciye Nazırı Gabriel Noradunkyan Efendi'yi ciddi bir yanılgıya sevk etmiştir. Bu diplomatik telkinlere itibar edilerek yaklaşık yetmiş bin askerin terhis edilmesi ve ordunun bu şekilde silahsızlandırılması, Osmanlı yönetiminin yakın tarihindeki benzer gelişmelerden yeterince ders çıkarmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, bu karar yalnızca askerî kapasitenin zayıflamasına yol açmamış, aynı zamanda devletin savaşa karşı hazırlıksız yakalanmasına neden olarak büyük bir stratejik kırılmaya zemin hazırlamıştır (Fikri, 2008: 33; Artuç, 1988: 75).

Öngörü yetersizliği sergileyen devlet erkânı bu defa Genelkurmay Başkanı Ahmet İzzet Paşa komutasında otuz beş taburluk bir askeri birliği Yemen İsyanı'nı bastırmak üzere sevk etmiştir. Taburun uzak bir coğrafyaya intikal ettirilmesi, askerlerin iklim, arazi ve sağlık koşullarına uyum sağlayamamasıyla sonuçlanmış; bu durum askerlerin birer birer hayatını kaybetmesine ve neredeyse tüm birliğin yok olmasına yol açmıştır. Askerî planlama ve stratejik öngöründen yoksun bu müdahale biçimi, Balkan Savaşı'nda elde edilebilecek son kazanım ihtimallerinin de ortadan kalkmasına neden olmuştur (Zürcher, 2012: 161; Kolaç, 2012: 13).

Bu noktada, "Balkan Devletleri nasıl oldu da birleşti?" sorusuna yanıt aranması gerekmektedir. Yunan Hükümeti, başlangıçta Bulgaristan karşıtı bir tutum

benimsemiş; Osmanlı Devleti sınırları dahilinde bir konsolosluk açılmasına izin verilmesi hâlinde, muhtemel bir Bulgaristan savaşında Osmanlı yanlısı bir pozisyon alacağını beyan etmiştir (Hall, 2003: 16-17). Ancak Osmanlı Hükümeti bu talebe olumsuz yanıt vermiştir. Siyasi politikaların sağlıklı yürütülemediği bu süreçte Kilise ve Okullar Kanunu yürürlüğe konmuş; bu düzenlemeyle birlikte Rumeli coğrafyasındaki dengeler önemli ölçüde değişmiştir. Bulgarların evrimci milliyetçilik politikasıyla birlikte ortaya koyduğu bu durum özellikle burjuva ve ruhban sınıfı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Adanır, 2001: 109-110). Oluşan elverişli koşulları fırsat olarak değerlendiren Balkan Devletleri ise bu süreçte birleşme yönünde adımlar atmaya başlamışlardır. Yunan, Sırp ve Bulgarlar geçmişten gelen köklü yapılarına dayanarak Balkanlar üzerinde söz hakkına sahip olan asil kanın kendilerinde olduğu görüşündedir. Bu bakış açısına göre Bosna ve Makedonya gibi milliyetçilik unsurunun geri planda kaldığı ülkeler diğer Balkan devletleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Bahsi geçen tehdidin ortadan kaldırılması için tek çare Osmanlı Devleti'nin bu topraklardan uzaklaştırılması olarak görülmektedir (Gökbayır, 2012: 227; Ağanoğlu, 2011: 46; Glenny, 2001: 146-147).

Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim halkın okul, kilise gibi kamuoyuna açık mekanlarının yapım ve onarım işleri Hariciye Nezareti sorumluluğundadır. Ayrıca Ortodoksların önem verdiği patrik seçimleri de yine Hariciye Nezareti'nin görevleri arasındadır. Artan dış meselelerle birlikte Hariciye Nezareti'nin bu görevlerini tam anlamıyla yerine getiremiyor oluşu Kilise ve Okullar Kanunu'nun önünü açmıştır. Kilise ve Okullar Kanunu'na göre Ortodoks Cemaati'ne bağlı dini kurum ve kuruluşlar, bulundukları bölgede nüfusça üstün olan devlete veya milliyete bağlı kalacaktır (Ortaylı, 2010: 146-147). Bu hüküm, nüfus üstünlüğünü sağlamak amacıyla diğer devletlerin çeşitli müdahale ve stratejilere yönelmesine neden olmuş ve bu süreç, Balkan İttifakı'nın oluşumuna zemin hazırlamıştır. Rusya'nın da bölgesel çıkarları doğrultusunda sağladığı destekle, Balkan hükümetleri kendi aralarında bir stratejik yol haritası oluşturarak ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapmaya başlamıştır (Şehirli, 2022: 631).

Sırp milliyetçiliğinin tarihsel hedefi olan eski güçlerine yeniden kavuşma ve “Büyük Sırbistan” idealinin gerçekleştirilmesi, Balkanlar'daki siyasal sahneye çıkmalarının temel motivasyon kaynağı olmuştur. Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhakı, Berlin Antlaşması (1878) ile öngörülen

geçici yönetimin kalıcı hale getirilmesiydi. Bu durum, Pan-Slavist akımların etkisindeki Sırbistan'da büyük bir tepki yaratmış ve emperyal yayılcılıkla doğrudan çatışan milliyetçi refleksleri körüklemiştir (Jelavich, 2009: 29). Sırbistan'ın Birinci Balkan Savaşı öncesindeki öncelikli hedefi ise Kosova ve Makedonya üzerindeki nüfuzunu pekiştirerek bu bölgeleri kendi denetimi altına almaktır. Denizlere açılabilmenin yegâne yolu olarak Makedonya'nın ele geçirilmesini gören Sırp yönetimi, bu stratejik vizyon doğrultusunda 13 Mart 1912 tarihinde Sırbistan ile Bulgaristan arasında imzalanan Dostluk ve İttifak Antlaşması ile niyetini açık biçimde ortaya koymuştur. Bu ittifak, Birinci Balkan Savaşı'nın zeminini hazırlayan önemli diplomatik girişimlerden biridir. Antlaşma, Osmanlı'ya karşı ortak bir askerî harekât planının yanı sıra ele geçirilecek toprakların paylaşımı konusunda da belirli hükümler içermektedir (Hall, 2003: 15; Yalçın, 2022: 71; Bardakçı, 1978: 36; Castellan, 1995: 386; Sabis, 2012: 31).

Yunanistan'ın stratejik hedefleri, belirli açılardan Sırp ulusal emelleriyle paralellik arz etmektedir. Adriyatik Denizi'ni kapsayan, hatta İstanbul'u da içine alan geniş çaplı bir imparatorluk kurma arzusu içerisinde olan Yunanistan, aynı zamanda Makedonya topraklarının bir kısmını kendi kontrolüne alma niyetini de taşımaktadır. Ermeni siyasi partilerinin, Osmanlı Devleti'nden uzaklaşma fikirleri, onları Venizelos'u ve projesi "megale idea"sını desteklemeye sevk etmiştir. Yunanistan Ermeni siyasilerin bu tutumunu stratejik bir hamleye dönüştürmeyi planlamıştır (Karpas, 2012: 42-43; Zeyrek, 2012: 87; Keyder, 2009: 81). Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı kendi siyasi çizgisine çekememesi, 29 Mayıs 1912 tarihinde Bulgar-Yunan İttifak Antlaşması'nın imzalanmasına zemin hazırlamıştır.¹ Devam eden Bulgar-Yunan diplomatik temasları sonucunda, bu kez 5 Ekim 1912'de bir "Askeri Konvansiyon" imzalanarak Osmanlı Devleti'nin savaş kapasitesinin zayıflatılması hedeflenmiştir. Buna göre Bulgaristan üç yüz bin ve Yunanistan yüz on bin kişilik askeri tabur hazırlayarak; zaman içerisinde bu sayının beş yüz bine ulaştırılması hedeflenecektir (Hall, 2003: 23). Balkanlarda siyasi ve askeri tansiyonun zirveye ulaştığı bu süreçte, Yunanistan'ın savaş planına dahil edilmesiyle çatışmanın genel hatları belirginleşmeye başlamıştır. İkinci Balkan Savaşı'nın temel nedeni, işte tam da bu aşamada, ittifakın iç dinamiklerinden

¹ Cevdet Küçük, ilgili tarihi Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde 13 Mart 1912 olarak vermiştir. Bkz. Küçük, C. (1992). "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları), 5, 23.

kaynaklanan stratejik gerilimle şekillenmiştir. Müzakere masasında yalnızca Osmanlı Devleti'ne karşı nasıl bir askeri harekât yürütüleceği tartışılmış; savaş sonrasında ele geçirilecek toprakların paylaşımı hakkında herhangi bir mutabakata varılmamıştır. Bu durum, ilerleyen süreçte müttefikler arasında derin anlaşmazlıklara yol açacaktır (Birbir, 2018: 13; Armaoğlu, 1997: 660-661; Yılmaz, 2000: 190).

İttifakın stratejik öneme sahip aktörlerinden biri olan Bulgaristan, kendisini tüm Balkan uluslarının tarihsel ve kültürel özü olarak konumlandırmaktadır. Bu sebepten dolayı dini ve siyasi düzlemde birleştirici bir güç rolü üstlenme yönünde bir algı inşa etmekte; tüm Balkan devletlerini tek bir yapı altında bir araya getirme amacını gütmektedir. Bu ideali gerçekleştirmek üzere Bulgar Hükümeti, Osmanlı Devleti'nin dağılmakta olan toprakları üzerinden bir genişleme stratejisi benimsemiş; Bulgar etnik nüfusunun yoğunlukla yaşadığı Makedonya'nın bir bölümü ile Trakya'yı topraklarına katma yönünde somut bir politika uygulamaya başlamıştır. Nihayetinde 27 Eylül 1912 tarihinde söz konusu ittifaka resmen katılarak, Osmanlı Devleti'ne karşı konumlandığını açık biçimde ortaya koymuştur (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1970: 56-57).

Dörtlü ittifaka son olarak Karadağ dahil olmuştur. Sürecin genel dinamiklerini dikkate alarak bu doğrultuda hareket eden Rusya, bu aşamada Karadağ'a adeta stratejik rehberlik rolü üstlenmiştir. Karadağ'ın dörtlü ittifaka katılımı, Balkanlar'daki Slav unsurların birliğini hedefleyen Pan-Slavist politikaların bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Rusya, savaşın hazırlık aşamasında Ortodoks dayanışmasını jeopolitik bir araç olarak kullanmıştır. (Jelavich, 2009: 35-38). Balkan Savaşları'na giden süreçte Rusya'nın görevlendiği General Purtopof, Çetine, Podgoriça, Nikşik ve Kolaşin gibi stratejik askeri üs merkezlerinin bulunduğu bölgelerde gerçekleştirdiği eğitim faaliyetleri aracılığıyla Karadağ ordusunun silahlanmasını temin etmiştir. Karadağ'ın askeri hazırlık sürecini ise Rusya üstlenmiştir. Mali desteğin yanı sıra askeri yardım da sağlayan Rusya, Karadağ'ın topçu birliğine çok sayıda Rus askeri konuşlandırmıştır. Rus askerlerin Karadağ topçu birliklerine konuşlandırılması hem eğitim hem de denetim amacı taşımaktadır. Bu durum, Rusya'nın Karadağ üzerindeki nüfuzunu kurumsal düzeyde tahkim ettiğini göstermektedir (Hall, 2003: 24; Arslanyürek, 2021: 190).

Rusya'nın Karadağ'a yönelik desteğinin ardında yatan çıkarlar bu noktada dikkatle incelenmelidir. Rusya, Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti üzerindeki baskı potansiyelinden yararlanarak, Balkan coğrafyasında yaşayan Slav unsurları kendi nüfuz alanına çekmeyi ve stratejik öneme sahip Boğazları etki sahasına dahil etmeyi amaçlamaktaydı. (Jelavich, 2009: 94). Bununla birlikte Rusya, Balkan devletlerinin sebep olduğu istikrarsızlık ortamını kullanarak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki genişlemesini sınırlandırmayı hedeflemiştir. Rus dış politikasının bu rasyonel ve faydacı yaklaşımı, Osmanlı Devleti tarafından ya yeterince analiz edilememiş ya da bilinçli şekilde göz ardı edilmiştir; bu da 6 Ekim 1912 tarihinde Karadağ ile Sırbistan arasında askeri bir ittifakın kurulmasına ve 8 Ekim 1912'de de Karadağ'ın öncülüğünde Birinci Balkan Savaşı'nın resmen başlamasına neden olmuştur. Savaşın başlamasıyla birlikte, Osmanlı Devleti Balkanlar'daki son topraklarını kaybetmiştir (Hall, 2003: 28-29; Karal, 1999: 288).

Balkan Savaşları, aynı zamanda modern dönemde yeniden canlanan bir "Haçlı Seferi" retoriği çerçevesinde de değerlendirilmiştir. Balkan Savaşları'nın bir "Haçlı Seferi" olarak tanımlanması, dönemin Avrupalı ve Balkanlı siyasi aktörlerinin dinsel retoriği nasıl araçsallaştırdığına işaret eder. Bulgaristan Kralı Ferdinand, 17 Ekim 1912 tarihinde Sitagora'dan yayımladığı bildiride, Bulgar ordusunu ve halkını seferber etmeye yönelik güçlü ve ajitatif söylemlere yer vermiştir. Söz konusu bildiride, Rodop ve Rilo Dağları'nın ardında yaşayan Hristiyan nüfusun Osmanlı egemenliğinden kurtarılması gereğini vurgulamış, bu doğrultuda savaşı ahlaki ve ulvi bir görev olarak tanımlamıştır. Bildiride yer alan Hristiyan halkın kurtuluşu söylemi, etno-dinsel gerekçelerle savaş meşruiyeti yaratma çabalarının bir örneğidir. "Hilal" e karşı başlatılan bu mücadelenin ilahi bir destekle yürütüldüğünü beyan ederek, çatışmaya açıkça dini bir boyut kazandırmıştır. Bu durum sadece Osmanlı'ya değil aynı zamanda İslam'a yönelik bir mücadele imajını oluşturmuştur. Aynı şekilde diğer müttefik Balkan devletleri de bu savaşı bir din savaşı olarak çerçevelemiş; kamuoyunu etkilemeye yönelik propagandalarında dini motifleri ön plana çıkarmışlardır (Helmreich, 1938: 91-92; Ahmet Cevat, 2017: 50; McCarthy, 2001: 71-73).

Kısacası, savaşın yaklaştığına dair işaretler açık ve belirgin bir şekilde tezahür etmiş; ancak bu uyarılar dönemin karar alıcıları ve kamuoyu tarafından yeterince dikkate alınmamıştır. 1910'lu yılların başından itibaren Osmanlı

kamuoyunda savaş ihtimali giderek daha yüksek sesle dile getirilmiş ancak diplomatik ve bürokratik reflekslerin zayıflığı bu sürecin etkin bir biçimde yönetilmesini engellemiştir (Zürcher, 2012: 159-161). Meydana gelen kırılmalar yalnızca askeri, sosyal ve siyasi düzlemlerde değil aynı zamanda iktisadi yapıda da kendisini açıkça hissettirmiştir. Askeri harcamaların artması, dış borçlanması hızlanması ve üretim alanındaki daralma, iktisadi yapıda kırılmalık yaratmıştır (Quataert-Zürcher, 1998: 41). İçinden çıkılmaz bir duruma sürüklenen Osmanlı Devleti, mali krize çözüm olarak olağanüstü savaş vergileri salma yoluna gitmiştir. Savaş harcamalarının finanse edilebilmesi için doğrudan ve dolaylı yollarla vergiler arttırılmış; bu durum gelir dağılımındaki adaletsizliği derinleştirmiştir. (Pamuk, 2003: 289-292) Meclis-i Mebusanda gündeme gelen bu teklif, dönemin vekilleri tarafından kayda değer bir muhalefetle karşılaşmaksızın kabul görmüştür. Artan vergi yükü karşısında halk, her ne kadar “vatan için” anlayışıyla sesini yükseltmemişse de derinleşen ekonomik buhran toplumun geniş kesimlerini ciddi bir mali darboğaza sürüklemiştir (Keyder, 2009: 84-85; Çavdar, 1995: 192).

Osmanlı ordusu içerisinde de Balkanların geleceği hakkında endişeler mevcuttu. Askeri ve öngörüsüyle adından sıkça söz ettiren Mustafa Kemal, Balkan Savaşları başlamadan önce Trablusgarp’a giderken Ali Fuat Cebesoy’a Balkanlar hakkındaki endişelerini dile getirmiştir. Aynı şekilde İstanbul’da da bir sohbet esnasında Asım Gündüz’le de “*Asım biz gidiyoruz ama korkarım ki dönüşte Rumeli’yi bile elden çıkmış bulacağız.*” düşüncelerini paylaşmıştır (Görgüllü, 2021: 2).

Mustafa Kemal, Balkan Savaşlarını şu ifadelerle özetlemiştir:

“Balkan harbi ise Türk ordusunun katıldığı bir harp değildir. Bu bambaşka bir şeydi, bir bozgundu! Fakat Türk ordusunun bozgunu değildi, hayır hiç değil, bu Türkiye’deki eskinin yıkılması, Türk ordusunun başındaki bilgisiz kumanda heyetinin geri çekilmesiydi.

Balkan kuvvetleri, bu harbin sonuçlarını, o dönemde Türkiye’ye hakim olan şahısların bilgisizliğine borçludur.

Denilebilir ki bu harp de Türkiye için bir sürprizdi. Ordu birleşebilmek ve bir plana göre toplanabilmek için yeterli zaman bulamamıştı. Öncü birlikleriyle düşman hücumları karşılanmıştı.

Büyük ve hakiki Türk ordusu teşekkül ettirilememiştir. Öyle zamanlar olmuştur ki, milleti orduya çağırmak yerine birlikler terhis edilmiştir. Bütün iktidarı ellerinde tutan birkaç şahsın bilgisizliği cesaretle müdafaa edilebilecek kabiliyetten ve kabiliyette olan bir orduyu kullanamadan, memleketin en kıymetli kısmını düşmana ikram etti. Bugünkü harp çıkmadan önce, Türkiye'nin yeniden eski durumuna gelmesi için, sadece bir sene bulunduğu hakikattir. Böyle kısa bir zamanda büyük bir şey yapılamayacağı aşîkardır." Mustafa Kemal, Balkan Savaşları'nın askeri bir yenilgi olmadığını, yönetsel ve organizasyonel hataların bir neticesi olduğunu kritik ve stratejik noktalarına değinerek analiz etmiştir. Ordunun potansiyeline ve milletin direncine güven duyarken, dönemin yönetiminin bilgisizliğini ve yetersizliğini eleştirmektedir. Aynı zamanda bu dönemin Türkiye'nin yeniden yapılanması için çok kısa ve zorlu bir zaman olduğunu vurgulamaktadır. Mustafa Kemal'in Balkan Savaşları'na dair bu sözleri, tarihsel olarak Osmanlı Devleti'nin çözölüş sürecini, askeri-siyasi zaafalarını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş mücadelesinin arka planını ortaya koyar. Mustafa Kemal'in bu sözleri aynı zamanda bir uyarı ve yol gösterici niteliği taşır; eski hatalardan ders çıkarılarak milletin ve ordunun yeniden diriltilmesi gerektiğini vurgular. Mustafa Kemal'in bu değeriendirmesi, yalnızca bir askeri tespit değil, aynı zamanda Osmanlı siyasal elitine dönük sistemsel bir eleştiridir. Kriz yönetimindeki yetersizlik, özellikle savaş gibi yüksek belirsizlik taşıyan dönemlerde, yöneticilerin stratejik öngörüye sahip olmasının gerekliliğini vurgular (İnan, 1991: 57; Zürcher, 2012: 156-159).

Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesinden iki gün sonra, 10 Ekim 1912 tarihinde Avusturya-Macaristan, Rusya, Fransa, İngiltere ve Almanya, ortak bir nota ile Osmanlı Devleti'ne savaş istemediklerini bildirmiştir. Ortak nota, 19. Yüzyıl Avrupası'nda sıklıkla başvurulmuş bir güç dengeleme aracıdır. Notada öne sürülen reform talebi, özellikle Makedonya ve Arnavutluk'taki Osmanlı idaresinin zayıflığına karşı bir çözüm önerisidir (Jelavich, 2009: 100). Bu notada Osmanlı'dan savaşa girmemesi; bunun yerine, Rumeli'de gerçekleştirilecek reformlar aracılığıyla mevcut durumun istikrara kavuşturulması talep edilmiştir. (Hall, 2003: 28-29) Büyük güçler, olası bir savaş durumunda her şeye rağmen Osmanlı Devleti'nin muzaffer olacağını öngörmekteydiler. Bu nedenle notada, savaşın sonucu ne olursa olsun Balkan coğrafyasının bütünlüğünün korunacağı ve bölgenin

mevcut statüsünün muhafaza edileceği yönünde bir ifade yer almıştır. Ancak savaşın sonucuna bakıldığında, bu beyanların pratikte karşılık bulmadığı; büyük devletlerin, Balkan Savaşları neticesinde ortaya çıkan sınır değışikliklerini fiilen destekledikleri görölmektedir. Bu süreçte Osmanlı Devleti, uluslararası arenada her bakımdan yalnız bırakılan taraf konumuna düşmüştür (Akyol, 2013: 111-112).

2. BİRİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI SÜRECİNDE TOPLUMSAL MOBİLİZASYON VE SİYASİ PROPAGANDA ARACI OLARAK MİTİNGLER

2.1. İstanbul'da Gerçekleştirilen Toplumsal Gösteriler

2.1.1. Harp Mitingi ve Yıldız Sarayı Önündeki Nümayiş (3 Ekim 1912)

İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Meclis-i Ayan Reisi olarak görevlendirilmiştir. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın İkinci Meşrutiyet'in ilanından itibaren herhangi bir siyasi parti grubuna dahil olmamış olması, onun bu göreve atanmasında belirleyici bir unsur teşkil etmiştir. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının siyasal ve toplumsal yapıyı derinden etkilendiği bu kırılğan dönemde, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'ya tevdi edilen sorumluluğun ağırlığı dikkat çekicidir (Uçarol, 1976: 338-339).

Akabinde aralarında Kamil Paşa, Ferit Paşa ve Hüseyin Hilmi Paşa gibi dönemin önde gelen siyaset adamlarının da yer aldığı, kamuoyunda “Büyük Kabine” olarak adlandırılan yeni bir bakanlar kurulu oluşturulmuştur. Bu kabinenin dikkat çeken bir diğer yönü ise, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın oğlu Mahmut Muhtar Paşa'nın da aynı hükümet yapısı içerisinde yer almasıdır; bu durum kamuoyunda söz konusu kabinenin “Baba-Oğul Kabinesi” şeklinde nitelendirilmesine yol açmıştır (Tavukçu, 2012: 70-71; ATASE. 110-9-1-5. 62/299/82; Adıvar, 2019: 220-221).

Kabine, 22 Temmuz 1912 tarihli toplantısında önceliği 25 Nisan 1909'dan beri süregelen sıkıyönetim konusuna vermiştir (Dölen, 2004: 65). Bu doğrultuda 24 Temmuz 1912 tarihinde sıkıyönetim son bulmuştur (Sabah Gazetesi, 25 Temmuz 1912, S. 8207; BOA. MV. 227/163). Bu gelişme, uzun süre siyasal pasifliğe itilen halkın kamusal alanda söz hakkı elde etmesine olanak tanımıştır. Özellikle üniversite gençliğinin öncülüğünü yaptığı topluluklar, düzenledikleri miting ve nümayişler aracılığıyla hükümet politikalarına yönelik açık eleştirilerde bulunmuşlardır (Aktar, 1999: 150; İkdâm Gazetesi, “Tezahürat”, 2 Ekim 1912, S. 5608.).

Sıkıyönetim uygulamasının sona ermesinin hemen ardından düzenlenen ilk miting, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin teşvikiyle üniversite öğrencileri tarafından organize edilmiştir. Bu miting kapsamında öğrenciler 2 Ekim 1912 tarihinde, saat 09.00'da İstanbul Beyazıt'ta yer alan Hukuk Fakültesi Konferans Salonu'nda bir araya gelmiş ve savaş ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Toplantı, Üniversite Temsilciler Kurulu tarafından yönetilmiş olup, gece saat 04.00'te sona ermiş; bunun ardından sabah 08.00'de tüm üniversite öğrenci cemiyetlerinin Hukuk Fakültesi Birinci Sınıf salonunda yeniden toplanmasına karar verilmiştir (Sabah Gazetesi, "Osmanlı Darülfünunu ve Muharebe", 3 Ekim 1912, S. 8275; İkdâm Gazetesi, "İstanbul'da Tezahürat", 3 Ekim 1912, S. 5609; Tanin, "Osmanlı Darülfünunu ve Muharebe", 3 Ekim 1912, S. 1459; İkdâm Gazetesi, "Osmanlı Darülfünunu ve Muharebe", 3 Ekim 1912, S. 369).

Öğrenciler toplantı sonrasında ellerinde bayraklar bulundurarak Bab-ı Ali'ye gelmiş ve savaşla ilgili görüşlerini ifade etmişlerdir. Ardından Bab-ı Ali Caddesi üzerinden yürüyerek İkdâm ve Alemdar gazetelerinin basım büroları önünde "*Yaşasın vatan, yaşasın harp*" ile "*Filibe'ye, Sofya'ya hücum!*" sloganlarını haykırarak gösterilerine devam etmişlerdir (Alemdar Gazetesi, "*Osmanlı Celadeti*", 3 Ekim 1912, S. 51; Alemdar Gazetesi, "*Efsane-i Eyyam*", 3 Ekim 1912, S. 51.; Turan, 2008: 36).

3 Ekim 1912 sabahı, üniversite öğrencileri Darülfünun Konferans Salonu'nda bir araya gelmiş ve bu toplantıda Müdür Yardımcısı Sadık Bey bir konuşma gerçekleştirmiştir. Ardından, Mülkiye ve Mekteb-i Aliye'den bazı öğrencilerin yaptığı konuşmalar sonrasında, öğrenciler kendilerini temsil eden flamalar ve ellerinde Osmanlı bayraklarıyla milli marşlar eşliğinde okulu terk etmişlerdir. Öğrenciler, Harbiye Nezareti'ne doğru yürüyerek nezaret önüne ulaştıklarında orduya selam vermişlerdir. Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın nezarete bulunmaması nedeniyle yerine Müsteşar Fuat Paşa aşağı inmiştir. Öğrencileri temsilen bir kişi öne çıkarak Fuat Paşa'ya "Paşa Hazretleri burada görmüş olduğunuz kitle, aralarında kesinlikle anlaşmazlık olmayan, aynı vatan sevgisini görev edinmiş ve bu yolu takip eden gençlerdir. Milli hislerin korunmasını ve harbin ilan edilmesini rica ederiz." şeklinde hitap etmiştir. Fuat Paşa ise talebi dinlemiş ve milli hislerin korunması konusunda hiçbir kusur edilmeyeceğinin sözünü vermiştir. Öğrenciler savaş durumunda her türlü fedakarlığa hazır olduklarını ve savaşa katılmak

konusunda hiçbir tereddüt taşımadıklarını ifade etmişlerdir. Topluluğun “*Yaşasın harp, kahrolsun düşmanlar!*” ve “*Hedefimiz Sofya*” sloganları arasında, bando takımı milli marşları icra etmiş ve alkışlar eşliğinde öğrenciler tekrar harekete geçmiştir (Sabah, “*Düinkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276; Tanin Gazetesi, “*Darülfünun*”, 4 Ekim 1912, S. 1460; Artuç, 1988: 90).

Önde Darülfünun sancağının yer aldığı ve arkasında Darülfünun’un farklı subelerine mensup öğrencilerin bulunduğu binlerce kişilik kalabalık, Maarif Nezareti binası önünde toplanmıştır. Bu mekanda da oldukça coşkulu hitabetler gerçekleştirilmiş; Maarif Müsteşarı Salih Zeki Bey, söz konusu konuşmalara cevaben öğrenci kitlesini takdir etmiş, teşekkürlerini sunmuş ve Osmanlı bayrağını üç kez indirip kaldırmak suretiyle topluluğu selamlamıştır (Sabah, “*Düinkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276).

“*Yaşasın hilal!*” nidalarıyla yankılanan kalabalık, bu kez yönünü doğrudan Bab-ı Ali’ye çevirmiştir. Bu mekânda çeşitli konuşmalar gerçekleştirilmiş ve hükümete hitaben bir kararname sunulmuştur:

“İtalya Savaşı’nda sona yaklaşıldığı haberleri ve yüce devletimizin topraklarının her tarafında uyguladığı ıslahat üzerine yine devletimizin yiğitlerinin çoğalması ve Osmanlı’nın karşı konulamaz büyüklüğüne duyulan korku sonucunda kanuna aykırı faaliyetlerde bulunan bazı Balkan devletleri birleşerek Osmanlı aleyhinde karar almışlardır. Bulgaristan’da Müslümanların savaş ve vuruşması dört devletin yani Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ’ın genel seferberlik ilanı gibi açık adımları karşısında Osmanlı Hükümeti’nin olgunlukla bu metni kabul ettiğini ve Osmanlılık adına fedakarlığını ortaya koymayı kesin olarak kararlaştırmasıyla Osmanlı Darülfünunu memleketin bütün memurlarını ve hükümeti destek olmaya davet eder.” Kararname, 1912 yılında Balkan Savaşları’nın hemen öncesinde, Osmanlı kamuoyunun ve entelijansiyaasının siyasi reflekslerini anlamak açısından önemlidir. Bab-ı Ali’ye yönelmiş bu protesto ve kararname, dönemin hem bir iç kamuoyu seferberliği aracı hem de dış politikaya mesaj niteliği taşımaktadır. Metindeki “*yaşasın hilal*” sloganı, yalnızca dini bir imgeye değil, aynı zamanda bir tür millî direniş simgesine dönüşen Osmanlılık fikrinin temsiline işaret eder. Dört Balkan devletinin ortak bir cephe kurarak genel seferberlik ilanı, Osmanlı Devleti için doğrudan bir tehdit olarak algılanmakta; buna karşılık Osmanlı bürokrasisinin

ve entelektüel çevrelerinin “olgunlukla” davranmaya çağırılması, pasif bir teslimiyetten ziyade bir tür soğukkanlı diplomatik direnişi temsil etmektedir (Alemdar Gazetesi, “*Osmanlı Celadeti*”, 3 Ekim 1912, S. 51.).

Öğrenciler arasındaki direniş ve mücadele ruhu, bireysel bir tutum olmaktan çıkarak kolektif bir iradeye dönüşmüş; bu dönüşüm, kamusal alandaki güç ilişkilerinin görünür hale gelmesine neden olmuştur. Darülfünun talebelerinin siyasal heyecanı giderek artmış ve “*Harp isteriz!*” şeklindeki kitlesel seslenişleri, İstanbul sokaklarında geniş yankı bulmuştur. Bu protesto hareketi, yalnızca sokaklarla sınırlı kalmamış; öğrenciler, dönemin basın organlarının matbaa merkezleri önünde toplanarak taleplerini yinelemiş ve bu talepler, dönemin gazetelerinde manşetlere taşınarak geniş kitlelere ulaşmıştır (Hikmet Gazetesi, “*Teşekkürat Bi’ Nihayemiz*”, 4 Ekim 1912, S. 64.; Sabah Gazetesi, “*Yaşasın harp*”, 4 Ekim 1912, S. 8276.; Shaw-Shaw, 1991: 294-295).

Topluluk, Bab-ı Ali Caddesi boyunca ilerlemiş, ardından köprüden geçerek rıhtım bölgesine intikal etmiştir. Rıhtımda demirlemiş bulunan ve Romanya’ya ait iki vapurun kaptan ve mürettebatı, coşkulu alkışlarla selamlanmış; “Yaşasın Romanya!” nidalarıyla dost ülkeye yönelik sempatisini dile getirmiştir. Topluluk, Tophane istikametinde, bir bando takımının icra ettiği marşlar ve çeşitli vatanperver sloganlar eşliğinde yürüyüşüne devam etmiştir. Tophane’de Hilal-i Ahmer Cemiyeti binası önünde vatansever içerikli konuşmalar gerçekleştirilmiş; müteakiben Hilal-i Ahmer Müdürü Fazıl Necip Bey de genç kitleye hitaben bir konuşma yapmıştır (Sabah Gazetesi, “*Dünkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276).

Topluluğun ilerleyişi sonrasında da devam etmiş ve benzer söylemler, İmalat-ı Harbiye İdaresi önünde tekrarlanmıştır. Yürüyüş esnasında, Fındıklı bölgesinde Kamil Paşa, Nazım Paşa ve Abdurrahman Bey ile karşılaşmış, bu önemli şahsiyetlerle alkışlar eşliğinde savaş talebinde bulunulmuştur. Harbiye Nazırı Nazım Paşa ise, hükümetin itibarının tamamen korunacağına dair katı bir güvence sunmuştur (Sabah Gazetesi, “*Dünkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276; Tanzimat Gazetesi, “*Gençlerin Kabineden İstirhamı*”, 3 Ekim 1912, S. 369).

Bando takımı müzik çalmaya, kalabalıkta yürüyüşüne devam etmiş bu kez de Beşiktaş Caddesi üzerinde Kumandan Abdullah Paşa ile karşılaşmıştır. Aynı

şekilde savaş isteği hararetle konuşmalar eşliğinde paşaya da anlatılmıştır. Abdullah Paşa, gençlerin vatan sevgisi karşısında etkilenmiş ve karşılığında “*Harp mi istiyorsunuz çocuklar? Harp istiyorsanız yolu açın da gideyim, eksikleri tamamlayayım.*” demiştir. Gençler, alkışlarla paşanın ortalarından geçmesine yol açarak onu uğurlamış ve yürüyüşlerine devam etmişlerdir (Sabah Gazetesi, “*Dünkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276).

Gençlerden oluşan bir topluluk, Yıldız Sarayı önünde toplanarak burada “*Yaşasın padişahımız, yaşasın harp*” sloganını tekrar etmişlerdir. Dönemin padişahı V. Mehmet Reşat bu topluluğun çağrısı üzerine, yanında Şeyhülislam Celaleddin Efendi, Ayan Reisi Ferit Paşa ve bazı diğer önemli devlet adamlarıyla birlikte aşağı set üzerine inmiştir. Padişah topluluğa hitaben yaptığı konuşmada; “*Vatanın çocuklarının böyle yüzyıllardır milli şeref ve haysiyeti koruma çabası göstermesi beni duygulandırıyor. Osmanlılığın şan ve şerefi iyi muameleyle hiç son bulmaz. Osmanlı padişahı olmakla gurur duyuyorum.*” ifadelerini kullanmıştır. Konuşma sırasında padişah, gözyaşlarını tutamamış ve devam ederken gözyaşlarını mendiliyle silmiştir. Bu esnada Şeyhülislam Celaleddin Efendi ellerini açarak dua etmeye başlamıştır (Sabah Gazetesi, “*Dünkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276).

Maarif Nazırı Sait Bey’in refakatinde, Darülfünun Müdürü Sami Bey ile öğrenci topluluğunu temsilen birkaç kişi padişahın huzuruna kabul edilmiş ve kendisine fiilen savaşa girilmesi yönünde talepler iletilmiştir. Bu görüşme esnasında padişah, temsilcilere hitaben “*İnşallah vatanın huzuru ve güvenliğine sebep olacak hizmetlerde başarılı olursunuz. Bunu sizden ümit ederim.*” ifadelerini kullanarak, beklentisini doğrudan dile getirmiştir (Sabah Gazetesi, “*Dünkü Tezahürat-ı Vatanperverane*”, 4 Ekim 1912, S. 8276; Kastamonu Gazetesi, “20 Eylül sene 328”, 7 Ekim 1912, S. 1963.; Dölen, 2009: 376).

Padişahın yanından ayrılan kalabalık Beyoğlu istikametine yönelmiş; bu güzergâh boyunca, özellikle dost devletler arasında kabul edilen İngiltere ve Romanya büyükelçilikleri önünde son derece samimi ve dostane tezahüratlarda bulunulmuştur. Savaş yanlısı duyguların yüksek sesle tekrarlandığı bu yürüyüş sırasında, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ büyükelçiliklerinin önünden geçilirken, bu devletlere yönelik göz dağı niteliği taşıyan sloganlar

kullanılmıştır. Topluluğun Darülfünun'a dönüşüyle birlikte gösteri sona ermiş; ancak mitingin yarattığı güçlü milli hissiyat neticesinde gönüllü taburların teşkili süreci başlatılmış ve Harbiye Mektebi'nin son sınıf talebelerine küçük zabıt rütbesi tevcih edilmiştir (Sabah, "Sofya 2", 4 Ekim 1912, S. 8276; Tanin, "Nümayişler", 4 Ekim 1912, S. 1460; Sabah Gazetesi, "Beyan-ı Teessüf", 8 Ekim 1912, S. 8280.; Kocatürk, 2010: 90).

Akşam saatlerine gelindiğinde, gündüz saatlerinde millî duygular eşliğinde gerçekleştirilen yürüyüşlere katılan topluluk, bu kez İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından tertiplenen programa iştirak etmiştir. Etkinlik, ilk olarak Nur-i Osmani Kulübü'nde Ömer Naci Bey'in verdiği bir konferansla başlamıştır. Söz konusu konferansa yoğun ilgi gösteren dinleyiciler, belirlenen saatten önce kulüp binasına gelerek salonu tamamen doldurmuş; içeriye giremeyenler ise bina önündeki cadde üzerinde sıralanarak programı takip etmeye çalışmışlardır (Tanin Gazetesi, "Nümayişler", 4 Ekim 1912, S. 1460).

Ömer Naci Bey, hem kullandığı söylem hem de bu söyleme eşlik eden özgün ve etkileyici retorik üslubuyla, duygusal motivasyonunu yitirmiş bireylerde yeniden bir diriliş duygusu uyandırmış; bu etkinin sonucu olarak dinleyiciler, kendisini sürekli alkışlarla takdir etmişlerdir. Bu durum, savaşın yalnızca askeri cephelerde silah gücüyle değil, aynı zamanda toplumsal alanlarda sözün etkileyici gücüyle de sürdürülebileceğini somut biçimde ortaya koymaktadır. Ömer Naci'nin hafif peltek konuşma biçimi ise ona duyulan sempatinin artmasına ve etrafında toplanan kitlenin niceliksel olarak çoğalmasına vesile olmuştur (Tevetoğlu, 1973: 127).

Toplumsal ruh hâli, adeta tek bir irade etrafında birleşmiş; kalabalıktan yalnızca "Harp isteriz!" nidaları yükselmiştir. Ardından Ömer Naci Bey, yerini Talat Bey'e devrederek hitabını sonlandırmıştır. Talat Bey ise, "*Ben dahilde Osmanlılığı alaya mümanaat edenleri ezdim, hariçte de düşmanlarımızı ezmek üzere neferliği ihtiyar ettim.*" ifadesiyle kısa fakat yüksek politik mesajlar içeren bir konuşma gerçekleştirmiştir (Tanin Gazetesi, "Nümayişler", 4 Ekim 1912, S. 1460).

İçeride görüşmeler sürdürülürken, bina dışında toplanan halk kalabalığı giderek artmış ve topluca "*Abdullah Efendi'yi isteriz*" şeklindeki tezahüratlar

yükselmiştir. Abdullah Bey kamuoyunun bu talebine kayıtsız kalmamış; bunun üzerine aşağı inerek yüksekçe bir noktaya çıkarak halka hitap etmiştir. Konuşmasında, *“Düşmanlarımızın arkasında Avrupa var, onlar Avrupa’ya güveniyorlar. Bizim arkamızda da Allah var. Hak için savaşanlara ise Allah yardım eder. Allah’ın yardım ettiği bir millet ise üstün ve zafere ulaşan kimse olur.”* sözleriyle halkı seferberliğe ve direnişe moralize eden bir üslup benimsemiştir (Tanin Gazetesi, “Nümayişler”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

Halk, Abdullah Bey’in kendilerine yönelik mutedil tutumundan cesaret alarak bu kez hep bir ağızdan *“Cavit Bey’i isteriz”* şeklinde taleplerini yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır. Kısa bir süre sonra, sokağın ucunda ellerinde bayraklar taşıyan bir grubun belirmesiyle birlikte, *“Biz Hürriyet ve İtilaf Fırkasının Aksaray Şubesi üyeleriyiz. Cavit Bey’i dinlemek için evinden alıp getirdik”* şeklinde bir nidada bulunmuşlardır. Toplanan kalabalık, bu gelişmeye *“Var olun kardeşler”* diyerek teşekkürlerini ifade ederken, birbirine karşıt görüşlere sahip iki yapının aynı talep etrafında birleşmiş olması, Osmanlı toplumunun siyasal duygulanımını derinden sarsmıştır (Tanin Gazetesi, “Nümayişler”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

Hem kulübün üst katında hem de alt katında toplanmış olan kalabalığı daha fazla bekletmemeyi tercih eden Cavit Bey, binanın penceresine çıkarak hitabına başlamıştır. Cavit Bey’in *“Bu üzerinde atalarımızın hatırası yaşayan, altında atalarımızın kemikleri yatan toprağı düşmanlara çiğnetmeyiz.”* ifadesi, dinleyici kitle tarafından adeta transa geçmişçesine, mutlak bir sükûnet içinde takip edilmiştir. Cavit Bey’in uzunca süren konuşmasının ardından topluluk, kulüp binasından ayrılarak Harbiye Nezareti istikametinde yürüyüşe geçmiştir (Tanin Gazetesi, “Nümayişler”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

2.1.2. Müzaheret Mitingi (4 Ekim 1912)

3 Ekim’de Darülfünun öğrencilerinin düzenlediği siyasal organizasyon İstanbul’da büyük yankı uyandırmış ve bu etki 4 Ekim’de artarak devam etmiştir. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının millî bilinç olgusunu güçlendirmek amacıyla organize ettiği bu miting, sabah saat 10.00’da partinin merkez binası önünde *“Yaşasın Osmanlılık”* ve *“Yaşasın harp”* sloganlarıyla başlamış ve Sultan Ahmet Meydanı’nda devam etmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Harp Nümayişi”, 4 Ekim 1912, S. 370; Hikmet Gazetesi, “Mitingler”, 4 Ekim 1912, S. 64.; Sabah Gazetesi, “Büyük

Bir Miting”, 4 Ekim 1912, S. 8276.; Uğraş, 2008: 48.; Kastamonu Gazetesi, “Fi 21 Eylül Sene 328”, 7 Ekim 1912, S. 1963).

Merkezî yönetimi destekleme şuuruyla yapılan mitinge yaklaşık otuz bin kişi katılım göstermiştir.² Sıkıyönetim nedeniyle gösteri faaliyetlerinin düzenlenmediği Sultan Ahmet Meydanı, mitingin yarattığı millî duygular neticesinde “Kahrolsun düşman” sesleriyle doldurulmuştur. Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’nin merkezi yönetimin benimsediği politikaları onaylaması, izledikleri yörüngeyi takip etmeleri ve desteklemeleri açısından bu miting oldukça önemlidir (Tanzimat Gazetesi, “Dünkü Tezahürat-ı Milliye”, 5 Ekim 1912, S. 371; Birbudak, 2008: 18).

Ulusçuluk fikrinin ön planda tutulduğu miting nutukları, dönemin siyasal ve entelektüel çevrelerinde tanınmış şahsiyetlerce icra edilmiş olup, bu isimler arasında Ali Kemal Bey, Davut Dermosyan Bey, Derviş Hima Bey, Diran Kelekyan Bey, Doktor Rıza Nur Bey, Ekrem Reşat Bey, Emin Lema Bey, eski Amasya Mebusu İsmail Hakkı Paşa, eski Debre Mebusu Basri Bey, eski Sivas Mebusları Dağavaryan Bey ve Şükrü Efendi, Fuat Şükrü Bey, Gümülcineli İsmail Bey, Hüseyin Kami Bey, Şefik Esad Bey ile Yorgo Boşo Bey yer almıştır (Alemdar Gazetesi, “Tegahürat-ı Milliye Mitingi”, 3 Ekim 1912, s. 51; Aydın, 2012: 215-216).

İkinci Meşrutiyet Dönemi, özellikle gayrimüslim kişilerin entelektüel anlamda geliştiği ve Osmanlılık fikrinde ilerleyerek sosyo-kültürel anlamda ön plana çıktıkları bir dönemdir. Ermeni asıllı olan Diran Bey de kendisini birçok alanda geliştirmiş gazeteci (Sabah Gazetesi başyazarı) ve avukat kimliğine sahip bir Jön Türk’tür (Bozkuş Deveci, 2022: 21-23). Meslekleri gereğince etkili bir hitabet yeteneğine sahip olan Diran Bey, mitingde yaptığı etkili konuşmayla halkın coşkusunu arttırmayı başarmıştır. “Vatandaşlar, muhterem Osmanlılar! Toplandığımız şu yerin ihtişamına bakın: Ayasofya, Dikili Taş, Sultanahmet! Allah, Allah bu alanın millî tarihiyle övünürken ne kadar büyük bir geçmişi hatırlatıyor. Fakat çıkarıcılık, fikir ayrılığı ve birtakım bozulmalar neticesinde yıkılmış olan Bizans İmparatorluğu’nun burada kalan miraslarının büyük kısmını koruyan Osmanlı Devleti’nin kuvveti, bizden önce burada bulunan atalarımızın gelecek nesiller için gösterdiği yüce kahramanlığıdır. İşte Osmanlı Devleti’nin

² Sabah Gazetesi mitinge katılanların sayısının kırk-elli bin kişiye ulaştığını söylemektedir. Bkz. Sabah Gazetesi, “Birinci Miting”, 5 Ekim 1912, S. 8277.

yaradılışından gelen bu yüceliğin yarattığı hislerle bugün burada toplanıyoruz. Vatandaşlar! Bu dakikada en haksız, en vicdansız aynı zamanda haddini aşan saldırılar karşısında duruyoruz. Dün bizden ayrılmış olan bu hükümetler öyle hükümetler ki gerçek faydalarını bilselerdi şimdi kendilerini yormak ve aciz bırakmak için her hareketlerinde serbest bırakan siyaset devlerinin açgözlü arzuları olmamaları, bize sarılmalarına bağlı olduğunu kabul ederlerdi. Öyle hükümetler ki hayalperestliklerinin binde biri derecesinde anlayabilmiş olsalardı Avrupa'daki yerimizi geleceklerinin en büyük zamanı olduğunu söylerlerdi. İşte gerçek hallerini görmeyip bir takım gerçekdışı hayale kapılan bu hükümetler, iç işlerimize karışmaya ordularının seferberlik haline gelmesiyle bize şartlarını kabul ettirmeye çalışıyorlar. Şaşkınlar! Bilmiyorlar mı bellerine taktıkları kılıçlar asırlarca böğürlerine dayalıydı. Bilmiyorlar mı kahramanlar yurdu olan Osmanlı topraklarında çocuklar bile kılıçla oynarlar.

Biz bu hükümete karşı sabrımızın sonuna geldik. Sofya toprakları beş buçuk asır işitiyor musunuz beş buçuk asır Osmanlı kanıyla yoğurulmuştu. Bulgaristan yeni hükümet olduğu sırada geri alma gayreti içine girmedik. Fethine kadar yirmi bin Osmanlı şehidinin kanıyla meydana gelmiş olan Belgrad ve Atina üç asır yeniçeri askerlerinin kahramanlık alanı olmuştu. “Niçin Sırp knezlerine, Mora ihtilalcilerine verildi” demedik. Çetine dört defa Osmanlı askerlerinin eline düşmüştü. Gerekli olan siyasi davranışı gösterdiğimizden dolayı Karadağlılara iadesinde tereddüt etmedik. Sancakların borçlara tabi olduğunu, her borcun da içinde alınan bir ders olduğunu bildirdiğimiz için silahperverliği tercih ettik. Her tarafa karşı anlayış gösterdik ve Balkanlarda bize karşı gösterilecek olan yakınlığa hazır bulunduk. Bu kadar yüceliğin, bu kadar barışseverliğin karşılığı ne oldu? Her tarafta ihtiras, her tarafta entrika her tarafta had bilmezlik!

Daha dün bizden ayrılan Bulgaristan Edirne'ye gelmekten, Osmanlı'nın ikinci başkentini kırılasıca ayaklarının altına almaktan, Hüdavendigâr Gazi'nin fetih miraslarını yok etmekten söz ediyor. Dersaadet'e “Çargrad” diyor, buralara kadar dış biliyor. Sırbistan Kosova sahrasına Sultan Murat'ın defnedildiği Osmanlı toprağına gelmek istiyor. Küçük Karadağ koskoca İşkodra Gölü'ne, İşkodra ormanlarına, zümrüt vadilerine hırslı gözlerini dikeyor.

Yolunu yeniden şaşırın Yunanistan bile Bahri Sefid Adalarında ve Adriyatik Denizi'nde hakimiyetimizi çok görüyor. Bu ne hal! Bu cüretlere haddini aşan tavırlara daha fazla tahammül edilebilir mi?

Vatandaşlar! Bu saygısızlığı yapanlar yaşadıkları toprakların hiçbirini kılıçlarının hakkıyla almış değildirler. O toprakları kendilerine haksız politikalar vermişti. Halbuki o dağların, o vadilerinin tamamını Osmanlılar kendi kollarının gücüyle almışlardı. Böyle yaşadıkları toprakları başkasının korumasına, bahşetmesine borçlu olan devletler, Osmanlıların karşısında bu denli küstahça duramazlar. Osmanlı Devleti buna müsaade etmez.

Ne istiyorlar? Edirne'ye, Selanik'e, Üsküp'e, İşkodra'ya, Yanya'ya, Preveze'ye gelmek mi? Hayır, gelemeyecekler ve gelemezler. Osmanlılar Avrupa'da kurulalı beri bugün bize karşı duruş gösteren milletler kendi başlarına hiçbir zaman bir şey yapamadılar. Fakat biz atalarımızın zapt ettikleri topraklara yeniden gidebiliriz. Eski Osmanlıların saygıdeğer anılarının içinde bulunduğu o yerlerde yeni Osmanlılar al bayrağı yeniden dalgalandırarak atalarının ruhlarını onurlandıracaklardır. Bu komşular için artık hesap günü geldi.

Vatandaşlar! Bunların cüreti nereden geliyor biliyor musunuz? Onlar Balkan dengesinin bozulmuş olduğunu görüyorlar. Ümitleri kuvvetlerinde değil, aralarındaki bölünme siyasetinin onları ittifak yapacak hale getirmiş olmasındandır. Şımarıklıklarının da ayrı bir etkisi vardır. Bizim de Balkanlarda arzularımız var ve o arzuların gerçekleşmesi için harekete geçeceğiz.

Büyük şairimiz, büyük vatanseverimiz merhum Namık Kemal “Tuna elden giderse vatan elden gider” demişti. Devr-i felakette uygunsuz yollarla Tuna elimizden alınmıştır. Vatan değil, vatanın rahatı elden gitmiştir. Balkanların rahatı, Avrupa'nın rahatı Tuna'nın Osmanlı'ya sınır olmasına bağlı olduğunu otuz senelik olaylar ispatlamıştır. Osmanlı Devleti'ni koruyan sınır Tuna hattıdır. Sınır güvenliğimizi yeniden sağlayacağız. Arş Osmanlılar Tuna hattına!” (Alemdar Gazetesi, “*Hitabanın Sözlerinden*”, 4 Ekim 1912, S. 53; Sabah Gazetesi, “*Hitabe-i Harp*”, 5 Ekim 1912, S. 8277.; Uğraş, 2008: 48).

Diran Bey'in Balkan topraklarında yaşananları irdeleyen konuşmasının devamında kürsüye Gümülcineli İsmail Bey çıkmış, konuşmasının merkezine özellikle Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumun önemi, Osmanlı halkının

bu durum karşısında ölçülü ve düşünerek hareket etmesi konusunu almış, düşmanlara karşı birlik olma konusunda çağrıda bulunmuştur³ (Doğaner, 2007: 1005-1006; Sabah Gazetesi, “*Birinci Miting*”, 5 Ekim 1912, S. 8277; Dr. Rıza Nur, 1967: 330).

“... Vatandaşlar! Osmanlı’nın hisleri çiğnenemez. Hakimiyet haklarımıza kimse saldıramaz. Ya Balkanlardan bu alçak düşmanları siler süpürürüz ya da Osmanlı Devleti’nin yerinde otuz milyon mezar bırakırız!” (Alemdar Gazetesi, “*Hitabanın Sözlerinden*”, 4 Ekim 1912, S. 53).

Konuşmasını gerçekleştirmek üzere kürsüye çıkan Derviş Hima Bey, öncelikle halkı ve miting heyetini selamlamış ardından söze Arnavutlarla başlamıştır. Etnik milliyetçilik tutumuyla birlikte Arnavutluk’ta müslim ve gayrimüslim ikilemi olmaksızın herkesin vatana sadık olduğunu ve gerekirse bu yolda can vermeye hazır olduklarına vurgu yapan Derviş Hima Bey, Berlin Antlaşmasıyla birlikte Karadağ’a verilen Gusine ve çevresini hatırlatarak vatandan bir adımlık toprak daha koparılmaması için mücadeleye hazır olduklarını vurgulamıştır (Smakaj, 2022: 122; Arnavut Gazetesi, “*Harp ve Arnavutluk*”, 18 Ekim 1912, S.73.; Olgun, 2018: 219-220.; Tanin Gazetesi, “*Sabahki Miting*”, 5 Ekim 1912, S. 1461.). “... Vatandaşlar! Bugün bu memlekette artık vatan meselesinden başka bir şey yoktur. Soy ve mezhep ayırmaksızın herkes silahlanacak, yedisinden yetmişine kadar sınır hattına koşacaktır. Hristiyan Arnavutlar düşmanları tepelemek için güle güle kavgaya koşuyorlar! Yaşasın harp!” (Alemdar Gazetesi, “*Hitabanın Sözlerinden*”, 4 Ekim 1912, S. 53).

Derviş Hima Bey’den sonra söz alan Ali Kemal Bey; Osmanlı ve askerlik kelimelerinin birbirinin eşi olduğunu, Osmanlıların kaybetseler dahi yine de savaştan kaçmayacaklarını vurgulayarak yaklaşmakta olan Balkan Savaşı için halkı silah başına davet etmiştir. Devletin savaş için askere ihtiyaç duyduğu bu dönemde kamu üzerinde yaratılan sorumluluk bilinci özellikle gençler üzerinde etkili olmuştur. Bu bağlamda genel tabloya bakıldığında mitinglerin gönüllü askerlik

³ İsmail Bey mecliste partilerin yeni oluşmaya başladığı dönemde Dahiliye Nazırlığı istemiş fakat bu talebine olumlu yanıt alamamıştır. Bu sebepten muhalefete geçmeye karar vermiştir. Siyasi hayatı boyunca hiçbir partiyi yurt edinemeyen İsmail Bey’in sözleri ne kadar halk tarafından benimsenmiş olsa da onu siyasal kimliğiyle tanıyan diğer siyasiler yaptığı konuşmaya pek önem vermemiştir.

konusunda önemli dinamiğe sahip olduğu söylenilebilir (Sabah Gazetesi, “Birinci Miting”, 5 Ekim 1912, S. 8277.).

“... Değerli vatandaşlar! Osmanlılar Rumeli’ye seksen kişi geçtiler sonra seksen milyon oldular. Biz şeref duyalım ki çarpışacağımız düşman bir değil dördttür. Osmanlılar az düşmanla çarpışmaya tenezzül etmezler. Düşman çok olursa neşemiz artar. Yaşasın harp!” (Alemdar Gazetesi, “Hitabanın Sözlerinden”, 4 Ekim 1912, S. 53).

Kürsüye çıkan Fuat Şükrü Bey, Fetih Suresi’nden bir ayetle konuşmasına maneviyat katmış, halk içerisinde sadece milli değil aynı zamanda dini duygular da yükselmiştir. “...Ayasofya’nın muazzam minarelerinden Sultan Ahmet minarelerine kadar kurulan mahyada: “انا فتخنا لك فتحاً مبيناً” ayeti yazıldı!

فتخنا لك فتحاً مبيناً ! انا فتخنا لك فتحاً مبيناً ! Eğlenmek sonra! Gülmek sonra! Gezmek sonra! Şimdi yalnız harp, daima harp!” Din, sosyolojinin tamamlayıcı öğelerinden olmakla birlikte aynı zamanda siyasal meşruiyet konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Din, devlet ve siyaset ilişkisine bakıldığında tarih boyunca dinin iyi bir propaganda aracı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Fuat Şükrü Bey’in halkın dine olan yaklaşımını temel alarak toplumun maneviyatını güçlendiren bir nutuk gerçekleştirdiği söylenilebilir (Alemdar Gazetesi, “Hitabanın Sözlerinden”, 4 Ekim 1912, S. 53).

Halk, yapılan konuşmalardan etkilenecek kürsüye çıkan diğer konuşmacıların motivasyonlarını arttırmıştır. Öyle ki Şefik Esad Bey, coşkun kalabalığa karşı kayıtsız kalamamış uzunca bir konuşmada bulunmuştur. Osmanlıları tehdit için ayaklanan “haramzade evlatları” olarak nitelendirdiği dört Balkan Devletinin, hadlerinin bir an önce bildirilmesi ve bu kimselerin Osmanlı topraklarından uzaklaştırılması için Osmanlı halkının savaş için seferber olması gerektiğinin altını çizmiştir. “Balkanlardaki bu dört nesline benzemeyeni mahvetmek için bizim bir kolordumuz bile yeterli gelir. Karşımıza çıkmak isteyen düşmanlardan birisi kendinden kral bulamayarak Avrupa’dan kral sipariş etmiş diğeri köpek gibi kral ve kraliçesini parçalamış üçüncüsü kumar masalarında önüne geleni dolandıran subaylardan cesaret almış Avrupa arsızlarıdır. Öyle anlaşılıyor ki bunlar yine eski efendilerinin yani bizim emrimiz altına girmek istiyorlar. Aslı şudur ki otuz seneden beri Balkan’da birer leke olan bu dört devleti Balkan

haritasından silmek bizim için farzdır. Yaşasın harp!” (Alemdar Gazetesi, “Hitabanın Sözlerinden”, 4 Ekim 1912, S. 53).

Konuşmacılar, mitinge katılan halkı sadece galeyana getirmekle kalmamış aynı zamanda örnek davranışlarıyla yapılan eylemi daha somut bir hale getirmişlerdir. Rıza Nur Bey, diğerleri gibi konuşmalarına günler öncesinden hazırlanma ihtiyacı hissetmeyen birisidir. Ne zaman konuşma yapacak olsa yazdıklarını sadece bir kez okuyarak kürsüye çıkmayı uygun görmüştür. Kendiliğinden gelişen konuşmaların ne kadar akıcı ve bağlayıcı olduğu bu kısımda önem kazanmaktadır. Rıza Bey’in kendinden emin duruşu, yapay olmayan tavırları ve etkileyici sözleri birçok kişinin onun fikirlerinin arkasından gitmesini sağlamıştır. En iyi konuşmacıların öğretmen ve avukatlardan arasından çıktığını savunan Rıza Nur Bey, hatipliğinin beğenilmesini eğitimci kimliğine bağlamaktadır. Doktor Rıza Nur Bey yaptığı konuşmada mesleğini ön plana çıkararak savaşa gönüllü doktor olarak katılacağını ve yaralılara yardım edeceğini söyleyerek mitingin daha anlamlı bir hal almasını sağlamıştır. “... Balkanlardaki bu dört devlet adeta çıban gibidirler. Hem öyle bir çıban ki kangren olmuş. Bundan dolayı bize düşen görev bir operasyon yaparak kendi vücudumuz sayılan Balkanlardan bu çıbanları defetmektir.” Kendisinin en iyi bildiği işi yani doktorluğu üzerinden benzetmelerle yaptığı konuşması halkın takdirini kazanmıştır (Alemdar Gazetesi, “Hitabanın Sözlerinden”, 4 Ekim 1912, S. 53; Dr. Rıza Nur, 1967: 327-328).

Ardından eski Amasya Mebusu İsmail Hakkı Paşa; “Değerli vatandaşlar! Üç savaşa bulundum. Aktif olarak çalıştım. Bu millet askerdir. Kader bize bir dördüncü muharebe hazırlarsa ne devlet!” sözleriyle birlik olma çağrısında bulunmuştur (Alemdar Gazetesi, “Hitabanın Sözlerinden”, 4 Ekim 1912, S. 53).

İsmail Hakkı Paşa’dan kürsüyü devralan eski Debre Mebusu Basri Bey, Osmanlı Devleti’nin, dört Balkan Devletinin aleyhinde yürüttüğü provakatif harekete karşılık hiçbir konferans talebini kabul etmeden direkt olarak savaş ilan etmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Konuşması sık sık “Yaşasın harp” sesleriyle bölünmüş, alkış sesleri Basri Bey’in sesini bastırmıştır. “... Değerli vatandaşlar! Size Malezya’da ki kardeşlerimizden bir selam getirdim. İşte biz silah meselesini bunun için kurcalıyor ve bütün Arnavutların silahlandırılması ihtiyacını bunun için

ve bugün için istiyorduk.” (Alemdar Gazetesi, “*Hitabanın Sözlereinden*”, 4 Ekim 1912, S. 53).

Sultan Ahmet Mitingi sonunda topluluk, bando takımı ve bayraklar eşliğinde Ayasofya, Salkım Söğüt yolunu takip ederek Galata’ya geçmiş ve oradan Tepebaşı’na çıkarak bahçe karşısındaki İtalya Elçiliği önünde İtalyanlar aleyhinde hararetli bir nümayişte bulunmuşlardır. Trablusgarp’ta yaşanan hezimetin yansımalarının İstanbul üzerinde yarattığı olumsuz etkinin görüldüğü bu dönemde, halkın İtalya’ya olan tepkisi anlam kazanmaktadır. Balkan devletlerine mitingler aracılığıyla gösterilen tepkinin temelinde yeni bir mağlubiyetin yaşanma kaygısı olduğu söylenilebilir (Tanzimat Gazetesi, “Dünkü Tezahürat-ı Milliye”, 5 Ekim 1912, S. 371.).

Yürüyüşün devamında İngiltere, Fransa ve diğer dost devletlerin elçilikleri önünde nümayişler yapılmış, elçilik tercümanlarından birisi çıkarak Trablus-Şam alimlerinden Şeyh Abdullah el-Müezzın, Gazze alimlerinden Şeyh Ahmet ve Seyyid soyundan gelen Abdüsselam Efendilerin ellerini sıkarak İngiliz-Osmanlı dostluğunun ayrılmaz bir bütün olduğunu ve bu dostluğun basın yoluyla tüm halka duyurulması konusundaki isteğini dile getirerek kalabalığı uğurlamıştır (Tanzimat Gazetesi, “Dünkü Tezahürat-ı Milliye”, 5 Ekim 1912, S. 371.; Kocatürk, 2010: 90).

Elçiliklerden ayrılan kalabalık doğruca Hariciye Nazırının evine gitmiş ve “*Harp isteriz*” sloganlarına orada devam etmiştir. Ermeni kökenli Hariciye Nazırı Gabriel Noradunkyan Efendi, Trablusgarp ve Balkanlarda yoğun bir diplomasi trafiğinin yaşandığı dönemde görev almış, bu sancılı süreçte üzerine siyasi sorumluluklar bindirilmiştir. Noradunkyan Efendi özellikle Bulgaristan’ın savaşa gireceğini düşünmüyor hatta gazetelere yaptığı konuşmalarda “Bulgar hükümetinin barışçı beyanatının samimiyetine inanmamak için hiçbir sebep mevcut değil” diyerek Balkanların herhangi bir tehlike oluşturmadığından bahsediyordu. Öyle ki Rusya’nın, Balkanlarda herhangi bir çatışmanın yaşanmayacağına dair verdiği sözle birlikte Noradunkyan Efendi Rumeli topraklarındaki 120 tabur askeri terhis edilmesine sebep olmuştur. Halk, Hariciye Nazırının alacağı kararlara güvenerek devletlerarası diplomaside Osmanlı’nın sorunsuz bir şekilde ilerlediğine inancıyla savaş çağrısında bulunuyordu. Evinin önünde biriken kalabalığa karşı Noradunkyan Efendi, Osmanlı hukukunun korunacağına ve gerekli tüm önlemlerin

alınacağına dair teminat vermiş ve verilen sözünün etkisiyle topluluk büyük bir sevinçle ilerlemeye devam etmiştir (Andoyan, 1999: 192; Turan, 1999: 248; Kayaoğlu, 2013: 175-177).

Yürüyüşler sırasında elçilikler önünde yapılan gösteriler, düzenlenen kitlesel harekete uluslararası anlam kazandırmıştır. Yapılan eylem bu sayede dış basında yer edinerek savunulan fikirlere derinlik kazandırmıştır. Bu toplumsal hareketin devamında Bulgar ve Yunan elçilikleri önünde “*Kahrolsun düşman*” sloganları atılarak, savaşın kaçılmaz olduğu ve Osmanlı Devleti’nin kazanan taraf olacağı konusunda konuşmalar yapılmıştır. Savaşın önemli bir diğer parçası da savaşa katılan eğitilmiş askerlerdir. Bu nedenle Mekteb-i Harbiye’ye gidilerek burada yetişmekte olan genç subaylar alkışlanmış ve yapılan tezahüratlarla motive edilmiştir (Sabah Gazetesi, “Birinci Miting”, 5 Ekim 1912, S. 8277).

Miting topluluğu fikirlerini özgür bir biçimde beyan etmek üzere son olarak Dolmabahçe Sarayı’na gelmiş ve “Padişahım çok yaşa” nidalarıyla eyleme devam etmişlerdir (Alemdar Gazetesi, “Losarçak”, 5 Ekim 1912, S. 53).

Bir binek taşı üzerine çıkan Derviş Hima Bey, bu savaşın dini değil millî bir savaş olduğunu ve bu sebepten dolayı Gayrimüslim tebaanın Osmanlı Devleti’ne karşı gönül borcunu ödemesi gerektiğini vurgulamıştır. Hükümetin beyannameler yayınlarak taşradaki Müslümanların, Gayrimüslim vatandaşlar aleyhinde davranışlarda bulunulmasının önlenmesini tavsiye etmiştir (Alemdar Gazetesi, “Jamanak”, 5 Ekim 1912, S. 53).

Derviş Hima Bey’in konuşmasını sarayın penceresinden ilgiyle dinleyen dönemin padişahı V. Mehmet Reşad, konuşmaya huzurunda devam etmesi için Hima Bey’e Tevfik Bey’i göndererek davette bulunmuştur. Konuşmasından memnun olduğunu ve hükümetin bu konuda elinden geleni yapacağını söyleyerek teminat vermiştir (Sabah Gazetesi, “Birinci Miting”, 5 Ekim 1912, S. 8277).

O esnada sözü Hüseyin Kami Bey devralmıştır:

“Çoktan beri harbetmek için hep nigeranız

Meydan-ı Vegaa’da hepimiz şir-i Jiyanız

Osmanlı esasen ne demek, yani gazanfer

Arslan diye biz ziver-i Tarih-i Cihanız
Ey firkaların, şurişine aldanan a'da
Çıksın gözünüz, işte bugün yek-dil ü canız
Biz gerçi sükunu severiz, ah ve lakin
Harb ismini duyduk mu, seri'ul heyecanız
Sen sor bizi Balkan'daki ahcar ü cibale
Öğren ki, nasıl arsa-i heycada yamanız
Sen sor bizi Balkan'daki ahcar ü cibale
Öğren ki, nasıl arsa-i heycada yamanız
Allah'a sığın ordumuzun süngülerinden
Biz çünkü bütün zade-i şemşir-i Sinan'ız.
Osmanlı'ya harb açma kadar, cinnet olur mu?
Biz, varsa esasen, orada ahiz-i canız.
Osmanlı demek Ceng ü Vegaa piri demektir.
Çık harbedelim de görünüz ki ne civanız.
Ey süngüler, ey şahid-i Fettan-ı dil-aşub,
Mahcur-ı niğah'ın olalı hayli zamanız
Meydan sizin artık çıkın ey şanlı kılıçlar
Çoktan beridir muntazır-ı hun-ı revanız
Ecdadımızın seyfine baş eğmediniz mi?
Bizler yine ol dude-i pil-i demanız
Sizler gibi biz eylemeyiz kahpelik asla,
Biz kuvvet-i bazu ile hep mülk-sitanız
Git sor bizi sen saikalar, fırtınalardan

Öğren ki, nasıl sarsar-ı tarraka-feşanız
Bilmem ne çabuk satvetimiz oldu feramuş?
Bizler yine ol kavm-i şeci'ü-şüce'anız
Dünyalara dehşet veren Osmanlılarınız biz,
Nevvade-i hun, zade-i tir ibn-i kemanız
Bulgarları gördümdü: Emin ol ki yazılmış,
Alnında, bütün askerinin 'nahl ü cebanız'
Osmanlılarınız, arsa-i heycaya çıkarsak
Ateşzen-i şur-efken-i her semt ü mekanız
Sulh u selem'in aşık-ı meftunuyuz, amma,
Gavgaada maşürün leh-i bi-tarf-ı benanız
Aldanma bizim sabrımıza, çünkü kızarsak
Birdenbire dünyayı yakan dud-ı nihanız
İtham edemez Avrupa artık bizi, zira
Na-muktedir-i zapt-ı inan ü heyecanız.
Biz bendesiyiz Hazret-i Sultan Reşat'ın

Şahinşeh-i devran'la dahi hem galeyanız." Bu metin, Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları (1912-1913) sonrasındaki buhranlı döneme özgü tipik bir millî diriliş ve savunma söylemi örneği olarak değerlendirilmelidir. Zira söz konusu savaşlarda alınan ağır yenilgiler, yalnızca geniş çaplı toprak kayıplarına değil, aynı zamanda uluslararası prestijde dramatik bir erozyona ve toplumsal hafızada derin bir travmaya yol açmıştır. Bu bağlamda metin, kolektif bir özgüven duygusu inşa ederek askerî kudretin hala var olduğunu vurgulama yönünde kurgulanmıştır. Dolayısıyla temel hedef, iç kamuoyunda moralin yeniden tesis edilmesi ve dış dünyaya karşı Osmanlı Devleti'nin güçlü, dirençli ve meydan okumalara hazırlıklı bir aktör olarak sunulmasıdır. Öyle ki "Şir-i Jiyan" (Hayat Aslanı), "Arslan" ve "Gazanfer" (Kahraman) gibi nitelemeler, bu çerçevede Osmanlı kimliğinin

mücadeleci ve savaşçı karakterinin retorik düzlemde yeniden inşasında işlevsel bir rol üstlenmiştir. Diğer taraftan metnin merkezinde; savaşçı kimliğin ihyası, kolektif birlik ruhuna moral yükselişine yönelik çağrı, barış talebiyle birlikte askeri kapasitenin altını çizen ikili stratejik duruş, kaybedilen uluslararası itibarın yeniden kazanıldı iddiası ve monarşi ile geleneksel değerlere bağlılığın teyidi yer almaktadır. Sonuç olarak Hüseyin Kâmi Bey'in bu hitabı, Balkan Savaşları'nın yıkıcı sonuçları sonrasında Osmanlı toplumunda ortaya çıkan psikolojik çöküntüyü, sarsılan ulusal gururun telafisine yönelik güçlü arzuyu ve acil bir toparlanma ihtiyacını yansıtan kıymetli bir tarihsel vesika niteliğindedir. Hatta retorik düzeyde, Divan şiir geleneğine ait klasik unsurların dönemin milliyetçi ve militarist söylemiyle harmanlanması, metni etkili bir propaganda aracına dönüştürmüştür. Nihayetinde metnin esas hedefi, içeride toplumsal moralin yükseltilmesi ve sosyal bütünlüğün güçlendirilmesi; dış dünyaya ise Osmanlı Devleti'nin caydırıcı kapasitesini, kararlılıkla sürdürülen direniş iradesini ve kontrol altına alınamaz bir politik iradeye sahip olduğunu güçlü biçimde iletmektir. Bu söylem yapısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde belirginleşen “millî kimlik arayışı” ve “yitirilen uluslararası itibarın yeniden inşası” yönündeki stratejik söylem çabalarının karakteristik bir tezahürüdür (Bayar, 1997: 76-77).

Bando takımının Bulgaristan'a ithafen söylediği manzumeyi, Hüseyin Kami Bey de padişaha okumuş ve padişah da “Evladım okuduğunuz içinde bulunduğumuz bu duruma uygun olan gösterişli manzumeyi ve özellikle cesaretini ortaya koyan kahramanlık dolu bu eser mükemmel bir etkiye sahiptir. Kalbimde meydana gelen etkisi fevkaladedir. Milletin gösterdiği tezahürata teşekkür ederim. Hükümet her ne yapılması gerekiyorsa onu yapacaktır. Size ve milletime selam olsun.” Diyerek minnetlerini dile getirmiştir (Sabah Gazetesi, “Birinci Miting”, 5 Ekim 1912, S. 8277.; Tanzimat Gazetesi, “Muharrir, Edib, Şair Hep”, 6 Ekim 1912, S. 372.; Tekinsoy, 2015: 175).

Tekrardan “Padişahım çok yaşa!” seslerinin yükseldiği bu ortamda, Fuat Şükrü Bey de hem Arapça hem Türkçe birer konuşma yapmış onu sırasıyla Arapça bir söyleşiyle Şeyhülislam Mehmet Celaleddin Efendi'nin okuduğu dua ve padişah adına ettiği teşekkür takip etmiş ardından kalabalık saraydan çıkarak dağılmıştır (Sabah Gazetesi, “Birinci Miting”, 5 Ekim 1912, S. 8277.). Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti aynı zamanda akşam İttihat ve Terakki'nin düzenlediği mitinge de

katılmış, savaşta birlik ve dostluk mesajı verilmiştir (Hikmet Gazetesi, “Mitingler”, 4 Ekim 1912, S. 64.; Tanin, “Nümayişler”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’nin düzenlediği bu mitingde dikkat çeken bir durum vardır. Daha önce konuşmacı listelerinde adı geçen fakat mitingde konuşmaya yapmayan eski Serfiçe Mebusu Yorgo Boşo Bey, konuşmayı yapmamasına gerekçe olarak şunları söylemiştir: “Dünkü miting öncelikle Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından düzenlenmiştir. Ayrıca benim oyum ve kararım alınmaksızın konuşmacılar arasına ismim dahil edilmiştir. Bu miting, fırkanın resmi bir mitingi değildir. Bu sebeplerden dolayı mitingde yerim yoktur.” Savaş lehine düzenlenen bu mitinge savaş karşıtı bir ismin katılmaması olağan bir durumken, Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’nin yine de listelere Yorgo Boşo Bey’i dahil etmesi düşündürücü bir durumdur. Bu durum toplum içerisindeki farklı düşüncelerin tamamına ulaşabilmek adına şahıslar üzerinden yapılan yeni bir kamuoyu yaratma girişimi olduğu söylenilebilir (Tanin Gazetesi, “Boşo Efendi’nin İstinkafı”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Sabahki kalabalık, öğlen ikide İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin düzenlediği mitingde de kendini göstermiş ve yaklaşık kırk bin kişi Sultan Ahmet Meydanı’nda toplanmıştır. Bu miting her ne kadar öğrencilerin düzenlediği bir organizasyon olarak görülse de İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından düzenlenmiş olup öğrenciler sadece seyirci olarak katılım göstermiştir. Günler öncesinde gazetelerde ilan edilen ve tüm Osmanlı halkının davet edildiği bu mitinge katılım beklenen düzeyde olmuştur (Tanin Gazetesi, “Miting ve Davet”, 4 Ekim 1912, S. 1460; Tanzimat Gazetesi, “Miting Akdi”, 3 Ekim 1912, S. 369; Zeyrek, 2012: 433; Özbozdağlı, 2005: 136-137).

İttihat ve Terakki Cemiyeti delegeleri Kemal ve Nizam Beylerin, İstanbul Polis Müdürlüğünden aldıkları yazılı izin belgesiyle birlikte miting aynı zamanda resmi bir boyut kazanmıştır (Tanin Gazetesi, “*Harp Mitingi*”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

Miting, dört Balkan Devletinin birleşerek Osmanlı Devleti’nin aleyhinde yürüttükleri politikalara cevap vermek, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin tüm dünyaya Osmanlılığın siyasi medeniyetini göstermek amacıyla düzenlenmiştir (Tanin Gazetesi, “*Harp Mitingi*”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinin bir araya geldiği miting heyeti ise; Merkez-i Umumi Azaları Talat Bey, Münif Bey, Bedros Hallaçyan Bey ile İstanbul Delegeleri Kemal Bey (Kara Kemal) ve Nazım Bey (Doktor Nazım)'den oluşmaktadır (Tanin Gazetesi, "Harp Mitingi", 4 Ekim 1912, S. 1460; Sabah Gazetesi, 4 Ekim 1912, S. 8276).

Mitingde konuşma yapacak kişiler ise; eski Kırklareli Mebusu Naci Bey, eski Aydın Mebusu Abdullah Bey, İzmir Mebusu Emmanuil Emmanuilidis Bey, eski Manastır Mebusu Pançe Doref Efendi, eski Tekirdağ Mebusu Agop Boyacıyan Bey, Dava Vekilleri Heyeti'nden Celal Arif Bey ve ayandan Besarya Bey'in bulunduğu bir gruptan oluşmaktadır. Entelektüel kişilikleriyle ön plana çıkan bu kimselerin konuşmacı olarak seçilmeleri tesadüf değildir. İttihat ve Terakki'yi temsil eden bu isimler, hitabet yetenekleri sayesinde halkın fikirlerine yön vereceğine inanılan kimselerdir. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesini isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti, miting konuşmacıları aracılığıyla halkın da kendileri gibi düşünmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Tanin Gazetesi, "Harp Mitingi", 4 Ekim 1912, S. 1460; Sabah Gazetesi, 4 Ekim 1912, S. 8276.; Dülger, 2019: 65).

İstanbul sokakları senelerden beri görülmemiş bir kalabalıkla dolmuş, halk bu durumdan büyük bir coşku duymuştur. Vatandaşların yüzü aydınlanmış sanki o gün bayrammışçasına büyük bir coşkuyla meydana akın edilmiştir. Osmanlıların kırılan umutlarının yeniden yeşerdiği bugünde ortak tek düşünce vatanın korunmasıdır. Balkanlarda cereyan eden özellikle Büyük Bulgaristan hayaliyle başlayan bu karşıt hareket, Osmanlılar için kalkan başların indirilmesi ve bir daha kalkmamasının garanti edilmesi için düzenlenecek bir savaş sebebidir. Bulgaristan'ın henüz sınırlarda harekete geçmemesi uzun süredir savaş hazırlığı yaptığı gerçeğini değiştirmemekle birlikte Osmanlı Devleti'nin ilk adımı atması, savaş için orduları toplaması gerekliliği konusunda rahat davranması da halkın içerisinde soru işaretlerine neden olmuş ve bu sorulara cevap bulabilmek için de bir araya gelinmiştir (Tanin Gazetesi, "Niçin Uzuyor?", 4 Ekim 1912, S. 1460; Sabah Gazetesi, "Şehrin Manzarası", 5 Ekim 1912, S. 8277; Tanzimat Gazetesi, "Kaçırılan Fırsat", 6 Ekim 1912, S. 372).

Kürsü, tıpkı bir kalp gibi Sultan Ahmet Meydanı'nın ortasına bir konulmuş, kalabalık da bu kalbin etrafını sararak bir yuvarlak oluşturmuştur. Söze ilk olarak

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli ismi Talat Paşa başlamış, kalabalığı selamladıktan sonra miting heyetini takdim ederek sözü eski Sinop Mebusu Hasan Fehmi Efendi'ye bırakmıştır. Başlangıcı duayla yapan Hasan Fehmi Efendi, sözlerine padişahın saltanatının devamını, Osmanlı ordusunun yenilmezliğini, devletin ilminin ve yiğitliğinin devamını temenni etmesinin ardından sözlerine “Efendiler, saygıdeğer Osmanlılar; birkaç gündür Balkan Hükümetlerinin Osmanlıları savaş ile tehdit ettikleri belgelerle ortaya konulmuştur. Ben bütün Osmanlıların hislerine tercüman olarak diyebilirim ki; biz Osmanlılar için bir itibar ile altı yüz, diğer itibar ile bin üç yüz yıllık hayat tarihinde korkulmayan bir şey vardır: Bu da ölümdür! Halbuki din ve vatan yolunda ölenler ölmüş değildir, belki ebedi hayata kavuşmuşlardır. Efendiler, biz Osmanlılar ne kadar çalışsak da birkaç gazete ile değil yüzlerce gazete de çıkarsak, binler ile biz bir unsuruz desek ne, iddiamızı duyuracak bir kulak bulamayız. İşte şimdi meydan savaşı bizim için bu iddiamızın kararlığını gösterecek milli şereftir. O meydan savaşında düşmanın kirli ayaklarıyla çiğnediği babalarımızın kemikleri bizi çağırıyor: Geliniz! Geliniz! Diyor. Biz oraya gideceğiz, o babalarımızın ruhlarını Tuna boylarında selamlayacağız! Yaşasın vatan, yaşasın padişahımız, yaşasın ordu ve Osmanlılık” şeklinde devam etti (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461; Aktar, 1985: 118-119).

Dava Vekilleri Heyeti adına mitingde konuşma yapan Celal Arif Bey ise Balkan Devletlerinin hakka sahip olmayarak başladıkları ve milli hakimiyetimize tehdit oluşturan bu tutumun topla tüfekte halledilebileceğini savunarak “Şu karşımda gördüğüm muazzam kalabalığın verdiği heyecanı hiçbir kelimeyle anlatamam. Bu kalabalık savaştan kaçmaz. Şu üstümüzde dalgalanan bayraklara bakınca dedelerimizin kanlarını görebilirsiniz. Biz o bayrakları yakında Çetine’de Akropol tepelerinde, Belgrad ve Sofya şehirlerinde dikilmiş olarak göreceğiz.” şeklinde eklemede bulunmuş ve alkışlar eşliğinde kürsüden inerek yerini Besarya Bey’e bırakmıştır (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Besarya Bey; “Sevgili vatandaşlarım! Ben şimdi buraya nereden geliyorum biliyor musunuz? Sirkeci İstasyonu’ndan geliyorum. Orada bilerseniz neler gördüm! Orada düşman ile harbe giden Osmanlı aslanlarını gördüm ve sevincimden ağladım. O anda Osmanlı olmakla ne kadar gurur duyduğumu size anlatamam. Çünkü

Osmanlı olmak ölümden korkmamaktır. Osmanlı medeniyet, hak ve adalet için mücadele etmek demektir. Osmanlı olmak Cenab-ı Allah'ın yardımına erişmiş olmak demektir! Sevgili vatandaşlar; buraya uzun konuşmalar yapmak için gelmedim. Şimdi söz zamanı değil, topla tüfekle konuşma zamanıdır. Yalnız kısaca bir iki söz söyleyeceğim: Mert olmayanlar daima yalanla yaşarlar. Şu düşmanlar Rumeli'de Makedonya'da zulümden ve adaletin yokluğundan bahsediyorlar. Onlar bu adaletsizliğe son verecekmiş. Bu iddia bir Bulgar, bir Sırp, bir Rum için, biz Gayrimüslimler için bir hakarettir. Biz Osmanlı hürriyetinin korunmasının dışında başka bir şey istemeyiz. Onlar güya bizi medeniyete ulaştıracaklarmış! Onların medeniyetini biz biliyoruz. Çocukları öldürmek, aileleri söndürmek, medeniyeti yağma etmek. Biz efendiler, o eşkıya medeniyetinden iğreniyoruz ve şimdi efendiler onların cesaretinden bahsediyorlar. Bakalım, araştıralım, bu cesaret sözü ne kadar doğrudur! Bundan yirmi sene önce Bulgaristan ile Sırbistan arasında savaş olmuş ve bu savaşta Sırlar mağlup olurken Bulgarlar galip gelmiş. Bu da Bulgaristan'ın cesaretini gösteriyormuş! Efendiler bir hikaye vardır: Birkaç kurbağa bir su kenarında dururken oradan geçmekte olan bir tavşanı görerek korkmuşlar ve hemen kendilerini gölün dibine atarak saklanmışlar. Şimdi bu durum tavşanın cesaretini mi gösterir yoksa kurbağanın korkaklığını mı? Efendiler, belki onların amacı savaş değildir çünkü onlar Osmanlı kahramanlarını görünce ellerinden silahları düşer. Onun için son sözüm şudur: Yaşasın harp!" yaptığı bu uzun konuşmayla birlikte sadece Osmanlı halkını değil aynı zamanda Osmanlı topraklarında yaşayan Gayrimüslim tebaanın da düşüncelerine yön vermiştir. Elbette ki kendileri gibi Gayrimüslim olan bir vatandaşın sözleri, içlerinde bulunan vatana bağlılığı güçlendirmiştir. Ulusçuluk fikrinin ön plana çıktığı konuşmalarda, asıl vurgulanmak istenilen dil, din, ırk ayırt edilmeksizin Osmanlı Devleti'nin birleştirici ve bütünleştirici yapısıyla tüm bireylere hitap etmesidir (Tanin Gazetesi, "Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!", 5 Ekim 1912, S. 1461).

Besarya Bey'den sonra kürsüye geçen eski Aydın Mebusu Abdullah Bey, Rumeli'deki komşu düşmanlarımızın rahatsız edici etkisinden kurtulmak için "*kan ve gelecek timsali*" olan bayrağın şan ve şerefini korumak amacıyla kılıçların çekilmesi gerektiğini söylemiş ve bütün Osmanlı halkını Allah yolunca mal ve canlarıyla birlikte mücadeleye davet etmiştir. "Düşmanlarımız, memleketimizin iç işlerine karışmaktan el çekmediği sürece bugün çekilen kılıç bir daha kınına

girmeyecektir” dedikten sonra “Allah Osmanlıları zaferle, şan ve şerefli bir amaçla hepimizi doğru yolda, hak yolunda yürümeye buyursun.” Duasıyla sözlerine son vermiştir. Dinleyici kitlesinin çoğunluğu Müslüman vatandaşlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla dinin propaganda aracı olarak kullanılması, halk üzerinde yaratılmaya çalışılan etkinin arttırılmasıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenilebilir (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Mitingde sadece İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin belirlediği isimler konuşma yapmamıştır. Gazetelerde yayınlanan davetlerde isteyen kişilerin mitingde konuşma yapabileceği duyurulmuş, bu durum kamuoyu üzerinde merak uyandırmış ve katılımcı sayısının artması sağlanmıştır. Bu kişilerden birisi de Osmanlı Taşnak Sütyun Cemiyeti adına katılan eski Sivas Mebusu Paşayan Karabet Bey’dir. Her ne kadar adına konuşma yaptığı heyet sosyalist bir cemiyet olarak savaş karşıtı olsada, Osmanlı topraklarına düzenlenen bu hareketin haksız olduğu ve bir cevabı olması gerektiğini düşünmüş, bu prensiplerinden taviz vererek savaşa destek olduklarını bildirmiştir. Fikir ayrılıklarının ve kültür çeşitliliğinin çok fazla olduğu Osmanlı Devleti’nde bu gibi öz fikirlerinden taviz verenler aslında onlar gibi düşünen birçok kesime örnek niteliğindedir (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Daha sonra konuşmasını yapmak için kürsüye eski İzmir Mebusu Emmanuil Emmanuilidis Bey çıkmıştır. “Vatandaşlar; Avrupa ayrıştırıcı savaşlarıyla, insanların kanlarıyla toprakları sularken, altı yüz sene önce bütün kuvvetiyle özgürlük ve adaleti kendisine temel kural kabul eden Osmanlılar, Gayrimüslimlere özgürlükleri için en geniş ayrıcalıkları tanımıştır. Bu gelenek de daima haksızlığa uğramıştır. İşte bunu gören Bulgar Hükümeti de temeli olmayan sebepleri gerekçe göstererek Makedonya’da özgürlük ve varlık istiyor. Halbuki orada kadın cinayetleri, masum kişilere uygulanan zulümler, kilise ve mabetlere yapılan saygısızca davranışlar kim tarafından uygulanıyor? Bulgar değil mi? O Bulgar çeteleri ve bombacılar Osmanlı değildirler. Onlar Bulgar Hükümeti’nin kendisine layık memurlarıdır. Onlar hiçbir zaman Hristiyanlıktan bahsetmesinler. Hristiyanların Kanun-ı Esasi’den başka bir talepleri yoktur. Gayrimüslim halk tüm kalpleriyle Osmanlı Devleti’ne sadıktır. Eğer aralarında bir tartışma çıkarsa bu dışarıdan gelen etkiyle değil, Meclis-i Mebusan Salonu’nda halledilir. Eğer dışarıdan bir müdahale gelirse Türkler; Bulgar, Sırp ve Rumlara ellerinde silahlarla

yürürler.” Diyerek tıpkı Besarya Bey gibi olası bir savaş durumunda Gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti yanında yer alacağını anlatmıştır. Ülke içi meselelere dış güçlerin müdahale edeceğine dair oluşan düşüncenin temelinde, merkezi otoritenin zayıfladığı görüşü vardır. Kamuoyunun bu yöndeki fikirlerinin teskin edilmesi, savaş öncesi dönemde güçlü devlet imajının yeniden kazanılması adına yürütülen önemli bir girişimdir (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Türk Ocağı ve Türk Yurdu adına kürsüye çıkan Yusuf Akçura ise Türklerin içlerinde besledikleri milli duygular gereğince haysiyet ve kuvvetle düşmanlarının kendilerine karşı benimsedikleri kötü tutum karşısında boş durmayacaklarını aynı şiddetle ve istekle savaşa hazır bulunduklarını beyan etmiştir. Yusuf Akçura’dan kürsüyü devralan eski Tekirdağ Mebusu Boyacıyan Bey ve İzmir Mebusu Nesim Mazliyah Bey de benzer bir konuşmada bulunarak olası bir savaş durumunda ellerindeki tüm güçle düşman üzerine yürüyeceklerini söylemiştir (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461; Selçuk Şirin, 2013: 533).

Son olarak kürsüye Ömer Naci Bey çıkmıştır. Önceki gün de bir konuşmada bulunan Naci Bey’in samimi sözleri halkın ilgiyle kendisini dinlemesini sağlamış, ağzından çıkan her kelime meydandaki bütün kalplere dokunmuştur. Sözlerini noktalığında bile dinleyiciler hep bir ağızdan konuşmaya devam etmesini istemiş, bu ricayı karşılıksız bırakmak istemeyen Ömer Naci Bey de bir süre daha konuşmasına devam etmiştir. Konuşmasının sonunda miting heyetini ve meydana bulunan tüm dinleyicileri Fatih Türbesi’ni ziyarete davet etmiştir (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Kapanış konuşması için kürsüye çıkan Talat Bey, miting heyetinin kararlarını okumuş ve alınan kararların padişaha arz edilmesi için özel bir heyet görevlendirmiştir. Alınan kararlar ise şu şekildedir:

1. Dışarıdan gelen sıkıntılı durum karşısında tüm Osmanlılar sorumludur.
2. Hangi gruba ya da cemiyete mensup olurlarsa olsunlar bütün Osmanlılar olası savaş durumunda vatanı korumak için hükümete destek olacaktır.
3. Osmanlılar; vatanın tüm topraklarını, milletin şeref ve namusunu korumak için her türlü fedakarlığa hazırdır.

Alınan kararlarla birlikte halk, vatana karşı borçlu hissettirilmeye çalışılmıştır. Bu sorumluluk bilincinin özellikle gönüllü askerlik konusunda etkili olacağı öngörülmüştür. Bu bilinç oluşturulurken Müslüman ve Gayrimüslim olarak halk ayrıştırılmamış, alınan kararların tüm Osmanlı kamuoyunu kapması sağlanmıştır (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Tüm Osmanlı halkının davet edildiği bu mitinge aynı zamanda heyetler de kendi gruplarıyla birlikte katılmışlar, vatanın korunması konusunda hem hükümete hem de bu amacı duyurmak için seferber olan İttihat ve Terakki’ye desteklerini sunmuşlardır (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Mitingde bulunan heyetler ise şu şekildedir: Rumeli Muhacirleri Cemiyeti, Yük ve Binek Arabacılar Cemiyeti, Hasköy Musevi Cemiyeti, Gümrük Hamalları, Beşiktaş İttihat ve Terakki Kulübü, Kandilli İttihat ve Terakki Kulübü, Kadıköy İttihat ve Terakki Kulübü, Edirne Kapı İttihat ve Terakki Kulübü, Beylerbeyi İttihat ve Terakki Kulübü, Süleymaniye İttihat ve Terakki Kulübü, Tophane Hamalları, Osmanlı Tüccarları Heyeti, Miratül Feyz Mektebi ve Dava Vekilleri Cemiyeti. Lokal cemiyetlerin miting gibi toplumsal hareketlere katılımı, düşman devletlere karşı direnişin yapılandırılması açısından önem taşımaktadır. Özellikle halkın bilinçlendirilmesini temel motivasyon olarak kabul eden cemiyetler, siyasal olduğu kadar sosyal anlamda da değer kazanmaktadır (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Miratül Feyz Mektebi’nin bando takımının ön sırada yer aldığı, arkasında Üsküdar İttihat ve Terakki Kulübü, Üsküdar Fırkaperver Cemiyeti, Ahmediye Dokumacı Esnafı, Üsküdar Arabacılar Cemiyeti, İskele Yük Hamalları Cemiyeti üyelerinin bulunduğu bir grupta birlikte nümayiş düzenlenmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti adına Tehafizade Ahmet, Doktor Hüsnü Şakir ve Basmacızade Mazhar Beyler birer konuşma yaparak savaşı desteklediklerini, bu konuda ellerinden gelen her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduklarını beyan etmişlerdir. Fatih Türbesi’ne doğru yürüyüşe başlayan heyetler, hapishane önüne geldiklerinde hapishane penceresinden kendilerini izleyen Hüseyin Cahit Bey’i alkışlayarak “Yaşasın vatan”, “Yaşasın harp”, “Yaşasın Hüseyin Cahit Bey” sloganları atmışlardır.

Mendiller ve bayraklarla kendisine selam veren topluluğa Hüseyin Cahit Bey de bir mendil sallayarak minnettarlığını göstermiştir (Tanin Gazetesi, “Dünkü Büyük Nümayişler: Harp! Harp!”, 5 Ekim 1912, S. 1461).

Her adımda daha çok kalabalıklaşan bu grup Fatih Türbesi önünde toplanmış ve adım atacak yer kalmamıştır. Abdülreşid Efendi’nin; Osmanlı Devleti’nin zafer kazanması, düşmanın zalimliklerinin sona ermesi ve alaşağı olmaları için ettiği duaya hep bir ağızdan “Amin” denilmiş, Fatihalar okunmuştur. Daha sonra dönemin önde gelen hocalarından olan Harun Efendi yüksek bir yere çıkarak konuşmasına başlamıştır. Savaşı, din temeli üzerine oturarak anlatan Harun Efendi, yaptığı bu hararetle konuşmayla birlikte halkı doğru olduğunu düşündüğü ve inandığı yola yani savaşa davet etmiştir. Cami bahçesini dolduran kalabalığın bir kısmı Şehzadebaşı (Cisr-i Cedid Yolu) tarafına giden kapıdan çıkarken diğer kısmı Eyüp Sultan Mektebi öğrencilerinin oluşturduğu bando takımını takip ederek Un Kapanına doğru harekete geçmiştir. Vatanperver sloganlarla ilerleyen bu gruplar daha sonra Un Kapanı İskelesi’nde tekrar bir araya gelerek “*Kahrolsun Bulgarlar, kahrolsun Yunanistan!*” sloganları eşliğinde keresteciler ve yemiş pazarı yolunu takip ederek köprüye ulaşmışlardır. Beylik Değirmeni önüne gelindiğinde Un Kapanı esnafı da bu insan seline katılmış, ellerinde bayraklarla kalabalık ilerlemeye devam ederken Meclis-i Mebusan önünde durdurulmuşlardır (Tanin Gazetesi, “Türbe-i Fatih’te”, 5 Ekim 1912, S. 1461; Tanzimat Gazetesi, 5 Ekim 1912, S. 371; Sabah Gazetesi, “Mitingden Sonra”, 5 Ekim 1912, S. 8277).

Kabataş halkı, miting kfilesini ellerinde meşaleler, renkli maytaplarla karşılamış, sonrasında kendileri de bu gruba dahil olmuş ve Saray-ı Hümayuna ulaşmıştır. “*Yaşasın padişahımız, yaşasın harp*” sloganları her bir köşede yankı bulurken, miting heyetini temsilen sözü Ömer Naci Bey almıştır. Halkın ve siyasilerin sevdiği, sözüne güven duyulan bu isim daha önce de Nur-i Osmani Kulübü’nde de bir konuşmada bulunmuş, benzer konuşmalarını saray bahçesinde de devam ettirmiştir. Padişaha hitaben “Sevgili padişahım, sevgili milletiniz bugün huzurunuzda canlarını fedaya ve size sadakatlerini göstermeye geldiler. Buraya gelmeden önce de büyük Fatih’in mezarına giderek onun kutsal ruhunu kendi yolları kabul ettiler. Bu millet yediden yetmişe kadar vatani korumak için burada olacak ve vatan toprağının bir parçasını bile düşmana çiğnetmeyecektir.” Ömer Naci Bey söylediği sözlerle büyük beğeni ve alkış almış ardından Sinop Mebusu

Hasan Fehmi Efendi'nin yaptığı duaya hep bir ağızdan “Amin” denilmiştir (Tanin Gazetesi, “Saray-ı Hümayuna”, 5 Ekim 1912, S. 1461; Tanzimat Gazetesi, 5 Ekim 1912, S. 371; Kastamonu Gazetesi, “22 Eylül sene 328”, 7 Ekim 1912, S. 1963).

Padişah, Ömer Naci Bey'in konuşmasından oldukça etkilenmiş ve “Konuşmanızdan memnun oldum. Cenabi Hak vatanımızı düşman devletlerin ayakları altında çiğnenmesine müsaade etmez. Bu vatanın çocuklarının gösterdiği onurlu davranış takdir edilesidir. Bana gösterdikleri bu sevgi dolu yakınlıkla itfihar ediyorum.” Diyerek hem toplanan miting kalabalığına hemde konuşmacıya teşekkürlerini sunmuştur. Duada bulunan Hasan Fehmi Bey'i de unutmayarak “Efendi, ettiğiniz duayı Cenabi Hak huzuruna kabul etsin. Allah'ın yardımıyla zaferin bizimle olacağına olan ümidim tamdır. Vatanımızın ilahi güçle korunuyor olması kalbimin tam ortasındaki dileğin yansımasıdır. Vatanımızı ve milletimizi Cenabi Hakka emanet ederim.” Sözleriyle günü noktalamıştır. Saraydan çıkan kalabalık Gümüşsuyu yoluyla Taksim'e, oradan da elçilikler önüne giderek vatanperver tezahüratlarda bulunmuş, ardından dağılarak mitinge son verilmiştir (Tanin Gazetesi, “Saray-ı Hümayuna”, 5 Ekim 1912, S. 1461; Tanzimat Gazetesi, 5 Ekim 1912, S. 371; Sabah Gazetesi, “Telgraf Ajansları-Sofya”, 4 Ekim 1912, S. 8276; Başkan, 2019: 121).

İstanbul'da düzenlenen bu mitingler sadece başkentte değil, aynı zamanda taşrada da etkisini göstermiştir. Başkente gelen destek telgrafları bu durumu doğrular niteliktedir. İstanbul'da yaşanan bu gelişmeler, akıllara “yeniden meşrutiyet ilan olunur mu?” sorusunu getirmiştir. 23 Temmuz 1908 gününü 4 Ekim 1912'de tekrar yaşayan halk, fikirlerin ve kalplerin ortak olduğu bugünde vatani korumak için kimsenin şüphe duymadan siperlere koşacağını bir kez daha görmüştür (Sabah Gazetesi, “Yeniden Meşrutiyet Mi İlan Olunur?”, 5 Ekim 1912, S. 8277; Sabah Gazetesi, “Dünkü Nümayişler”, 5 Ekim 1912, S. 8277).

Aynı günlerde Karagöz Gazetesi vatandaşların gönüllü olarak savaşa katılımlarını teşvik etme amacı taşıyan yayınlar yapmıştır. Karagöz ve Hacıvat arasında geçen diyaloglarda; Karagöz asker elbiseleri giyerek savaşa gönüllü olarak kaydolmuş, Hacıvat da üzerindeki kıyafetlerin ona çok yakıştığını dile getirmiştir. Devamında Karagöz asker kıyafetlerinin herkese yakışacağını bunun kutsal bir görev olduğunu vurgulamıştır. Hacıvat'tan oğluna da asker kıyafetleri almasını

istemiş, karısının da çocukları komşuya bırakarak cepheye koşmasını çadırlarda yaralıları yardım ederek su taşımasını söylemiştir. Yani sadece erkeklerin değil aynı zamanda kadınların da savaş için önemli role sahip olduğunu, çocuklarını savaşa gidemeyecek durumda olan tanıdıklarına bırakarak kadın erkek demeden cepheye görev alınması gerektiğini vurgulamıştır. Diyalogun sonunda Karagöz Hacivat’a veda eder, bu sırada vatan marşı çalarak yanlarından geçen bir gruba rast gelirler. Kalabalık hep bir ağızdan “Yaşasın harp! Kahrolsun düşman!” sloganları atar. Bu gönderme 4 Ekim’de İstanbul’da düzenlenen mitinglere atfedilmiştir. Mitinglerin objektif şekilde değerlendirilmesi açısından karşılaştırılmalı bir analiz yapılması gereklidir. Siyasal kutuplaşmanın basına yansıdığı bu dönemde tarafsız yayınlar oldukça nadir görülmektedir. Karagöz Gazetesi, Hacivat ve Karagöz arasında geçen diyaloglarla siyasetten ziyade toplumsal içerikli haber yazıları yayımlamıştır. Mitingler açısından bakıldığında özellikle bu kutuplaşmanın en belirgin yansımalarının “Tanin Gazetesi” ve “Alemdar Gazetesi” arasında yaşandığı gözlemlenir. İki gazete arasında yaşanan fikir ayrılıkları haber içeriklerini etkilemiş, dolayısıyla miting içerikli haber yazılarının farklı kaynaklardan teyit edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Karagöz Gazetesi, “Yaşasın Muharebe”, 5 Ekim 1912, S. 453).

2.1.3. Bab-ı Ali Nümayişi (7 Ekim 1912)

Hem siyasal partilerin hem üniversite öğrencilerinin ortak paydada yürüttükleri savaş çağrısı, 6 Ekim 1912’de Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümeti’nin almış olduğu kararla birlikte çıkmaza girmiştir. Balkan Devletlerinin yanı sıra Avusturya, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya gibi diğer savaş karşıtı büyük devletlerin talebi doğrultusunda Berlin Antlaşması’nın yirmi üçüncü maddesi gereğince Rumeli topraklarında ıslahat yapılmasına karar verilmiştir. Madde gereğince Osmanlı Devleti Rumeli’de yapılacak olan reformları kabul ediyordu. Bu kararla birlikte Osmanlı hükümeti savaş ilan etmeyeceğini resmileştirerek Rumeli işgaline meşruiyet kazandırmıştır (Tanzimat Gazetesi, “Rumeli Islahatı”, 7 Ekim 1912, s. 373; Alemdar Gazetesi, “Meclis-i Hass-ı Vükela Mukarreratı”, 7 Ekim 1912, S. 55; Arnavut Gazetesi, “Rumeli Islahatı”, 18 Ekim 1912, S. 73; Birbudak, 2008: 18; Armaoğlu, 1991: 667).

Yirmi üçüncü maddenin gündeme gelmesiyle birlikte başta Darülfünun öğrencileri olmak üzere savaş isteyen cenah hızlı bir şekilde harekete geçerek bu karardan dönülmesi için kamuoyu oluşturmuştur. 6 Ekim 1912’de Darülfünun Hukuk Mektebi’nden Yusuf isimde bir öğrencinin gazetelerde yaptığı toplanma çağrısı üzerine Mektebi Mülkiye ve Hukuk Talebe Cemiyeti üyeleri bir araya gelerek Balkanlarda yapılacak olan ıslahatı konuşmuştur (Tanin Gazetesi, “Osmanlı Darülfünunu ve Dünkü Nümayiş”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Öğrencilerin katılım gösterdiği Harp Mitingi ve Müzaheret Mitingi’nde hükümetin desteklendiği ılımlı bir ortam vardır. Bab-ı Ali Nümayişi’nde ise bu durum tersine dönmüş, öğrenciler hükümetin karşısında yer almıştır. Avrupa devletlerinin hazırlamış oldukları bahsi geçen kanunun, Rumeli toprakları üzerinde uygulamaya konulması düşüncesi öğrencilerin kendi görüşleriyle örtüşmediğinden bu karara karşı çıkmış ve uygulamaya konulmaması için harekete geçmeye karar verilmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Rumeli Islahatı”, 7 Ekim 1912, S. 373; Alemdar Gazetesi, “Huzur-u Sani Sadaretpenahiye”, 7 Ekim 1912, S. 55). Topluluk, Ahmet Muhtar Paşa Hükümeti’nin aldığı kararlara tepki göstermek ve Rumeli’de yapılacak olan ıslahatların iptali amacıyla 7 Ekim 1912’de miting düzenlemek üzere karar almıştır (Alemdar Gazetesi, “İkinci Tab”, 7 Ekim 1912, S. 55; Şallı, 2023: 113-114; Demirhan, 2012: 65).

7 Ekim 1912 günü Zeynep Hanım Konağı’ndaki Darülfünun Konferans Salonu’nda toplanan öğrenciler ateşli sloganlarla kararlılıklarını vurgulamışlardır. Durumun ciddiyeti karşısında tepkisiz kalamayan Maarif Nezareti, Müsteşar Salih Zeki Bey’i öğrencilerin kontrol altına alınması ve yaptıkları eylemden geri dönmeleri için gönderse de öğrenciler onu dinlememiş onur kırıcı sözler kullanarak onu salondan uzaklaştırmışlardır (Tanin Gazetesi, “Osmanlı Darülfünunu ve Dünkü Nümayiş”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Dölen, 2004: 66).

Öğrenciler, Sadaret makamına bir telgraf çekerek yolundan dönmesi gerekenin hükümet olduğunu ve aldıkları karardan vazgeçmeleri konusunda yazılı beyanda bulunmuşlardır. Darülfünun şubeleri ve Mülkiye Mühendis Mektepleri talebesi imzasıyla gönderilen telgraf ise şu şekildedir;

“Huzur-u Sani Sadaretpenahiye:

Tesirat-ı ecnebiye altında ve ıslahat nam-ı muğfilanesi ile vatan-ı mukaddesin zararına ve Hükümet-i Osmaniye'nin tezelzülüne badi olacak her türlü taahhüdât-ı meş'umeyi bütün kuvvetimizle red eder ve şan-ı Osmaniye'nin müebbeden müdafasını hükümetten talep ile bu hususta kendisine müzahir olduğumuzu beyan ve heyecana-ı hamîyyetle müctemi olan beyanlarca münevver gencin Darülfünun'da serian cevaba intizar ettiğini arz eyleriz.” O sırada Bab-ı Ali'de toplanan Bakanlar Kurulu, ıslahat üzerinde çalışmalar yaptığından dolayı İstanbul'da yaşanan gelişmeleri yeterince takip edememiştir (Tanin Gazetesi, “Meclis-i Vükela”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Öğrenciler, telgrafa cevap gelmemesi üzerine Bab-ı Ali'ye doğru yürümeye karar vermiştir. Öğrencilerin davranışlarından rahatsız olan Maarif Nezareti çareyi emniyet güçlerinden destek almakta bulmuş ve Konferans Salonuna belli sayıda polis sevki yapılmıştır. Olay yerinde yaşananların bir sorun teşkil etmediğini düşünen polisler bir süre gözlem yaptıktan sonra öğrencileri dağıtmadan oradan ayrılmıştır (Tanin Gazetesi, “İntizar”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Tepe, 2020: 362).

Saat on beş otuzda önde Darülfünun sancağı arkada şubelerin flamalarının bulunduğu grup ve onların peşinden gelerek kararlarına destek veren Osmanlı halkıyla birlikte caddeye çıkarak nümayişe başlanılmıştır. “*Harp! Harp istiyoruz! Kahrolsun yirmi üçüncü madde*” sesleri sokaklarda yankılanırken, çevreden bu sesi duyanlarda kafiye katılarak öğrencilere destek vermiştir (Tanin Gazetesi, “Caddelerde”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Alemdar Gazetesi, “Bab-ı Ali Nümayişinin İç Yüzü”, 16 Ekim 1912, S. 64; Gazel, 2015: 650; Özteke, 2021: 1372).

Topluluk Bab-ı Ali önünde geldiğinde yaklaşık on-on beş polis demir parmaklı kapının önünde durarak içeriye girilmesine engel olmaya çalışmış olsada başarılı olamamıştır. Öyle ki bahçe yetersiz kalmış, kalabalık yapılacak olan konuşmaları yakından takip edebilmek adına sahanlık ve merdivenleri de doldurmuştur (Tanin Gazetesi, “Parmaklık ve Künde”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Öne çıkan miting heyeti, ateşli ve vatanperver konuşmalarda bulunmuş, öğrencilerden birisi geliş amaçlarının hükümete karşı ayaklanmak değil, yirmi üçüncü maddenin reddi olduğunu söyleyerek sadrazamı yanlarına çağırmıştır. Bu bekleyiş uzun sürdükçe kalabalık sabırsızlanmış ve ortalık bir anda karışmıştır. Yetkililer seçilecek üç öğrencinin sadrazamla görüşürüleceğini fakat bu taşkınlığa

bir an önce son verilmesi gerektiğini söylemişlerse de Aka Gündüz; içeridekilerin mecbur dışarı çıkacaklarını çıkmazlarsa da gelip kendilerinin çıkartacakları söyleyerek öğrenci temsilcilerinin içeri girmesini engellemiştir. Bu durum aslında mitingi yönetenlerin öğrenciler değil, İttihat ve Terakki'ye destek veren basın mensupların olduğunu gösterir. Darülfünun öğrencileri ne kadar vatan sevgisi uğrunda gösterdikleri çabalarla nümayışte bulunmuşlarsa da ortaya çıkan karışıklıktan faydalanmak isteyen kişiler tarafından kışkırtılarak olayın sorumlusu haline getirilmişlerdir. Alemdar Gazetesi, 7 Ekim olayında öğrencileri desteklerken, yaşananlardan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni sorumlu tutmuştur. Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ortak amaçlar doğrultusunda 4 Ekim 1912'de düzenlenen Müzaheret Mitinginde birlikte hareket ettiği görülmektedir. Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'nin ideolojisini takip eden Alemdar Gazetesi'nin İttihat ve Terakki karşıtı söylemleri ise benimsenen ideolojiden ayrı hareket etmesine sebep olmuştur. Bu durum basında yaşanan rekabetin sosyal olaylara yansımaları olarak değerlendirilebilir (Alemdar Gazetesi, 8 Ekim 1912, S. 56; Alemdar Gazetesi, "Darülfünun İttihatçıların Altı Olamaz", 10 Ekim 1912, S. 58).

Darülfünun öğrencileri mitingden sonra basında bu durumu doğrular nitelikte açıklamalarda bulunarak kendilerinin bu eylem planına dahil olmadıklarını belirtmişlerdir (Sabah Gazetesi, "Nümayişçiler", 10 Ekim 1912, S. 8282; Sabah Gazetesi, "Nümayiş Münasebetiyle", 11 Ekim 1912, S. 8283; Tanzimat Gazetesi, "Darülfünun Talebe Cemiyeti Tarafından", 10 Ekim 1912, S. 376; Tanzimat Gazetesi, "Darülfünun Talebe-i Hukuk Cemiyetlerinin İzahatnameleri", 8 Ekim 1912, S. 374; Alemdar Gazetesi, "Talebe-i Hukuk Cemiyeti'nden", 9 Ekim 1912, S. 57; Tanzimat Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 376).

Talebe-i Hukuk Cemiyeti İdare ve Muhasebe Memuru Osman Hikmet Bey de Hikmet Gazetesi'ne verdiği bir demeçte mitinge davet ilanlarının öğrenciler tarafından değil, onların adını kullanarak miting planı yapan başka kimselerce yayımlandığını, cemiyet tarafından böyle bir yazı yayınlansa kendisinin bu durumdan haberdar olacağını söyleyerek Darülfünun öğrencilerine desteğini sunmuştur. "*Memleketi sattınız*" sloganlarının altındaki asıl amacının hükümeti devirmek olduğu görüşü ortaya atılmıştır (Hikmet Gazetesi, "Muhterem Hikmet Gazetesine", 8 Ekim 1912, S. 68; Dülger, 2019: 77).

Vatanın selameti ve devletin geleceği için çaba gösteren Darülfünun öğrencilerine kötü muamelede bulunulmuş, buna rağmen öğrenciler sakinliklerini koruyarak amaçları doğrultusunda hareket etmiştir (Tanin Gazetesi, “*Vükela*”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Tanzimat Gazetesi, “Darülfünun Nümayişi Etrafında”, 12 Ekim 1912, S. 378).

Karışıklığa müdahale edilmek amacıyla kapılar ve pencereler kapatılarak miting kalabalığı dışarıda bırakılmıştır. Bakanların gelmesini beklerken yüzüne kapatılan kapılarla karşılaşan öğrenciler bu sefer hep bir ağızdan “Sevgili padişahımız güzel ve hoş sözlerle bizimle sohbet ederken siz niçin yanımıza gelmiyorsunuz?” diyerek bakanların tavrını eleştirmiş fakat bu çağrı karşılıksız kalmıştır (Tanin Gazetesi, “Kapılar Kapandı”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Bu sırada içeride de hareketlilik başlamış, öğrencileri tehdit olarak gören bakanlar telgraflarla, süvari ve işaretlerle emir vererek asker ve itfaiye eri gönderilmesini talep etmiştir. Miting heyeti ise bu davranışa anlam veremeyerek kendilerinin ne ile itham edildiklerini yorumlayamamıştır (Tanin Gazetesi, “Asker Getiriniz”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Nafia Nezareti bu talep doğrultusunda ellerinde borazan bulunan bir grup askeri taburu ve önlerinde at üzerinde kendinden emin duruşuyla ilerleyen binbaşısı Bab-ı Ali’ye sevk etmiştir. Pencerele varana kadar her köşesi dolu olan caddede, askerlerin görünmesiyle birlikte alkışlamalar başlamıştır. “*Yaşasın asker!*” sesleri dört bir yanda yankı bulurken topluluk hala gelenlerin kendileri için olduğunun farkına varamamış, piyade bölüğünü Darülfünun bayrağını üç kez indirip kaldırarak selamlamıştır. Öğrenciler ağız birliğiyle askerlere amaçlarının hükümeti ve millî namusu korumak olduğunu, bunun dışında bir amaçlarının bulunmadığını söylemiş, ardından “*Harp, harp isteriz!*” tezahüratlarıyla bu fikirlerini açıkça dile getirmişlerdir. Askerler; öğrencilerin ve beraberinde onları takip eden halkın herhangi bir tehlike arz etmediklerini görmüştür. Yapılan bu nümayişin vatan sevgisi dışında bir amaç taşımadığını gören askerler alkışlar eşliğinde Bab-ı Ali’nin diğer kapısına doğru yönelmiştir (Tanin Gazetesi, “Asker Geldi”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Bu sürede Binbaşı Hüsni Bey’in kumandanlığında bulunduğu ikinci bir bölük Bab-ı Ali’ye gelmiş, onlarda tıpkı gelen ilk tabur gibi alkışlarla karşılanmıştır.

Fakat bu sefer miting grubu istediği karşılığı görememiştir. Hüsnü Bey kalabalığı ikiye bölmüş, önüne çıkan öğrencileri iterek ilerlemiştir. Pencere kırıarak askeri içeriye soktuğunu gören kalabalık hem şaşkınlık hemde kendilerini ifade edemeyişlerinin yarattığı hayal kırıklığıyla birlikte olanları öylece izlemiştir. Tekrardan harekete geçen öğrenciler, Hüsnü Bey’e de amaçlarını anlatarak buraya bir isyan veya taşkınlık için gelmediklerini beyan etmişlerdir. “Bizi nasıl süngülersiniz? Biz vatanımız için çırpınıyoruz” sözleri Hüsnü Bey üzerinde etki göstermiş, bu yaklaşım karşısında uyguladığı şiddetli tavırdan vazgeçmiştir (Tanin Gazetesi, “İkinci Bölük”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Bayar, 1997: 71).

Olayların devamında Bab-ı Ali’ye gönderilen tabur sayısı dörde ulaşmıştır. Gelen taburlar, öğrencileri dinlemiş ve sonrasında duvar kenarına dizilerek olacakları izlemiştir. Bu süreçte öğrenciler, kırılan pencere camları dolayısıyla yaralanmış ve buna rağmen seslerinin duyulması için oradan ayrılmamışlardır. Bu kararlılıkları sonuç vermiş ve bakanlar miting heyetiyle görüşmeyi kabul etmiştir (Tanin Gazetesi, “Kaza”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Tanin Gazetesi, “Bir Kıta Daha”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Tanin Gazetesi, “Geldi”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Dölen, 2009: 378).

Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa, yüksek bir taşın üzerine çıkarak konuşmada bulunmuş fakat bu konuşmadan öğrenciler memnun kalmamıştır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa sözü “Oğlum sen sus da ben söyleyeyim” şeklinde devralarak önce ıslahattan daha sonra yirmi üçüncü maddeden bahsetmiş bu durum kalabalığı kızdırmaktan ileri gidememiştir. Gazi Muhtar Paşa’nın sözleri sık sık “Harp isteriz! Kahrolsun yirmi üçüncü madde!” sloganlarıyla kesilmiştir. Sadrazamın halkın olumsuz tepki almasına sebep olan konuşmasının devamında “Ölmüş yirmi üçüncü maddeyi hortlak ettiniz, katiyen bu gibi şeyleri kabul etmeyiz. Rumeli’nin elden çıkmasına yol açıyorsunuz. Milli menfaatleri, milli şerefi korumanızı istiyoruz. Harp isteriz.” Sloganları yankı bulmuştur (Uçarol, 1976: 416-417; Bayar, 1997: 71).

Gazi Muhtar Paşa’nın sol tarafında bulunan ve miting heyetini temsilen söz alan Aka Gündüz; “Siz bize geçmiş hikayelerden bahsettiniz. Müsaade ederseniz bende size bu sabah milletin başında bir yıldırım gibi patlayan, ayakları altında bir uçurum gibi açılan bugünün feryadını arz edeyim. Biz söylediğiniz geçmişte pis ve karanlık görüyoruz. Karanlık hikayelerinizin ortasında bir ışık var ki şimdi

hepimizin ruhunu aydınlattı. O da bahsettiğiniz gazilik ve gaziliğinizdir. Sadece bu kelime nurlu, diğerlerine gerek yoktur. Cidden büyükseniz hadi beraber paşa hazretleri! Bu bildirimlerin altında, şu uçurumların ortasında çıkıp bir daha gazi olunuz ve millet geleceğini bir muhterem gazinin eline emanet etsin!” sözleri kamuoyu üzerinde büyük bir etki yaratmış hatta bazılarının bu konuşma karşısında duygularına hakim olamayıp ağladığı görülmüştür. Aka Gündüz devam ederek “Paşa, korku yok hak var, hak için de kuvvet var. İşte karşınızdaki bu milletin beyni gençler, şu vatanın bekçisi millet ve asker. Büyük ve milli unvanlar tek bir kişiye ait değildir paşa hazretleri, işte hepimizde istiyoruz, siz dün nasıl gazi olduysanız bizlerde bugün gazi olacağız. Hatta daha büyüğünü istiyoruz: şehadet!” ve ardından herkesin beklediği o soru soruldu: “Yirmi üçüncü maddeyi reddedip dövüşecek misiniz?” alkış sesleri Aka Gündüz’ün sesini bastırıyordu. “Bir saatten beri devam eden hikayelerin sonucunu ey millet beraber söyleyelim.” Gazi Paşa için bu sözler pek anlam ifade etmemiş, öncesinde söylediği yirmi üçüncü madde ile ilgili kararlarını tekrar etmiştir. Arkasından tehditkar bir şekilde sözü devralan Mahmut Muhtar Paşa “Biz ancak sizin vekillerinizden oluşan Meclis-i Mebusana karşı sorumluyuz. Bundan dolayı burası izah ve eğlenme yeri değildir. Bunu anlayınız ve çekiliniz! Eğer vatanın yararı için savaş gerekirse savaşacağımız gibi bu menfaat bizi bunun tersine yönlendirirse o zaman da bu durumu seçeceğiz.” Kalabalıktan cevap olarak sadece “Harp isteriz. Kahrolsun yirmi üçüncü madde” sloganları yükselmiştir. Herhangi bir sonuca varamayacağını anlayan miting topluluğu, önlerinde Darülfünuna ait olan sancakla birlikte Bab-ı Ali’den ayrılmıştır (Tanin Gazetesi, “Mukabele”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Türkgeldi, 2010: 57-58).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüküm Gecesi adlı eserinde partiler arası çekişmeyi ele alırken aynı zamanda ülkenin toplumsal yapısından bahsetmiştir. Düzenlenen Bab-ı Ali Nümayişini ise şu şekilde aktarmaktadır:

“Bazı elebaşları adlarına yarı üniversite gençlerinden, yarı miting halkından ve yarısı da bayağı sokak kalabalığından bir insan yığını takıp Babıali’nin kapılarına dayandı. Bunlar sadaret dairesi merdivenlerinin önünde hep bir ağızdan:

‘Harp isteriz. Harp, Harp!’ diye bağıryorlardı.

Tam o saatte Servetifünun matbaasında bulunan Ahmet Kerim, gürültüyü işitip yanındaki arkadaşlarıyla dışarıya çıktı. O zamanlar Servetifünun idarehanesi Babiali'nin karşısındaki köşeyi tutuyordu. Ahmet Kerim, işte bunun eşiğinden bir locadan bir tiyatro seyrederek gibi bu dânişıklı halk gösterisine baktı. Sadaret dairesinin kapanan kapısı önünde kah bir hoca, kah bir sivil, kah bir genç, kah bir yaşlı adam biriken kalabalığa ağız dolusu bir şeyler haykırıyor ve kalabalık bir selin zincirleme dalgaları halinde parmaklıktan içeriye girip birikiyordu.

Derken sadaret kapısının aralandığı görüldü. Azametli, iri yarı bir Kumandan silüeti... Öfkeli ve aynı zamanda rahatsız edilmiş bir adam sesi:

'-Ne bu gürültü! Ne istiyorsunuz?'

'-Harp istiyoruz; harp istiyoruz. Milli namusumuz domuz çobanlarının oyuncağı olamaz.'

'-Bunu hükümet düşünür. Harp mi lazım, sulh mü? Buna hükümet karar verir. Haydi bakayım, işinize gücünüze dönün. Hem ben üniversite efendilerinin böyle işlere karışmasını cezalandırılma sebebi sayıyorum. Harp istiyorsunuz öyle mi? Peki, yarından başlayarak hepinizi askere alacağım razı mısınız?'

Bir duraklama ve susma anı... Sonra zoraki bazı sesler.

'-Razıyız, razıyız. Biz miskinlik istemeyiz. Ya ölüm, ya şeref...'

'-Pekiyi, anlaşıldı. Yoksa sizi süngü gücüyle mi dağıtmamı mı bekliyorsunuz?'

Bu sırada öfkeden ve heyecandan kısılmış ses:

'Paşam, paşam biz içeriye girmesini de biliriz.'

'Kimdir bu? Kimdir buna cesaret eden?'

Mahmut Muhtar Paşanın ta yanı başına sokulmuş etine dolgun, uzun ve kıvrırcık saçlı bir genç. Tekrar ediyor:

'-Biz içeriye girmesini de biliriz.'

Bu, şair Aka Gündüz idi. Öte yandan Ubeydullah Efendi halkı harekete getirmeye çalışıyordu. Merdivenin sahanlığında bir başka İttihatçı silahlarını

gösteriyordu. Ömer Naci cezbesi tutmuş bir Rufai dervişi gibi göğsünü bağrını parçalayarak:

'Vatan, vatan... Ah, vatan!' diye avazı çıktığı kadar haykırıyordu. Ahmet Kerim:

'-Boşuna kaybolmuş bir parti' dedi.

Çünkü kalabalık dağılmaya başlıyordu. Ahmet Kerim'in bulunduğu gruba birisi yanaştı:

'Belli ki hazırlıksız gelmişler. Yoksa muvaffak olmak işten değildi.'" Metnin odak noktasını II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı siyasi tarihinde yaşanan çalkantılı güç mücadeleleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda 1908 sonrasında özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyasal iktidarı ele geçişi, muhalif unsurlarla yaşanan yoğun çatışmalar ve halkın bu süreçte ideolojik yönlendirmelere nasıl maruz kaldığı gibi girift meseleler dönemin temel karakteristikleri arasında yer alır. Öyle ki bu dönemin kritik kırılma anlarından biri olarak değerlendirilen Bab-ı Ali Nümayişi, İttihatçı kadroların siyasal iktidarı tahkim etmek adına başvurdukları stratejileri ve kamusal alanın, özellikle de sokağın, nasıl politik bir araç haline getirildiğini çarpıcı biçimde gözler önüne serer. Diğer taraftan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, söz konusu romanında yalnızca bireysel öykülerle yetinmeyip; siyasal dejenerasyon, kitle psikolojisinin kırılganlığı ve entelektüel yalnızlık gibi yapısal temaları derinlikli biçimde işler. Nitekim anlatının merkezinde konumlanan Ahmet Kerim karakteri, gazetecilik mesleği gereği gelişmeleri izleyen bir figür olarak, olaylara mesafeli durmaya çalışan, görünürde tarafsız fakat özünde eleştirel düşüncesini yitirmeyen bir gözlemci kimliğiyle resmedilir. Zira bu özellikleriyle Kerim, dönemin aydın sınıfının vicdani duruşunu, entelektüel sorgulama biçimini ve tarihsel bağlamda gelişmelere karşı takındığı içsel tepkileri temsil etmek üzere kurgulanmıştır. Hatta romanda yüzeyde bir halk hareketi gibi sunulan nümayişin, gerçekte önceden planlanmış, kontrollü bir siyasal kurgu olduğu ima edilerek, olayın yapay doğasına dikkat çekilir. Dolayısıyla kitlelerin bilinçsiz tepkileri, yönlendirilmiş öfkeleri ve gösterişe dayanan yüzeysel milliyetçi retorikleri, yazar tarafından keskin ve eleştirel bir perspektifle aktarılır. Toplumsal mobilizasyon bağlamında, romanda sosyolojik olarak ayrışan üç farklı grup bir arada değerlendirilerek bu kitle yapısının analizi gerçekleştirilir. İlk olarak entelektüel

idealleri ve düşünsel motivasyonları temsil eden üniversite gençliği, politik katılımını belirli bir bilinç düzeyi ve ideolojik çerçeve içerisinde gerçekleştirir. İkinci olarak, mitinglere fiziksel olarak katılan ancak bu eylemlerin ardındaki siyasal ve toplumsal gerekçelere dair farkındalık geliştirmemiş halk tabakası, daha çok anlık duygusal yönelimler ve yüzeysel propagandaların etkisiyle harekete geçmektedir. Üçüncü ve son grup ise, doğrudan müdahil olmayan ancak olayların seyri içerisinde edilgen biçimde sürüklenen ve açıkça araçsallaştırılan sokak kalabalığıdır; bu grup, sürece aktif katılım göstermeksizin, pasif bir kabullenişle olaylara dahil olur. Bu doğrultuda, söz konusu yapısal ayrışma, halk kitlelerinin nedenli kolay manipüle edilebildiğini ve siyasi çıkar çevrelerinin bu heterojen kitleleri nasıl araçsallaştırabildiğini analitik biçimde ortaya koyar. Manipülasyonun en belirgin tezahürü, göstericilerin sarf ettiği “*Harp isteriz!*” sloganlarında açığa çıkar; zira bu sloganlar, içeriği boşaltılmış bir retorik hâline gelirken, kitlenin savaşın gerçek anlamı ve olası sonuçları hakkında sahici bir kavrayışa sahip olmadığı gözlemlenir. Öte yandan kumandanın “*yarından itibaren hepinizi askere alacağım, razı mısınız?*” şeklindeki sorusu, bu bilinçsizlik durumunu ifşa eden bir tür turnusol işlevi görür. Nitekim kalabalığın yaşadığı anlık duraksama ve tereddüt, gösterinin yapay karakterini ve kurgusal niteliğini net biçimde sergiler. Ahmet Kerim’in olaylara adeta bir tiyatro locasından izliyormuşçasına tanıklık etmesi ise nümayişin özünde sahnelenmiş, estetikleştirilmiş ve politik çıkarlar doğrultusunda araçsallaştırılmış bir performans olduğunu daha da belirginleştirir. Sonuç itibarıyla bu temsili gösteri, gerçek bir halk hareketi olmaktan ziyade, üst düzey güç odakları tarafından organize edilen, dış görünüş itibarıyla etkileyici fakat içeriği itibarıyla boş bir siyasal koreografi olarak değerlendirilmelidir. Böylece pasaj; toplumsal bilinçsizlik, siyasal manipülasyon mekanizmaları, entelektüel izolasyon ve teatral bir performansa indirgenmiş sahte halk hareketleri gibi temaları kapsamlı biçimde analiz eder. Yakup Kadri dönemin siyasal olaylarını yalnızca tarihsel vakalar düzeyinde ele almakla kalmaz; aynı zamanda birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkilerde baş gösteren ahlaki çöküşün ve sistematik yozlaşmanın sembolik bir temsiline dönüştürür. Bu yaklaşım sayesinde roman hem derinlikli bir sosyolojik analiz zemini sunar hem de edebi anlatıya eleştirel yoğunluk ve tarihsel bağlamla bütünleşen kuramsal bir derinlik kazandırır (Karaosmanoğlu, 1966: 215-217).

Bakanlar, mitingin etkisi ve halkın savaş konusundaki tutumundan etkilenerak ıslahat konusunda kararsız kalmıştır. Bu fırsatı değerlendiren Karadağ Hükümeti ise mitingin hemen ertesi günü 8 Ekim 1912’de Osmanlı Devleti’ne sınır anlaşmazlıklarını gerekçe göstererek savaş ilan etmiş ve masada devam etmesi muhtemel olan çatışmalar siperlere taşınmıştır. O gece İstanbul’un birçok kesiminde halkın savaş ilanıyla birlikte memnuniyetini gösteren nümayişler düzenlemiştir (ATASE. 110-9-1-7. 189/4/1; Hikmet Gazetesi, “Nümayişçiler”, 8 Ekim 1912, S. 68; Karagöz Gazetesi, “Tebşir-i Mühim”, 9 Ekim 1912, S. 454; Turan, 2008: 36; Shaw-Shaw, 1991: 293-294).

O gün yaşanan ve mitinge katılanları ilgilendiren bir diğer önemli gelişme ise idare-i örfiye yani sıkıyönetimin ilan edilmesi olmuştur. Miting, kabine için güvenlik tehdidi olarak görülmüş ve Bab-ı Ali önündeki nümayişin ön plana çıkan isimleri hakkında soruşturma başlatılmıştır (Alemdar Gazetesi, “Nümayiş Müşevvikleri”, 9 Ekim 1912, S. 57; Hikmet Gazetesi, “İdare-i Örfiye”, 7 Ekim 1912, S. 67; Alemdar Gazetesi, “İdare-i Örfiye”, 7 Ekim 1912, S. 55).

Tanin Gazetesi’nden Cemil ve Enis Avni, Maliye Nezareti vezne memurlarından Hasan Fehmi, Doktor Nazım, Baban Recai, Ahmet Şerif, Nafia Nezareti memurlarından Selahattin, Harbiye Nezareti eski müdürü Salim Efendi ve mitingde konuşma yapan Aka Gündüz gibi isimler polis müdürlüğünce gözaltına alınmışlardır. Öğrencilerinde bir kısmı gözaltına alınırken kimliği bilinmeyen neredeyse yüz elli kişinin Divan-ı Harb-i Örfiye sevk edildikleri bilinmektedir (Tanzimat Gazetesi, “Nümayişçiler Hakkında Takibat-ı Kanuniye”, 10 Ekim 1912, S. 376; Alemdar Gazetesi, “Nümayiş Tahkikatı”, 10 Ekim 1912, S. 58).

Abdullah Efendi, Aka Gündüz ve Cemil Hakkı Beylerin ifadeleri mitingin arka planını anlamamız konusunda yardımcı olacaktır. Bu ifadelerin objektifliği konusu kamuoyunda şüphe uyandırır da bireysel hayatlarındaki şeffaflıkları verdikleri ifadeleri inandırıcı hale getirmiştir (Tanin Gazetesi, “Nümayiş Meselesi”, 29 Ekim 1912, S. 1472; Aktar, 1999: 169-170).

2.1.4. İdare-i Örfiye’nin İlan Süreci

Bab-ı Ali Nümayişi, her ne kadar milli varlığın korunması amacıyla düzenlenmiş olsada amacı dışına çıkmış ve hükümetin kendilerini tehdit olarak algılamasına sebebiyet vermiştir. Miting dış sorunlara yönelmek için çağrı niteliği

taşımış olsa da gözler bu olaydan sonra tekrar ülke içerisine dönmüştür. İdare-i Örfiye'nin ilan edilmesiyle birlikte basında; ülkeye Meşrutiyet değil, en güçlü Cumhuriyet bile gelse İstanbul'a bindirilen bu yüke çare bulunamayacağı dile getirilmiştir (Eşek Gazetesi, "İdare-i Örfiye", 10 Ekim 1912, S. 19).

Rumeli, İstanbul ve Çatalca'da uygulanılacak olan sıkıyönetim kararı; Padişah Mehmet Reşat, Şura-yı Devlet Reisi Mehmet Kâmil, Şeyhülislam Mehmet Celâleddin, Sadrazam Gazi Ahmet Muhtar, Dahiliye Nazırı Daniş, Harbiye Nazırı Nazım, Hariciye Nazırı Gabriel Noradunkyan, Adliye Nazırı Said Halim Paşa, Maliye Nazırı Abdurrahman, Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar, Nafia Nazırı Salih, Evkaf-ı Hümayun Nazırı Mehmet Fikri, Maarif Nazırı Said ve Posta Telgraf Telefon Nazırı Sabri'nin imzalarıyla resmiyet kazanmıştır. İdare-i Örfiye'nin uygulanabilmesi konusunda Harbiye ve Dahiliye Nezareti görevlendirilmiştir (BOA. İ.MMS. 154/17; BOA. MV. 227/232; ATASE. 110-9-1-7. 659/51/9; Tanzimat Gazetesi, "İrade-i Seniyye Suretidir", 8 Ekim 1912, S. 374; Sabah Gazetesi, "İdare-i Örfiye", 8 Ekim 1912, S. 8280).

Birinci Ordu Kumandanı Ferik Ömer Yaver Paşa tarafından imzalanarak kamuoyuna duyurulan İdare-i Örfiye kararları çerçevesinde aşağıdaki hükümler yürürlüğe konulmuştur:

1. *Bugün öğleden sonra saat beşten itibaren İstanbul, Rumeli ve Çatalca Sancağında idare-i örfiye ilan edilmiştir.* Bu karar, Balkan Savaşları'nın yarattığı siyasi ve toplumsal belirsizlik ortamında merkezi otoritenin idari ve güvenlik bağlamındaki müdahale kapasitesini arttırmayı amaçlamaktadır.
2. *Askeri sorumluluk Birinci Kolordu Kumandanlığındadır.* Bu düzenleme sivil yönetimin olağan işlevlerinin askeri hiyerarşiye devredildiğini göstermektedir.
3. *Ordunun seferberliği ve askeri harekatı konusunda haber yazmak yasaktır.* Bu hüküm, savaş zamanında bilgi güvenliğinin korunmasına yönelik klasik sansür uygulamalarının bir yansımasıdır.
4. *Caddelerde, halka açık alanlarda konferans vermek, miting yapmak, nümayişte bulunmak yasaktır.* Bu madde, potansiyel kamuoyu

mobilizasyonunu önlemeye dönük bir önleyici güvenlik tedbiri niteliği taşımaktadır.

5. *Rastgele gizli toplantılar yapmak ve Polis Genel Müdürlüğü'nün haberi olmadan özel toplantılarda bulunmak yasaktır.* Seçimler dolayısıyla kulüplerde toplantı yapmak bu maddenin dışında tutulmuştur.
6. *Hükümetin aleyhinde, iç ve dış siyaset hakkında haberle resmi olmayan yazı yazmak yasaktır. Özellikle bir kişinin şahsıyla ilgili yazı yayınlamak yasaktır.* Matbuat Kanunu çerçevesinde yazılan yazılar bu maddenin dışında tutulmuştur.
7. *Memleketin mevcut durumu ve devlet siyaseti hakkında zihinleri karıştıracak ilanlar basmak, dağıtmak ve duvarlara yapıştırmak yasaktır.* Bu hüküm, kamu düzenini tehdit eden propaganda faaliyetlerini engellemeye yöneliktir.
8. *Silahla atış yapmak, ruhsatsız silah taşımak, ateşle oynamak ve sokaklarda bağırarak yürümek yasaktır.* Bu yasak, şehir merkezlerinde halkın can ve mal güvenliğini teminat altına almayı amaçlamaktadır (ATASE. 110-9-1-7. 694/23/6; Sabah Gazetesi, “İdare-i Örfiye Beyannamesi”, 8 Ekim 1912, S. 8280; Hikmet Gazetesi, 7 Ekim 1912, S. 67; Tanzimat Gazetesi, “İdare-i Örfiye İlanı”, 8 Ekim 1912, S. 374; Tanin Gazetesi, “İdare-i Örfiye İlanı”, 8 Ekim 1912, S. 1464; İkdam Gazetesi, “İdare-i Örfiye Beyannamesinin İkinci Zili”, 12 Kasım 1912, S. 5650).

Osmanlı Devleti, bir yandan ordusunu terhis ederken diğer yandan gönüllü askerlerin silah altına alınması için gönüllü defterleri açılmıştır. Sadece erkekler değil kadınlar da gönüllü olarak kaydedilmeye başlanılmış, Adliye Nezareti Kolcusu Behiye Hanım bu listenin ilk sıralarında yer almıştır (Tanin Gazetesi, “Gönüllü Kadınlar”, 6 Ekim 1912, S. 1462).

İç meselelerin giderek arttığı bu günlerde, İttihat ve Terakki'nin emriyle hareket eden bazı kimseler Darülfünun öğrencilerinin adını kullanarak Bab-ı Ali'de propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. 8 Ekim 1912'de Kör Ali Vakasına benzeyen bir olayın meydana geleceği ve daha büyük bir mitingin düzenleneceği istihbaratı alınmıştır. Olayın aslı şu şekildedir; İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden Arnavut Beyi Elbasanlı Kâmil adında bir şahıs Arnavut kahvehanelerine giderek gönüllü yazılarak savaşa gitmelerini ve bunun için saray

önüne giderek nümayiş yapılması gerektiğini söylemiştir. Arnavutlara bu teklif cazip gelmiş olacak ki durumu hemen kabul etmişlerdir. Kâmil Bey'in fikirleri ise onların düşündüğü gibi değildir. Bulgarların büyük devletler tarafından korunduğunu ileri sürerek sefarethanelerin taşlanması için halkı galeyana getirmiştir. Elbasanlı Kâmil tarafından taşlatılan sefarethaneler Osmanlı'nın dost olarak nitelendirdiği devletlere aittir. Olaya bu pencereden bakıldığında Osmanlı Devleti'nin kendi iç meselelerinin giderek arttığı ve yaşanan bu gibi durumların dış meseleleri de etkilediği söylenebilir (Alemdar Gazetesi, "Fitne-i Azim ve Bab-ı Ali Vakası", 11 Ekim 1912, S. 59).

Bir kesim savaşın başlamayacağını, yaşananların sadece bir nümayişten ibaret olduğunu savunmuş bu duruma karşılık Fatih Redif Fırkası Kumandanlığı da böyle bir durumun söz konusu olmadığını, seferberlik emrine uymayanların Divan-ı Harbe sevk edileceklerini söyleyen bir açıklamada bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin kamuoyu üzerinde baskı oluşturarak yaratmak istediği otoritenin merkezi, konumu sebebiyle Balkanlar için önemli bir yere sahip olan Edirne olmuştur. Karadağ'ın savaş ilan etmesiyle birlikte Edirne'de de idare-i örfiye uygulanmaya başlamıştır (Hürriyet Akkuş, 2022: 6; Tanzimat Gazetesi, "Osmanlılar Vazifelerini Yapıyorlar", 6 Ekim 1912, S. 372.).

Balkan Savaşları'nın başlangıcıyla birlikte Edirne, Cısr-i Mustafa Paşa, Ortaköy, Uzunköprü ve Dimetoka'da ilan edilen sıkıyönetim, kamu düzenini tehdit edebilecek muhtemel halk hareketliliklerinin önlenmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda uygulamaya konulan düzenlemeler şu şekilde sıralanmıştır:

1. *Askeri kararlara aykırı olan tüm toplantıların yapılması yasaktır.* Bu hüküm, kamu düzenini sarsabilecek örgütlenmeleri ve muhalif söylemleri bastırmaya yönelik önleyici bir tedbirdir.
2. *Akşam saat sekizde kahvehane, gazino, tiyatro, sinema, han ve otel gibi toplumun ortak kullanım alanları kapatılacaktır.* Bu karar, gündelik yaşam alanlarını kontrol altına alarak geceleri potansiyel muhalefet merkezlerine dönüşmesini engellemeyi amaçlamaktadır.
3. *Akşam saat sekizden sonra halkın sokağa çıkması yasaktır.* Sağlık sebebinden dolayı sokağa çıkmak durumunda kalanlar bireysel olarak ya da devriye veya mahalle bekçisi aracılığıyla en yakın karakola başvurarak

kimlik bilgilerini ve mazeret gerekçelerini kanıtladıktan sonra kendilerine bir memur tayin edilecek ya da ellerine resmi belge verilerek bu yasaktan muaf tutulacaklardır. Bu düzenleme, sınırlı istisnalar dışında kent içi mobilitayı ortadan kaldırmayı hedeflerken, bürokratik kontrol mekanizmasını da güçlendirmektedir.

4. *Rastgele silah taşımak ve yanıcı kimyevi eşyalarla oynamak yasaktır. Bu yasak, sabotaj eylemlerinin ve bireysel şiddet olaylarının önüne geçmek adına savunma refleksi olarak değerlendirilebilir.*
5. *Halkı heyecanlandıracak derecede sokaklarda koşmak, bağırarak ve gürültü yapmak yasaktır. Bu madde, sükunetin sağlanması ve paniğe sebebiyet verecek davranışların önlenmesi amacını taşımaktadır.*
6. *Ruhsatsız ek (gazete ve dergilerin yanında verilen tek sayfalık yazılar), bildiri, halkı heyecanlandırmak için yazılan her türlü yayın ve haber yaymak yasaktır. Bu hüküm, medya ve bilgi akışının merkezi otorite kontrolünde tutulmasını ve muhalif basının engellenmesini hedeflemektedir.*
7. *Memleket içerisinde düzeni bozma girişiminde bulunmak, her ne şekilde olursa olsun bozgunculuk edenlerin veya etmeleri beklenen kişilerin işledikleri suçlar ve eşkal bilgilerine sahip olan kişilerin askeri kuvvetlere bilgi vermemesi suçtur. Aleni suikast, mekan ve yazılar hakkında bilgi sahibi olanlar suçlu kimselere yardım etmeleri durumunda cezalandırılacaklardır. Bu madde, halktan aktif iş birliği talep ederek ihbar kültürünü kurumsallaştırma çabasını göstermektedir.*
8. *Gerekli ihtiyaçlar haricinde eşya ve erzak stoğu yapmak; fırın ve bakkallara yığılma yasaktır. Bu düzenleme, savaş döneminde ekonomik spekülasyon ve kıtlık riskine karşı sosyal adaleti koruma amacı taşır.*
9. *Olası yangın durumunda hükümetin yangın araçları faaliyette olacağından, yeni bir emir gelmediği sürece halkın yangın yerinde seyirci olarak toplanması yasaktır. Bu madde, kriz anlarında kargaşanın önüne geçilmesi ve profesyonel müdahalenin sekteye uğramaması için getirilmiştir (Sabah Gazetesi, “İdare-i Örfiye Beyannamesi”, 13 Ekim 1912, S. 8285; İkdâm Gazetesi, “İdare-i Örfiye Hakkında”, 29 Ekim 1912, S. 5636).*

Balkanlarda yaşanan gelişmelerin iyi analiz edilememesi, Osmanlı Devleti'nin savaşa dezavantajlı bir şekilde başlamasına sebebiyet vermiştir. Gazi Ahmet Muhtar Paşa, izlediği politikalar doğrultusunda kamuoyu tarafından hatalı görülmüş ve toplumun baskısına maruz kalmıştır. Mitinglerin üzerinde yarattığı etki neticesinde yirmi üçüncü maddenin kabulüne onay vermekten vazgeçen Gazi Ahmet Muhtar Paşa, savaşa giden süreci hızlandırmıştır (Çev. Demirtaş, 2012: 121; Uçarol, 1976: 420).

2.1.5. İstanbul'da Meydana Gelen Diğer Gelişmeler

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi, Hüseyin Hilmi Paşa'nın başkanlığında 4 Ekim 1912 günü geniş katılımlı bir toplantı düzenlemiştir. Savaşın çıkması durumunda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin gerçekleştireceği hizmet hakkında kararlar alınmıştır. Önceki kongrede toplanılan otuz bin lirayla yüzer yataklı dokuz hastane kurulması konusunda anlaşma sağlanmıştır. Yüzer yataklı hastanelerden ikisi İstanbul'da, ikisi Yunan sınırında, bir tanesi İşkodra'da Harbiye Nezareti'nin uygun göreceği yerlerde kurulmasına karar verilmiştir. Hastanelerin kurulacağı binalar temin edilemezse ivedilikle barakalar inşa edilecektir (Tanin Gazetesi, "Osmanlı Hilal-i Ahmer'in Teşebbüsü", 6 Ekim 1912, S. 1462; Sarioğlu, 2020: 408-409; Türkmen, 2004: 500).

Tıbbi malzemeler ve sağlık personelleri, kurulması planlanan hastanelere Avustralyalı Lloyd Vapuru ile sevk edilmiştir. Fakat limanların Balkan Hükümetlerinin tekeline geçmesiyle birlikte gemiler limana yanaşamamış dolayısıyla içindekilerle birlikte geri dönmek durumunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin denizyoluyla yardımları ulaştıramıyor oluşu, ilerleyen süreçte eksikliğini hissettirecektir (Metin ve Sezer, 2016: 87).

Hilal-i Ahmer savaş boyunca yaptığı faaliyetler nedeniyle sembolik bir hale gelmiştir. Trablusgarp Savaşı'nda gösterdiği başarının bir benzerini de Balkan Savaşları döneminde göstererek örnek bir kuruluş olmuştur. Hasta ve düşkün askerlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına onlara çayhaneler açılmıştır. Cemiyet, savaş durumlarının dışında sosyal konularda da faaliyet gösterdiğinden dolayı genel işleyişte sürecin uzadığı gözlemlenmektedir. Aynı dönemde baş gösteren tifüs ve kolera gibi bulaşıcı hastalıklar bu gidişatı olumsuz etkilemiştir

(Tanin Gazetesi, “Hilal-i Ahmer”, 6 Ekim 1912, S. 1462; Metin ve Sezer, 2013: 169).

Hilal-i Ahmer ve Osmanlı kadınları 1912-1913 yıllarında oldukça senkronize hareket etmiştir. Kadınların şefkat duygusu birleştirici güç olmuş, savaşta yararlanan ve hasta olan askerlere yardım etmek için gönüllü olmaktan çekinmemişlerdir. Kadınların örgütlenmesi konusunda kilit isim Halide Edip (Adıvar) Hanım olmuştur. Halide Hanım, Nakiye (Elgün) Hanım’ın Fatih’teki evinde Teali Nisvan Cemiyeti’nin hastabakıcı kadrosunun bir araya gelmesini sağlamıştır. Burada kadınlara İngilizce ve Fransızca derslerinin yanı sıra gerekli eğitimler verilerek kadınların hem psikolojik hemde teorik anlamda savaş görevlerine hazırlanmaları sağlanmıştır. Teali Nisvan Cemiyeti’nin hamiyetli kadınlarından olan Mihri (Pektaş) Hanım derneğe evini bağışlamış, ev otuz yataklı prototip bir hastaneye dönüştürülmüştür. Kadınlar olası dedikodulardan çekindikleri için ilk etapta sadece yaralı askerlere hizmet vermişlerdir (Çalışlar, 2010: 107; Adıvar, 2019: 224-225; Özdemir, 2014: 29).

3 Ekim 1912, 4 Ekim 1912 ve 7 Ekim 1912’de yapılan geniş katılımlı mitinglerin dışında lokal miting ve nümayişler de düzenlenmiştir. Halk tarafından kendiliğinden gelişen nümayişlerin yanı sıra dini gruplarında bu dönemde aktif hale geldikleri görülmektedir. 5 Ekim 1912’de İstanbul Hasköy’de de bir aktivasyon meydana gelmiş, vatanın korunması, maddi ve manevi yardımların toplanması amacıyla Museviler tarafından “Hasköy Müdafaa-i Milliye Heyeti” kurulmuştur. Kurulan heyet ilk olarak 5 Ekim günü sabah saat dokuz civarında Hasköy’de yaklaşık beş bin kişilik bir nümayiş tertip etmiştir. Nümayişte; Dersaadet ve Paris Hukuk Fakültelerinden mezun Mişon Ventura, Yedinci Daire-i Belediye Başkanı Sadık Bey, Hasköy Hahambaşı Vekili Rafael Saban ve Mühendishane-i Berri-i Hümayun Mektebi Pardo Efendi konuşma yaparak vatan uğrunda her türlü fedakarlığa hazır olduklarını vurgulamıştır. Bu nümayişe sadece Musevilerin değil aynı zamanda Yedinci Daire-i Belediye Reisi İlyas Efendi, merkez memuru Hristaki Efendi ve Polis Başkomiseri Haşmet Bey gibi önemli isimlerinde orada bulunarak desteklerini sundukları görülmektedir (Tanin Gazetesi, “Hasköy’de Bir İçtima”, 6 Ekim 1912, S. 1462).

Aynı zamanda Beyoğlu'nda, başında Vali Celal Bey'in bulunduğu bir iane komisyonu kurulmuş, savaşa gidecek olan askerlere ve bu askerlerin ailelerine destek için yardım toplanılmaya başlamıştır. Halkı yardıma teşvik etmek amacıyla, basın kuruluşları yardımda bulunan isimleri gazetelerinde haber yapacaklarını söylemiş ve bu durum yardımların artmasında oldukça etkili olmuştur. Beyan-ül Hak Gazetesi, cihat için halkın yardım etmesinin vacip olduğunu söyleyerek dini ön plana çıkarmış, bu sayede Müslüman halkın teşvikini arttırmıştır. Savaşa maddi destek sağlamanın cihat etmek derecesinde sevap kazandırdığını bu yüzden halkın varını yoğunu bugünlerde kullanması gerektiğinin altını çizmiştir. Mitinglerde milliyetçilik faktörünün yanı sıra dinin de provokasyon aracı olarak kullanılması, özellikle Müslüman ve Türk cenaha hitap etmiştir. İstenilen vizyon ve misyonun oluşturulmasında basın araçlarının ve kullanılan argümanların niteliği savaş sürecinde önemli bir konuma sahiptir. Yapılan haberler her ne kadar sıkıyönetimle denetim altına alınmaya çalışılmış olsada yerel basın kamuoyunu etkileyen unsurlarla yayın yapmaya devam etmiştir (Dicle Gazetesi, "Tezahürat-ı Milliye", 29 Ekim 1912, S. 75.; Beyan-ül Hak Gazetesi, "Cihat İçin İane", 14 Ekim 1912, S. 179).

6 Ekim 1912 günü savaşın olmayacağına dair bir söylenti yayılmış, bunun üzerine yaklaşık dört bin kişilik bir grup toplanarak miting düzenlemiştir. Kamuoyunu etkileyen konuşmalar yapılmış, halk millî duygularla tezahüratlarda bulunmuştur. Gece saat üç civarında Beyoğlu'na hareket eden miting topluluğuna mahalle bekçileri de ellerine davul alarak dahil olmuş, Beyoğlu sokaklarında halk yürüyüşe hız kesmeden devam etmiştir. Halkın kendi içerisinde galeyana gelmesi şehir içerisinde taşkınlıkların yaşanmasına sebep olmuştur. Balkan Devletlerinin elçilik binalarını taşlamak suretiyle saldırıda bulunan bu kimselere polis müdahalede bulunmuş ve mitinge sabah yedide son verilmiştir (Alemdar Gazetesi, "Dün Gece Müzaheret Mitingi", 7 Ekim 1912, S. 63).

Yapılan mitinglerin amaçlarından birisi de gönüllü asker kayıtları için halkı teşvik etmektir. İstanbul ve civarı bazı bölgelerde asker toplanmaya başlanılmış, özellikle Erenköy, Bostancı gibi yerlerde genç delikanlılar sabaha kadar ellerinde davullarla köy köy dolaşarak savaşı destekleyen nümayişlerde bulunmuşlardır. Bu kalabalıklar son olarak tabur merkezlerine giderek gönüllü askerlik için isimlerini yazdırmıştır. Bu gibi durumlar halkın kısa sürede hızlı bir şekilde organize

olabileceğini göstermektedir (Tanin Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye”, 6 Ekim 1912, S. 1462”.

İstanbul için önemli bir diğer miting ise Bab-ı Ali Nümayişinden bir gün önce düzenlenen Üsküdar Mitingi’dir. 6 Ekim 1912 Pazar Günü öğleden sonra saat iki civarında Üsküdar Mutasarrıflık Dairesi bahçesindeki Doğancılar Meydanı’nda düzenlenen bu mitinge halkın katılımı oldukça fazla olmuş bu sayının üç-dört bin kişiyi bulduğu basında yer almıştır. Üsküdar Mutasarrıflığı Meclis Azasından Vildan Faik Efendi, Meclis Azasından Hacı Arif, Eski Bahriye Müsteşarı Talat Bey ve On Yedinci Daire Belediye Reisi Hafız Mehmet Beylerin konuşma yaptığı mitingde vatanın geleceği ve seferberlik gündemin esas konuları olmuştur. Konuşmalar “*Yaşasın harp*” sloganıyla sık sık bölünürken, programın devamında dua okunmuş ve hep bir ağızdan amin denilmiştir. Davullar eşliğinde “*Yaşasın harp! Kahrolsun düşmanlarımız!*” sesleri yükselirken kalabalık mitingin sonunda olaysız bir şekilde dağılmıştır (Sabah Gazetesi, “Üsküdar’da Miting”, 6 Ekim 1912, S. 8278; Sabah Gazetesi, “Dünkü Miting”, 7 Ekim 1912, S. 8279.; Tanin Gazetesi, “Üsküdar’da Miting”, 6 Ekim 1912, S. 1462.; Tanzimat Gazetesi, “Üsküdar’da Miting”, 6 Ekim 1912, S. 372.; Tanzimat Gazetesi, “Üsküdar’da Miting”, 7 Ekim 1912, S. 373.; Tanzimat Gazetesi, “Dünkü Faaliyet”, 7 Ekim 1912, S. 373).

İstanbul’da Bab-ı Ali Nümayişinin yarattığı etki devam etmiş, 11 Ekim günü ikinci saat beş civarında sayıları bini bulan Arnavutlar başlarında beyaz fesleriyle Bab-ı Ali Caddesi’nde yürüyüş yapmıştır. Arnavut halkından Tahir Ağa’nın gönüllü kaydettiği kişilerin bir kısmı önlerinde bando takımıyla birlikte hareketin başını çekmiştir. Harbiye Nezaretine gönüllü askerlik kaydı için giden Arnavut taburu, Osmanlı halkının takdirini kazanmış ve alkışlar eşliğinde “*Yaşasın Osmanlılar, yaşasın Arnavutluk*” sesleri yükselmiştir. Topkapı Sarayı önünde nümayişlerine devam eden kalabalık bir süre sonra dağılmıştır. Arnavut gönüllüleri birkaç gün içerisinde silahlandırılarak Yunan sınırına sevk edilmiştir. Arnavut halkı, Balkan Savaşları döneminde hem İstanbul’da hemde Balkan coğrafyasında düzenlenen toplumsal hareketlerde ön plandadır. Arnavutların ekonomik, sosyal ve askeri alandaki milliyetçi duruşları ve yürüttükleri organizasyonlar kamuoyuna örnek teşkil etmiştir (Alemdar Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye”, 11 Ekim 1912, S. 59.; Tanzimat Gazetesi, “Arnavut Gönüllüleri”, 12 Ekim 1912, S. 378).

Arnavutların Osmanlı toprak bütünlüğü için çabası savaş sürecinin ilerleyişinde önemli bir role sahiptir. Öyle ki Romanya'nın her kesiminden Arnavut vatandaşlar parça parça Köstence yoluyla İstanbul'a gelerek gönüllü asker olabilmek adına Harbiye Nezareti önünde sıraya girmiştir. Bu süreçte Doktor İbrahim Temu Bey Bükreş'te birçok tabip ve eczacının da katılımıyla "Kırmızı Heyet-i Sıhhiye" adı altında bir sağlık heyeti oluşturmak için çalışmalar yürütmüştür (Arnavut Gazetesi, "Romanya'dan Gelen Gönüllü Arnavutlar", 25 Ekim 1912, S. 74).

Vatana bağlılıklarını göstermek için millî sorumluluk duygusuyla harekete geçen bir diğer kesim Girit Gönüllüleri olmuştur. Bahsi geçen sivil grup, 31 Ekim 1912'de bando takımının iştirakiyle birlikte Sirkeci'den Birinci Kolordu Kumandanlığına doğru yürüyüşe geçmiştir. Birinci Kolordu Kumandanlığı önüne geldiklerinde Seyit Abdülkadir Efendi tarafından hem Türkçe hem Giritçe konuşma yapılmıştır. İki farklı dilde konuşma yapılması kültürel duyarlılığı arttırmakla birlikte insanlar arasındaki sosyal iletişimi de etkilemektedir. Seyit Abdülkadir Efendi'yi ismi bilinmeyen bir Giritli genç takip etmiş, Giritlerin cesurluğundan ve savaşa karşı korkusuzca yürüdüklerinden bahseden bir konuşmada bulunmuştur (İkdam Gazetesi, "Girit Gönüllüleri", 1 Kasım 1912, S. 5639).

Seferberlik hareketinin bir başka noktası olan Sirkeci'de, gönüllülerin kaydedildiği bir mahallede Muameratülaziz eski Maarif Müfettişi Seyit Abdulsamet Fahri Efendi tarafından da bir konferans verilmiş ve kolordu Tophane, Kabataş, Beşiktaş yoluyla Taş Kışlaya geçmiştir. Beşiktaş kışla kapısı önünde marşların okunmasının ardından "*Padişahım çok yaşa*" sesleri yükselmiştir. Daha sonra o gün kışlaya giden bin dokuz yüz kırk yedi gönüllü koğuşlara yerleştirilmiştir (İkdam Gazetesi, "Girit Gönüllüleri", 1 Kasım 1912, S. 5639).

Savaş öncesi süreçte halkın bilinçlendirilmesi oldukça hayati bir rol oynuyordu. Neşri Vesaik Cemiyeti⁴ üyelerinden Ahmet Cevat Bey, millî sorumluluk duygularıyla birlikte "Kırmızı Siyah Kitap- 1328 (1912-1913) Faciası" adında bir kitap yayınlarak kolektif bilincin oluşturulmasına önemli katkıda bulunmuştur. Osmanlı halkının, Trablusgarp Savaşı'nın etkisinden henüz çıkamamışken Balkan

⁴ Vesikaların Yayımlanması Cemiyeti anlamına gelmektedir. Cemiyet savaş döneminde propaganda faaliyetleri yürütme amacıyla kurulmuştur.

Savaşları'na girmesi ve devamında yaşanan ağır psikolojik baskı neticesinde kamuoyunun olaylara tepki veremez hale gelmiştir. Bahsi geçen eserin yazılmasındaki temel amaç bu durum olmuştur. Osmanlı Devleti'ne batıdan hiçbir faydanın olmayışı eleştirilirken tek çarenin “Garbiyatçılık” fikri olduğu özellikle vurgulanmıştır (Kutay, 2024: 40; Kerimoğlu, 2014: 543).

Cemiyet topladığı görsel ve yazılı belgelerle özellikle İngiliz ve Fransız kamuoyunun dikkatini çekmeyi amaçlıyordu. Çünkü Balkan Devletlerinin bir araya gelerek oluşturdukları ittifakın dağılabilmesi için bu iki güçlü devletin varlığına ihtiyaç duyuluyordu. İngiltere ve Fransa ise her ne kadar yabancı basında barış taraftarı olduklarını söylemiş olsalar da genel işleyişe bakıldığında durum hiç de böyle değildir (Kerimoğlu, 2014: 545).

2.2. Taşra Bölgelerinde Organize Edilen Miting ve Nümayişler

2.2.1. Adana

Millî duygular Anadolu'nun dört bir yanında olduğu gibi Çukurova Bölgesi'nde de uyanmış, Adana'da yaklaşık üç bin kişinin katılımıyla 5 Ekim 1912 Cumartesi Günü Kumluk Meydanı'nda bir miting düzenlenmiş, savaş lehinde tezahüratlarda bulunulmuştur. Farklı parti üyeleri ve farklı din temsilcilerinin yer aldığı bu miting kozmopolit bir yapıya sahiptir. Halkın askeri, siyasi ve sosyal bakış açısını değiştiren konuşmaların yapıldığı bu organizasyona hem miting hem de belediye başkanı olan Sabri Bey öncülük etmiştir. Hükümetin bilgilendirilmesi için hazırlanan kararname Sabri Bey aracılığıyla Adana Valiliği'ne teslim edilmiştir. Yayınlanan kararnameye göre; Adana halkı alınan her karar karşısında hükümeti mal ve canlarıyla destekleyecek, vatanın bütünlüğünü bozacak herhangi bir girişimde savaşmaktan geri durmayacaktır (BOA. DH. SYS. 112/21).

2.2.2. Adapazarı (Sakarya) ve İzmit

1912 yılı sonlarında İstanbul'da gerçekleştirilen miting ve nümayişlerin kamuoyunda ciddi bir tesir uyandırmasının ardından, coğrafi konumunun başkente stratejik yakınlığı dolayısıyla millî heyecanın hızla yayıldığı ilk şehirlerden biri Adapazarı olmuştur. Dolayısıyla İbrahim Hakkı Bey'in öncülüğünde 8 Ekim 1912 tarihinde yaklaşık beş bin kişinin iştirakiyle geniş çaplı bir miting düzenlenmiş; hatta söz konusu toplantı hem katılım düzeyi hem de içerdiği söylemler açısından

dönemin kayıtlarında dikkate değer bir örnek oluşturmuştur (BOA. DH. MUİ. 162/69; Tanin Gazetesi, “Adapazarı’nda”, 10 Ekim 1912, S. 1466).

Kitlesel teveccühün somut tezahürü olan bu toplantıda, dönemin siyasi ve askeri gerçeklikleri ışığında şekillendirilen ideolojik mesajlar, toplumsal motivasyonun belirleyici unsurları olarak etkin biçimde vurgulanmıştır. Dolayısıyla mitingdeki coşkulu konuşmalarda vatan sevgisi ve millî sorumluluk bilinci ön plana çıkarılmış; bu söylemler halkın savaşa yönelik arzusunu ve seferberlik konusundaki istekliliğini güçlü şekilde pekiştirmiştir. Hatta Osmanlı Devleti’ne harp ilan eden düşman unsurlara karşı misilleme yapılması gerektiğine dair vurgularla, Adapazarı halkının hükümetin alacağı kararlara ve vereceği emirlere tam bağlılık içinde olduğu açıkça beyan edilmiştir (Sabah Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 8282; Hikmet Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 69).

Söz konusu kolektif taahhüt, yalnızca kitle gösterileriyle sınırlı kalmayıp aynı dönemde resmî kanallar üzerinden merkezî otoriteye iletilen kurumsal destek beyanlarına da somut bir şekilde yansıtılmıştır. Dolayısıyla bu süreçte Osmanlı Hükümeti’ne gönderilen destek içerikli telgraflardan biri Sapanca Belediye Başkanı Eyüp Sabri Bey tarafından iletilmiştir. Zira hukuk tahsili görmüş bireyler ile toplumsal prestiji yüksek kanaat önderlerinden müteşekkil bir grup tarafından kaleme alınan bu mesajda, geçmişin kahramanlık mirasının 1912 Balkan Savaşları döneminde ihya edilmek istendiği ve kolektif psikolojinin savaş ortamında ihtiyaç duyduğu moral motivasyonu sağlama amacıyla mücadeleye hazır bulunduğu vurgulanmıştır (Tanin Gazetesi, 6 Ekim 1912, S. 1462; Sabah Gazetesi, 6 Ekim 1912, S. 8278).

Bu tür söylemler, sözlü destek ve moral motivasyon düzeyinden fiilî seferberlik ve askerî organizasyon aşamasına geçişte toplumsal savunma mekanizmalarının nasıl aktive edildiğinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Adapazarı halkı “Yaşasın millet, yaşasın harp” sloganı etrafında birleşerek net bir biçimde savaş yanlısı bir tutum sergilemiş; dolayısıyla derhal fiilî seferberlik hazırlıklarına girişilmiştir. Gönüllü asker kayıt sürecinde özellikle Adapazarı ve İzmit mıntıkasında ikamet eden Çerkes topluluğu önemli katkı sağlamış; hatta Adapazarlı Çerkes Mustafa Ziya’nın önderliğinde yalnızca on gün içerisinde yaklaşık iki bin neferden müteşekkil bir gönüllü alay teşkil edilmiş, öyle ki

müteakip günlerde bu sayının üç bine ulaştığı rapor edilmiştir. Bu birliğin süvari filintası, mühimmat temini ve lojistik organizasyonu kapsamında bir komutan atanması talebi de ilgili makamlara iletilen resmî istemler arasında yer almıştır (Tanzimat Gazetesi, 10 Teşrinievvel 1912, S. 376; Sabah Gazetesi, 20 Teşrinievvel 1912, S. 8292; Alemdar Gazetesi, 7 Teşrinievvel 1912, S. 55).

Bu yoğun ve organize gönüllü seferberliğin yanı sıra, toplumsal iştirak arzusunun beklenmedik bir boyuta ulaştığını gösteren başka bir gelişme de Adapazarı Hapishanesi'nde hafif suçlardan hüküm giymiş yaklaşık yüz mahkûm tarafından, gönüllü olarak orduya katılma taleplerinin telgraf aracılığıyla yetkililere iletiliğinin tespit edilmesidir (Sabah Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 8282).

Zira bu tür sivil inisiyatiflerin ve olağanüstü bireysel fedakârlıkların yanı sıra, toplumsal seferberliğin daha yapılandırılmış mekanizmaları da Balkan Savaşları'nın kritik evresinde hızla devreye sokulmuş; bu kapsamda 8 Ekim mitinginin hemen ardından Adapazarı ve İzmit'te yardım ve nakliye komisyonları oluşturulmuş; hatta Osmanlı ordusunun lojistik ve mali ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak farklı mahallelerden sistematik para yardımları toplanmıştır. Dolayısıyla maddî imkânlara sahip bireyler ise ellerindeki ulaşım araçlarını yahut beygir at gibi yük taşıma kapasitesi yüksek hayvanlarını doğrudan orduya bağışlamıştır (Sabah Gazetesi, 25 Ekim 1912, S. 8297; Sabah Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 8282; ATASE [Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi], Klasör 110, Dosya 9, Fihrist 1, Belge 7. 203/56/5).

Bu bağlamda genel katılım modeline paralel olarak, özellikle kadınların öncülüğündeki emek-yoğun ve doğrudan üretime dayalı sivil katkılar da kayda geçmiştir. Dolayısıyla Adapazarı Redif Tabur Kumandanı Binbaşı Baha Bey'in kız kardeşi ve eşi, Salim Beyzade Salih Bey'in eşi, Tahrirat Katibi Mehmet Faik Efendi'nin kız kardeşi, ayan meclisi üyelerinden Akif Bey'in kızı, Hacı Rıza Bey'in eşi ve Hüsrev Bey'in eşi gibi önde gelen ailelerin kadın üyelerinden müteşekkil bir grup, kendi üretimleri olan eşyaları satarak elde ettikleri geliri bağışlamıştır. Buna ek olarak Adapazarlı kadınlar tarafından Balkan Savaşı'na destek amacıyla hazırlanan ve içerisinde yüz otuz yedi adet pamuklu hırka, yirmi iki çift çorap, yüz yirmi beş adet içlik, yüz on üç adet gömlek, bir adet Şam hırkası, on altı adet mendil

ile bir adet havlunun bulunduğu malzemeler ilgili komisyona teslim edilmiştir (İkdam Gazetesi, 13 Kasım 1912, S. 5651).

Bu kadın inisiyatiflerinin örgütlü katkısının zirvesini temsil eden malzeme desteğinin yanı sıra, sivil seferberliğin kapsamı, heterojen sosyal tabakaların ve farklı coğrafi birimlerin de müteakip lojistik katkılarıyla genişletilmiştir. Dolayısıyla, arşiv kayıtlarında Karamürsel Belediye Başkanı Mehmet Bey'in kendi sorumluluk alanındaki köy ve mahallelerden topladığı yük hayvanlarını bayraklarla süsleyerek ilgili komisyona teslim ettiği belgelenmektedir (Tanin Gazetesi, 6 Ekim 1912, S. 1462).

Sonuç olarak 1912 yılı sonbaharında Adapazarı'nda gözlemlenen kitlesel seferberlik ve halk tabanlı destek pratikleri, yalnızca yerel düzlemdeki bir heyecanın tezahürü olmanın ötesine geçerek, Osmanlı toplumunun savaş şartlarında nasıl hızlı, çok katmanlı ve örgütlü bir biçimde mobilize olabildiğini ortaya koymaktadır. Adapazarı örneği, millî hissiyatın mekânsal yakınlık, tarihsel bilinç ve toplumsal dayanışma ekseninde nasıl somut bir harekete dönüştüğünü göstermesi bakımından dönemin sosyo-politik dinamiklerine dair önemli bir gösterge niteliğindedir. Özellikle gönüllü askerî birliklerin teşkili, mahkûmların orduya katılma talepleri, kadınların üretim temelli katkıları ve belediyeler aracılığıyla yapılan lojistik destek gibi unsurlar, savaş dönemlerinde toplumun farklı kesimlerinin nasıl ortak bir millî ideal etrafında birleşebildiğini göstermektedir. Bu çok boyutlu katılım biçimleri, merkezi otoritenin kararlarıyla eşgüdüm içerisinde gelişmiş ve savaş atmosferinde kolektif moralin inşasında kritik bir rol oynamıştır. Dolayısıyla Adapazarı özelinde gelişen bu sivil seferberlik örneği, 1912 Balkan Savaşları sırasında Osmanlı taşrasının sadece edilgen bir kitle değil, aktif bir özne olarak devletin savaş kapasitesine doğrudan katkı sunabildiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

2.2.3. Ankara

Jeopolitik konumu itibarıyla Türkiye'nin ortasında yer alan Ankara; olağanüstü durumlarda istihbarat akışının sağlanması, gerekli lojistiğin organizasyonu ve kısa sürede kamuoyunun senkronize hareket edebilmesi için büyük öneme sahiptir. Birinci Balkan Savaşı sürecinde Tanzimat Gazetesi'nin 11 Ekim 1912 tarihli haberine göre; Ankara'da on iki bin kişinin katılımıyla bir miting düzenlenmiştir.

Fakat bu haber dışında Ankara’da miting yapıldığına dair herhangi bir kaynağa ulaşılamamıştır (Tanzimat Gazetesi, “Bolu’da ve Ankara’da”, 11 Ekim 1912, S. 377.; Tekinsoy, 2015: 191).

Bunun dışında Ankara ahalisinin savaş lehinde hareket ettiği; gece-gündüz asker kaydına devam etmesi, iane toplayarak ordunun finanse edilmesine katkıda bulunmasından anlaşılmaktadır. Elli bin nüfuslu Haymana Kazasında Kemal Fahri tarafından 11 Ekim’de bir komisyon oluşturmuş ve iki gün içerisinde atmış bin kuruluş iane toplanmıştır (İkdam Gazetesi, “Haymana’da”, 13 Ekim 1912, S. 5619; Sabah Gazetesi, “Haymana’dan Telgraf”, 13 Ekim 1912, S. 8285.; Tanzimat Gazetesi, “Vilayette”, 3 Ekim 1912, S. 369).

Haymana Belediye Reisi Mustafa Nuri, Eşraftan Hacı İlyas Beyzade Bahri ve Hatipzade Mehmet Ali tarafından çekilen telgrafta ise iki bin beş yüz kişinin gönüllü olarak deftere kaydedildiği ve devamının olduğu belirtilmiştir. İlerleyen günlerde bu sayının beş binin üzerine çıktığı görülmektedir. Bahsi geçen sosyal hareket aynı zamanda halkın kısa zamanda organize olarak senkronize hareket edebildiğini göstermektedir. Gönüllü olarak kaydedilenlerin arasında yer alan Darülmuallimin Mektebi’nden yirmi üç öğrenci, gazetelere verdikleri “Veda” başlıklı yazıda; Osmanlı Devleti’nin geçtiği bu zor dönemde acı çıgıklara vatani hislerinin artık dayanmadığını bu yüzden cepheye gitmeye karar verdiklerini dile getirmiştir (Sabah Gazetesi, “Haymana’dan Telgraf”, 14 Ekim 1912, S. 8286; Sabah Gazetesi, “Ankara Gönüllüleri”, 18 Ekim 1912, S. 8290.; Sabah Gazetesi, “Veda”, 17 Ekim 1912, S. 8289; İkdam Gazetesi, “Ankara Darülmuallimin Gönüllüleri”, 17 Ekim 1912, S. 5623).

Merkezi yönetimin uzun mesafelerde yeterli lojistiği sağlayamıyor oluşu, devlete halkın desteğini açık hale getirmiştir. Gerekli lojistik desteğin sağlanabilmesi amacıyla taşra halkı harekete geçmiş; binek ve yük hayvanlarının da ianesine başlanılmıştır. Ankara’dan yüz adet yük hayvanının komisyona bağış olarak verildiği bilinmektedir. Hayvanların ot ve saman ihtiyacının bir kısmı da yine Ankara ve çevresinden sağlanmıştır (Sabah Gazetesi, “Haymana’da”, 16 Ekim 1912, S. 8288; Tanzimat Gazetesi, “İane-i Harbiye”, 16 Ekim 1912, S. 382.; ATASE. 110-9-1-7. 206/66/20).

Bu süreçte sadece Ankara’da değil aynı zamanda Anadolu’nun birçok noktasında binek ve yük hayvanı bağışının yapıldığı görülmektedir. Toplanan bu hayvanlara ek olarak aynı zamanda Tramvay Kumpanyasının hayvanları da devlet tarafından alınarak cepheye gönderilmiştir. Fakat tüm çabalara rağmen savaş sırasında binek ve yük hayvanlarının eksikliğinden kaynaklı olarak gerekli lojistik sağlanamamıştır. Bunun sebebi yapılan yardımların zamanında ulaştırılamaması ve kriz anının etkin bir biçimde yönetilememesinden kaynaklanmaktadır (Yeni, 2015: 97).

Savaş süresince Ankara hem doğuya hem batıya yakınlığı sebebiyle tedarikçi il görevi görmüştür. Depolarda bekletilen ürünler genellikle demiryolu üzerinden Edirne’ye transfer edilmiştir. Askerlerin temel gıda ihtiyaçlarının yanı sıra tütün ihtiyacının da giderilmesi adına Ankara tütün deposunda bekletilen ürünler Edirne Müstahkem Kumandanlığına gönderilmiştir (ATASE. 110-9-1-7. 192/17/35).

2.2.4. Antalya

Karadağ Devleti’nin Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesinin üzerinden bir gün geçmişken, 9 Ekim 1912 Çarşamba günü saat dörtte yirmi bin kişinin katılımıyla Antalya’da bir miting gerçekleştirilmiştir. Savaş lehinde organize edilen bu miting, çevre illerinde katılımıyla birlikte coşkulu bir hal almış, her yaştan insan aradığı millî benlik duygusunu bu organizasyonda bulabilmiştir (Sabah Gazetesi, “Konya”, 13 Ekim 1912, S. 8285; Tanzimat Gazetesi, “Konya”, 13 Ekim 1912, S. 379; Tanin Gazetesi, “Antalya’da”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

Miting başkanlığını Şermetzade Osman Zeki Bey üstlenirken, heyette; azadan İbrişimzade Ahmet, Hamdi ve Ruhi, Antalya İttihat ve Terakki Reisi Yenişehirli Rasim, Nuri, Ömer Reiszade Salih, Abdulcemil, Rıfat, Süleyman ve Abdulkadir Beyler yer almaktadır. Halkın tanınan ve sevilen yüzleri Antalya halkı temsil etmek için bir araya gelmiştir. Halkla İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iş birliği söz konusudur. Mitingde alınan kararlar sonrasında hem basına hem de hükümete telgraf aracılığıyla bildirilmiştir. Mitingin meşruluğu açısından gönderilen telgrafta; “Düne kadar Osmanlı reayası bugün ise hükümet adını taşıyan Balkan Devletlerinin ülkenin iç işlerine karışmalarını hiçbir Osmanlı vatandaşı kabul etmez. Osmanlılığa yapılan bu hakarete dur diyen yirmi bin Antalyalı mal ve canlarını bütünüyle ortaya koymaktadır. Hükümetin her emrine hazır bulunduklarını arz ederek din ve vatani

korumak adına savaşın ilan edilmesini hükümetten talep edilmiştir.” Beyanı yer almıştır (Tanin Gazetesi, “Antalya’da”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

2.2.5. Aydın, Kütahya ve Uşak

6 Ekim 1912’de partiler arası iş birliğiyle organize edilen İzmir Mitingi, kamuoyu üzerinde gerekli etkiyi yaratmış dolayısıyla çevre illerde de milliyetçi bloklaşmalarla yeni aktivasyonlar meydana gelmiştir. İzmir’in yarattığı coşkuyla harekete geçen Aydın’da da 9 Ekim 1912 tarihinde bir miting gerçekleştirilmiştir. Bozdoğan Miting Heyeti’nin telgrafına göre; her biri ataların yiğitlik ve cesaretleri sayesinde alınmış ve korunması da namusumuza emanet edilmiş olan yüce vatana saldırıda bulunan düşmanları, Allah’ın yardımıyla kahretmek ve yok etmek arzusuyla düzenlenen bu mitinge binlerce kişi katılmıştır. Asıl amaç namusun, vatanın korunmasıdır. Bu doğrultuda eli silah tutan kimselerin silah altına alınması ve savaşın finanse edilmesine katkı sağlamak amacıyla yardım sandıkları kurulmaya başlamıştır. Sosyal bilincin olduğu bu ortamda her yaştan kimse Osmanlı Devleti’ne bağlılığını göstermek amacıyla gerekli yükümlülüklerini yerine getirmiştir. Askerî malzemelerin cepheye transferinde yaşanan lojistik soruna yardım amacıyla yüz kırk sekiz yük hayvanı ve hayvan bedeli olarak da otuz bir lira bağışta bulunulmuştur. Gösterdikleri bu yardımsever davranışlar karşısında merkezî yönetim tepkisiz kalmayarak Aydın’a ayrı ayrı takdirnameler göndermiştir. Hükümetin kamuoyunu teşvik eden yapıcı hamleleri, çevre illerinde motivasyonlarını etkileyerek yeni organizasyonların tabanını oluşturmaktadır (Sabah Gazetesi, “Miting”, 15 Ekim 1912, S. 8287; Alemdar Gazetesi, “Aydın”, 10 Ekim 1912, S. 58; Tanin Gazetesi, “Aydın”, 3 Ekim 1912, S. 1459; İkdâm Gazetesi, “Harp İanesi”, 12 Kasım 1912, S. 5650).

Aydın’a bağlı olan Söke’de de aynı toplumsal farkındalık örneği gösterilmiş, 12 Ekim 1912’de yaklaşık beş bin kişinin geniş katılımıyla Hükümet Konağı bahçesinde büyük bir miting gerçekleştirilmiştir. Balkan Hükümetlerinin Osmanlı Devleti’ne gösterdikleri ikinci sınıf devlet modellemesine tepki göstermek amacıyla toplanan kamuoyu, büyük bir fedakarlık örneği göstererek mal ve canlarını fedaya hazır olduklarını Belediye Reisi Hasan Fehmi aracılığıyla hükümete bildirmiştir (Tanin Gazetesi, “Söke’de”, 13 Ekim 1912, S. 1469).

Kütahya’da da İslam ve Gayrimüslimlerin yer aldığı çokuluslu bir miting gerçekleştirilmiştir. 7 Ekim 1912 tarihinde halkın yüksek katılımıyla gerçekleştirilen bu mitingde vatanperverane konuşmalar yapılmış ve savaş lehinde sloganlar atılmıştır. Mitingde askere gidecek olan kişilerin ailelerine destek olmak amacıyla halk içerisinde maddi yardım toplanmıştır. Askeri teşvik niteliği taşıyan bu durum, savaşa gidecek olan gönüllülere moral olmuştur. Kütahya erkeklerinin gönüllü olarak askere kaydolmaları için Belediye Dairesi’nde gönüllü defterleri açılmış, halkın büyük çoğunluğu da katılım göstermiştir (Tanin Gazetesi, “Mitingler”, 22 Ekim 1912, S. 1472; Tanin Gazetesi, “Kütahya’da”, 9 Ekim 1912, S. 1465; Tanin Gazetesi, “Kütahya’da”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

Kütahya sınırları içerisinde yer alan Uşak’ta da halk sokağa çıkmış ve 11 Ekim 1912’de gösterişli bir miting gerçekleştirmiştir. Basın, Uşak halkının “savaşa değil düğüne gidiyoruz” sözlerine yer verirken, kitlesel motivasyonun savaş lehinde olduğu görülmektedir. “Harp isteriz” tezahüratlarıyla Uşak çarşısı yankılanırken Belediye Reisi Nafiz Bey ve Mekteb-i Nüvvab öğrencilerinden Yahya Efendi’nin yaptığı konuşmalar halkın heyecanını arttırmıştır. Savaşın desteklendiği bu miting, Uşak Hürriyet ve İtilaf Şubesi Reis Vekili Mustafa Bey tarafından telgrafla hükümete bildirilmiştir. Uşak halkı savaşa hazır olduğunu ilan etmekle birlikte kurulan yardım komisyonuna yirmi üç at, beş bin yüz üç kuruş para bağışında bulunmuştur. Uşak’ta aynı zamanda gönüllü asker olarak cepheye gitmek isteyenler defterlere kayıtlarını yaptırmıştır. Yaşanılanların sadece kitlesel bir hareket olmakla kalmayıp Osmanlı ordusunun, mali ve askerî ihtiyaçlarının karşılanıyor oluşu kamuoyunun iyi bir kriz yönetimi uyguladığını göstermektedir (İkdam Gazetesi, “Uşak’ta”, 14 Ekim 1912, S. 5620).

2.2.6. Balıkesir

Vatanın selameti için düzenlenen mitinglerden birisi de 5 Ekim 1912’de Balıkesir’de gerçekleştirilmiştir. Halkın ve siyasi oluşumların katılımıyla düzenlenen bu mitinge, Belediye Reisi Ahmet Necati Bey öncülük etmiştir. Şehrindeki kitlesel faaliyetler için önemli bir konuma sahip olan Belediye Meydanı’nda o gün savaş lehinde konuşmalar yapılırken, Balıkesir halkı milliyetçi sloganlar eşliğinde konuşmacılara eşlik etmiştir. Renkli bir oluşuma sahip olan miting heyetinde ise Muharrem, Hasan, Mehmet, Şevki, Ohannes Bey gibi

kamuoyunun sözüne itimat ettiği isimlerin varlığı görülmektedir (Sabah Gazetesi, “Balıkesir’den Dün Gece Aldığımız Telgraf”, 8 Ekim 1912, S. 8280; Tanin Gazetesi, “Balıkesir’de”, 9 Ekim 1912, S. 1465).

Balıkesir halkı, hükümete maddi, manevi ve bedenen yardımlarını sunmuş aynı zamanda savaş olması durumunda hiç tereddüt etmeden cepheye gideceklerini beyan etmiştir. Barışın öncelikleri olduğunu fakat vatanlarına yapılan bu saygısızlığın devamı durumunda silah tutmaktan korkmadıklarının da altını çizmişlerdir. Miting sonunda yapılan kitlesel faaliyetin meşrulaştırılması için yayınlanan kararnameye göre; vatanın bütünlüğünü bozacak herhangi bir durumda din ve mezhep ayırt etmeksizin tüm Balıkesir halkı hükümetin alacağı kararların bütününe uyacak ve bu doğrultuda hareket edecektir. Balıkesir halkı, savaş lehinde alınacak kararın taraftarı olduklarını vurgulayarak hükümete asıl isteklerinin silah başına geçmek olduğu mesajını vermiştir (Sabah Gazetesi, “Karesi”, 10 Ekim 1912, S. 8282; Tanzimat Gazetesi, “Karesi”, 10 Ekim 1912, S. 376; Tanin Gazetesi, “Karesi’de”, 10 Ekim 1912, S. 1466; Tasvir-i Efkar, “Hamiyet-i Vatanperverane”, 10 Ekim 1912, S. 554).

Balıkesir’e bağlı olan Balya’dan merkezî yönetime; Nuri, Mustafa Çavuş, İstanbullu Dimitri, Balıkesirli Ahmet ve Halıcı Ali Beyler aracılığıyla Balya halkı adına bir telgraf gönderilmiştir. Buna bildiriye göre; Bulgar ve Sırpaların hükümete karşı gösterdikleri karışt politika doğrultusunda Müslüman ve Gayrimüslim yaklaşık üç bin kişi Balya’da bir miting gerçekleştirmiştir. Balkan hükümetlerinin Osmanlı Devleti’ne uyguladığı haksız siyaseti eleştirmek için bir araya gelen kitlesel kalabalık, mitingi daha çok sevinç gösterisine çevirmiştir. Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünün korunması için mücadele edileceği beyan edilirken, savaş meydanlarına güle oynaya gidileceği de yine bu bildiride vurgulanmıştır (Tanzimat Gazetesi, “Vilayatta Tezahürat”, 5 Ekim 1912, S. 371).

Tıpkı Balya’da olduğu gibi Balıkesir’e bağlı Bandırma’da da 5 Ekim 1912 günü yaklaşık beş altı bin kişinin katılımıyla savaş lehinde bir miting düzenlenmiştir. Partiler arası iş birliğinin görüldüğü ve karışt fikirlerin ortak paydada buluştuğu bugünü İttihat ve Terakki Miting Reisi Halim Bey ve Hürriyet ve İtilaf Miting Reisi Mehmet Tefik Bey organize etmiştir. Savaş için teşvik konuşmaları yapılırken aynı zamanda hükümetin emirlerine her daim hazır

bulundukları beyan edilmiştir. Maddi ve manevi desteklerinin yanı sıra canlarını da taahhüt eden Osmanlı vatanseverleri, herhangi bir taşkınlık meydana gelmeden dağılmıştır (Tanin Gazetesi, “Bandırma”, 6 Ekim 1912, S. 1462).

Gönen, Bandırma, Mihaliç, Kırmasti Çerkes süvari köyleri adına Çerkes halkından Hacızade Ali ve Beyzade Feyzullah’ın öncülüğünde her yaştan kimselerin bulunduğu bin iki yüz kişilik süvari alayı kurulmuştur. Atların kendileri tarafından temin edildiği beyan edilmekle birlikte gelecek her türlü emre hazır bulunduklarını hükümete telgraf üzerinden bildirmişlerdir. Yük taşıma kapasitesi yüksek olan hayvanların savaş için gönüllü bağışlanıyor olması, Çerkesler gibi atlı birliklerine önem veren etnik gruplar için önemli fedakarlık örneğidir (Tanin Gazetesi, “Bandırma”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

2.2.7. Bartın ve Kastamonu

Yunanistan, Karadağ, Bulgaristan ve Sırbistan’ı protesto etmek için Bartın ve Kastamonu’da da geniş katılımlı mitingler gerçekleştirilmiştir. Bartın’da mitingin gerçekleştirildiği bilinmekle birlikte basında detaylarına yer verilmemiştir. Dönemin taşra basının yeterince gelişmemiş oluşuyla birlikte baskı malzemelerine ulaşmakta yaşanan imkansızlıklarla birlikte olağanüstü savaş durumlarıyla birleşince yayın akışının durmasına sebep olmaktadır. Özellikle Bartın gibi nüfus bakımından küçük olan illerde haber detayına ulaşamamasının başlıca sebebi yetersiz imkanlar olduğu söylenilebilir (Hikmet Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye”, 9 Ekim 1912, S. 69; Sabah Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 8282; Tanzimat Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 376; Başkan, 2019: 123).

Batı Karadeniz Bölgesi’nde kamuoyu özellikle kitlesel bilincin arttırılması, savaşın finanse edilmesi ve moral-motivasyonun yükseltilmesiyle amacıyla miting gibi organizasyonlara önem vermiştir. Özellikle Bolu ve Kastamonu halkının bu anlamda ön plana çıktığı söylenilebilir. Kastamonu’nun en geniş meydanı olan Nasrullah Meydanı’nda on bin kişinin katılımıyla 7 Ekim 1912’de ateşli nutukların can bulduğu tarihi bir miting gerçekleştirilmiştir. Kastamonu Müftüsü Osman, Belediye Başkanı Fahrettin, Rum Ruhani Önderi Paraşkiva, Ermeni Ruhani Önderi Tatyos, İttihat ve Terakki Cemiyeti adına Münir Bey ve Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti adına Tefik Bey’in katılımıyla oluşturulan miting heyeti bir kararname yayınlarak Osmanlı Devleti’ne olan desteklerine meşruiyet kazandırmıştır.

Miting kararnamesine göre; Kastamonu halkının tamamı Osmanlılık düşüncesini ayakta tutmak için birlikte can vermeye, olası bir tehdit durumunda savaşa tereddüt etmeden gideceklerine ve hükümetin alacağı her kararı desteklediklerini beyan etmiştir. Osmanlılık ve Milliyetçilik gibi fikir akımlarının ön plana çıktığı bu miting, çokuluslu bir yapıya sahiptir (Tanin Gazetesi, “Kastamonu’da”, 9 Ekim 1912, S. 1465; Kastamonu Gazetesi, “Miting”, 14 Ekim 1912, S. 1964; Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “Millet Ne Diyor”, 8 Ekim 1912, S. 11316; Tanzimat Gazetesi, “Vilayatta Tezahürat, 9 Ekim 1912, S. 375; Hikmet Gazetesi, 8 Ekim 1912, S. 68).

Kastamonu’ya bağlı olan Devrek’te de savaş lehinde çalışmalar devam etmiş, 13 Ekim 1912 Pazar Günü beş bin kişinin katılımıyla muazzam bir miting gerçekleştirilmiştir. Balkan Devletlerinin barışı bozan tutumlarını protesto eden Devrek halkı, Osmanlı Devleti’ne olan bağlılığını sunmuş ve savaşa hazır olduklarını beyan etmiştir. Miting Reisi Osman Bey, gerçekleştirilen mitingi hükümete telgraf aracılığıyla bildirerek mitinge resmiyet kazandırmıştır. (Tanin Gazetesi, “Devrek’te”, 14 Ekim 1912, S. 1470)

2.2.8. Bolu

İstanbul’u Anadolu’ya bağlayan güzergah üzerindeki iller; haber akışının sağlanması ve Anadolu’nun başkentten kopmaması adına önemli rol üstlenmektedir. Bu illerden birisi olan Bolu, İstanbul’da yaşananları ilk öğrenenlerden biri olmakla birlikte güncel akış içerisinde kalabilmiştir. İstanbul mitinglerinden etkilenen Bolu’da 8 Ekim 1912 Salı Günü saat yedi sıralarında Belediye Meydanı’nda otuz bin kişinin katılım sağlandığı bir miting düzenlenmiştir. Müslüman ve Gayrimüslim halkın bir arada bulunduğu kozmopolit bu topluluk savaş yanlısı tutum sergileyerek meydanda tezahüratlarda bulunmuştur. Miting kalabalığı yine savaş lehindeki sloganlar eşliğinde Hükümet Konağı’na ardından askeri kışla önüne gelerek savaştan korkmadıklarını aksine savaşa koşarak gideceklerini göstermişlerdir (Tanin Gazetesi, “Bolu’da”, 10 Ekim 1912, S. 1466; Sabah Gazetesi, “Bolu”, 10 Ekim 1912, S. 8282; Tanzimat Gazetesi, “Bolu’da ve Ankara’da”, 11 Ekim 1912, S. 377; Hikmet Gazetesi, “Bolu”, 9 Ekim 1912, S. 69; Alemdar Gazetesi, “Vilayatta Tezahürat, Bolu”, 9 Ekim 1912, S. 57; Tanzimat Gazetesi, “Galeyan-ı Vatanperveri, Bolu”, 10 Ekim 1912, S. 376).

Nuhzade Mehmet, Bolu Müftüsü Emin, Belediye Reisi Mustafa, Müderrislerden Hakkı ve Muhittin, Ulemadan Sadık, Necmettin ve Mustafa, Ermeni Papazı, Eşraftan Dehanizade Fettah, Taşhancızade Mustafa, Ataullah Efendizade Abdulvahab, İlyaszade Şükrü, Kolağasıızade Ragıp, Sirkeçizade Servet, Saatcizade Zihni, Boyacızade Hamdi, tüccarlardan Feyzizade Hacı Rasim, Boyacızade Mahir, Kazım Ağazade Mahmut Sahib ve Karazade Mahmut'un yer aldığı miting heyeti, bir kararname yayınlıyarak aldıkları kararları hükümete bildirmiştir. Alınan karara göre; Bolu halkı Osmanlı Devleti'nin alacağı her kararı destekleyecek ve ordu için her türlü fedakarlığa hazır bulunacaktır. Osmanlı topraklarının bir parçası üzerinde hak talep eden olursa, mal ve canlarını ortaya koyarak Osmanlılığa sahip çıkılacaktır. Bolu halkı; din, namus ve vatani koruyacaklarına dair yemin ederek vatana olan bağlılıklarını göstermiştir (Tanin Gazetesi, "Bolu'da", 11 Ekim 1912, S. 1467; Sabah Gazetesi, "Bolu'dan Telgraf", 10 Ekim 1912, S. 8282).

Bolu'da aynı zamanda askerî ve maddi yardım toplamak için sandıklar kurulmuştur. Bolu'dan alınan bir telgrafa göre Zonguldak halkı iki gün gibi kısa bir süre zarfında on bir bin beş yüz kuruş Hilal-i Ahmer'e destek ve savaşın finansmanına katkı sağlamak adına yardım toplamıştır. Başlatılan yardım faaliyetleri, eylemlere meşruiyet kazandırmak adına Zonguldak Kaymakamlığı'na bildirilmiştir (İkdam Gazetesi, "Bolu", 6 Kasım 1912, S. 5644).

Bolu'ya bağlı olan Gerede'de aynı vatanperver hislerin oluştuğu görülmektedir. Öyle ki Gerede halkı adına Müftü Rüştü tarafından gönderilen 25 Ekim 1912 tarihli telgrafa; her köşesinde bir şehidin mezarının olduğu vatanın korunması adına Gerede halkının mal ve canlarını ortaya koymaktan çekinmeyeceği, savaşın bulunduğu bu aşamada Gerede halkının kan ağladığı belirtilmiştir. Namus ve milli şerefın ayaklar altına alındığını görmektense ölmeyi cana minnet bilen Geredeliler, eli silah tutan kimselerin gönüllü olarak harbe gideceğini bildirmiştir (İkdam Gazetesi, "Gerede'de Tezahürat-ı Vataniye", 9 Kasım 1912, S. 5647).

2.2.9. Burdur

Karadağ'ın 8 Ekim 1912'de savaş ilan etmesinin ardından Osmanlı topraklarının birçok noktasında sivil direnişlerin başladığı görülmektedir. 11 Ekim

1912 Denizli Mitinginin yarattığı millî atmosfer neticesinde; Burdur’da 12 Ekim 1912’de başlayan ve üç gün devam eden nümayişler organize edilmiştir. Yapılan nümayişler gerek sloganlar gerek alınan kararlar bakımından kamuoyunun Balkan tepkisinin bir dışa vurumudur. Gece ve gündüz devam eden bu nümayişlerde Balkan devletlerinin aleyhinde konuşmalar yapılmış sonrasında mahalle aralarında gezen halk “*Yaşasın harp! Kahrolsun düşmanlar!*” sloganlarıyla propaganda faaliyetlerine devam etmiştir. Burdur halkı, eşraftan Hacı Hüsnü Beyzade Mahmut Bey’in başkanlığında bir yardım sandığı oluşturmuş, toplanan yaklaşık elli lira gönüllü askerlerin ailelerine maddi destek amacıyla dağıtılmıştır. Aynı zamanda Mahmut Bey, Baki Beyzade Saim Bey ve yerel tüccarlardan Atcalızade Abdullah Efendi gönüllü olarak deftere adını yazdıran her bir kişiye yedişer meci diye harçlık vererek halkı savaşa teşvik etmeyi amaçlamıştır. Ailelere verilen maddi yardımların haricinde savaşın finanse edilmesine destek olmak ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ne yardım amacıyla da yardım kampanyaları düzenlenmiş, bu yardımlar alkışlar ve Nusret duaları eşliğinde gönderilmiştir (Babalık Gazetesi, “Burdur’da Tuğyan-ı Hamiyet”, 20 Kasım 1912, S. 165; İkdâm Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye, Konya”, 22 Ekim 1912, S. 5629).

2.2.10. Bursa

Osmanlılık düşüncesini ortadan kaldırmak isteyen Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ’a tepkilerini göstermek isteyen Bursa ahali 5 Ekim 1912’de tarihi bir miting düzenlemiştir. İttihat ve Terakki Cemiyetiyle Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’nin siyasi iş birliği içerisinde düzenledikleri bu miting saat yedide Belediye Dairesi önünde başlamış, cemiyetler adına konuşma yapan kişiler alkışlar eşliğinde dinlenmiştir. Halkın hatırı sayılır kimselerinin de yaptığı konuşmaların ardından kalabalık Hükümet Konağı’na doğru harekete geçmiştir. Vali vekaletindeki hakimle birkaç memur aşağı inerek kalabalığı karşılamıştır. Yaklaşık kırk bin kişiden oluşan topluluğun çeşitliliği göz kamaştırırken ortak tek bir düşünce ses bulmuştur: “*Vatan*”. Belediye Reisi Sadrettin’in yayınladığı beyannamede; Osmanlıların amacının vatanın namusunu korumak, helallik, devlet ve milleti yüceltmektir. Bu sebeple ulema, şeyhler, halkın tanınan isimleri, esnaf, Müslüman ve Gayrimüslim bütün Bursa halkı bir araya gelerek hareket etmiştir. Kamuoyunun statü ayrımı yapmaksızın toplumsal rolleri gereğince yürüttükleri miting-nümayiş gibi sosyal faaliyetler, millî benlik ve beraberlik duygusunu

güçlendirmektedir. Bursa halkıda aynı vatani hislerle kısa sürede harekete geçerek üzerlerine düşen sosyal sorumluluğu yerine getirmek istemiştir. Atalardan miras kalan bayrağı, kanla ıslanmış toprağı ve ataların mezarlarını çiğnetmemek kamuoyunun temel motivasyonu olmuştur. Savaş lehinde düzenlenen bu mitingde, padişaha ve sadaret makamına bağlılık bildirilmiştir (Tanin Gazetesi, “Bursa’da”, 8 Ekim 1912, S. 1464.; Tanin Gazetesi, “Bursa’da”, 6 Ekim 1912, S. 1462; Tanzimat Gazetesi, “Meşhed Hüdavendigâr’da”, 8 Ekim 1912, S. 374; Tanin Gazetesi, “Bursa’da Miting”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

Hükümet Konağı önünden ayrılan topluluk önce Yunan Konsolosluğu önünde tepki dolu sloganlar ifa etmiş ardından Yunanistan’a yapılan nümayişle gözdağı verilmek istenilmiştir. Topluluğun konsolosluktan ayrılarak Sultan Çelebi Mehmet’in mezarı önündeki Yeşil Meydan’a gelmesiyle birlikte halkın coşkusu ve vatani müdafaa isteğı artmış, sloganların anlamları derinlik kazanmıştır. Kadın ve erkeğın iç içe geçtiğı miting topluluğı bir yandan bando takımı eşliğinde marşlar söylerken diğeri yandan gözyaşları dökmüştür. Aynı zamanda kurulan yardım sandıklarına askerin ihtiyacını karşılayacak türden giysi, eşya ve maddi yardım toplanmıştır. Tıpkı İstanbul’da olduğı gibi Bursa’da da vatanperver hislerle sokaklara dökülen halkın tek bir istediğı vardır. Kalabalık sadece vatan uğruna savaşmak istiyor ve bu isteklerinin gerçekleşebilmesi adına sokaklarda “*Yaşasın harp*” “*harp isteriz*” sloganları atarak seslerini yetkili makamlara duyurmaya çalışıyordu (Alemdar Gazetesi, “Üsküp’te Tezahürat”, 4 Ekim 1912, S. 53.; Tanin Gazetesi, “Bursa’da Miting”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

Yürüyüşe devam eden topluluk bu kez Sultan Osman Türbesi’ne giderken yolda karşılaştıkları askerleri alkışlamış, tezahüratlarla onlara moral vermiştir. Sultan Osman Türbesi’ne gelindiğinde ilk olarak Müftü Efendi bir dua okumuş ardından savaş yanlısı nutuklar atılmıştır. Askerlik Dairesi önünde de nümayişlere devam edilmiş saat on ikide miting herhangi bir sorun yaşamadan dağılmıştır. Burada kamuoyunun gösteri faaliyetleriyle mitinglerin senkronizasyonun nasıl bütünleştiğini açıkça görmekteyiz. Belli bir programı ve düzeni olmayan nümayişler, halk üzerinde etkisi bulunan kişilerin yönlendirmesiyle birlikte anlamlı bir hale gelerek ulaşılmak istenilen hedef noktanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Bursa nümayişlerinin mitinglere dönüşmesi, toplumun kısa süre içerisinde nasıl

mobilize olabileceğinin en belirgin örneklerinden birisidir (Tanin Gazetesi, “Bursa’da Miting”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

Bursa’da hareketlilik diğer illere göre daha erken başlamıştır. Öyle ki 2 Ekim 1912 tarihinde Gemlik Kaymakamı ve Pazar Köyü Kaymakamı görüşmüş, ardından tek tek köyleri dolaşarak propaganda faaliyetinde bulunulmuştur. Vali Hüsnü Bey de Gemlik ve Pazar Köye gelerek yörenin önemli isimleriyle görüşmüş ve gelişmeleri yakından takip etmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Propagandalar Başladı”, 2 Ekim 1912, S. 368).

Bursa halkı savaşıma oldukça hazırdı, öyle ki eğer bu savaş kaybedilirse sınır hattına gidip orada intihar edeceğini söyleyen bile vardı. Osmanlılık fikrine sahip çıkabilmek adına ya ölecek ya öldüreceklerdi. Bursa halkı kısaca; kayıtsız şartsız savaş, namusun korunması savaş, geleceğin inşası için savaş diyordu. Bu sebeptendir ki on beş yaşından yetmiş yaşına kadar olan Bursa erkekleri gönüllü olarak asker kaydı yaptırmıştır. Sadece Gemlik Kazasından bile iki yüz elli gönüllünün kaydının yapıldığı ve bu sayının giderek arttığı bildirilmiştir. Arnavutlar da savaşın heyecanına kapılmış, Arnavut Gazetesi yazarlarından Hakkı Efendi’nin de içinde bulunduğu yüz yirmi kadar Arnavut, Bursa’dan İstanbul’a gitmek istediklerini bildirmiştir (Sabah Gazetesi, “Büyük Besa Devam Ediyor”, 6 Ekim 1912, S. 8278; Tanzimat Gazetesi, “Hüdavendigâr”, 14 Ekim 1912, S. 380.; Arnavut Gazetesi, “İzmir’den, Bursa’dan”, 25 Ekim 1912, S. 74).

Sadece Bursa değil aynı zamanda Bursa’ya bağlı olan Karahisar’dan da İstanbul’a savaş desteği için hazır olduklarını bildiren telgraflar çekilmiştir. Bolvadin Müftüsü Ali, Şeyhzade Hüseyin, Durmuş Beyzade Fevzi, Karabağlı Tahir, Doğanazade Halil, Bülbülzade Ali, Temizzade Ahmet, Suftezade Mevlüt, İmaret Müezzini Mehmet Ali tarafından çekilen telgrafta; şu an herhangi bir savaşa hazır olmak adına verilebilecek her türlü göreve amade olduklarını bildirmişlerdir (Sabah Gazetesi, “Bolvadin’den Telgraf”, 8 Ekim 1912, S. 8280; Tanin Gazetesi, “Karahisar”, 7 Ekim 1912, S. 1463.; Tanzimat Gazetesi, “Vilayette”, 3 Ekim 1912, S. 369).

2.2.11. Çanakkale

Padişahın umumi seferberlik ilanı ile ilgili emriyle birlikte 7 Ekim 1912’de Karabiga halkı galeyana gelerek silah başına koşmuştur. Osmanlı Devleti’ni tehdit

eden Balkan Devletlerine karşı güç birliği oluşturmak ve milli namusu korumak amacıyla Karabiga halkı can ve mallarını ortaya koyarak hükümetten gelecek olan emirleri beklediklerini belirtmişlerdir. “*Ya namus ve vatanın korunması ya ölüm!*” sloganları düzenlenen hareketin temsilidir. Alınan kararlar Karabiga Nahiyesi Belediye Reisi Mehmet, Yalı Mahallesi Muhtarı Mehmet, Zeytinlik Mahallesi Muhtarı Hacı Osman tarafından hükümete bildirilmiştir (Hikmet Gazetesi, 8 Ekim 1912, S. 68; Tanin Gazetesi “Karabiga”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Tanzimat Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 375; Sabah Gazetesi, “Karabiga’dan Telgraf”, 8 Ekim 1912, S. 8280).

2.2.12. Denizli

Vatanın huzur ve güvenliğini ihlal eden Balkan Devletlerine karşı oluşturulan ulusçuluk fikriyle harekete geçen Denizli halkı, 11 Ekim 1912’de yüksek katılım oranına sahip bir miting düzenlenmiştir. Balkanlarda yapılması planlanan ıslahatların yetersiz kalacağını düşünen miting grubu “Yaşasın harp!” sloganlarıyla tek çarenin silaha sarılmak olduğunu savunmuştur. Bu düşünceyle hem savaş talebinde bulunulmuş hemde hükümete olan destek yüksek sesle dile getirilmiştir. Mal ve canlarını vatan uğrunda feda etmeye hazır bulunan Denizli halkı aynı zamanda encümenler oluşturarak gönüllü asker kaydına başlamış, toplanılan maddi yardımları da savaşa giden askerlerin ailelerini kalkındırmak ve orduya maddi destek amacıyla kullanmışlardır (Sabah Gazetesi, “Denizli ve Manastır’da”, 13 Ekim 1912, S. 8285; Tasvir-i Efkar, “Denizli’de”, 13 Ekim 1912, S. 557).

Eski Denizli Milletvekili aynı zamanda Miting Heyeti Reisi Ahmet Muhip Bey, müderrislerden Abdülrauf, Rum Başpapazı Papa Andon ve Ermeni Başpapazı Derartin’in imzalarının bulunduğu miting kararnamesi telgraf aracılığıyla Sadarete ve Dahiliye Nezareti’ne gönderilmiştir. Mürekkep bir yapıya sahip olan bu heyet toplumun çoğunluğuna hitap etmekle birlikte kapsayıcı özelliktedir. Telgrafta; sınır boylarında konuşlandırılan düşman birliklerini bertaraf edebilmek adına seyyar kuvvetlerin oluşturulacağı ve bu bağlamda vatanın savunulması için tüm güçleriyle orada olacaklarına dair teminat verilmiştir. Denizli halkının kısa sürede teşkilatlanarak aktif faaliyetler yürütmeye başlamasıyla birlikte çevre illerde de benzer çalışmaların hayata geçirildiği görülmektedir. Askeri, mali ve sosyal anlamda oluşturulan stratejik planlar, Denizli mitinginin kendiliğinden gelişen bir

durum olmadığını ve propagandaların programlanarak aktive edildiği gözlemlenmiştir (İkdam Gazetesi, “Denizli’de”, 13 Ekim 1912, S. 5619; BOA. DH. MUİ. 163/4).

2.2.13. Diyarbakır

Taşra mitinglerine genel olarak bakıldığında Anadolu’nun doğusunda düzenlenen mitinglerin batıya oranla daha pasif olduğu söylenilebilir. Lokal mitinglerin organizasyonu, halkın devlete olan bağlılığıyla paralel olmakla birlikte, aynı zamanda iyi bir programlamayla da doğrudan ilişkilidir. Seferberlik ilanıyla birlikte Diyarbakır halkı, kısa sürede faaliyete geçerek 7 Ekim 1912 Pazartesi günü Belediye Dairesi önünde gösterişli bir miting gerçekleştirmiştir. Mitingde alınan kararlar eşraf, rahipler, farklı siyasi partilerin üyeleri, ulema ve Diyarbakır halkının saygı duyulan isimlerinin imzalarının bulunduğu bir telgrafla bildirilmiştir (Hikmet Gazetesi, 8 Ekim 1912, S. 68; Tanzimat Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 375).

Telgrafın içeriği şu şekildedir; Osmanlı’dan haince yollarla ayrılmış olan Balkan Hükümetleri, kendilerine bahsedilen imkanlara ihanet etmiş ve Osmanlılık adına acı hatıralar bırakmıştır. Balkan Hükümetleri böyle davranırken barış istemek uygun olmayacaktır. Vatan topraklarını düşman ayakları altında çiğnetmemek ve düşmanlara hadlerini bilmek için bir an önce harekete geçilmesi mutlak. Vatani hislerle galeyana gelen Diyarbakır halkı din ve siyasi ayırım gözetmeksizin bir araya gelerek tek güç olmuş, mal ve canlarını Osmanlı Devleti için fedaya hazır olarak beklemektedir. Miting çokuluslu bir yapıya sahip olmakla birlikte sivil toplum hareketi söz konusudur. Diyarbakır halkı savaş lehinde hükümete destek vermektedir (Sabah Gazetesi, “Diyarbakır’dan Telgraf”, 8 Ekim 1912, S. 8280).

2.2.14. Edirne

Balkan Savaşlarının merkezinde bulunan ve yaşananların birebir tanığı olan Edirne, halkın üzerinde hissettiği baskıya tepkinin sonucu olarak bir protesto mitinginin düzenlenilmesine karar verilmiştir. Osmanlı Devleti’nin eski başkenti olan Edirne’nin kendilerine yapılan bu hakarete karşılık vermesi gecikmemiş başta Bulgaristan olmak üzere Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan’a cevap niteliğinde bir miting akdedilmiştir. Babaeski’de 6 Ekim 1912’de düzenlenen mitingın amacı ülkenin geleceğini teminat altına almak ve düşman devletlerin savaş tehditlerine tepki göstererek savaş durumunda Osmanlı Devleti’nin yanında olduklarını

göstermektedir. Bu amaçla Babaeski Belediye Binası önünde toplanan binlerce kişi hep bir ağızdan savaş istemiş ve yapılan konuşmaların devamında halk alkışlarla bu isteklerinin yoğunluğunu göstermiştir. Yapılan konuşmalar alkışlarla sık sık bölünmüştür. Belediye Binası önünden ayrılan miting topluluğu organizasyonun devamında Hükümet Konağı önüne gelmiş, kaymakamdan düzenledikleri bu eylemin hükümete ivedilikle bildirilmesi talebinde bulunmuştur. Mitingden tatmin olan halk herhangi taşkınlık yaratmadan dağılmıştır (Tanin Gazetesi, “Babaeski’de”, 9 Ekim 1912, S. 1465).

Başkanlığında Rasim Bey’in bulunduğu miting heyetinde Edirne Sultani mezunlarından H. Mehmet Tevfik, S. Ömer Bahir, Recep Behçet ve daha birçok kimse bulunmaktadır. Miting aynı zamanda öğrenci hareketi özelliği taşımaktadır (Sabah Gazetesi, “Babaeski’de”, 9 Ekim 1912, S. 8281).

2.2.15. Erzincan

Erzincan Kemah’ta, 22 Ekim 1912’de Balkan devletlerinin, Balkan coğrafyasından Osmanlı varlığını ortadan kaldırmak amacıyla yürüttükleri faaliyetlere tepki göstermek için binlerce kişinin katılımıyla büyük bir miting akdedilmiştir. Her din ve milletten kişilerin yer aldığı renkli bir miting topluluğu söz konusudur. Oldukça hararetle ve önemli konuların konuşulduğu bu mitingde farklı bir çalışma yapılarak, Miting Heyeti Reisi Eski Dersim Mutasarrıfı Sabit Bey kılıcını müzayedeye satmış, elde ettiği otuz bin kûsur kuruşu harp yardımı olarak komisyona bağışlamıştır. Kemah halkı vatan uğrunda can ve mallarını ortaya koymaya hazır olduklarını ve hükümetten gelecek olan emirleri beklediklerini dile getirmiştir. Kemah halkı adına Miting Heyeti Reisi Sağırzade Abit, Eski Erzincan Milletvekili Sağırzade Halit, Kemah İttihat ve Terakki Kulübü Reisi Sağırzade Celaleddin, Belediye Reisi Hacı Halil, Müftü Vekili Mahmut, Ermeni Murahhasa Vekili Rahip Melfun, ulemadan Hüseyin, Müderris Hamdi, Rum milleti adına Baba, eşraftan Hacı Azat ve Salih Beylerin imzalarının yer aldığı bir telgrafla birlikte alınan kararlar hükümete ve basına bildirilmiştir. Miting heyeti üyelerinin bir kısmının aynı aileye mensup olduğu görülmektedir. Patriarkal düzenin yoğun bir şekilde hissedildiği Kemah’ta, geleneksel aile düzenin sadece sosyal alanda değil aynı zamanda siyasi anlamda da ön plana çıktığını söyleyebiliriz (Tanin Gazetesi, “Kemah’da”, 26 Ekim 1912, S. 1482).

2.2.16. Erzurum

Kozmopolit bir şehir olan Erzurum, tıpkı Anadolu'nun bir tür yansıması gibi aynı vatanperver duygularla bir araya gelerek 7 Ekim 1912 Pazartesi günü bir miting akdetmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti ile Ermenileri temsil eden Taşnaksutyun ve Hınçakyan gibi farklı kutuplardan düşünceler bir araya gelerek Osmanlı Devleti'nin geleceği için çaba sarf etmiştir. Partiler arası iş birliğinin söz konusu olduğu bu mitingde, etnik grupları temsil eden heyetlerinde katılım göstermiş olması bahsi geçen mitingin aynı zamanda sivil toplum hareketi niteliği kazanmasını sağlamıştır. Erzurum halkının, hükümetin alacağı her kararın arkasında duracağı aynı zamanda mal ve canlarını düşünmeden ortaya koyacağı mitingde vurgulanmıştır. Erzurum Valisi Reşit Bey miting kararnamesini telgraf aracılığıyla hükümete bildirerek yapılan bu sivil toplum hareketinin resmileşmesini sağlamıştır (Alemdar Gazetesi, "Erzurum'da", 10 Ekim 1912, S. 58; Tercüman-ı Hakikat, "Millet Ne Diyor, Erzurum'da", 10 Ekim 1912, S. 11317; BOA. DH. SYS. 112/21).

Türk ve Ermenilerin ortaklaşa yürüttükleri bu sosyal organizasyon aynı zamanda orduya maddi yardım toplanılabilmesi için uygun bir zemin oluşturmuştur. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, Anadolu'nun batısında Balkan Devletlerinin yarattığı sorunlarla mücadele devam ederken, Rusya'dan gelen siyahiler, Rus ordusunun sınıra yakın bölgede toplanmaya başladığına dair istihbarat getirmiştir. Bu durum Anadolu'dan toplanan gönüllü askerlerin önemini bir kere daha hatırlatmıştır. Anadolu halkının, hükümetle iş birliği içerisinde hareket edebiliyor oluşu devletin istihbarat yönünü güçlendirmektedir. Rus ordusu hakkında alınan bu istihbarat, Balkan Savaşları sürecindeki halkı ve orduyu tedirgin etmekle birlikte, savaş öncesi dönemde Balkan devletleri ve Rusya arasında yürütülen siyasi, askeri dostluk faaliyetleri ortaya atılan iddianın özellikle Erzurum ve çevresinde etkisini arttırmıştır (Sabah Gazetesi, "Erzurum", 11 Ekim 1912, S. 8283).

2.2.17. Eskişehir

10 Ekim 1912'de yedi yaşından doksan yaşına kadar otuz bin kişinin katılımıyla Eskişehir'de büyük bir miting gerçekleştirilmiştir. Müslümanların yanı sıra Rum, Ermeni ve diğer Gayrimüslim vatandaşların katıldığı bu miting

kozmpolit bir yapıya sahiptir. Partiler arası iş birliği söz konusudur. Vatanın topraklarına göz diken düşmanlara karşı malen ve bedenen çarpışmaya hazır olan ve bu yolda Osmanlılık adını yaşatmak için canını ortaya koyan Eskişehir halkı, gönüllü taburları oluşturarak savaşa hazırlanmaktadır. “*Yaşasın vatanımız, yaşasın padişahımız, mukaddes ordumuz ve milletimiz*” bu mitingin sloganı olmuştur. Aralarında Eskişehir Müftüsü Fevzi, Rum Papazı Yaniduridi, Ermeni Papazı Kalosid, Katolik Ruhani Reisi Rahip Estipan, Musevi Ruhani Reisi Haham Nesim, Belediye Başkanı Halil İbrahim, İttihat ve Terakki Cemiyeti adına Kulüp Reisi Abdülkerim, Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti adına Kulüp Reisi Nuri, Metanet Gazetesi Yazarı Burhaneddin, Karakeçili Aşiret Reisi Mehmet Emin, tüccardan Hafız Hasan, Vahap ve Eşref Bey’in yer aldığı miting heyeti, alınan kararları telgraf aracılığıyla basına ve hükümete bildirmiştir (İkdam Gazetesi, “Eskişehir’de”, 14 Ekim 1912, S. 5620; Tanin Gazetesi, “Eskişehir”, 6 Ekim 1912, 1462; Sabah Gazetesi, “Eskişehir, Manastır ve Beyrut’ta”, 15 Ekim 1912, S. 8287; Sabah Gazetesi, “Eskişehir’den Telgraf”, 6 Ekim 1912, S. 8278).

2.2.18. Giresun

Balkan Savaşı’nın hazırlık süreci ve savaşın başlamasından sonra geçen zaman içerisinde Doğu Karadeniz Bölgesi’nde sosyal faaliyetlerin oldukça yoğun olduğu söylenilebilir. Trabzon ve Ordu’da düzenlenen mitinglerin yanı sıra Giresun’da düzenlenen miting organizasyonun da ön plana çıktığı, çevre illerle benzer nitelikler taşıması sebebiyle de bölgesel bir direnişin yürütüldüğü söylenilebilir. Kamuoyunun, Balkan Hükümetlerine karşı tepkilerini dile getirmesi amacıyla 13 Ekim 1912’de beş bin kişinin katılımıyla Giresun’da bir miting düzenlenmiştir. Düşmanların şoursuz hayallerine meydan vermemek ve hükümete destek olmak mitingin ana gündemidir. Vatanın topraklarının korunması ve Osmanlılık adının yaşatılması adına maddi manevi her türlü fedakarlığa hazır olan Giresun halkı canlarını bu uğurda çekinmeden ortaya koymuştur. Çokuluslu bir mitingdir. Her din ve siyasi fırkanın katılımının sağlandığı renkli bir yapıdadır. Alınan kararlar Sarı Alemdarzade Ahmet, Banridzade Hüseyin, Hacı Ahmetzade Arif, Penabot Aleksidi ve Manos Nuhaliyan Bey’in imzalarının bulunduğu bir telgrafla hükümet ve basına bildirilmiştir (Sabah Gazetesi, “Giresun’dan Telgraf”, 14 Ekim 1912, S. 8286).

Giresun erkekleri, fedakarlık örneği göstermiş ve isimlerini gönüllü olarak defterlere yazdırmıştır. Babasının savaşa göndermemek için askerlik bedelini ödediği Osman Ağa, babasının bu isteğini reddederek gönüllü olarak savaşa gitmiştir. Adını özellikle TBMM döneminden hatırladığımız Osman Ağa, Birinci Balkan Savaşı'nda 18 Kasım 1912'de Çorlu yakınlarında sağ dizine isabet eden bir şarapnel nedeniyle "Topal" lakabını almıştır (Beyoğlu, 2009: 28-29).

2.2.19. İzmir

İstanbul'da düzenlenen mitinglerin etkisi İzmir'i de etkilemiş, bu bağlamda Osmanlılık ve Milliyetçilik fikirlerinden hareketle İzmir'de miting düzenlenilmesine karar verilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti başkanlarının ortak imzaladığı bir mektupla dış tehlike karşısında vatani korumak için iş birliği yaptıklarını partiler beyan etmiştir. İzmir'de ilk miting 6 Ekim 1912 Pazar günü Arnavut vatandaş ve işçiler tarafından düzenlenmiştir. Arnavut vatandaşların yoğunlukta olduğu yaklaşık altı yüz kişilik grup, İzmir Hisar Camisi'nde toplanmış ve namazdan hemen sonra küçük çaplı bir miting düzenlenmiştir. Vatanperver sloganların atıldığı bu mitingde galeyana gelen halkın heyecanı Mahmut Nedim Efendi'nin konuşmasıyla birlikte giderek artmıştır. Arnavutça yapılan bu konuşmada vatan ve din sevgisi ön plana çıkmış, bu normların korunması için her türlü fedakarlığın yapılacağını altı çizilmiştir. Aynı mitingde Vali Reşit Bey de bir konuşma yapmıştır. Sözleri halkı etkilemiş olsa ki şiddetli bir şekilde alkışlanarak onurlandırılmıştır. Savaş lehinde yapılan miting sonrasında kalabalık olaysız bir şekilde dağılmıştır (Arıkan, 1989: 173; Tepe, 2020: 373; Alemdar Gazetesi, "İzmir'de", 10 Ekim 1912, S. 58; Tarancı, 2014: 22; Başkan, 2019: 123).

Aynı millî duygular korunarak, Berlin Antlaşması'nın yirmi üçüncü maddesini protesto etmek amacıyla İzmir halkı 7 Ekim 1912 Pazartesi Günü hükümet dairesi, askeri kıışlalar ve düşman devletlerin elçilik binaları önünde miting düzenlemiştir. Mitingin merkezine Osmanlı'nın şan ve şerefini korumak, milli varlığı devam ettirmek konulmuştur. Hararetli konuşmaların yapıldığı, halkın savaş lehinde hareket ettiği bu miting, İzmir halkının savaşa hazır olduğunu göstermiştir. Her din ve milletten kimselerin yer aldığı bu mitingde öne çıkan kesim yine Arnavutlar olmuştur. İzmir Arnavutları hükümetin alacağı her kararın arkasında duracağını ve

vatani korumak için çaba göstereceklerini bildirmiştir (Hikmet Gazetesi, “İzmir”, 7 Ekim 1912, S. 67; İkdâm Gazetesi, “İzmir’de Avaze-i Hamiyet”, 3 Ekim 1912, S. 5609; Sabah Gazetesi, “İzmir’de Tezahürat”, 8 Ekim 1912, S. 8280; Tanin Gazetesi, “İzmir’de”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Daha geniş kitlelere ulaşabilmek adına büyük bir miting düzenlenmeye karar verilmiş, bunun için esnaflar kepenk indirerek o gün dükkanlarını kapatmıştır. 11 Ekim 1912’de düzenlenen bu mitingin özellikle cuma gününe göre ayarlanması bir tesadüf değildir. Cuma namazı için toplanan halkın mitinge de dahil olmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Tahmin edildiği gibi mitinge yüksek oranda katılım sağlanmış, halk belediye önünde toplanarak savaşa olan desteğini sunmuştur. Burada konuşmalar gerçekleştirilmiş sonrasında Sanayi Mektebi bando takımının ön sırada olduğu miting topluluğu Hükümet Konağı’na ilerlemiştir. Bu miting bir telgrafla hükümete bildirilmiş; namussuz yaşamaktansa şerefle ölmeyi tercih edeceklerini, Osmanlı’nın geleceği için savaşın gerçekleşmesinin gerekliliğini ve bu yolda can ve mallarını çekinmeden ortaya koyacaklarını bildirmişlerdir (Arıkan, 1989: 173-174; Tarancı, 2014: 22).

Alemdar Gazetesi’nin 4 Ekim 1912 tarihli yazısında yer alan “İzmir’in taşı, toprağı bile İttihatçıdır.” söylemini doğrular nitelikte İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından 13 Ekim 1912 Pazar günü bir miting gerçekleştirilmiştir. Bu miting için Manisa, Salihli, Kuşadası ve Foça gibi yakın çevredeki yerlerden vatandaşlar tren vasıtasıyla İzmir’e gelmiştir. Farklı siyasi yüzlerin de yer aldığı bu eylem yaklaşık otuz bin kişinin katılımıyla İzmir Kışla Meydanı’nda akdedilmiştir. Saraçoğlu Mehmet Şükrü, Eski İzmir Milletvekili Vahan Bardızyanian, Vasif Bedirhan, belediye üyelerinden Selim Rahmi ve İttihat ve Terakki Merkez Umumi Müfettişi Talat Bey’in yaptığı konuşmalarda vatanın bütünlüğü, milletin şeref namusunun korunması bu mitingin gündem maddesi olmuştur. Katılımcı sayısının diğer mitinglere göre daha fazla olmasıyla birlikte miting basında daha fazla ses getirmiş bu sebeple daha gösterişli ve parlak olarak kayıtlara geçmiştir. Miting Gayrimüslim ve Müslüman birçok kimsenin katılımıyla gerçekleştiği için kozmopolit bir yapıya sahiptir. İzmir Miting Heyeti adına Kadızade İbrahim Refik’in hükümete gönderdiği telgrafta; Balkan Hükümetlerinin hadlerini aşan bu tutumlarına karşı tek çarenin savaş olduğu vurgulanmış, miting hakkında hükümet bilgilendirilmiştir (Alemdar Gazetesi, “Rıza Tevfik Bey İzmir’de”, 4 Ekim 1912, S. 52.; Tasvir-i

Efkar, “Tezahürat-ı Milliye”, 17 Ekim 1912, S. 561; Sabah Gazetesi, “İzmir’den Telgraf”, 14 Ekim 1912, S. 8286; Tanin Gazetesi, “İzmir’de”, 15 Ekim 1912, S. 1471; Tanzimat Gazetesi, 15 Ekim 1912, S. 381).

Savaşın resmen şekillenmesiyle birlikte İzmir halkı bu kez savaşmak için duydukları sevinci 15 Ekim 1912’de düzenledikleri yeni bir mitingle kutlamışlardır. Benzer bir miting Salihli’de de gerçekleştirilmiştir (Alemdar Gazetesi, “İzmir’de, 16 Ekim 1912, S. 64).

Aynı zamanda İzmir’de gönüllü askerlik için defterler ve yardım sandıkları kurulmuştur. Müslümanların yanı sıra Gayrimüslimler de silah altına alınmış, bu sebepten dolayı sayısı binleri bulan Yunan gönüllüler pasaportlarını alabilmek için Yunan Konsolosluğu’na akın etmiştir. Aynı zamanda Arnavutların gönüllü olmaları için İzmir’den İstanbul’a Fehim Bey delege olarak gönderilmiştir. İzmir’de kurulan komisyonlara gönüllü asker ve maddi yardımın yanı sıra askerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi adına kıyafet yardımı yapılmış, bu yardımlar trenle İstanbul’a iletilmiştir (Alemdar Gazetesi, “İzmir’de”, 16 Ekim 1912, S. 64.; Arnavut Gazetesi, “İzmir’den, Bursa’dan”, 25 Ekim 1912, S. 74.; İkdam Gazetesi, “İzmir’den Hediye-i Askeriye Sevki”, 10 Kasım 1912, S. 5648).

Savaş esnasında toplumun sevilen isimleri şehir gezileri yaparak halkın motivasyonunu yüksek tutmaya çalışmıştır. Naci Bey’in yaptığı İzmir ziyareti de bunlardan birisidir. Özellikle İstanbul’da yaptığı miting konuşmalarıyla adından söz ettiren Ömer Naci Bey, ülkenin doğu ve batısında yaşanan gelişmeleri kürsüye taşıyıp değerlendirmiş, onun samimi konuşması hem kendisini hem de onu dinleyenleri ağlatmıştır. Balkanları konuşmasının merkezine yerleştiren Ömer Naci Bey, kendine has üslubuyla artı ve eksi yönleriyle birebir anlatmıştır. Çoğu zaman konuşması alkışlarla bölünmüş, onun konuşmasını dinlemek için İzmir halkı bir araya gelmiştir. Konuşmasından memnun kalmış olsalar ki tekrarını istemişler, bu ricayı kıramayan Ömer Naci de Osmanlı Sinema Salonu’nda yeni bir konferans vererek İzmir halkının moralini yerine getirmiştir (Tanin Gazetesi, “Naci Bey İzmir’de”, 21 Ekim 1912, S. 1471).

2.2.20. Kayseri

Savaş lehinde yapılan bir diğer miting, Kayseri Vezirhan’da 4 Ekim 1912’de gerçekleştirilmiştir. Müslüman ve Gayrimüslim halkın bir araya gelerek

oluşturdukları otuz bin kişilik topluluk, hep bir ağızdan “*Yaşasın harp! Sofya’ya Sofya’ya*” şeklinde sloganlar atarak Bulgaristan’a tepki göstermiştir (BOA. DH. MUİ. 163/16).

Mitingde yapılan konuşmalar kamuoyunun kararlarını etkileyen düzeydedir. Eski Milletvekili Ali Galip Bey’in kürsüye çıkarak yaptığı konuşmayla birlikte halkın heyecanı giderek artmış, milli duygular üzerinden yapılan göndermeler savaşa duyulan isteği ön plana çıkarmıştır. Ali Galip Bey, eli silah tutan her bir kişiyi savaşa davet ederken kendisinin de savaş meydanlarında olacağını, savaştan kaçılmaması gerektiğini söylemiştir. Miting, vatansever halkın duygularının dışa vurumu olmakla birlikte aynı zamanda yardımların toplanabilmesi için uygun zemin hazırlamıştır. Öyle ki yarım saat gibi kısa bir süre zarfında bin lira toplanmış, dört bin liranın da sözü alınmıştır. Savaş için gerekli olan hayvan ihtiyacının karşılanabilmesi adına Kayseri halkı iki yüz yük hayvanını kurulan komisyona teslim etmiştir. Aynı zamanda halk 1912 yılı vergilerini peşinen vererek büyük bir fedakarlık göstermiştir. Yapılan miting, sadece siyasi tabanlı olmayıp aynı zamanda savaşın lojistiği, finansmanı ve askerî desteğinin sağlanması açısından bütünleştirici niteliktedir (Sabah Gazetesi, “*Kayserililerin Yeni Bir Asar-ı Hamiyetleri*”, 6 Ekim 1912, S. 8278; Tanzimat Gazetesi, “*Kayserililerin Hamiyeti*”, 6 Ekim 1912, S. 372.; Tanzimat Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 375.; Alemdar Gazetesi, “*Kayseri’de Tezahürat*”, 4 Ekim 1912, S. 52.; Tanin Gazetesi, “*Kayseri’de*”, 6 Ekim 1912, S. 1462; Kastamonu Gazetesi, 7 Ekim 1912, S. 1963).

Memurlar da bir aylık maaşlarını yardım sandıklarına teslim etmiştir. Devlete yapılan yardımlar yetersiz görülmüş olacak ki “*Harp Vergisine*” zam yapılmıştır. Halk ne kadar devletin yanında durarak, mali destek sağlamış olsada yapılan yeni zamlardan rahatsızlık duymaktadır. Tüm imkanlarını kullanarak yardım sandıklarına bağışta bulunan halk, kendilerini idame ettirmek için kullanacakları envanterlerin istekleri dışında ellerinden alınmasına rıza göstermemektedir (Tanzimat Gazetesi, “*Kayseri’de*”, 7 Ekim 1912, S. 373.; Sabah Gazetesi, “*Kayseri*”, 7 Ekim 1912, S. 8279; İkdâm Gazetesi, “*Harp Vergisi Resmi Munzamı*”, 31 Ekim 1912, S. 5638).

Gösterdikleri maddi ve manevi çaba için Osmanlılık ve cemiyeti adına Hürriyet ve İtilaf Reisi Müşir Fuat Paşa gönderdiği bir telgrafla Ali Galip Bey, Karabeyzade

Mustafa Bey, Ticaret-i İslamiye Reisi Nalbandzade Süleyman Ağa'ya teşekkürlerini ileterek mitinge duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Alemdar Gazetesi, "Müesser-i Hamiyet", 19 Ekim 1912, S. 67).

Kayseri'de yapılan bu miting basında Saroz'da yapılmış olarak gösterilse de bu haber düzeltilerek Kayseri'de gerçekleştirildiği beyan edilmiştir. Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nin yaptığı haber hatası, Alemdar Gazetesi tarafından düzeltilerek basına servis edilmiştir (Alemdar Gazetesi, "Bir Yanlışlık", 5 Ekim 1912, S. 53).

Kayseri halkı 4 Ekim mitinginin etkisinden çıkamamış olsa ki daha büyük bir kalabalıkla 5 Ekim 1912'de yeni bir miting düzenlenmiştir. Yaklaşık kırk bin kişinin "*Harp isteriz*" sloganıyla dahil olduğu bu mitingde yine savaş yanlısı bir tutum sergilenmiştir (Tanzimat Gazetesi, "Tezahürat-ı Milliye", 7 Ekim 1912, S. 373).

Mitingde alınan kararlara göre;

- 1- Kayseri'de gönüllü redif fırkası kurulacaktır.
- 2- Kayseri halkı dört gün içerisinde silah altına alınmayı talep etmektedir.
- 3- Orduya sevkimiz Ulukışla demiryolu üzerinden ivedilikle sağlanmalıdır.
- 4- Kayseri'den gidecek gönüllü askerlerin sınır boyuna sevki sağlanana kadar İstanbul yakınında bulunan elli bin kişilik tabur Cısr-i Mustafa Paşa hattına yerleştirilmelidir. İstanbul'da bulunan Kayserililer bu planın gerçekleştirilmesi için girişimde bulunmalıdır.
- 5- Kadın ve erkek ayrımı gözetmeksizin Kayseri halkı mallarını bağışlamaktadır. Bu bağışların içerisinde çokça para ve yüzlerce at yer almaktadır. Kayserililer yaptıkları yardımlarla hükümeti desteklemekten çekinmemiştir. Aynı şekilde hükümet de savaşmaktan çekinmemelidir.
- 6- Eğer ki savaş için malını saklayan olursa ona gerekli muameleyi yapacağız. Malını vermek istemeyen olursa da onu düşmanla aynı kefeye koyacağız.
- 7- Partiler bu süreçte anlaşmazlıklarını bir kenara bırakmalıdır. Halk artık uyandı. Yapılan yanlışlar cezasız bırakılmayacaktır. Hırsını yenemeyenler akıllansın.
- 8- Bu savaş bir din savaşı değil vatan ve namus savaşıdır. Osmanlılar dinine göre kimseyi yargılamaz. Hristiyan halk ne kadar düşmanlarımızla aynı dinden olsalar da aynı tarafta olmazlar (İkdam Gazetesi, "Kayseri'de", 9 Ekim 1912, S. 5615; Tekinsoy, 2015: 189-190).

Kayserililer vatanperver hislerle üçüncü bir miting gerçekleştirmeyi uygun görmüşlerdir. Elli bin kişinin katılımıyla gerçekleşen bu mitinge din ve parti ayırt etmeksizin halkın çoğunluğu katılım göstermiştir (Hikmet Gazetesi, “Kayseri”, 8 Ekim 1912, S. 68; Tanzimat Gazetesi, “Galeyana Vatanperveri”, 9 Ekim 1912, S. 375; Sabah Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 8281).

Miting Heyeti; Ali Galip Bey, Müderris Hacı Şeyh, Müderris Hacı Zühdü, Nalbandzade Süleyman, İbrahim Sefa, Tezgahcıyanoğlu Kuyumcuyan ve Anastas Bey’in imzalarının yer aldığı karara göre;

1. Barışı sağlamak için düşmana haddini bildirmek lazımdır. Bütün varlığımızla hükümete desteğimizi sunuyoruz. Şüphe edilmesin ki malımızı ve canımızı bu uğurda feda etmeye razıyız.
2. Kayseri bu savaşı din kavgası olarak değil vatan kavgası, şerefın korunması ve namus kavgası olarak görmektedir. Bu dava İslam-Hristiyan kavgası değil haklı haksız kavgasıdır. Vatanın korunması için Kayseri halkı olarak savaş isteriz (İkdam Gazetesi, “Kayseri Mitingi”, 19 Ekim 1912, S. 5625; Sabah Gazetesi, “Vatan Muharebesi”, 19 Ekim 1912, S. 8291).

Vatan uğrunda mal ve canlarını feda etmeye hazır olduklarını bir kez daha belirten Kayserililer, maddi yardım toplamaya devam etmiş bunun yanı sıra yardım defterleri açarak gönüllü asker kaydı yapmıştır (Sabah Gazetesi, “Kayseri”, 9 Ekim 1912, S. 8281; Tanin Gazetesi, “Kayseri’de”, 9 Ekim 1912, S. 1465).

Kayseri halkı toplam on bin lira yardım toplayarak bu miktarı komisyon sandıklarına teslim etmiştir. Kozmopolit bir yapıya sahip olan on bin kişilik gönüllü taburu savaşa hazır halde beklemektedir. Bu taburun üç bini şehir merkezinden kaydını yaptırırken kalan yedi bini de civar kaza ve karyelerden deftere adını yazmıştır. Kayseri halkı savaş öncesi verdikleri on bin liralık para yardımın haricinde savaş sonuna kadar finansal destek sağlayacaklarını beyan etmiştir. Müslüman ve Gayrimüslim Kayseri kadınları da gönüllü hasta bakıcı olarak isimlerini deftere yazdırarak Osmanlı Devleti’ne yardımını sunmuştur. Bu sayede kadın figürünün savaş durumu dolayısıyla yavaş yavaş ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Bu kişiler daha sonra seyyar hastanelerde hasta bakıcı olarak görevlendirilmiştir. Ali Galip Bey verdiği bir demeçte; “Müslim ve Gayrimüslim Kayseri halkı ve Anadolu’da yaşayan vatandaşlarımız vatani korumakta ortak

hareket halindedirler. Gönüllülerimiz arasında pek çok Rum ve Ermeni vatandaşlarımızda vardır. Ayrı gayrı yoktur. Milletin namusu ve vatani korumakta önemli olan vatan için el ele verebilmektir.” Diyerek Kayseri halkının din ve millet fark etmeksizin savaş meydanlarını doldurduğu vurgulamıştır (Sabah Gazetesi, “Kayserililerin Hamiyeti”, 26 Ekim 1912, S. 8298).

Savaşın başlamasının ardından Kayseri halkı 22 Ekim 1912’de yeni bir miting düzenleyerek Osmanlı Devleti’nin yanında olmaya devam ettiklerini göstermişlerdir. Savaş için destek ve moral olması için düzenlenen bu mitinge halkın ve siyasilere katılımı oldukça fazladır. Savaşın ilan edilmesine duydukları memnuniyeti tezahüratlarıyla dile getirerek Osmanlılık fikrine sahip çıkmışlardır. Genel tabloya bakıldığında diğer şehirlerle kıyaslandığında Kayseri, savaşa karşı benimsedikleri düşünceleri hem hükümete hem de Balkan devletlerine duyurabilmek adına miting organizasyonlarına çokça başvurmuştur. Mitingler her ne kadar taşkınlığa sebep olan oluşumlar olarak nitelendirilse de doğru kitlelere hitap edildiğinde kamuoyu ve devlet arasında köprü görevi görmektedir (Tasvir-i Efkar Gazetesi, “Mitingler”, 22 Ekim 1912, S. 566).

2.2.21. Kırklareli

1 Ekim 1912’de Kırklareli eski adıyla Kırk Kilise’de savaş lehinde büyük bir miting gerçekleştirilmiştir. Milliyetçi fikirlerin ön planda tutulduğu bu mitingde, halkın silahlandırılması gerektiği vatani hislerle dile getirilmiştir. Seferberlik emri halk tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Kırklareli’nin savaş bölgesi olması nedeniyle miting gibi toplumsal olayların yeterince düzenlenilemediği gözlemlenmektedir. Yine aynı sebepten dolayı düzenlenen miting organizasyonu ile ilgili basında yeterince detay verilmemiştir (Sabah Gazetesi, “Kırk Kilise”, 3 Ekim 1912, S. 8275; İkdam Gazetesi, “Kırk Kilise’de”, 3 Ekim 1912, S. 5609; Tanin Gazetesi, “Kırk Kilise’de”, 3 Ekim 1912, S. 1459).

2.2.22. Konya ve Karaman

11 Ekim 1912 tarihinde Konya’da on bin kişinin katılımıyla şehir merkezinde muazzam bir miting gerçekleştirilmiştir. Konya halkının savaş lehinde tutumu, her türlü durumda savaşa hazır oldukları, savaş için can ve mallarını ortaya koymaktan çekinmeyecekleri miting heyeti tarafından da Dahiliye Nezareti’ne telgrafla

bildirilmiştir (ATASE. 110-9-1-10. 167/29/2.; Tanzimat Gazetesi, “Konya”, 13 Ekim 1912, S. 379).

Konya halkının savaşa olan desteği sadece mitingle kalmamış aynı zamanda gönüllü defterleri açılarak kayıtlara başlanılmıştır. Gencinden yaşlısına birçok kişi bu defterlere kayıt yaptırırken kurulan yardım sandıklarıyla maddi destek için el birliği yapılmıştır (Tanzimat Gazetesi, “Vilayette”, 3 Ekim 1912, S. 369).

Aynı gün maddi yardımların toplanması için kurulan iane komisyonu Harbiye Nezareti’ne telgraf poliçesiyle üç yüz elli beş lira göndermiştir. Aynı zamanda Konya Valisi Ali Rıza Bey ve Belediye Reisi Hacı Ali Efendi’nin başkanlığında Hilal-i Ahmer Şubesi kurulmuş aynı şekilde burada da savaş için yardım toplanmaya başlanılmıştır. Savaş sırasında da faaliyetlerine devam eden Hilal-i Ahmer Konya Şubesi, şehit ailelerine destek olmak adına Çumra’ya bir ekip göndererek tarlaların hasat edilmesine yardım etmiştir (İkdam Gazetesi, “Vilayette İane-i Harbiye”, 13 Kasım 1912, S. 5651; ed. Kiremitçi, 2018; 122-123; Babalık Gazetesi, “Merkez Vilayette”, 1 Kasım 1912, S. 164).

9 Ekim 1912 tarihinde Konya sınırları içerisinde bulunan Koçhisar Cezaevi’nden dokuz mahkumun imzasıyla sadrazama bir telgraf gönderilmiştir. Telgrafta din ve vatanın korunması, İslam için savaşabilmek adına masrafları kendileri tarafından karşılanmak üzere bir gönüllü taburu kurulması istenilmiştir. Kendilerinin bu görevden mahrum edilmemesi, savaş müddetince de serbest bırakılmaları konusunda taleplerini dile getirmişlerdir (Tanzimat Gazetesi, 13 Ekim 1912, S. 379; Sabah Gazetesi, “Koçhisar Mevkufları”, 13 Ekim 1912, S. 8285).

Yine Konya sınırları içerisinde yer alan Karaman’da da savaş lehinde adımlar görülmüş, 11 Ekim 1912’de halkın katılımının yoğun olduğu bir miting düzenlenmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’nin ortak çalışma yürüttüğü bu mitingde Karaman halkının millî heyecanının oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Karaman Belediye Reisi Ahmet, Çerkes Ahmet, Hacı Süleyman, ulemadan Mehmet, ulemadan Bahri, Mekteb-i Mülkiye öğrencilerinden Rıfat, eczacı Hulusi, eşraftan Emin, eşraftan Feyzi, tüccardan Balıkcıyan, tüccardan Simonaki, tüccardan Tartanzade Veşerkasi gibi isimlerin imzalarıyla hükümete bir telgraf gönderilmiştir. Çokuluslu bir yapıya sahip olan bu bildiride Bulgar ve müttefikleri eleştirilirken Karaman halkının savaşı destekleri görülmektedir. Diğer

illerde olduğu gibi burada da gönüllü defterleri tutulmuş aynı gün iki yüz kadar gönüllü kaydı yapılmıştır. Aynı zamanda hem yük hayvanı hemde askerlerin besin ihtiyacını karşılayacak şekilde besi hayvanı yardımında bulunulmuştur. Savaş için sabırsızlanan halk bir an önce cepheye gidilmesi gerektiğini, bu durumun onlar için düğün olduğunu dile getirmiştir (İkdam Gazetesi, “Karaman’da”, 13 Ekim 1912, S. 5619; Aydın, 2012: 220).

Konya’ya bağlı olan Isparta’da da ne kadar miting düzenlenmemiş olsada Isparta halkı savaşa olan desteklerini göstermekten geri durmamıştır. Isparta’da yaşayan Ayaşlı Hacı Mehmet Ağa askeri yardım olarak yirmi lira değerinde altı atını bağışlamıştır. Bunun haricinde Hamidabad Gureba Hastanesi’ne havuz yaptırmış, susuzluktan mağdur olan Hacılar Karyesine de iki saatlik mesafedeki Kulova Yaylası’ndan su getirmiştir. Bunun haricinde hastaneye para yardımında bulunmuş, Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ne de savaş boyunca maddi destek sağlamıştır (Babalık Gazetesi, “Isparta’da”, 1 Kasım 1912, S. 164).

2.2.23. Manisa

Balkan Devletlerine tepki göstermek ve hükümete bağlılıklarını bildirmek amacıyla Kırkağaç halkı 11 Ekim 1912’de bir araya gelerek miting akdetmişlerdir. Hürriyet ve İtilaf Cemiyetiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin siyasal iş birliği içerisinde düzenlediği bu mitingde parti kavgalarının bir kenara bırakılarak vatan için ortak paydada buluşulduğu görülmektedir. Mitingde alınan kararlar Belediye Reisi Mehmet, Kırkağaç Hürriyet ve İtilaf Şubesi Reisi Rıza, Kırkağaç İttihat ve Terakki Fırkası Reisi Eşref Cemal Bey’in imzalarının bulunduğu bir telgrafla hükümete bildirilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda; Balkan Devletlerinin vatanın bütünlüğünü tehdit eden tutumları karşısında galeyana gelen halk için bu mitingin düzenlenmesi uygun bulmuştur. Ataların kanlarının aktığı bu toprağa ufak bir müdahalede bulunulursa Kırkağaç halkı mal ve canlarını ortaya koyarak hükümete desteklerini sunmaya hazırdır (Tanin Gazetesi, “Kırkağaç’ta”, 12 Ekim 1912, S. 1468).

“Şehzadeler Şehri” olarak bilinen ve Osmanlılık fikrinin kabul gördüğü Manisa’da, Balkan Savaşı’nın kritik döneminde toplumsal motivasyonun korunması amacıyla organizasyon faaliyetlerine girilmiştir. Manisa halkı da tıpkı Kırkağaç’ta olduğu gibi vatanperver hisler çevresinde bir araya gelerek 13 Ekim

1912’de bir miting gerçekleştirmiştir. Kırkağaç’ta olduğu gibi Manisa’da da partiler arası iş birliği söz konusudur. Mitinge; Manisa İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri, Manisa Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti üyeleri, Rum, Ermeni ve Musevi Havra Heyetleri ve Manisa halkı katılım göstermiştir. Düzenlenen miting siyasi olduğu kadar dini açıdan da kapsayıcılık göstermektedir. Mitingin düzenlenmesi konusunda Miting Heyet Başkanı Karunzade Halit Bey öncülük etmiştir. Konuşma yapan kimseler ise daha kozmopolit bir yapıya sahip renkli bir gruptur. Hocaade Mehmet Efendi, Ramazan Efendi, Haffaf Asım Efendi, Dava Vekili Sadık Bey, Vali Efendi, Enstaş Efendi, Veziroğlu Yanko Efendi, Vardaş Efendi, Terzi Tekfur Uncuyan Efendi ve İsrail Mazeliyah Efendiler konuşmalarıyla miting için toplanan kalabalığın düşüncelerini sesli şekilde dile getirmiştir. Bu açıdan toplumun her kesimine hitap etmeyi başarabilmişlerdir. Konuşmalar bittikten sonra kalabalık Manisa’nın mahallelerinden sloganlar eşliğinde geçtikten sonra Kışla Meydanı’na gelerek burada da bir nümayiş gerçekleştirmiştir. Mitingden tatmin olan halk olaysız bir şekilde dağılmıştır (Tanin Gazetesi, “Manisa’da”, 14 Ekim 1912, S. 1470).

2.2.24. Mardin

Mardin’e bağlı Derik Kazasında savaşın durumu değerlendirmek amacıyla bir konferans gerçekleştirilmiştir. Eski Mebus Pirinçizade Feyzi Bey, Derik Kazasında gerçekleştirilen faaliyetleri gözlemlemiş ve burada gerçekleşen olayları yaymak amacıyla gazetelere bildiri göndermiştir. Konferansın amacı savaşın seyri konusunda halkı bilgilendirmektir. Her ne kadar miting düzenlenilmemiş olsa da kamuoyu üzerinde kitlesel bilinç oluşturmak açısından bu gibi sosyal organizasyonlar önem taşır (Dicle Gazetesi, “Konferans”, 29 Ekim 1912, S. 75).

Mardin halkı aynı zamanda savaş için fedakarlık gösteren ilk mahallerden birisidir. Savaş başlamadan önce köylerde komisyon oluşturarak maddi yardımlar toplanılmıştır. Toplanılan iki yüz seksen kuruş Muhtar Hacı Nuri Efendi aracılığıyla Harbiye Nezareti Veznesine teslim edilmiştir (Alemdar Gazetesi, “İane-i Harp”, 5 Ekim 1912, S. 53.).

2.2.25. Nevşehir

Umumi seferberliğin ilanı Nevşehir’de büyük bir sevinç ortamı yaratmış, kamuoyunun millî hislerinin tezahürü olarak 17 Ekim 1912’de bir miting

akdedilmiştir. Önde bando takımı arkasında gencinden yaşlısına Türk evlatları vatanperver sloganlarla Nevşehir sokaklarını gezmiştir. Bir yandan mutluluk gözyaşları dökülmüş, diğer taraftan hararetli nutuklar gerçekleştirilmiştir. Halkın tek isteği vatanlarına göz diken Balkan Hükümetlerinden intikam almaktadır (Tanin Gazetesi, “Nevşehir’de”, 18 Ekim 1912, S. 1474)

Nevşehir Kaymakamı Sabri Bey’in başkanlığında, Bidayet Mahkemesi Reisi Ali Rıza Bey, Nevşehir Belediye Reisi ve halkın sevilen isimlerinin aralarında bulunduğu yardım komisyonu kurulmuştur. İki gün gibi kısa bir süre zarfında Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ne ve gönüllülere hediye olarak on dört bin dört yüz seksen beş kuruş toplanmıştır. Çavuşoğlu Hacı Mehmet Ağa komisyona beş bin lira ve bir at bağışında bulunmuştur. Elliden fazla kişi gönüllü olarak askere yazılmış, savaşa teşvik amacıyla komisyon tarafından kendilerine yüz yirmi beş kuruş verilmiştir. Bu sayı ilerleyen günlerde giderek artmıştır (Babalık Gazetesi, “Nevşehir’de”, 1 Kasım 1912, S. 164).

2.2.26. Ordu

Seferberlik emri ilanı üzerine Ünye halkı, hükümete destek olmak ve savaş lehinde taraflarını belli etmek amacıyla 7 Ekim 1912’de Hükümet Konağı bahçesinde bir miting düzenlemiştir. Elllerinde muzafferiyet bayrağı bulunan binlerce Müslüman ve Gayrimüslim halk vatanperver hislerle, padişahın şan ve şerefine artması temennisini içeren dualar eşliğinde hükümete olan desteklerini sunmuştur. Vatan uğrunda can ve mallarını ortaya koymayı taahhüt eden Ünye halkını temsilen Ünye Belediye Başkanı İsmail Bey miting hakkında hükümeti bilgilendirmek amacıyla bir telgraf göndermiştir (Tanzimat Gazetesi, “Ünye’den Telgraf”, 8 Ekim 1912, S. 374; Tanin Gazetesi, “Ünye”, 8 Ekim 1912, S. 1464; Tanin Gazetesi, “Ünye’de”, 9 Ekim 1912, S. 1465).

Ünye İttihat ve Terakki Cemiyeti organize ettiği 7 Ekim mitinginin ardından 9 Ekim 1912’de kamuoyunun tekrar örgütlü bir biçimde mobilize olmasıyla birlikte düzenlenen yeni mitingde; hilalin korunması uğrunda tek bir asker kalıncaya kadar hayatların düşünülmeden feda edilmesi ve hükümetin vereceği her kararı destekleyeceklerine dair mesajlar verilmiştir. Ünye İttihat ve Terakki Cemiyeti Başkanı Hakkı Bey tarafından resmi kanallar aracılığıyla hükümete telgrafın gönderilmesiyle birlikte, düzenlenen eylemlere meşruiyet kazandırılmıştır (Tanin

Gazetesi, “Ünye’de”, 10 Ekim 1912, S. 1466; Sabah Gazetesi, “Ünye’den Telgraf”, 10 Ekim 1912, S. 8282).

Ordu’da da aynı vatanperver hislerin tezahür etmesiyle birlikte, Balkan Devletlerinin Osmanlı Devleti üzerinden kurdukları yıkıcı hayalleri bertaraf edebilmek adına 18 Ekim 1912’de on bin kişilik miting organize edilmiştir. Vatanın ve devletin korunması için padişahın yolunda ölüme hazır olan yüz elli bin kişinin varlığından söz edilmiştir. Milli şeref ve namusun ayaklar altına alınmasını engellemek için savaşmak, Ordu halkı için en büyük İyd-i Milli kabul edilmiştir. Ordu Müftüsü Ali, Mütevellit Vekili Nikola, Murahhas Vekili Midas, Ordu Belediye Başkanı ve Protestan Cemaati Vaizi Pandeli’nin imzalarının bulunduğu çok uluslu kararname, mitingin ardından bir telgrafla birlikte hem basına hem de hükümete bildirilmiştir (Tanin Gazetesi, “Ordu”, 19 Ekim 1912, S. 1475; Tanin Gazetesi, “Kastamonu ve Ordu’da”, 20 Ekim 1912, S. 1476; Tanin Gazetesi, “Mitingler”, 22 Ekim 1912, S. 1478).

2.2.27. Rize

Trabzon ve Giresun’da olduğu gibi Doğu Karadeniz Bölgesi’nin stratejik yerlerinden birisi olan Rize’de de vatanperver hislerin bir sonucu olarak toplumsal faaliyetler gözlemlenmiştir. Rize ahalisi 7 Ekim 1912’de dükkanlarını kapatarak Hükümet Konağı önündeki meydanda bir araya gelmiştir. Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’nin düzenlediği bu programa yaklaşık iki bin kişi katılım göstermiştir. Mitingde partiler arası iş birliği söz konusudur. Konuşmacı Rodoslu Abdulmuzaffer Bey balkona çıkarak kamuoyunu kendisine bağlayan etkileyici bir konuşma yapmıştır:

“Ey şanlı vatanın kahraman evlatları! Bizi bugün buraya toplayan iman dolu kalbimle bastığım Kuran-ı Kerim’in kutsallığı ve üstümüzde dalgalanan şanlı sancağımızın ucundaki mıknaştır. Hepinizden rica ederim; kalbimin derinliklerinden gürleyip çıkmak isteyen sözlerimi can kulağıyla dinleyiniz. Ey aksakallı babalar! Ey yiğit Osmanlılar! Bugün size bu acı gerçekten bahsetmek istemezdim. Ne acı ki zaman bunu gerektirdi. Hata ediyorum, atalarımızın şehadetiyle ıslanan bu vatan topraklarında birer damla gözyaşı dökmek büyük bir şey değildir.

Karşınıza bugün çıkan ben vatandaşınızı henüz tanımayanlarınız var. Nasıl bir maceraya yöneldiğinizi bilmeniz için öncelikle kendimi size anlatmak mecburiyetindeyim. Ben Trablus faciasından Rodos'taki anamın, babamın kucağına atıldığım zaman esmer, sevimli yüzüyle içinizde dolaşan bir kardeşimi kara toprağa gömdüm. Beşikte yatan yavrumu doya doya sevmeden, gelen düşman ile tekrar savaştım. İşte şu üzerimdeki yara, bana savaş rütbesi kazandıran bir vatan haininin eseridir. Kurşun ortasında milli görevimi yerine getirirken diğer kardeşim, kardeşlik muhabbeti uğrunda canını feda etmiş o da ebediyete gitmişti. Savaş devam edemeyecek kadar bitkin düştüğümde yaramı ağaç reçinesiyle tıkladım. Silahımı canıma tercih ederek sakladım. Zindanlara düştüm, aç susuz bırakıldım. Neler çektim! Düşman kamçılarıyla eziyet gördüm. İşte ben oyum ki, şimdi ateşi sönmüş dertler dolu vücudumla karşınıza dikildim.

Vatandaşlar! Üç dört günden beri ajansları okudunuz, haberleri kulaktan kulağa dinlediniz. Aslanlar gibi gördünüz. Yakın zamana kadar Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Balkan Hükümetleri Rumeli'ye göz diktiler, saldırmaya başladılar. Bunda anlaşılmayacak bir durum yok, vatanımızı parçalamaya kastettiler. Hükümetin silahlarını topladığı yiğitler, vatanperver Arnavutlar şimdi sınır boylarında yurdumuzu koruma yolunda al kanlar içinde yuvarlanıyorlar. Bu bir din kavgasıdır. Biz madem ki Osmanlıların devamıyız vatani korumak için elimizden geleni yapalım. Savaşmaya hazır mıyız? Ey aksakallı ihtiyarlar, ey saygıdeğer eşraf, bugün servetinizi ve keselerinizi açınız. Düşman karşısında göğüslerini gererek hayatlarımızı feda etmek biz gençlerin görevi, bu kardeşlerimizi kollamak da sizin borcunuzdur. Çünkü Trablus'ta Rodos'ta düzenleri bozulan, dolapları kırılan eşraf bir gün önce sizin gibi mutluydu. Vatan şefkatli anamızdır. Keselerinizi açınız, cep dikilmiş kefen yoktur.

Sağımda bulunan kanlı kefen atalarımızın vasiyetidir. Buna hepimiz sarılırsak bayrağımız ebedi olur. Biz ellerimiz kanlı doğduk, yine kanlı şanlı ölelim.” Abdulmuzafer Bey'in konuşmasına halk; “Hazırız, canlar feda olsun”, “Ya gazi oluruz ya şehit” diyerek destek vermiş savaş lehinde bir tutum sergilemiştir. Yapılan konuşma şiddet yanlısıdır. Yapılan konuşma, halkın gönüllü asker yazılması ve maddi yardımda bulunması konusunda teşvik edicidir. Aynı zamanda Trablusgarp Savaşı'nın acı yansımaları kürsüde yer bularak, Balkan Savaşı'nın ön gösterimi

niteliğindedir (Alemdar Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye, Rize”, 17 Ekim 1912, S. 65).

Abdulmuzafer Bey'den sonra kürsüye Müftü Efendi geçmiş, Kuran-ı Kerim'den ayetler ve hadisler üzerinden savaş konulu bir konuşma gerçekleştirmiştir. Sonrasına edilen dualara amin denilmiş, mitingde millî hislerin yanı sıra halkın maneviyatı da yükseltilmiştir. Konuşmanın etkisinde kalan Rize halkı, kurulan yardım komisyonuna bağışlarda bulunmuş, paraya en çok ihtiyacı olan kimseler bile ellerinden gelen çabaya göstermiştir. Yardıma muhtaç Kunduracı Tavdor'un bir çift ayakkabı bağışında bulunarak örnek bir davranışı kamuoyu üzerinde derin bir tesir yaratmıştır (Alemdar Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye, Rize”, 17 Ekim 1912, S. 65).

Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti azalarından Hacı Şaban Efendi Miting Reisliği görevini üstlenirken, onun davet üzerine mitinge gelen İttihat ve Terakki üyeleri de gerekli yardımlarda bulunmuştur. Mitingde fikir ayrılıkları bir kenara bırakılmış, vatanın selameti için el ele verilmiştir (Alemdar Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye, Rize”, 17 Ekim 1912, S. 65).

2.2.28. Samsun

Samsun halkı, Balkan Devletlerinin vatanı tehdit eden tutumları karşısında tepkisiz kalmayarak 7 Ekim 1912 Pazartesi Günü Saathane Meydanı'nda sabah saatlerinde bir miting akdetmişlerdir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'nin iş birliği söz konusudur. Yaklaşık on bin kişinin katılımıyla düzenlenen bu mitingde Müslümanların yanı sıra Gayrimüslimler de aktif rol almıştır. Osmanlılık düşüncesinin toplayıcı görev üstlendiği bu mitingde farklı din ve milletlerin bir arada bulunmasından dolayı duyulan memnuniyete de vurgu yapılmıştır. Yapılan konuşmalarda özellikle parti kavgasına düşüp vatanı feda edecek tek bir Osmanlı vatandaşının bulunmadığına değinilmiştir. Samsun halkı savaş durumunda mal ve canlarını düşünmeden ortaya koyacaklarını ve hükümetin alacağı her kararın arkasında bulunduklarını beyan etmiştir. Mitingde alınan kararlar kamuoyu ve hükümeti bilgilendirmek adına telgraf aracılığıyla Canik Mutasarrıfı Ferit Bey tarafından basına bildirilmiştir (Hikmet Gazetesi, 8 Ekim 1912, S. 68; Tanzimat Gazetesi, “Vilayatta Tezahürat”, 9 Ekim 1912, S. 375; BOA. DH. SYS. 112/21; Çetin, 2015: 83).

Samsun halkının saygıdeğer kimseleri bir araya gelerek miting heyetini oluşturmuş, bu kimseler savaşa ellerinden gelen desteği vermekten geri durmamıştır. Telgrafta Miting Heyeti'nden; Hacı Hüseyinzade Bahaddin, Hacı Hüseyin Beyzade Osman, Gazizade İsmail, Tiryakizade Ali, Tüccar Arpacızade Aziz, Kâmilzade Ahmet, Hacı Seyyid Ağazade Halil, Evtacızade Ahmet Besim, Hacı Haşim, Hakkacızade Hafız İlyas, Kethüda Hacı Dursun, Muvakkitzade Ali, Erzurumluzade Süleyman, Tabrukszade Osman Fehmi, Kara Ömer oğlu Hacı Salih, Hocazade Seyyit Ahmet, Hacı Bayramzade Hilmi, Güncüzade Tahsin, Remzizade Ethem, Hacı Hüseyinzade Hacı Emin, Hacı Mahmut Efendizade Ahmet, Mehmet Ağazade İbrahim Enver, Genç Alioğlu Ahmet, Haznedarzade Süleyman, Akça İmamoğlu Mehmet, Akoğlu Hakkı, İsmail Hakkı, Aşçıbaşı Hacı Ali, Yozgadizade Celaledin, Rahmi Efendizade Rahmi, Ahmet Efendizade Hacı Hasan'ın imzaları bulunmaktadır (Tanin Gazetesi, "Vilayette İttihat", 5 Ekim 1912, S. 1461; Sabah Gazetesi, "Samsun'dan Matbaamıza Telgraf", 5 Ekim 1912, S. 8277).

Çarşamba İttihat ve Terakki Cemiyeti de lokal bir miting düzenlemiş, 13 Ekim 1912'de düzenlenen bu mitinge katılım oldukça yüksek olmuştur. Belediye Meydanı'nda savaş lehinde sloganlar atılarak Çarşamba halkı savaşa olan desteğini göstermiştir. Osmanlı atalarının kaniyla yıkanmış bu topraklara el uzatan düşmanların kanlı parmaklarını koparmak ve Osmanlı'nın gücünü Avrupa'ya göstermek için halk gönüllü olarak savaş meydanlarına koşacağını dile getirmiştir (Sabah Gazetesi, "Çarşamba'dan Telgraf", 14 Ekim 1912, S. 8286; Tanin Gazetesi, "Çarşamba'da", 15 Ekim 1912, S. 1471).

Alaçam İttihat ve Terakki Cemiyeti de savaş için fedakarlık örneği göstererek yaşanan gelişmelere tepkisiz kalmamış ve bir telgraf yayınlamıştır. Telgrafta; Bir aile içerisinde uyumsuzluktan faylanma amacıyla olanlar kadar aldanmış kimse olamaz. İşte vatanın böyle zamanında cemiyetimiz anlaşmazlıklarını bir kenara bırakarak vatan topraklarını düşmanlara çiğnetmemeye gayret eden hükümetimize desteklerimizi sunarız. Türklüğe has olan bu milli duygularla bir olmayı cana minnet biliriz yazmaktadır. Alaçam İttihat ve Terakki Cemiyeti desteğini hem basına hem de hükümete bildirerek tarafını belli etmiştir (Sabah Gazetesi, "Alaçam'dan Telgraf", 13 Ekim 1912, S. 8285; İkdâm Gazetesi, "Alaçam'da", 14 Ekim 1912, S. 5620).

2.2.29. Tekirdağ

Balkan Savaşlarında sıcak temasın yaşandığı ve kamuoyunun savaşa birebir tanıklık ettiği Tekirdağ'da 9 Ekim 1912'de hükümete destek amacıyla bir miting gerçekleştirilmiştir. Öğrenci ve millî marşlar çalan bandonun ön saflarda yer aldığı Osmanlı gönüllüleri, tezahüratlar eşliğinde düşmanlara karşı savaşılmaya hazır olduklarını bildirmiştir. Miting topluluğu öncelikle Şadırvanönü tarafına gitmiş orada Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti Tekfurdağı Şubesi Reisi Mehmet Necip Bey ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Tekfurdağı Kulübü Katibi Hüseyin Rahmi Bey ile Dava Vekili Ahmet Efendi halka hitaben savaş merkezli konuşmalarda bulunmuştur. Halkın alkışları ve “*Yaşasın harp!*” sloganlarıyla meydan adeta canlı bir varlığa dönüşmüş, vatanın kalbi o gün Tekirdağ'da atmıştır. Sonrasında kalabalık kolordu merkezine yürümüş, orduya olan sadakatlerini ve minnetlerini tezahüratlarla dile getirmiştir. Gururlanan askerleri temsilen Kolağası Nedim Bey bir teşekkür konuşması yapmış devamında padişaha ve orduya dua etmek için eller açılmıştır. Miting programının devamında Hükümet Konağı önünde biriken kalabalık savaş konusunda istek ve düşüncelerini beyan etmiş, Liva Mutasarrıfı Rauf Bey de miting topluluğunu tasdikleyerek düşman devletlerden intikam almak için tüm güçleriyle mücadele edileceğine dair teminat vermiştir. Mitingden arzu ettikleri verimi aldığını düşünen kalabalık olaysız bir şekilde dağılarak mitinge son vermiştir. Mitingde partiler arası iş birliği söz konusudur (Tanin Gazetesi, “Tekfurdağı'nda”, 9 Ekim 1912, S. 1465).

2.2.30. Trabzon

Müslümanlar kadar Gayrimüslim halkın da çoğunlukta olduğu Trabzon'da 6 Ekim 1912 Pazar Günü Trabzon Belediyesi önünde savaş lehinde bir miting düzenlenmiştir. Mitinge katılanların sayısı resmi evraklarda dört bin olarak görülürken basında bu sayı beş bin ve on bin arasında değişiklik göstermektedir (Tanzimat Gazetesi, “Trabzon'da Miting”, 8 Ekim 1912, S. 374; Sabah Gazetesi, “Trabzon”, 8 Ekim 1912, S. 8280; Tanin Gazetesi, “Trabzon”, 8 Ekim 1912, S. 1464; BOA. DH. SYS. 112/21; İkdam Gazetesi, “Kahraman Trabzonlular”, 7 Kasım 1912, S. 5645).

Kozmopolit bir yapıya sahip olan miting heyetinde; Trabzon Belediye Reisi Ahmet, Metropolit Vekili Yanko, Ermeni Delegatesi Kiroya ve Müftü Mahir

bulunmaktadır. Bu kimselerin Trabzon halkı adına bir kararname imzalayıp yayınlarak basına servis etmiştir. Aynı kararnameyi Trabzon Valisi Mehmet Ali Bey de Dahiliye Nezareti'ne göndererek Trabzonluların hükümetin yanında olduğunu ve aldıkları kararları desteklediği göstermiştir. Toplumun her zümresine hitap eden bu kararname oldukça kapsayıcı özellik göstermektedir (Tasvir-i Efkar, "Trabzon'da", 10 Ekim 1912, S. 554; BOA. DH. SYS. 112/21).

Miting heyetinin yayınladığı bu kararnameye göre; Osmanlı Devleti'nin türlü fedakarlıklarına rağmen Balkan Devletleri barışı bozan ve vatani tehdit eden girişimlerde bulunmaktadır. Farklı din ve görüşlere sahip Trabzon halkı bir araya gelerek düşmana karşı tek güç olmaya, eski topraklarını kanlarıyla sulamaya azmettikleri ve ne pahasına olursa olsun bu kararlarından vazgeçmeyeceklerine dair yemin ederek hükümete olan desteklerini sunmuşlardır. Yediden yetmiş Trabzon halkı savaşmaya hazır bulunduklarını ve merkezi yönetimden gelecek emirleri beklediklerini beyan etmiştir (Tanzimat Gazetesi, "Atibe-i Seniyyeye Keşide Edilmiştir", 10 Ekim 1912, S. 376; Tanin Gazetesi, "Trabzon", 7 Ekim 1912, S. 1463, Sabah Gazetesi, "Trabzon'da Miting", 7 Ekim 1912, S. 8279).

Mitinglerin düzenlendiği diğer illerde olduğu gibi Trabzon'da da yardım sandıkları ve asker kayıtları için gönüllü defterleri açılmıştır. Toplanan maddi yardımlar Hilal-i Ahmer'e ve savaş masraflarının karşılanabilmesi adına hükümete telgraf poliçesiyle gönderilmiştir. Trabzon Bolaman Maden Sendikası çalışanları ise aralarında topladıkları otuz iki lirayı Hilal-i Ahmer'e bağışlamıştır (İkdam Gazetesi, "Vilayattan İnat, Trabzon", 11 Kasım 1912, S. 5649; İkdam Gazetesi, "Trabzon'dan İane-i Harbiye", 10 Kasım 1912, S. 5648; İkdam Gazetesi, 29 Kasım 1912, S. 5667).

Trabzon sınırları içerisinde yer alan Akçaabat'ta 21 Ekim 1912 Pazartesi Günü savaş lehinde bir miting düzenlenmiş sonrasında Akçaabat halkı adına miting heyetinden Hacı Dursunzade Hafız Hasan Efendi'nin gönderdiği telgrafla da hem basın hem de hükümet bilgilendirilmiştir. Yaklaşık beş bin kişinin katılım gösterdiği bu mitingde silahlanma çağrısı yapılarak hükümete destek sunulmuştur (Tanin Gazetesi, "Akçaabat", 21 Ekim 1912, S. 1477; Tasvir-i Efkar, "Akçaabat", 21 Ekim 1912, S. 565; İkdam Gazetesi, "Akçaabat'ta", 21 Ekim 1912, S. 5628; Çetin, 2015: 83).

2.2.31. Urfa

Viranşehir halkı 19 Ekim 1912’de bir araya gelerek Balkan Devletlerine tepki göstermek amacıyla bir miting gerçekleştirmiştir. “Karadağ ve ittifak ettiği diğer hükümetlerin vatana yaptığı taciz hareketi hepimizi dilsiz bıraktı. Bunun için sınır boylarına giderek kanımızı dökmeye Cenabi Hakkın da yardımıyla yemin ederek bir miting akdettik. İçimizden kuvveti yerinde olanların bedeneni, yerinde olmayanların maddi ve manevi olarak fedakarlıktan çekinmeyeceğini namusumuzla temin ederiz. Açılan gönüllü defterine toplumun her kesiminden beş bin kadar kişiyi kaydettik. İsteklerimizi desteklemesi konusunda vezirimize yalvarıyoruz. Hükümetin bu konudaki yol göstericiliğine tüm benliğimizle bağlılık gösteriyoruz.” Miting, telgraf yoluyla hükümete ve basına bildirilmiştir. Miting savaş yanlısı ve şiddet taraftarıdır. Viranşehir halkı savaşa asker desteği sağlamakla kalmamış aynı zamanda maddi yardımda da bulunarak vatanperverliğini göstermiştir (İkdam Gazetesi, “Viranşehir’de”, 21 Ekim 1912, S. 5628).

2.2.32. Van

10 Kasım 1912 tarihinde; Haydaranlı Reisi Mirliva Hüseyin, Haydaranlı rüesasından Timur Paşa ve Emin Paşa, Milan Reisi Kaymakam Mehmet, Tekvureli Reisi Kaymakam Hüseyin ve halkın sözü geçen kimselerinin imzalarıyla hükümete bir telgraf gönderilmiştir. Din ile millet uğrunda can ve mallarını çekinmeden ortaya koyan Van halkının, hükümetin vereceği emirle birlikte harekete geçeceklerine dair namus üzerine yemin edilmiştir. Milletin selameti, savaşın zafere ulaşması, padişah ve halifenin gücünün artması konusunda dualar okunmuştur. Aşiretler büyük oranlarda yardım komisyonlarına bağışta bulunarak savaşın finanse edilmesi konusunda desteklerini sunmuştur. Van’da kamuoyunun katılımıyla bir miting düzenlendiği bilinmekle birlikte basında yapılan organizasyonla ilgili yeterli bilgiye yer verilmemiştir. Dönemin şartlarına bakıldığında İstanbul ve çevresindeki illerde basının işleyişi daha gelişmiş durumdadır. Van’da yaşanan gelişmelerin takibinin yeterince yapılamıyor oluşu, doğu bölgesinde basının gelişmemesinden kaynaklanmaktadır (İkdam Gazetesi, “Van’da Tezahürat”, 13 Kasım 1912, S. 5651).

2.2.33. Yozgat

Karadağ’ın Osmanlı’ya savaş ilan ettiği 8 Ekim 1912’de Anadolu’da da hareketlilik devam etmiş, Yozgat halkı vatanperver hislerle oldukça yüksek

katılımlı bir miting akdetmişlerdir. Savaş lehinde düzenlenen bu mitingde halkın millî heyecanını arttıracak hararetli konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Ulema, ruhban sınıfı, eşraf ve siyasi isimlerin yer aldığı bir miting heyeti oluşturularak savaş için maddi yardım ve gönüllü asker toplanılmaya başlamıştır. İki gün gibi kısa bir süre zarfında değeri beş yüz lira eden otuz at ve üç yüz lira toplanılmış bunun yarı sıra kilitli sandıklarda toplanılan paralarla halk hükümete maddi destek sağlamıştır. On beş yaşından yetmiş yaşına kadar Yozgat erkeklerinin cepheye gönderileceği, savaşın ilerleyen sürecinde gerekli görülürse eli silah tutan kimselerin de bu gruba dahil edileceği Yozgat Heyet-i Milliye Reisi Muhtar Mümtaz Bey tarafından telgrafla hükümete ve basına bildirilmiştir (Sabah Gazetesi, “Yozgat’ta”, 9 Ekim 1912, S. 8281; Tanzimat Gazetesi, “Yozgat’ta”, 11 Ekim 1912, S. 377; Tanin Gazetesi, “Yozgat’ta”, 9 Ekim 1912, S. 1465).

Akdağmadeni Meclis Umumi Azasından Şükrü Bey ve Belediye Reis Vekili Hasan Bey, hükümete 26 Ekim 1912 tarihli telgraf bir göndermiştir. Telgrafın içeriği ise şu şekildedir; “vatanın maruz kaldığı felaket durumundan kurtarılması amacıyla evlat ve kardeşlerin feda edilmesi hususunda Akdağmadeni halkı hazırdır. Elimizle silahlandırdığımız iki buçuk kavme karşı aşağılanmak kabul edilemez. Ya şehit ya gazi olmak dinimizin emridir. Atalarımızın kanlarının aktığı toprakları düşmanlara çiğnetmek Osmanlılığa yakışmaz. Bedenimiz ve malımızla her türlü gelecek emre hazırız. On yaşındaki çocuk bile savaşalım diyor. Hepimiz ya mahvolacağız ya da savaşacağız” metin genel anlamda şiddet yanlısıdır. Balkan devletlerinin yürüttükleri ortak siyaset ağır bir dille eleştirilirken, Osmanlılık ve Milliyetçilik fikirleri ön plana çıkarılmıştır (Tanin Gazetesi, “Akdağmadeni’nde”, 27 Ekim 1912, S. 1483).

2.3. Balkan Coğrafyasında Organize Edilen Miting ve Nümayişler

2.3.1. Arnavutluk

7 Ekim 1912 tarihinde Arnavut vatandaşlar büyük bir vatanseverlik örneği göstererek ellerinde “*Arnavut Gönüllü Fedailer*” yazılı bayraklarla önlerinde davul ve zurna eşliğinde yürüyüş yapmıştır. Arnavutların eylemi sırasında güvenlik güçleri olası bir kargaşayı engellemek adına Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ Sefarethaneleri önünde önlemler almıştır. Herhangi bir sorun yaşanmadan

nümayişçiler sakin bir şekilde dağılmıştır (Alemdar Gazetesi, “Harp Lehide Nümayiş”, 8 Ekim 1912, S. 56).

İttihat ve Terakki tarafından silahsız bırakılan Arnavutluk, gücünü tekrar toplayabilmek için silahlarını tekrar elde etmeye başlamıştır. Gönüllülerin sayısı beklenenden fazla olmakla birlikte oldukça hallerinden memnun ve mutlulardır (Arnavut Gazetesi, “Harp ve Arnavutluk”, 18 Ekim 1912, S. 73; Sabah Gazetesi, “Arnavutların Tezahüratı”, 8 Ekim 1912, S. 8280).

Kuzey Arnavutluk vatandaşları ise gönüllü defterleri önlerinde uzun kuyruklar oluşturmuş, Osmanlı bütünlüğünün korunması için on beş yaşından yetmiş beş yaşına kadar olan erkeklerin kayıtlarını yaptırmıştır. Yaşları on yedi ve yirmi aralığında olan gençlerden dört tane gönüllü alayı oluşturulmuştur. İpek, Gilan ve Yakova’dan gelecek olan gönüllü heyetleri sınıra yürümek için hazırlıklarını 3 Ekim 1912’de tamamlamıştır (Sabah Gazetesi, “Arnavut Vatandaşlarımızın Besası”, 5 Ekim 1912, S. 8277; Sabah Gazetesi, “Şimal Arnavutluk’ta”, 7 Ekim 1912, S. 8279; Tanzimat Gazetesi, “Üsküp’te Gönüllüler”, 7 Ekim 1912, S. 373; Alemdar Gazetesi, “Vilayatta Tezahurat”, 5 Ekim 1912, S. 53).

Gönderilen ilk tabur Merdita yoluyla İşkodro’ya gönderilmiş, Debre-i Zir ve Mat’tan da birkaç gönüllü alayı yolda onlara dahil olmuştur. Savaş için büyük bir fedakarlık, heyecan ve iş birliği söz konusudur. Eli silah tutanlar cepheye koşarken zengin kimseler ceplerini yardım etmek için boşaltmıştır. İsmail Paşazade Fuat Bey gönüllü olan fakir askerlerin ailelerine destek olabilmek adına ilk etapta yüz lira bağışta bulunmuştur. Savaşın devamlılığı konusunda maddi yardımlar taşıyıcı bir güç göstermiştir (Senin Gazetesi, “Arnavut Gönüllüleri”, 24 Ekim 1912, S. 1480).

1912 yılının beraberinde getirdiği çatışma ve karışıklık hali Arnavutlarda yeni oluşum ve iletişim araçları ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. 6 Ocak 1907’de Arnavut milliyetçiliğini yaymak için kurulan Besa-Besen Organizasyonu, diğer lokal grupları bir araya getirerek örgütlenmeye başlamıştır. Yapılan görüşmeler doğrultusunda Faik Konice’nin sekreterliğine getirildiği Vatra (Kalp) Örgütü kurulmuştur. Örgütün iletişim aracı olarak Dielli Gazetesi çalışmalarına başlamıştır. Arnavutlar arasında iş birliğinin sağlanmasıyla birlikte, küçük örgütler bir araya gelerek daha büyük ve güçlü oluşumu meydana getirmeleri Amerika Arnavutlarının direnişi açısından önemli bir etmendir (Aslan, 2021: 55-56).

2.3.2. Atina

Atina’da da savaş lehinde geniş katılımlı bir miting akdedilmiştir. Harp meydanlarına gitmek isteyen Atina halkı isimlerini gönüllü defterlerine yazdırmıştır. Askerlere verilecek olan silah ve elbiseler hakkında kişinin birisini kefil olarak göstermesi istenilmiştir. Bu durum gönüllü askerleri zor duruma düşürürken aynı zamanda büyük bir organizasyon eksikliğini de beraberinde getirmiştir. Vatanı savunmak için canlarını ortaya koymayı vaat eden bu kimseler kefil olarak millî namuslarını göstermiştir. 13 Ekim’e kadar silahlandırılan her askere birileri kefil olmuştur. Kefillik konusuna bir son verilmesini isteyen halk, bu uygulamaya devam edilmesi halinde cepheye asker göndermeyeceğine dair fırka kumandanlığına yazılı tebliğde bulunmuştur. Eski Kozan Mebusu Zeki, Muhtar Fikri, halktan; Şükrü, Vahit, Albülcabbar ve Hacı Ali Beyler imzaladıkları bu belgeyle kararlarına meşruiyet kazandırmıştır (Tanin Gazetesi, “Atina’da Gönüllüler”, 27 Ekim 1912, S. 1472; Alemdar Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye”, 10 Ekim 1912, S. 58).

2.3.3. Çetine

Karadağ’ın eski başkenti Çetine’de Osmanlı Devleti aleyhinde bir miting düzenlenmiştir. Miting topluluğu saray önüne gelerek kral ve valiyi alkışlamak suretiyle savaş lehinde sloganlar atmıştır. Kral kalabalığın ilgisine kayıtsız kalamayarak bir konuşma gerçekleştirmiş, halkı sakin kalmaya, seferberlik emrinin savaş demek olmadığını ve eğer gerek duyulursa olası bir savaş durumunda silahlanmaya davet etmiştir. Saray önünden ayrılan kalabalık Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan Sefarethaneleri önüne giderek alkışlar eşliğinde tezahüratlarda bulunmuştur. Seferberlik emri Çetine halkı tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Ülke genelinde okullar kapatılırken Nafia Nezareti ise tatil edilmiştir (Tanin Gazetesi, “Karadağ’da Nümayişler”, 5 Ekim 1912, S. 1461; Tanin Gazetesi, “Çetine”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

2.3.4. Draç

Eşkıyaların sık sık saldırmasından dolayı yerleşik nüfusun az olduğu Draç’ta 6 Ekim 1912 Pazar günü bin kişinin katılımıyla Hükümet Konağı önünde bir miting gerçekleştirilmiştir. Miting savaş lehinedir. Nüfusun az olmasından kaynaklı olarak yeterli organizasyon sağlanamamış dolayısıyla mitinge katılanların sayısı

beklenenin altında kalmıştır. Mitingde Balkan Devletlerinin kural tanımaz davranışları eleştirilirken aynı zamanda Osmanlı sınırlarına sevk edilen askerlerin bölge güvenliğini tehdit ettiği protesto edilmiştir. Draç halkı düzenledikleri mitingle Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını sunarken, savaşın başladığı dönemde de nümayiş ve mitinglere devam etmişlerdir. Savaşın devam ettiği süre boyunca Draç halkı yaşanan gelişmelere fiilen tanıklık etmiş sıcak bölge durumundadır. Bu sebepten dolayı düzenlenen mitingler daha işlevsel hale gelerek moral ve motivasyon kaynağı olmuştur (BOA. DH. SYS. 112/21; Sabah Gazetesi, "Draç'ta", 17 Ekim 1912, S. 8289; Tasvir-i Efkar, "Tezahürat-ı Milliye", 17 Ekim 1912, S. 561; İkdâm Gazetesi, "Draç'ta", 17 Ekim 1912, S. 5623; Tanzimat Gazetesi, "Vilayatta Tezahürat", 17 Ekim 1912, S. 373).

2.3.5. Langaza

Atina'dan bildirilen haberlere göre Yunan halkı Osmanlı Devleti aleyhinde nümayişte bulunmuştur. Harbiye Nezareti önünden geçerek Venizelos'u alkışlayan kalabalık grup, Yunan Devleti'ne olan sadakatini sloganlarla dile getirmiştir. Yunanlara karşılık vermek amacıyla Osmanlı lehinde bir miting düzenlenilmesi kararı alınmıştır (Hikmet Gazetesi, "Yunan Ahalisinin Nümayişleri", 4 Ekim 1912, S. 64; Alemdar Gazetesi, "Yunanistan Aleyhinde Nümayiş Bahri", 7 Ekim 1912, S. 55; Sabah Gazetesi, "Yunanistan'a Karşı Nümayiş", 8 Ekim 1912, S. 8280).

11 Ekim 1912'de başta Yunanistan olmak üzere diğer Balkan Devletlerini protesto etmek amacıyla Müslüman ve Gayrimüslim Langaza halkı bir araya gelmiştir. Düzenlenen miting savaş lehindedir. "*Yaşasın harp!*" sloganları hep bir ağızdan yükselmiştir. Hiçbir din ve millet ayrımı yapılmaksızın herkese eşit davranan Osmanlı Devleti'nin bomba ve silahlarla baskı altına alınmaya çalışılması hususunda Balkan Devletlerinin barbarlık ve gaddarlıkları eleştirilmiştir. Langaza halkı, Sofya'ya yürümek için hükümetten gelecek olan emirleri bekledikleri, her türlü çarpışmaya hazır olduklarını vurgulamışlardır. Mitingde alınan kararlar Langaza Belediye Reisi Abdurrahman, eşraftan; İsmail Hakkı, Ali Rıza, Mustafa, Akif ve İbrahim Beyler tarafından imzalanarak telgrafla Dersaadet'e gönderilmiştir (İkdâm Gazetesi, "Langaza'da", 13 Ekim 1912, S. 5619; Tanzimat Gazetesi, "Langaza'dan", 13 Ekim 1912, S. 379).

2.3.6. Macaristan

1877 senesinde kurulan ve tanınan, siyasi isimlerden Mösyö Nikola'nın başkanlığında bulunduğu Osmanlı-Macar Komitesi Azası, Macar milletinin Osmanlı'ya duydukları sevgiyi anlatmak amacıyla Macar Payitahtıyla iş birliği yaparak büyük şehirlerde miting düzenlemeye karar vermiştir. Aynı komite daha önce Abdülkerim Paşa'ya da bir kılıç hediye ederek aradaki bağı güçlendirmiştir. Bunun haricinde Osmanlı Devleti'ne desteklerini sunmak amacıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilmek üzere yardımlar toplanılmaya başlamıştır. Macar halkı gönüllü askerlik konusunda da fedakarlıklarını ortaya koymuş, açılan deftere yedi yüzden fazla isim kaydedilmiştir. Başkente uzaklığı sebebiyle yapılan mitingler, Osmanlı basınında yeterince yer almamıştır (İkdam Gazetesi, "Macaristan'da Tezahürat", 13 Ekim 1912, S. 5619).

2.3.7. Manastır ve Debre

6 Ekim 1912 Pazar günü Manastır'da savaş lehinde bir miting gerçekleştirilmiştir. Miting Heyeti başkanlığını Manastır Encümen-i Milli Reisi Müftü Abdurrahman ve Belediye Reisi Ömer Bey üstlenmiştir. Belediye Binası önünde gerçekleştirilen mitinge halkın ilgisi yüksektir. Vatanın yersiz hırslarla alaşağı edilmesine tepki göstermek için bir araya gelen kamuoyunun tek isteği savaştır. Her türlü vatani göreve hazır bulunan Manastır halkı, gönüllü askerlerin ailelerine ve savaşa maddi destek sağlamak amacıyla encümen oluşturarak para yardımı toplamıştır. Bir yandan yardımlar toplanırken diğer yandan açılan gönüllü defterlerine eli silah erkekler kayıt yaptırmıştır (Tanzimat Gazetesi, "Manastır'da", 8 Ekim 1912, S. 374; Alemdar Gazetesi, "Manastır'da Nümayiş", 8 Ekim 1912, S. 56; Tanin Gazetesi, "Manastır'dan", 8 Ekim 1912, S. 1464; Tanzimat Gazetesi, "Manastır'da", 13 Ekim 1912, S. 379).

Debre'de yaşanan gelişmeler de tıpkı Anadolu ve Balkanlarda yaşananların izdüşümü niteliğindedir. Vatanperver hislerle bir araya gelen Debre halkı savaş lehinde tezahüratlarda bulundukları bir miting akdetmişlerdir. Vatanının bir karış toprağının verilmemesi için canlarını ortaya koymayı kendilerine millî borç olarak görmüşlerdir. Öyle ki on beş yaşından yetmiş yaşına kadar eli silah tutan erkekler cepheye gitmek için hazır bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'ne bağlılığını miting aracılığıyla bildiren kamuoyu, gelecek emirleri beklediklerini telgraf yoluyla

merkezî yönetime ibraz etmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Manastır’dan”, 17 Ekim 1912, S. 383; İkdâm Gazetesi, “Debre Mücahitleri”, 13 Ekim 1912, S. 5619; İkdâm Gazetesi, “Manastır’dan”, 17 Ekim 1912, S. 5623; Sabah Gazetesi, “Debre’de”, 17 Ekim 1912, S. 8289; Sabah Gazetesi, “Debre Ahalisi”, 13 Ekim 1912, S. 8285).

2.3.8. Üsküp

Anadolu’da olduğu gibi savaşın gölgesinin Balkanlara da düşmesiyle birlikte, bu durumdan duyulan rahatsızlığı dile getirmek amacıyla Arnavutların öncülüğünde bir miting organize edilmiştir. 4 Ekim 1912 tarihinde Cuma Namazı çıkışında yaklaşık kırk bin kişi, Sultan Murat Han Camii önünde toplanmıştır. Osmanlı Devleti’nin düştüğü durum ve savaş temalı yapılan konuşmaların ardından önde Sanayi Mektebi Bاندosu arkasında ellerinde bayraklarla Üsküp halkı telgraf binasına doğru yürüyüşe geçmiştir. “*Yaşasın harp*” sesleri hep bir ağızdan yükselirken, ulemadan Abdullah Efendi burada kısa bir konuşma gerçekleştirmiştir. Hükümet Dairesi önünde nümayişlere devam edilmiş, hükümetin alacağı her kararın destekçisi olunacağı ve bu amaç doğrultusunda her türlü görevi çekinmeden yerine getireceklerini Üsküp halkı beyan etmiştir. Tekrar yürüyüşe geçen miting topluluğu bu kez Balkan Hükümetlerinin konsolosluk binaları önünde “*Yuh!*” ve “*Kahrolsunlar*” gibi söylemlerle protestoda bulunmuştur. Çocuklar, büyüklerin galeyanından etkilenecek Sırp Konsolosluğu’nun camılarını taşlamak suretiyle kırmışlardır. Konsolosluğun bu şekilde saldırıya uğramasıyla birlikte 5 Ekim 1912 Cumartesi günü Kosova Valisi Galip Bey, Dahiliye Nezareti’ne bir telgrafla durumu bildirmiş ve güvenlik önlemlerini arttırmıştır. Mitingin sonuna yaklaşılırken Askeri Daire önüne gidilmiş, sonrasında halk dağılmıştır (Tanin Gazetesi, “Üsküp’te”, 6 Ekim 1912, S. 1462; Tanzimat Gazetesi, “Üsküp”, 6 Ekim 1912, S. 372; Kastamonu Gazetesi, “22 Eylül sene 328”, 7 Ekim 1912, S. 1963; Tercüman-ı Hakikat, “40.000 Kişi”, 5 Ekim 1912, S. 11313; Tasvir-i Efkar, “Hamiyet-i Vatanperverane”, 10 Ekim 1912, S. 554; BOA. DH. SYS. 112/21).

Üsküp ulema, eşraf ve itibarlı kimselerinin katılımıyla yirmi üç kişinin imzasının bulunduğu telgraf, mitingde alınan kararları bildirmek amacıyla merkezi yönetime gönderilmiştir. Balkan Devletlerinin kendi aralarında Osmanlı topraklarını pay ettikleri, İslamiyet karşısında durdukları ve dolayısıyla bu savaşın bir din savaşı olduğunu savunmuşlardır. Din ve vatan uğrunda sadece askerlik çağı

gelmiş gençlerin değil aynı zamanda eli silah tutan her bir vatandaşın cepheye gitmeye hazır olduğu yine telgrafta bildirilmiştir. Hükümetten şiddet, dayanıklılık ve cesaret istenilmiş, Osmanlılığa yapılan bu hakaretin altında kalınmaması gerektiği vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti de savaşmayı kabul ederse can ve mallarıyla Üsküp halkı desteğini esirgememeyi taahhüt etmekle birlikte savaş kararlılığının devam ettirilmesini talep etmiştir (Tanzimat Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 376; Hikmet Gazetesi, “Galeyan-ı Milli”, 9 Ekim 1912, S. 69).

Miting sonrasında açılan gönüllü defterlerine başta Arnavut vatandaşlar olmak üzere on beş yaşından yetmiş beş yaşına kadar eli silah Üsküp erkekleri isimlerini yazdırmıştır. 8 Ekim gününe kadar toplamda beş bin gönüllü kaydı yapılmıştır (Tanzimat Gazetesi, “Üsküp’te”, 8 Ekim 1912, S. 374; Alemdar Gazetesi, “Yaşasın Arnavut Kardeşlerimiz”, 21 Ekim 1912, S. 68; Tanin Gazetesi, “Üsküp’te”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

İpekli Yaşar Paşa ve İsa Bey kendi ordularını oluşturarak hükümetten gelecek olan emri beklemeye başlamıştır. Üsküp halkının her kesimden insanının yer aldığı bu taburlar “*Düşmandan intikam almak istiyoruz*” diye hep bir ağızdan savaş isteklerini dile getirmektedir. Arnavutların silahlandığı bu süreçte Bayram Bey emrinde altı bin silahlı gönüllü ile savaşa hazır bulunurken, Rıza Bey’in tüm adamları hareket emrini beklemektedir. Bu kişilerin haricinde gönüllü olarak sınırlara gitmek isteyen halk; köy, nahiye ve kazalardan gelerek deftere kaydolmaya devam etmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Üsküp’te”, 12 Ekim 1912, S. 378).

Üsküp topraklarına bağlı olan İştib’te, Osmanlı Devleti’nin resmen savaşa girmesiyle birlikte bir miting düzenlenmiştir. Yediden yetmiş ellerinde bayraklarla İştib halkı sokağa dökülmüştür. Kalabalığın çoğunluğunu Arnavut vatandaşlar oluştururken şiddet yönelimli sloganlar atılmıştır. “*Yaşasın harp*” sesleri meydanları doldururken bir kez daha savaşın tek çıkış yolu olduğu yapılan eylemle birlikte dile getirilmiştir (Tasvir-i Efkar, “Tezahürat-ı Milliye”, 20 Ekim 1912, S. 564; Tepe, 2020: 382).

2.3.9. Serfice ve Sisam’da

Karışıklık çıkarıp bu durumdan faydalanmak isteyen Yunanlar, 4 Ekim 1912’de Osmanlı dahilindeki Rumlara hakaret ve eziyet edildiğini öne sürerek Golos’ta bir miting organize etmiştir. Planlı olarak yapılan bu eylemin altındaki amaç ise

Rumlara yapılan davranışı sebep göstererek Teselya’da yaşayan Müslümanları göç etmeye zorlamaktır. Miting Yunan Hükümeti tarafından desteklenmiştir (Tanin Gazetesi, “Golos Mitingi”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

Golos Mitingi’nin hemen ertesi günü 5 Ekim 1912’de iç karışıklık devam etmiş ve Kilis Nahiyesinde bir jandarmayı bir Yunanlının yaralamasıyla birlikte Serfice’de halk galeyana gelerek bir miting düzenlemiştir. Miting savaş lehinde olup hükümeti desteklemektedir. Osmanlıların savaş isteğinin doğurduğu arzu ve heyecan civarda bulunan on altı karyenin karışmasına sebep olmuş, orada yerleşik bulunan Yunan halkı bölgeyi terk ederek merkeze kaçmıştır (Tanzimat Gazetesi, “Serfice”, 7 Ekim 1912, S. 373; Alemdar Gazetesi, “Serfice”, 5 Ekim 1912, S. 53).

Sisam’da da hareketlilik meydana gelmiş, alınan haberlere göre Elebaşı Sofulu’nun refakatinde bulunan Giritli ve Yunanlı palikaryalarla birlikte dağdan Vati Şehri’ne gidildiği ve orada birtakım nümayişler düzenlendiği haber alınmıştır. Sofulu’nun Sisam’da bulunduğu sürece halkın rahat bir nefes alamayacağı anlaşıldığından onun sınır dışı edilmesi gereklilik göstermektedir. Bu gerekliliğin ada bahçesinde bulunan Sefain Harbiyesi kumandanları tarafından yerine getirileceğini halk ümit etmektedir (Sabah Gazetesi, “Sisam’da”, 13 Ekim 1912, S. 8285).

2.3.10. Sırbistan

3 Ekim 1912’de Sırp vatandaşlar Viraniye’de bulunan Osmanlı Konsolosluğu önüne gelerek Osmanlılık aleyhinde nümayişte bulunmuşlardır. “*Kahrolsun Türkiye*” ve “*Türkiye ile savaş isteriz*” sloganlarının atıldığı nümayişe polis müdahale ederek kalabalığı alandan uzaklaştırmıştır. Sırpların şiddet eğilimi artarak devam etmiş bu sefer Belgrad Osmanlı Sefarethanesi önünde bir nümayiş gerçekleştirilmiştir. Osmanlılık ve Türklük hakkında provakatif söylemlerde bulunan Sırp grup daha ileri giderek sefarethanenin camlarını kırmıştır. Nümayişçiler daha sonra sırasıyla Krallık Sarayı, Bulgaristan, Rusya ve İngiltere Sefarethaneleri önüne giderek sevinç dolu sloganlar atmıştır. Alkışlar ve Osmanlı Devleti aleyhinde yapılan konuşmaların ardından Sırp grup dağılmıştır. Sırbistan’dan Anadolu’ya gelen yolcuların anlattıklarına göre Sırbistan’ın köy ve kasabalarında gençlerin nümayişlerde bulunarak hükümeti, Osmanlı’ya karşı savaşa yönlendirdiği anlaşılmaktadır (Tanin Gazetesi, “Belgrad”, 3 Ekim 1912, S.

1459; Tanin Gazetesi, “Sırbistan İstihazarat-ı Harbiyesi”, 4 Ekim 1912, S. 1460; Sabah Gazetesi, “Sırbistan’da Nümayişler”, 4 Ekim 1912, S. 8276; Sabah Gazetesi, “Harpcuyane Nümayişler”, 7 Ekim 1912, S. 8279).

2.3.11. Sofya ve Selanik

30 Eylül 1912’de Bulgaristan’da fiilen çalışmalar başlamış, ilk olarak Makedonya-Edirne İhtilal Komitesi Heyeti öğleden sonra büyük bir nümayiş organize ederek sokakları hareketlendirmiştir. İlk olarak “*Hurra*” sesleriyle birlikte İtalya Sefarethanesi önüne gidilmiştir. Sayısı binleri bulan grup; sarayda kralı, askerî kulübü, Harbiye Nezareti, Sırp ve Yunan Sefarethaneleri önlerinde sloganlar atarak Osmanlı’nın karşısında yer aldıklarını açıkça göstermişlerdir. Ahali nümayişlere devam ettikçe sevinçleri de bir o kadar artmıştır. Ordunun başarı potansiyeline güvenen kalabalık, istasyondan güneye doğru hareket eden askerleri tezahüratlar eşliğinde alkışlamıştır. Gönüllü askerlerin oluşturulduğu “*Makedono-Odrinsko Opılçenie*” isimindeki birlik içerisinde savaşta yer almak isteyen Makedonya ve Edirne asıllı subaylar da gönüllü olarak yazılarak Bulgaristan saflarına katılmıştır (Tanin Gazetesi, “Sofya’da Nümayişler”, 3 Ekim 1912, S. 1459; Ertürk, 2018: 487-488; Tanzimat Gazetesi, “Nümayişler”, 2 Ekim 1912, S. 368).

1 Ekim 1912’de nümayişler devam etmiş, nümayişçiler Bulgar marşları eşliğinde yürüyerek Yunan ve Sırp Sefarethaneleri önünde eylemlerine devam etmiştir. Saat on civarında başlayan nümayiş akşama kadar devam etmiş, kalabalık saat beş dolaylarında ancak dağılabilmektedir. Heyecanın giderek arttığı bugünde dağılan kalabalık gece Birinci Alexander Meydanı’nda tekrar bir araya gelerek kaldıkları yerden devam etmiştir. Düzenlenen organizasyona gerekçe olarak Türklerin Hristiyan halkı katletmek istedikleri, bu tehditlere boyun eğmemek amacıyla savaşın gerekliliği gösterilmiştir. Kısacası her iki taraf aynı gerekçelerle birbirlerine dış bileyerek savaş hazırlıklarına başlamış, kamuoyu miting ve nümayişlerle birlikte galeyana getirilmiştir (İkdam Gazetesi, “Sofya’da Nümayişler”, 2 Ekim 1912, S. 5608; Tanin Gazetesi, “Sofya’da Harp Nümayişleri”, 3 Ekim 1912, S. 1459).

Miting topluluğu sokaklarda nümayişlere ertesi günde devam etmiş, genel seferberlik emri coşkuyla kutlanmıştır. Bir yandan da Bulgaristan Hükümeti

alışmalarına devam etmiş, yirmi tren askerin bulunduğu tabur sınıra yerleştirilmiştir. Sofya Süvari Birinci Alayı, Harmanlı sınırına yine Bulgar nümayişçilerin alkışları eşliğinde gönderilmiştir (Tanin Gazetesi, “Sofya’da”, 2 Ekim 1912, S. 1458; Tanin Gazetesi, “Bulgar Askerleri Hudutta”, 3 Ekim 1912, S. 1459).

4 Ekim 1912’de Bulgar göstericilerin nümayiş faaliyetleri saldırgan bir hale bürünmüştür. Aynı gün İstanbul’da da geniş katılımlı mitingler düzenlenmiş, taraflar birbirlerine farklı meydanlarla aynı kararlı sloganlarla cevap vermiştir. Sofya ve Belgrad Osmanlı Sefarethaneleri önünde düzenlenen nümayişlerde hem hakaret içerikli sloganlar atılmış hem de taşlarla sefarethanenin camları kırılmıştır. Miting sosyal bir oluşum olmanın dışına çıkarak şiddet yanlısı provakatif bir eyleme dönüşmüştür (Tanin Gazetesi, “Sofya ve Belgrad Sefaretleri”, 4 Ekim 1912, S. 1460; Alemdar Gazetesi, “İstanbul Nümayişlerinin Aksi Tesiri”, 4 Ekim 1912, S. 52).

Aynı gün yapılan görüşmeler neticesinde Balkan Devletleri ortak bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre;

1. Türkiye’ye karşı düzenlenecek olan harekata karşı birleşilecektir.
2. Makedonya ıslahatı ortak bir mesele olarak kabul edilecektir.
3. Makedonya’ya muhtariyet verilecek ve yönetimi için Hristiyan bir vali tayin edilecektir. Ayrıca burada bulunması için bir ordu oluşturulacaktır.
4. Bulgaristan’ın üç yüz bin, Sırbistan’ın iki yüz bin, Yunan ve Karadağ’ın seksen bin kişinin birleşimiyle kurulacak olan Balkan ordusunun hazırlanmasından hemen önce Berlin Muahedenamesinin yirmi üçüncü maddesinin uygulanması talep edilmiştir.
5. Türkiye kendisine sunulan şartları kabul etmediği takdirde savaşılacaktır (Tanin Gazetesi, “Balkan İtilafı”, 4 Ekim 1912, S. 1460).

Özellikle yirmi üçüncü maddenin kabul edilmesi, Türkiye içerisinde kargaşaya yol açmış, bu doğrultuda hükümete tepki amaçlı miting ve nümayişler düzenlenmiştir. Bulgaristan, yirmi üçüncü maddeyi Makedonya’nın anahtarı olarak görmektedir. Makedonya’da kurulacak yeni özerk yönetimle birlikte Osmanlı Devleti’nin artık bu topraklarda söz hakkı kalmayacaktır. Savaşın kapıda olduğu gerçeğinin farkında olan Bulgaristan; askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik birçok

hamlede bulunmuştur. Her olasılığa karşı resmi belgelerin korunması adına Harmanlı ve Hasköy Bulgar Bankası para ve evraklarla birlikte Eski Zağra'ya gönderilirken, Dobriç ve Köstendil Bankalarının evrak ve paraları Sofya'ya nakledilmiştir (Tanin Gazetesi, “Sofya'da”, 2 Ekim 1912, S. 1458; Hall, 2003: 20).

9 Ekim 1912'de Bulgaristan sınırında yer alan Kara Kilise'de Osmanlı askerleri ve Bulgar halk arasında bir tartışma gerçekleşmiştir. Bulgar kesim içtikleri alkolün etkisiyle birlikte nümayiş düzenlemek istemiş, bu durumu önlemek amacıyla Osmanlı askeri gruba silahlı müdahalede bulunmuştur. Kara Kilise halkının Osmanlı tarafını tutarak ortama dahil olmasıyla birlikte olay daha fazla büyümeden son bulmuştur (Alemdar Gazetesi, “Bulgar Hududunda Müsademe”, 10 Ekim 1912, S. 58).

Bulgar halkın Osmanlı Devleti'ne karşı düzenledikleri nümayişler Selanik'te yaşayan Osmanlı taraftarlarını tetiklemiş olsa ki savaş lehinde miting düzenlemek istemişlerdir. Her ne kadar organizasyon yapılsa da miting hayalleri idare-i örfiye yasaklarına takılmıştır. Miting düzenleyemeyen halk, vazgeçmeyerek askeri daireye elbise ve silahlarıyla giderek gönüllü kayıtlarını yaptırmıştır (Sabah Gazetesi, “Selanik'te”, 12 Ekim 1912, S. 8284).

13 Ekim 1912'de tekrar miting girişiminde bulunulmuş ve bu sefer başarıya ulaşılmıştır. Nümayişçiler “*Yaşasın harp!*” tezahüratları eşliğinde Mithat Paşa, Sabri Paşa, Vardar ve Rıhtım Caddelerini dolaşmış geçtikleri yerlerde halkın alkışlarıyla onurlandırılmışlardır (Tanin Gazetesi, “Harp Şenlikleri”, 14 Ekim 1912, S. 1470).

2.3.12. Taşlıca

11 Ekim 1912 Cuma günü Taşlıca'da yaklaşık on bin kişinin katılımıyla geniş katılımlı bir miting gerçekleştirilmiştir. Mitinge gösterilen ilginin bu kadar yüksek olması, Cuma Namazı için camilerde toplanan halkın mitinge teşvik edilmesiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Vatanın savunulması konusunda tek bir kişi kalıncaya kadar mücadele edeceklerine dair söz veren Taşlıca halkı aynı zamanda Bulgaristan'da Müslümanlara yapılan zulmü ve zorunlu göçü protesto etmiştir. Öyle ki Bulgaristan'da düzenlenen mitinglerin sonucunda Zıştovi'de yaşayan Müslüman ailelerin büyük çoğunluğu Romanya'ya ilticaya etmeye mecbur bırakılmıştır. Din kardeşlerinin intikamını almak düşüncesiyle Taşlıca halkı

cepheye gitmek için hazırlıklara başlamıştır (Tanzimat Gazetesi, “Taşlıca’dan”, 13 Ekim 1912, S. 379; İkdam Gazetesi, “Taşlıca’da”, 13 Ekim 1912, S. 5619; Tanin Gazetesi, “Zavallı Müslümanlar”, 3 Ekim 1912, S. 1459).

2.3.13. Yanya

Anadolu’da miting ve nümayişlerin hız kazandığı dönemde Yanya halkı da 5 Ekim 1912’de harekete geçerek yaklaşık üç bin kişinin katılımıyla bir miting akdetmişlerdir. Yanya merkezindeki Sancak Altı’nda düzenlenen bu mitinge Müslüman ve Gayrimüslim halk büyük ilgi göstermiştir. Miting savaş lehindedir. Balkan Devletlerinin bir araya gelerek Osmanlı Devleti üzerinde kurmaya çalıştıkları politika sert bir dille protesto edilmiştir. Mitingde alınan kararlar Nuri Bey, Mustafa Çavuş, İstanbullu Dimitri, Balıkesirli Ahmet ve Halıcı Ali Bey tarafından imzalanarak merkezi yönetime iletilmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Vilayatta Tezahürat”, 5 Ekim 1912, S. 371).

7 Ekim 1912’de tekrar organize olan halk, yaklaşık altı bin kişinin katılımıyla savaş lehinde bir miting gerçekleştirmiştir. Bu mitinge Müslüman, Musevi ve Evlahlilerden birçok kimse katılım göstermiştir. Farklı din mensuplarının bir araya gelmesiyle miting renkli bir hal almıştır (Sabah Gazetesi, “Yanya”, 9 Ekim 1912, S. 8281; Tanzimat Gazetesi, “Yanya’da”, 9 Ekim 1912, S. 375).

İstanbul’da İdare-i Örfiye Beyannamesi’nin yayınlanmasıyla birlikte Harp Divanı görevini yerine getirmeye başlamış, Arnavutlar ise olası savaş bölgelerine doğru harekete geçmiştir. 8 Ekim 1912’de altı yüz Arnavut gönüllü bir araya gelerek Yanya’da nümayiş gerçekleştirmiştir. Nümayiş sırasında silahlar konuşturulmuş, kurşunların tehlikesini gören esnaf erkenden dükkanlarını kapatarak alanı terk etmiştir. Jandarmanın müdahalesiyle nümayiş kontrol altına alınmıştır. Bu olay her ne kadar tehlikeye davetiye çıkarmış olsa da yaşanan kaos halkı galeyana getirerek gönüllü asker sayısını arttırmıştır. Kolordu Kumandanı Esat Paşa gönüllüleri kabul ederek kışlalara sevk etmiştir (Alemdar Gazetesi, “Yanya’da Tezahürat”, 18 Ekim 1912, S. 66)

Aynı şekilde İstanbul’da yaşayan Yanyalı gönüllüler de bir tabur oluşturmuştur. Bu grup Beyoğlu Caddesi’nden geçerek kışla ve karakol önüne ulaşmış “*Padişahım çok yaşa!*” sloganları duvarlarda yankılanmıştır. Hükümete bağlılıklarını

bildirdikten sonra Dahiliye Nezareti önüne gelerek burada nümayişe son verilmiştir (Sabah Gazetesi, “Yanyalı Gönüllüler”, 12 Ekim 1912, S. 8284).

2.4. Amerika’da Organize Edilen Miting ve Nümayişler

5 Ekim 1912’de Amerika’nın Mesa şehrinde yaşayan Arnavut vatanseverler Arnavut ve Hristiyan ruhbanların imzalarıyla Boston’dan İstanbul’a bir telgraf göndermiştir. Buna göre; tamamı Hristiyan olup Amerika’da yerleşik bulunan milliyetperver Arnavutlar Boston’da büyük bir miting gerçekleştirerek padişahın yana olduklarını ve Arnavutların Osmanlı Devleti karşısında her kim duruyorsa onu kendilerine düşman edindiklerinin bilinmesini istemiştir. Gayrimüslim halkın yoğunlukta olduğu bu mitingde, Osmanlı ve diğer karşıt devletler arasında yaşanan siyasi gerilimin geniş coğrafyada ses bulduğu görülmektedir (Tanzimat Gazetesi, “Boston’daki Arnavutlar”, 10 Ekim 1912, S. 376; Hikmet Gazetesi, “Boston’daki Arnavutlar”, 9 Ekim 1912, S. 69).

Çoğunluğu New England Eyaleti’nde olmak üzere Amerika’da yerleşik bulunan Hristiyan Arnavutlar, Boston şehrinde Phoenix Hol bölgesinde bir miting gerçekleştirmiştir. Müthiş bir coşkunluk içerisinde padişaha karşı samimi his ve bağlılıklarını göstermek amacıyla düzenlenen bu mitingde birçok Arnavut, gönüllü olarak defterlere adını yazdırmıştır. Osmanlı Devleti’nin karşısında yer alan her devlete karşı birleşen Arnavutlar bu gayretlerinin sonuçsuz kalmayıp savaşı kazanacaklarını düşünmüşlerdir. Aldıkları kararlar Washington Sefarethanesi aracılığıyla Hariciye Nezareti’ne bildirilmiştir (İkdam Gazetesi, “Amerika’daki Arnavutlar”, 14 Ekim 1912, S. 5620; Sabah Gazetesi, “Amerika’daki Arnavutlar”, 14 Ekim 1912, S. 8286; Tanzimat Gazetesi, “Amerika’da Arnavutlar”, 14 Ekim 1912, S. 380).

Özellikle Kuzey Amerika’dan başta Müslüman ve Hristiyan olmak üzere birçok Arnavut gönüllü asker olarak İstanbul’a gelmiştir. Amerika’dan ayrılırken bahsi geçen Arnavut grubu bir nümayiş düzenleyerek “*Yaşasın Cumhuriyet*”, “*Yaşasın Arnavutluk*” sloganları atmıştır. Arnavutluk’un geleceği için tüm Arnavutlar elini taşın altına koymaya hazır olduklarını bildirmiştir (Arnavut Gazetesi, “Amerika’da Arnavut Gönüllüleri”, 25 Ekim 1912, S. 74).

2.5. Arabistan Coğrafyasında Organize Edilen Miting ve Nümayişler

2.5.1. Basra

Günümüzde Irak sınırları içerisinde yer alan Basra’da, halktan büyük küçük her yaştan kimselerin katılımıyla geniş çaplı bir miting tertip etmiştir. Mitingin net tarihi bilinmemekle birlikte 8 Ekim 1912 tarihinde bu organizasyonun gerçekleştiği düşünülmektedir (Tanzimat Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 375; Sabah Gazetesi, 9 Ekim 1912, S. 8281; Hikmet Gazetesi, “Taşrada”, 8 Ekim 1912, S. 68).

Basra halkının Osmanlı’ya olan desteğinin altyapısını genel anlamda cihat fikri ve Müslümanlık ideolojisi oluşturmuştur. Can ve mallarını vaat eden kalabalık savaşa gitmek için de gönüllü olmuştur. Vatana yapılan bu kasıtlı saldırı planının bertaraf edilebilmesi için eşraf, ulema, halk ve Basra Belediyesi ortak çalışma yürütme kararı almıştır. Allah’ın yardımını ve peygamberin rehberliğinde bu savaştan Osmanlı Devleti’nin galip ayrılacağı düşüncesi şehirde erken kutlamaların yapılmasını sağlamıştır. Alınan kararlar, Basra halkı adına Talip Bey’in gönderdiği telgrafla hükümete bildirilmiştir (Alemdar Gazetesi, “Basra’dan Tezahürat”, 9 Ekim 1912, S. 57; Tanzimat Gazetesi, “Basra’da”, 9 Ekim 1912, S. 375).

2.5.2. Beyrut

Beyrut’ta savaş heyecanı diğer mahallere göre daha erken başlamış, 2 Ekim 1912’de İstanbul’a gönderilen telgraflarla hükümetten savaş ilan edilmesi talebinde bulunulmuştur. Sonrasında aksiyona geçen Beyrut halkı, 7 Ekim 1912 tarihinde şehrin önemli bir merkezi olan Burc Meydanı’nda yüksek katılımlı miting gerçekleştirmiştir (Tanzimat Gazetesi, “Vilayatta Tezahürat”, 9 Ekim 1912, S. 375; Hikmet Gazetesi, 8 Ekim 1912, S. 68; İkdâm Gazetesi, “Beyrut’ta Tezahürat”, 3 Ekim 1912, S. 5609; Tanin Gazetesi, “Beyrut”, 3 Ekim 1912, S. 1459).

Balkan Devletlerinin başlattıkları taciz hareketini protesto etmek için halk sokağa dökülmüş, ellerinde bayraklarla savaş lehinde sloganlar atarak sokakları dolaşmıştır. Karşıt görüşlerin bir araya geldiği bu mitinge hem Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni destekleyen birçok kişi katılım göstermiştir. Partiler arası uzlaşa söz konusudur. Yürüyüşü sürdüren halk Hükümet Konağı ve Belediye Dairesi bahçesinde vatanperver konuşmalar gerçekleştirerek

nümayişe devam etmiştir (Sabah Gazetesi, “Vilayatta”, 9 Ekim 1912, S. 8281; Hikmet Gazetesi, “Beyrut’ta Tezahürat-ı Vatanperverane”, 8 Ekim 1912, S. 68).

2.5.3. Şam

Tıpkı Beyrut gibi 7 Ekim 1912’de harekete geçen Şam halkı da savaş lehinde slogan attıkları geniş katılımlı bir miting düzenlemiştir. Yapılan mitinge Gayrimüslim halkın katılımı oldukça düşüktür. Silahlanan halk önlerine şeyh ve papazları da alarak sokaklarda dolaşmıştır. Nabzın yükseldiği bu günlerde şehirde ticaret neredeyse durma noktasına gelmiş, esnaf dükkanlarını kapatmıştır (Alemdar Gazetesi, “Şam-ı Şerif”, 10 Ekim 1912, S. 58; Tanzimat Gazetesi, 10 Ekim 1912, S. 376; Hikmet Gazetesi, “Tezahürat-ı Milliye”, 9 Ekim 1912, S. 69; Sabah Gazetesi, “Şam”, 9 Ekim 1912, S. 8281).

Mitingin yarattığı etki giderek artmış, 8 Ekim 1912’de silahlanan kişi sayısı da aynı paralellikte artış göstermiştir. Sokaklarda “*Padişahımız için öleceğiz!*” sloganları atılarak Osmanlı Devleti’ne destek verileceğine dair yeminler edilmiştir. Yine aynı gün Filistin Bankası önünde Almanya lehinde büyük bir miting gerçekleştirilmiştir (Sabah Gazetesi, “Şam”, 11 Ekim 1912, S. 8283). Miting şiddet yanlısıdır. Silahlı yapılan bu eylemler halkın güvenliğini tehdit etmekle birlikte kargaşadan faydalanan kişilerin isyan tabanlı eylemleridir. Kanun dışı hareket eden bu kimselere güvenlik güçleri müdahalede bulunmamış aksine şehrin önde gelenleri eylemlere ön ayak olmuştur (Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “Şam’da”, 10 Ekim 1912, S. 11317).

2.5.4. Tahran

İran’da Tahran halkının organizasyonuyla büyük bir miting akdedilmiştir. Osmanlı Devleti’nin Balkan Devletlerine savaş ilan etmesi durumunda her dakika yardıma hazır bulunacaklarına ve Balkan Devletlerine iyi bir ders verilmesi gerektiğine dair kürsüde konuşmalar yapılmıştır. Yapılan mitinge Gayrimüslim halkın katılımı yok denecek kadar azdır. Alınan kararlar telgraf aracılığıyla Dersaadet İran Sefaretine bildirilmiştir (Alemdar Gazetesi, “İran’da Galeyan”, 17 Ekim 1912, S. 65).

2.6. Hindistan’da Organize Edilen Miting ve Nümayişler

Balkanlardan gelen kıvılcım, Asya’da alev almış Osmanlı Devleti’ni bu süreçte yalnız bırakmak istemeyen Hindistan halkı da elini taşın altına koyarak çeşitli bölgelerde miting çalışmalarında bulunmuştur.

Anadolu’da hep bir ağızdan atılan sloganlar dünyada yankı bulmuş, bir miting de Londra’da bulunan Umum Hint Cemiyet-i İttihadiye-i İslamiye’si tarafından 7 Ekim 1912’de akdedilmiştir. Mitingde şu dört karar alınmıştır:

1. Balkan Hükümetlerinin kargaşaya sebep olmaları ve bir din savaşı çıkarmak konusunda yaptıkları hareketler kınanmıştır.
2. Osmanlı Hükümeti’nin Makedonya’da ıslahat için fazla mesai yaptığı sırada Osmanlı’nın kendi iç işlerine müdahale etmemesi protesto edilmiştir.
3. Devletler tarafından İslam aleminin gücenmesine sebep olan ve Osmanlı topraklarının dağılmasına sebep olan bütün teşebbüslere itiraz edilmiştir.
4. Savaşın çıkması durumunda zararın en asgari düzeyde tutulabilmesi için bir yardım defteri oluşturulması, bu yardımların İngiltere ve Hindistan’da toplanması kararı alınmıştır (İkdam Gazetesi, “Hint Müslümanlarının Tezahüratı”, 13 Ekim 1912, S. 5619; Sabah Gazetesi, “Hindistan Müslümanlarının Müzaheret-i, 12 Ekim 1912, S. 8284; Alp, 2018: 290).

7 Ekim 1912’de yirmi bin Müslümanın organize ettiği miting, Kalküta’da gerçekleştirilmiştir. Eğitim seviyeleri standardın üstünde olan bu kimselerin yaptıkları siyasi hamle dünya çapında yankı uyandırmıştır. İlk etapta kürsüye çıkan konuşmacılar Osmanlı’ya destek veren söylemlerde bulunmuştur. İslam devletlerinin hukuklarını içten çürütmek için Hristiyan hükümetlerin içlerine ajan yerleştirdiklerini savunan konuşmacılar sözlerinin devamında İncil’i takip edenlerin, Kuran-ı Kerim’in yolundan ilerleyenlere düşman olduklarını belirtmiştir. İslam ateşinin hiçbir devlet tarafından söndürülemeyeceğini, İslam devletlerinin bir araya geldiklerinde bu düşman planlarının geçersiz kılınacağı da özellikle vurgulanmıştır. Viyana surlarında yankılanan “Allah-u Ekber” seslerinin tekrar dünyanın en uzak ucunda yankılanması için Kalküta halkı seferber olacağını bildirmiştir (Sabah Gazetesi, “Hindistan’da Galeyan-ı Hamiyet”, 8 Ekim 1912, S. 8280; Hikmet Gazetesi, “Hindistan İslamları”, 9 Ekim 1912, S. 69; Tanin Gazetesi, “Hindistan’da Galeyan”, 8 Ekim 1912, S. 1464).

Osmanlı'ya yapılan destek konuşmalarının devamında Rusya'nın İran üzerindeki etkisi aleyhinde protestoda bulunulmuştur. İslam devletlerinin bulundukları durumdan kurtulmaları için çıkış yolu olarak İngiltere görülmüş ve İngiliz Sefarethanesine çeşitli telgraflar gönderilerek yardım talebinde bulunulmuştur. Taleplerinin karşılık bulması durumunda Hindistan'da atmış milyon Müslümanın harekete geçeceği de bildirilmiştir (Alemdar, "Hindistan'da Tezahürat", 9 Ekim 1912, S. 57; Sabah Gazetesi, "Hindistan'da Miting", 10 Ekim 1912, S. 8282).

Kalküta'nın dışında Natal ve Transvaal bölgelerinde de yine Osmanlı Devleti lehinde miting çalışmaları olduğu görülmektedir. Dersaadet'e gönderilen telgraflarda her türlü fedakarlığa hazır bulunduklarını gerekirse savaş meydanlarında yer alacakları samimiyetini göstermişlerdir (Alemdar Gazetesi, "Tezahürat-ı Besaletkarane", 10 Ekim 1912, S. 58).

Lahor ve Bombay'da da benzer organizasyon faaliyetleri görülmüş; Bulgar, Sırp, Yunan ve Karadağ hükümetleri yapılan mitinglerle eleştirilmiştir. Miting heyetleri Osmanlı Devleti'ne karşı gösterdikleri bu tutumu telgraf aracılığıyla İngiliz Parlamentosuna bildirmiştir. Müslümanlar savaş için maddi yardım toplamak adına ivedilikle gruplar oluşturarak aksiyona geçmiştir. Yine aynı şekilde açılan gönüllü defterlerine seçilen azalar, savaşa katılmak isteyen kimseleri kaydetmiştir. Miting Heyetleri Genel Başkanı Seyid Ali Hazretleri, Londra'da bulunan Cemaat-i İslami'ye telgraf göndererek kendilerine yol göstermeleri talebinde bulunmuştur (İştirak Gazetesi, "Hindistan'da Heyecan", 9 Ekim 1912, S. 20; Başkan, 2019: 126).

Hindistan ve Osmanlı Devleti arasında "İslam" manevi köprü görevi görmüş, çoğu insan dinin bütünleştirici gücünün etkisiyle vatani bir çaba içerisine girmiştir. 11 Ekim 1912'de Cuma namazında Hindistan'ın bütün camilerinde padişaha özel dua edilmesi için bir hafta öncesinden duyurular yapılmıştır. Bir araya gelerek görüşmelerde bulunan Müslüman gruplar, Yunan mallarını boykot etme kararı almıştır (Tanin Gazetesi, "Hindistan'da Tesirat", 4 Ekim 1912, S. 1460).

Hindistan'ın Rander Şehri'nde yine Müslümanlar tarafından bir miting akdedilmiş ve Osmanlı Devleti'nin bu süreçte takip ettiği siyasi politikaya övgü dolu sözler sarf edilmiştir. Sonrasında alınan kararlar Londra Sefaretince

raporlanarak Dersaadet'e gönderilmiştir. Protestolar hız kesmeden devam etmiş, 20 Ekim 1912 Pazar günü Bombay ve Delhi Müslümanları büyük bir miting gerçekleştirerek Osmanlı Devleti'ne olan desteklerini sunmuştur. Osmanlı askerinin zafer kazanması için temennilerde bulunulmuş ardından Hilafet makamına bir telgrafla miting kararları bildirilmiştir (BOA. HR. SFR.3...730/50; Sabah Gazetesi, "Delhi Müslümanları", 27 Ekim 1912, S. 8299; BOA. HR. SYS. 2079/1; BOA. HR. SFR.3...664/4).

Mitingin devamında yardım sandıkları kurulmuş, Hilal-i Ahmer Cemiyeti adına üç yüz yetmiş beş bin frank değerinde para yardımı toplanmıştır (Sabah Gazetesi, "Hindistan'da", 27 Ekim 1912, S. 8299; Alemdar Gazetesi, "Hindistan'da Tezahürat", 26 Ekim 1912, S. 74).

İngiltere'nin tutumu bu süreç içerisinde değişmiş ve Balkan Konfederasyonu'na karşı yakınlık göstermeye başlamıştır. Kurtarıcı olarak gördükleri İngiltere'nin yüzünü Balkanlara dönmesi Hindistan halkı için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Hindistan halkı bu sebepten dolayı ortak bir kararla İngiliz mallarını boykot etme kararı almıştır (Alemdar Gazetesi, "Hindistan'da Tezahürat", 31 Ekim 1912, S. 79; İkdam Gazetesi, "Hindistan'da Tezahürat", 1 Kasım 1912, S. 5639).

3. İKİNCİ BÖLÜM: İKİNCİ BALKAN SAVAŞI SÜRECİNDE KAMUSAL TEPKİ VE SİYASAL YÖNELİMLER

Birinci Balkan Savaşı'nın sonunda Londra Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti büyük ölçekte topraklar kaybetmiştir. Otoritesini kaybeden Osmanlı Devleti bu kez bazı din unsurlarının korunması karşılığında Edirne'yi vereceklerini dile getirmiştir. Birinci Balkan Savaşı'nda bir avuç toprağı düşman postalları altında çiğnetmeyiz diyen halk bu kez kolayca toprak verilmesine tepki göstermiştir. Kamuoyunun yaşananlara tepkili olduğunu gören İttihat ve Terakki Cemiyeti bu durumu değerlendirmek istemiş ve sonuç olarak 23 Ocak 1913'te Bab-ı Ali Baskını adı verilen darbeyi gerçekleştirmiştir (Ed. Kekevi, Tekinsoy, Türkmen, 2017: 307; Çeviker, 2022: 167).

Osmanlı Devleti'nden aldıkları topraklar bu kez Balkan devletlerinin kendi aralarında anlaşmazlığa düşmelerine sebep olmuştur. Savaş sonunda elde edilen toprakların çoğunluğunu Bulgaristan almış, bundan rahatsızlık duyan diğer devletler bu kez Romanya'nın da katılımıyla İkinci Balkan Savaşı'na girmiştir. Romanya Birinci Balkan Savaşı sürecinde her ne kadar ekonomik bunalım yaşamış olsa da Bulgaristan'ın savaşa girmemesi karşılığında verdiği toprak vaadi sebebiyle tarafsızlığını ilan etmiştir. Savaşa girmemiş bir devlete Bulgaristan'ın toprak verme fikri ise genel tabloya bakıldığında olumsuzdur. Savaşa girmiş diğer üç devletle toprakları paylaşmayan Bulgaristan, savaşa girmeyen bir devlete toprak da vermezdi. Sırbistan, Bulgaristan'dan istediği Karadeniz'de Balçık Limanı ile Tuna Nehri arasında Silistre ve Güney Dobruca'yı alamayınca bu kez kendisi de savaşmayı tercih etmiştir (Temizer, 2014: 405; Hall, 2003: 102).

Osmanlı Devleti, Balkanlarda yaşanan güncel gelişmeleri gözlemlemiş ve bu durumdan faydalanmak istemiştir. Bulgaristan ise antlaşmadaki boşluklardan faydalanarak işgallerine devam etmiş, Midye-Enez hattının doğusunda bulunan Midye, Saray, Karıştıran, Seyitler, Muratlı, Malkara, Keşan, Enez, Çorlu ve Tekfurdağı gibi stratejik konumları ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmak isteyen Almanya, İngiltere gibi büyük devletler ise bu kez Londra Antlaşması'nı öne sürerek olası bir hareketin önünü kesmeyi amaçlamıştır. Osmanlı Devleti verilen gözdağı neticesinde Midye-Enez hattını geçip geçmemek konusunda kararsız kalmıştır. Bulgaristan'ın açık işgalleri karşısında Osmanlı Devleti'ne hareket alanının kısıtlanmaya çalışılması, büyük devletlerin kimin tarafında olduğunu açıkça göstermektedir. Bu konuda yine İttihatçıların ön plana

çıkıldığı söylenilebilir. Enver, Talat ve Cemal Beyler hızlı bir şekilde harekete geçilerek bu fırsatın değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Nitekim Babıali bu ısrarlar sonucunda Meriç Nehri sınırına kadar Doğu Trakya'yı geri almaya karar vermiştir. Alınan kararla birlikte Osmanlı ordusu Midye-Enez hattını geçecektir (Önler, 2022: 38-39; Shaw-Shaw, 1991: 297).

Çatalca'da konuşlandırılmış olan Hurşit ve Süleyman Paşalar, Bulgaristan'dan Edirne'yi geri alabilmek için 20 Temmuz'da harekete geçmiştir. Burada bulunan askerlere destek kuvvet olarak İbrahim Bey ve emrindeki süvari alayı da bölgeye yerleştirilmiştir. Kolordunun Kurmay Başkanı Enver Bey'in ordunun başına geçmesiyle birlikte de hareket başlamıştır. Bu sayede 23 Temmuz 1913'te Edirne tekrar Osmanlı toprağı olmuştur (Yıldırım, 2014: 154).

Harekat öncesinde Babıali'nin orduya direktifi Edirne alındıktan sonra Meriç'in batısına geçilmemesi yönünde olmuştur. Fakat ordu bu kararın dışına çıkarak kendilerine söylenen hatta kalmamış, Meriç'in batısına geçmiştir. Buradaki amaç Bulgarların geri çekiliş esnasında geçtikleri köylerde yapacakları katliam ve tahribatların önüne geçilebilmektir. Osmanlı ordusu bu sebepten dolayı ilerleyişlerine devam etmiştir. Başta Babıali olmak üzere büyük devletler bu durumu tepki göstermiş olsa da bu durum sözlü uyarıdan öteye geçmemiştir. Nitekim Bulgaristan'ın mağlubiyetiyle olay sonuca ulaştırılmıştır. Bulgaristan eğer ki bu kadar gücünü kaybetmemiş ve İkinci Balkan Savaşı süreci lehinde sonuçlanmış olsaydı muhtemelen Osmanlı Devleti'nin belirlenen sınırların ötesine geçmesi ağır yaptırımlarla sonuçlanabilirdi. Bulgaristan'ın mağlubiyetini gören büyük devletler yaşananları göz ardı etmeyi tercih etmiştir (Ed. Kekevi, Tekinsoy, Türkmen, 2017: 306; Watson, 1918: 278).

Osmanlı Devleti sahada görevini bitirmiş bu kez konu masaya taşınmıştır. Bulgaristan ile İstanbul Antlaşması imzalanırken Yunanistan ile Atina Antlaşması imzalanmıştır. İstanbul Antlaşmasına göre; Meriç'in sağ kanadı, Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine geçmiştir. Karadeniz'den ufak bir parça ve Dedeoğlu yakınlarından bir parsel alan da Bulgaristan'a verilerek anlaşma sağlanmıştır. Yunanistan ile masaya yatırılan konu adalar olmuştur. Yunanistan On İki Ada ve Rodos'u istiyordu. Bu adaların bir diğer talibi İtalya ise adaların kendi tekeline geçmesi için mücadele ediyordu. İki devletin çekişmeli götürdüğü bu konu büyük devletlerin verdikleri nota çerçevesinde 14 Şubat 1914'te çözüme kavuşturulmuştur. Atina Antlaşmasına göre; İmroz, Bozcaada ve Meis adaları

Osmanlı Devleti'nde kalırken işgal altındaki diğer adalar asker bulundurulmaması koşuluyla Yunanistan'ın yönetimine verilmiştir. Bunun yanı sıra Yunanistan'ın işgali altında bulunan Balkan toprakları da yine Yunanistan'da kalmıştır (Kayıran, Metintaş, 2018: 51).

3.1. Edirne Mitingi

Birinci Balkan Savaşı döneminde kaybedilen Edirne'nin geri alınması halk içerisinde büyük bir coşku yaratmış, işgalden kurtuluşun kutlanması için bir miting düzenlenilmesine karar verilmiştir. Müslüman, Hristiyan, Musevilerin oluşturduğu yaklaşık kırk bin kişilik miting topluluğu, 29 Temmuz 1913'de saat üç civarında Edirne Abacılarbaşı⁵ Meydanı'nda bir araya gelerek padişahı ve Osmanlı askerini tebrik eden sloganlar atmıştır. Farklı din mensuplarının bir araya gelmesi açısından miting kozmopolit bir yapıya sahiptir. Bahsi geçen miting, dünya kamuoyunda oldukça ses getirmiştir. Yabancı temsilcilerinde alanda bulunması Edirne'nin kurtuluşunun ardından halkın tepkisinin analiz edilerek yabancı basında yer alması konusunda etkili olmuştur. Mitinglerin savaş sürecinde en etkili silahlardan birisi olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir. Kamuoyu, mitingler sayesinde kısa sürede mobilize olarak savaşa mali ve askerî birçok açıdan destek sağlamıştır. Bunun bilinciyle neredeyse her fırsatta miting düzenlenilmiş, halk kendi içerisinde miting kültürünü geliştirmiştir (BOA. BEO. 4202/315140; Tanin Gazetesi, "Miting", 1 Ağustos 1913, S. 1678; Sabah Gazetesi, "Resmi Geçit ve Miting", 30 Temmuz 1912, S. 8574; Metin ve Sezer, 2016: 101; Tercüman-ı Hakikat, "Vali Ahd-i Saltanat Edirne'de", 30 Temmuz 1913, S. 11607).

29 Temmuz 1913 tarihinde mitingin yanı sıra Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin katılım gösterdiği bir resmigeçit töreni düzenlenmiştir. Törene, Edirne Fatihî Enver Bey'in yaptığı konuşma damga vurmuş, bu konuşma hem yabancı basında hem de Türk basınında büyük yankı uyandırmıştır. Yaptığı konuşmada Edirne'yi kesinle terk etmeyeceklerini ve burada kalacaklarını belirtirken sözlerinin devamında Avrupa'ya göndermede bulunmuştur. "Avrupa bilsin ki Osmanlı ordusu Osmanlı olan Edirne şehrini savunmak için tek askeri kalıncaya kadar savaşmaya devam edecektir. Biz Edirne'den vazgeçmeyiz." Sözleriyle Edirne savunmasının

⁵ Sabah Gazetesi bu bilgiyi Abacılar Meydanı olarak vermiştir. Bkz. Sabah Gazetesi, "Edirne 12 Temmuz 1329", 1 Ağustos 1913, S. 8576.

haklılığını vurgulamıştır. Aynı duygular farklı bir yerde, Abacılar Meydanı'nda da can bulmuştur (Sabah Gazetesi, “Enver Bey’in Beyanatı”, 30 Temmuz 1913, S. 8574; Sabah Gazetesi, “Resmi Geçit ve Miting”, 30 Temmuz 1913, S. 8574; Tercüman-ı Hakikat, “Vali Ahd-i Saltanat Edirne’de”, 30 Temmuz 1913, S. 11607; Zamacı, 2020: 240-241).

Birinci Balkan Savaşı sürecinde Hindistan’ın yardım talebinde bulunduğu daha sonra yönünü karşı cepheye çevirmesinden dolayı boykot ettiği İngiltere Hükümeti, bu sefer Edirne kamuoyunun gündemi haline gelmiştir. Edirne’nin boşaltılması ve Bulgar yönetimine geri verilmesi söyleminde bulunan İngiltere bu mitingde eleştirilerin odağı olmuş, İngiliz Hükümeti aleyhinde tezahüratlarda bulunulmuştur. Bulunduğu toprakları boşaltmayı reddeden Edirne halkı, Bulgarların şehre verdiği tahribatın bir kez daha yaşanmaması için kanlarının son damlasına kadar mücadele edeceklerini bildirmiştir (Tanin Gazetesi, “Harb-i Hazır ve Biz”, 30 Temmuz 1913, S. 1676; Sabah Gazetesi, “Büyük Miting”, 31 Temmuz 1913, S. 8575).

Başkanlığını Mehmet Neşet Bey’in üstlendiği miting heyetinde; Bahaddin Şakir Bey, Necip Bey, Vasilaki Efendi, Hacı İstifanaki Efendi, İstipan Efendi ve Haim Efendi gibi halkın hatırı sayılır isimleri yer almıştır. Renkli bir yapıya sahip olan heyet, toplumun her kesimine hitap edebilmesi açısından oldukça kıymetlidir (Sabah Gazetesi, “Edirne 12 Temmuz 1329”, 1 Ağustos 1913, S. 8576.; Tanin Gazetesi, “Miting”, 1 Ağustos 1913, S. 1678).

Miting başkanı kürsüye çıkan ilk isim olmuştur. “Hemşeriler, vatandaşlar ve muhterem Osmanlılar” ile başlayan konuşmasına “Huzura ulaştığımız şu günlerde Edirnelilerin yapması gereken birtakım görevler vardır. Bu görevler lütfu söylemek, vatan için hizmete hazırlanmaktır. Şu amacın gerçekleşmesi için genel istek doğrultusunda bu mitingin açılışını yapıyoruz. Osmanlı içerisindeki her bir farklı zümrenin hislerinin tercümanı olabilmek adına konuşmacılar sırasıyla duygu ve düşüncelerini dile getireceklerdir. Öncelikle Edirne Türkleri adına Eski Milletvekili Faik Bey, Edirne Rumları adına Vasaliki Mülanyon Efendi, Edirne Osmanlı Ermenileri adına Karabet Efendi, Edirne Osmanlı Musevileri adına Haim Efendi, Osmanlı basını adına İsmail Hakkı Bey sırasıyla konuşmalarını gerçekleştireceklerdir.” şeklinde devam etmiştir (Sabah Gazetesi, “Edirne 12 Temmuz 1329”, 1 Ağustos 1913, S. 8576).

Mehmet Neşet Bey'in saydığı bu isimler sırasıyla konuşmalarını gerçekleştirirken bu sayılan isimlere ek olarak Rumlar adına Kostaki ve Kostaki Aleksiyadi Efendiler, Museviler adına Baryak ve Barum Efendiler, Ermeniler adına Abraham Papazyan Efendi ve Müslümanlar adına Fuat Bey de kürsüye çıkan isimlerdir. Miting zümreler arasından çeşitlilik göstermekle birlikte mürekkep bir yapıdadır. Farklı fikirlerin sentezlenerek tek bir amaç etrafında toplanması yapılan mitingi daha anlamlı hale getirmiştir. Din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin vatan, millet, bayrak duygusuyla yapılan bu mitinge katılımın yüksek olmasının en temel sebeplerinden birisi de budur. Edirne halkı düzenlenen organizasyon sonrasında bu mitingden daha parlak bir mitingin gerçekleşme ihtimalinin olmadığını beyan etmiştir (Tanin Gazetesi, “Miting”, 1 Ağustos 1913, S. 1678; Sabah Gazetesi, “Edirne 12 Temmuz 1329”, 1 Ağustos 1913, S. 8576).

Eski Milletvekili Faik Bey, kürsüye çıkarak millî duyguların etkili olduğu konuşmasını gerçekleştirmiş, mitinge bu anlamda damgasını vurmuş bir isimdir. Edirne halkını temsilen çıktığı kürsüde vatan ve millet duygularını ön plana çıkarmıştır. Halkı bu kadar derinden etkileyen bir ismin konuşma metni şu şekildedir: “Hemşerilerim, üzerimize bütün namussuzluğuyla çöken, tırnaklarıyla ciğerimizi tırmalayan, telli duvaklı gelinlerimizin feryatlarını dinlemeyen düşmandan kurtulduk. Biz bir rüya görmüşüz, kanlı alevli bir rüya. Hamdolsun Osmanlı bayrağı kurtuluşun verdiği aydınlıkla geri geldi. Bayrağımız şeytanı def eden bir dua gibi kara düşmanı yeşil yurdumuzdan sürdü. Allah bayrağın sahibinden, ardından koşanlardan razı olsun. Hemşerilerim, bundan on bir ay öncesine kadar şu şehri İstanbul’a bağlayan demiryolunun iki yanında yeşil ağaçlar arasında nice şirin köyler, güneşin altın ışıklarına bürünmüş nice bereketli çiftlikler, hasattan dönen nice çiftçi yiğitler, omzunda testisiyle çeşmeye giden nice kızlar vardı. Düşmanlarımız hepsini yaktı, kesti, çiğnedi, parçalara ayırdı. Kızlarımızın saçlarını ve kesilmiş memelerini cami duvarlarına astı. Biz bunları yüreğimize yazdık. Eskiden tarla ve mera olan yerler şimdi şehitlik oldu. O şehitler her gece kalkıp bizi unutmayın mezarlarımızı bir daha çiğnetmeyin derler. Biz buna yemin edeceğiz. Minareleri bir saatlik yoldan yükselen şu Edirne’nin minarelerini görüyor musunuz? Avrupa’da Osmanlılık adını yaşatması için atalarımız onları buraya kurmuştur. Bizimle beraber Osmanlı olmuş, Osmanlı kalacaktır. Bulgarlar bizi adam etmek için Edirne’yi almıştır. Avrupa da bunların sözüne inanıp onları ileri

sürerek korumuşlar ve aferin demişlerdir. Avrupa'ya sorarız; adam etmek, suçsuz, silahsız insanları kesmek mi, köyleri basıp yakmak mı, ocakları söndürmek mi demektir? Avrupa'nın medeniyet dediği acaba gelinleri, gencecik kızları çiğnemek, camileri kilise yapmak, kiliseleri yıkmak mıdır? Elbette medeniyet bu değildir. Ondandır dolay ümit ederiz ki devletimizi sıkımsaslar. Zorla elimizden şehrimizi, ikinci başkentimizi, içinde Osmanlı'nın ruhu olan Edirne'yi elimizden almaya kalkmazlar. Eğer böyle bir şey olursa bizim hakkımız olan Edirne'yi bize bırakmayacaklarsa damarlarımızda kalan birkaç damla kanı vermeye hazırız. Varımızı yoğunumuzu ortaya koyar gerekirse ölürüz. Gelsinler tek sağ kalanımızı da kurban etsinler. İssız kalan memleketimizi varsın kime isterlerse versinler. Fakat biz nefes aldıkça Allah'a yemin olsun ki Edirne'yi başkasına vermeyeceğiz.” Bulgarların halk üzerindeki baskısı, yaptığı katliamlar ve işkenceler konuşmanın merkezinde yer almıştır. Özellikle Bulgaristan'a maddi ve manevi anlamda destek veren Avrupa devletleri ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Edirne'nin Osmanlı Devleti tarihindeki yeri ve önemi vurgulanarak gerekirse tekrar savaşıma hazır olduklarını, tek bir kişi kalıncaya kadar bu amaç doğrultusunda hareket edeceklerini beyan etmiştir. Edirne halkına hitaben yapılan bu konuşma kalplerde en yumuşak noktalara dokunmuştur (Sabah Gazetesi, “Edirne 12 Temmuz 1329”, 1 Ağustos 1913, S. 8576).

Rum halkı temsilen bu kez kürsüye Mülanyon Efendi çıkarak konuşmasını gerçekleştirmiştir. “Zalim *payidar* (kalıcı) olmaz. Bulgarlar burada harap etmedik cami ve mabet, dokunmadıkları ırz, çalınmamış eşya bırakmadı. Sevgili Osmanlı ordusunun mabetlerimize geri dönmesi ve diğer kutsalların eskisi gibi bizim olduğuna dair görüş kalplerimizde peyda oldu. Osmanlı ordusu, halka fevkalade davranışta bulundu. Hiç kimseyi kırmadı. Bulgarlardan memnun olacak bir Osmanlı Rum bulma fikri akıllara bile gelmez.” Rum halkının Osmanlı taraftarı olması oldukça önemlidir. Müslümanlardan sonra nüfus anlamında en kalabalık gruplardan olan Rumlar, olası savaş durumunda karşı saflara geçmeleri halinde iç karışıklığın çıkması muhtemeldir. Mülanyon Efendi yaptığı konuşmada Rumların ötekileştirilmediğini, Osmanlı Devleti'nin kendi dinlerine saygı duyduklarını ve onların yaşam alanlarını koruduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Mülanyon Efendi'nin konuşmayı Türkçe yapıyor olması tüm kalabalığın Rumların fikrini

anlaması açısından oldukça önemlidir (Sabah Gazetesi, “Miting Tafsilatı”, 3 Ağustos 1913, S. 8578).

Bulgarlara tepki göstermek amacıyla Ermeniler adına Karabet Efendi söz almıştır. “Namusları ayaklar altına alınmış olan kadın ve kızlarımızın feryatları hala kulaklarımızda çınlıyor. Bulgarların Edirne’ye geri dönmesini istemek, ilk asırlardan öncesine ait bir zalimlik dönemi var ise onun geri gelmesini istemektir, bu söz konusu bile olamaz. Çünkü öyle bir dönem varsa onda bile böyle vahşi olayların meydana gelmesi mümkün değildir. Eğer Avrupa, Edirne’yi Osmanlılardan başka birine teslim etme yoluna giderse bizde böylesi bir harekete karşı burada tek bir kişi kalıncaya kadar şehri savunuruz. Ondan sonra buraya giren olursa bile halkı olmayan bir şehir bulurlar. Hak verirsiniz ki insansız bir memleket kimsenin işine yaramaz. Osmanlı Ermenileri yalnızca Osmanlılığı bilirler. Onlar için başka bir bağlılık imkansızdır.” Karabet Efendi de konuşmasını tıpkı Mülanyon Efendi gibi Türkçe gerçekleştirmiştir. Ermeni halk, Osmanlı Devleti’ne olan bağlılığını bildirerek herhangi bir bölünmenin ve iç karışıklığın yaşanmayacağına dair taahhütte bulunmuştur. “Millet-i sadıka” yani “sadık millet” olarak bilinen Ermenilerin bu dönemde Osmanlı’ya sırt çevirmemiş olmaması Edirne’de Türklerin varlığı için önem taşımaktadır (Sabah Gazetesi, “Miting Tafsilatı”, 3 Ağustos 1913, S. 8578; Polat ve Çolak, 2023: 1105).

Kürsüye bu kez Musevi Cemaati adına Haim Efendi çıkmıştır. Tıpkı diğer temsilciler gibi o da Bulgarların yaptıkları zulüm, hırsızlık ve namussuzluklarını eleştiren söylemlerde bulunmuştur. Ardından söze Osmanlı ordusunun üstün bir kuvvet ve sakinlikle Edirne’yi alışından duyduğu memnuniyeti övücü sözlerle dile getirmiştir. Bu süreçte Osmanlı Devleti’nin sayesinde hiçbir zarar görmediklerini, burunları kanamadan Bulgarlardan kurtulduklarına şükretmiştir. Bulgar ve Osmanlı yönetimi kıyaslanarak Bulgarların asayışı sağlayamayışı yaptıkları zalimlikler tekrar hatırlara getirilmiş, tekrar Edirne’nin Osmanlı toprağı oluşunun sevinci Haim Efendi’den onu dinleyenlere geçmiştir. Konuşmasını “Burada Osmanlılıktan başka hakimiyet isteyecek bir kişinin varlığı söz konusu değildir.” diyerek noktalamıştır. Konuşmasını Türkçe gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti’nin yönetim şeklini ve varlığının halka verdiği gücü, güveni öven Haim Bey Musevilerin kimi desteklediğini açıkça dile getirmiştir (Sabah Gazetesi, “Miting Tafsilatı”, 3 Ağustos 1913, S. 8578).

Mitingde alınan kararlar şu şekildedir:

1. Edirne'nin başarılı şekilde geri alınması, Osmanlı ordusunun hızlı ve cesaretli olması sayesinde. Bulgar zulmünün uzaması ve devam etmesine imkan tanınmadan bütün Edirne halkının kurtarılmış olmasından dolayı padişahımıza teşekkür ederiz.
2. Mevcut hükümete destek, mevcut başarının sebepleri, zaferin öncesinin hazırlanması için fedakarlık gösteren tüm Osmanlı halkına teşekkürlerimizi sunarız.
3. Savaş, işgal ve tahliye sürecinde Bulgarların yaptığı zulüm ve tüm kutsal değerlerimize reva gördüğü saldırıları tüm medeni toplumlara duyurmak şarttır. Bulgarların tekrar Edirne'ye gelmemesini talep etmek üzere Avrupa kamuoyuna başvuruda bulunmaktadır.
4. Edirne'nin sonsuza kadar Osmanlı yönetiminde kalması için ne gerekiyorsa yapılmasını ve Osmanlı halkının bu konuda desteğinin sağlanabilmesi amacıyla İstanbul'da kurulan Edirne Müdafaa Komitesiyle çalışmak üzere tam yetki verilmiş bir Edirne Merkez Komitesi kurulması talep edilmektedir.
5. Edirne'nin Osmanlı yönetimi altında devamlılığının sağlanabilmesi için Osmanlı doğmuş ve Osmanlı olmaya gayret etmiş olan bütün Edirnelilerin canlarını, mallarını ve her neleri var ise tamamını vererek fedakarlık göstermeye yemin ettikleri bildirilmektedir (BOA. BEO. 4202/315140).

İstanbul'daki Edirne Müdafaa Komitesi ile birlikte çalışması düşünülen Edine Merkez Komitesi'nin heyeti ise şu şekildedir:

Rum Cemaati Adına: Kastaki Kalyaki Efendi ve Kastaki Aleksiyadi Efendi

Musevi Cemaati Adına: Barisak Efendi ve Baruh Mehah Efendi

Ermeni Cemaati Adına: Abraham Papazyan Efendi ve Karabet Hamparsom Efendi

Müslüman Cemaati Adına: Faik Bey, Fuad Bey (Sabah Gazetesi, "Edirne 12 Temmuz 1329", 1 Ağustos 1913, S. 8576).

Alınan kararlar telgraf ve mektuplar aracılığıyla merkezi yönetime bildirilmiştir. Hilal-i Ahmer Hastanesi Müdürü Mehmet Neşet'in başkanlığında bulunduğu Miting Heyeti kendilerini takip eden grupla birlikte saat altı buçuk civarında belediye dairesi önünde toplanmıştır. O sırada Yanık Kışla resmigeçit

töreninden dönen Veliaht Yusuf İzzettin Efendi ve onun eşlikçileri Şehzade Ziyaettin Efendi, Başkumandan Vekili İzzet Paşa, Kolordu Kumandanı Hurşit Paşa, Edirne Valisi Hacı Adil Bey gibi önemli isimlerin bulunduğu topluluk ile karşılan miting heyeti bu kimselerle konuşma fırsatı bulmuştur. Mitingin düzenlendiği esnada devleti temsil eden önemli isimlerin Abacılar Meydanı'nda değil de başka bir etkinlikte oluşu mitingin gayri resmi özellikte olduğunu düşündürmektedir (Tanin Gazetesi, "Miting", 1 Ağustos 1913, S. 1678; Sabah Gazetesi, "Miting Tafsilatı", 3 Ağustos 1913, S. 8578; Tanin Gazetesi, "Harb-i Hazır ve Biz", 30 Temmuz 1913, S. 1676).

Miting heyeti, Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'den şu ricada bulunmuştur: "Bizim bu kararlarımız kesin ve değişmezdir. Başımızda altı yüz seneden beri gördüğümüz hanedanı yine başımızda görmek isteriz. Bahsettiğim bu hislerin ve mukadderatımızın padişahımıza bildirilmesini arz ederim." Buna karşılık Veliaht "Edirne ve Edirnelilerde gördüklerim beni fevkalade etkilemiştir. Bu konuda bende sizinle aynı fikirdeyim. Gereken her ne olursa onu yapacağım. İçiniz rahat olsun." Belediye binası içerisinde gerçekleşen bu konuşma, sonrasında bahçede beklemekte olan miting kalabalığına duyurulmuştur. Halkı tatmin eden bu konuşma Edirneliler arasında coşku yaratmış, alkışlar ve sloganlarla sevinçlerini göstermişlerdir (Sabah Gazetesi, "Miting Tafsilatı", 3 Ağustos 1913, S. 8578).

Belediye binası önünden ayrılan kalabalık bu kez Hükümet Konağı'na doğru yürüyüşe geçmiştir. Miting kararnamesinin bir kopyasını Edirne Valisi Adil Bey'e takdim etmişlerdir. Vali Bey'in odasında tesadüfen denk geldikleri Başkumandan Vekili İzzet Bey'e de yine kararnamenin bir örneğini vererek miting resmi bir hale getirilmiştir. İzzet Paşa, miting heyetine şu sözlerle yanıt vermiştir:

"Hemşerilerim, ordu aldığı emirler üzerine hareket eden bir kahramanlar topluluğudur. Bununla beraber insan olmamız sebebiyle şahsi hislerimizden uzaklaşamamaktayız. Ordunun hisleri burayı, vatanın bir avuç toprağını Osmanlı olarak korumaktan başka bir şey olamaz. Ben bu konuda kanımın son damlasını bile akıtmayı kendime şeref sayarım. İçiniz rahat olsun Edirne Osmanlılarıdır." "Hükümet şüphesiz görevlerini bilir. Lakin ordunun da bir görev hissi vardır ki onun amacı Edirne'yi süngümüzle korumaktır. Bunu yapamazsak mahvoluruz." Yaptığı konuşma Edirne halkını biraz daha yatıştırmıştır. Her ne kadar Edirne tekrar

Osmanlı'ya geçmiş olsa da düşmanın yakınlarında hissettikleri varlığı yaşanılanların tekrarı düşüncesini akıllara getirmektedir. Devletin temsili olan bu isimlerden bekledikleri sözleri duymak bu anlamda yüreklere su serpmektedir. Mitingden istedikleri verimi alan ve duymak istediği sözleri işiten halk sonrasında dağılmıştır (Sabah Gazetesi, “Miting Tafsilatı”, 3 Ağustos 1913, S. 8578; Tercüman-ı Hakikat, 1 Ağustos 1913, S. 11609; Tercüman-ı Hakikat, “Son Ses, Son Nefes”, 2 Ağustos 1913, S. 11610).

Miting Heyeti Reisi Mehmet Neşet Bey, yanına diğer dinlerin temsilcilerini de alarak konsoloslukları ziyarette bulunmuştur. Alınan kararlar Fransızca bir metin haline getirilerek diğer devletlere sunulmuştur. İlk ziyaret Fransa Konsolosluğu'na gerçekleştirilmiş, Konsolos Bulgarların yönetiminden rahatsız olduklarını ve Osmanlı varlığının Edirne'de tekrar bulunmasından dolayı duydukları memnuniyeti dile getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan ile kıyaslandığında daha medeni bir yapıya sahip olduğunun altını çizmeyi de unutmamıştır (Sabah Gazetesi, “Miting Tafsilatı”, 3 Ağustos 1913, S. 8578).

Heyet daha sonra İngiltere, İtalya, Rusya ve Avusturya konsolosluklarına kısa ziyaretlerde bulunmuştur. Kararnamenin sadece Osmanlı topraklarında değil aynı zamanda tüm dünyada yankı yaratması ve destek toplaması amacıyla meşruluğu sağlanmaya çalışılmıştır (Sabah Gazetesi, “Miting Tafsilatı”, 3 Ağustos 1913, S. 8578).

3.2. Edirne Seyahati

Edirne halkının geçirdiği zor dönem neticesinde yaşadıkları sıkıntılar giderek artmaktayken Darülfünun Hukuk Şubesi öğrencileri bu duruma müdahale etmeye karar vermiştir. Aralarında Mustafa, Albert Geron, Daniel Benhar, Necip ve Sami isimli öğrencilerin bulunduğu bir heyet oluşturularak seyahatin organizasyonu konusunda görevlendirilmişlerdir. Yerel basında seyahat programının belirlenmesi amacıyla davet haberleri yapılmış, 22 Temmuz Pazartesi günü öğrenciler konferans salonuna çağırılmıştır. Darülfünun öğretmenlerinin desteğiyle Edirne Seyahat Programı düzenlenilmesi için çalışmalar başlamıştır. Edirne halkının yaşadıkları zorluklar, öncesinde nümayişler düzenlenerek duyurulmuş, sonrasında öğrenciler tarafından maddi yardım toplanmıştır. Aynı zamanda Edirne'ye gidecek olan öğrencilerin tren biletleri beş kuruş zamlı satışa sunulmuş, bilettten alınan zamlı

ücret Edirne halkına yardım olarak geri dönmüştür (Sabah Gazetesi, “Darülfünun Müdamininin Edirne’ye Seyahati”, 3 Ağustos 1913, S. 8578; Selçuk, 2010: 292; Tercüman-ı Hakikat, 3 Ağustos 1913, S. 11611; Tasvir-i Efkar, “Darülfünun Müdaviminin Edirne’ye Seyahati”, 3 Ağustos 1913, S. 31).

Öğrenci heyeti, eski başkent Edirne’ye olan bağlılıklarını göstermek, aylardır zor şartlar altında yaşamaya çalışan Edirne halkına biraz da olsa el uzatabilmek ve onlara moral olması amacıyla bu geziyi düzenlemiştir. Amaçları doğrultusunda kurulacak olan yardım sandıklarına vatandaşları davet etmek amacıyla gazetelere günler öncesinden haber vererek daha planlı bir yol izlenmiştir (Sabah Gazetesi, “Darülfünunun Bir Davet-i Vatanperveranesi”, 6 Ağustos 1913, S. 8581; Tercüman-ı Hakikat, “Davet-i Vatanperverane”, 5 Ağustos 1913, S. 11613).

Darülfünun öğrencileri yakalarına taktıkları “Darülfünun Hukuk Şubesi/Edirne Muhtacini İanesi 1329” yazılı rozetlerle sandıklar eşliğinde para yardımı toplamış, bu etkinliğe halkın katılımı beklenenin üzerinde olmuştur (Dölen, 2004: 69; Özteke, 2021: 1374).

Toplanan maddi yardımların bir kısmının Edirne’de düzenlenilmesi planlanan mitingin finanse edilmesi için kullanılmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda Hukuk Şubesi Müdürü Adil Bey’in başkanlığında bulunduğu bir düzenleme kurulu oluşturularak seyahatin daha profesyonel bir şekilde programlanması uygun görülmüştür. Edirne Seyahatine dışarıdan kimselerin katılımına izin verilmeyerek sadece Darülfünun ve Mülkiye Mektebi öğrencilerinden oluşan bir liste hazırlanmıştır. Mezuniyetlerini belgelendirmeleri koşuluyla mezun öğrencilerin katılımlarına da aynı zamanda müsaade edilmiştir (Sabah Gazetesi, “Münevver Gençlerimizin Edirne Seyahati”, 6 Ağustos 1913, S. 8581).

Öğrenciler 7 Ağustos 1913 Perşembe günü Zeynep Hanım Konağı’nda saat 16.00’da toplanmış ve yarım saat sonra harekete geçmiştir. Öndeki bando takımını ellerinde bayraklarla Hukuk ve Mülkiye öğrencileri takip etmiştir. Beyazid, Divan Yolu ve Bab-ı Ali üzerinden Sirkeci İstasyonu’na gelinmiş, kalabalık Adil Bey’in yaptığı konuşmanın ardından trene binmiştir (Sabah Gazetesi, “Münevver Gençlerimizin Edirne Seyahati”, 6 Ağustos 1913, S. 8581; Dölen, 2004: 70; Dölen, 2009: 379).

Sabah saat 07.00 sıralarında tren Edirne'ye ulaşmıştır. İstasyonda Adil Bey ve düzenleme kurulundan Mustafa Bey'in yaptığı konuşmaların ardından Selimiye Camii'ne doğru yürüyüşe geçilmiştir. Programın özellikle cuma gününe denk gelmesi tesadüf değildir. Kılınan Cuma Namazının ardından cami cemaati miting alanlarına sevk edilerek hitap edilen kişi sayısı bu şekilde arttırılmaktadır. Öğrenciler kılınan Cuma Namazının ardından miting alanına doğru ilerlemiştir (Sabah Gazetesi, "Münevver Gençlerimizin Edirne Seyahati", 6 Ağustos 1913, S. 8581; Dölen, 2004:70; Tercüman-ı Hakikat, "Edirne'ye", 27 Temmuz 1913, S. 11604).

Miting, bando takımının çaldığı milli marş ve Mehmet Zati Arca tarafından yazılan Darülfünun Marşı ile açılış yapmıştır. Darülfünun öğrencilerinin örnek davranışı yapılan konuşmalarla övülürken büyük bir gurur tablosu çizilmiştir. Ardından Edirne halkının bulunduğu durum, yapılan yardımlar ve mağdur kişiler için daha fazla ne yapılabilir sorusu kürsüde gündeme getirilmiştir. Danyal Behar Efendi konuşmasını Türkçe gerçekleştirirken Albert Geron Bey ise Fransızca yaptığı konuşmayla geniş bir kitleye hitapta bulunmuştur. Edirne halkının mağduriyetini sadece Anadolu'ya değil aynı zamanda diğer yabancı ülkelere de duyurmak amaçlanmıştır. Toplanan yardımların valiye teslimiyle birlikte dualar eşliğinde mitinge son verilmiştir. Öğrencilere serbest zaman hakkı tanınmış, Edirne'nin Bulgar elinden kurtarılabilen ayakta kalmayı başarmış mekanları gezilmiştir. Hem sosyal hem de kültürel anlamda öğrenciler bu seyahatten verim almıştır. Toplanma alanı olan miting meydanında öğrenciler tekrar bir araya gelmiştir. Mustafa ve Sami Bey'in yaptığı kapanış konuşmasının ardından 23.00 saatinde geri dönüş yolculuğu başlamıştır (Sabah Gazetesi, "Münevver Gençlerimizin Edirne Seyahati", 6 Ağustos 1913, S. 8581; Koçak, 2008: 46).

Edirne'ye düzenlenen ilk seyahat, bu kez öğrenci olmayan kesimlerin de Edirne'ye gitme isteğini arttırmıştır. Sonrasında halkın katılımıyla iki seyahat daha düzenlenmiş bu kez erkeklerin yanı sıra kadınlarda programa dahil edilmiştir. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti tarafından düzenlenen bu seyahat, Sultan Selim Cami'nde okutulan mevlitle birlikte manevi bir boyut kazanmıştır. Edirne halkı düzenlenen seyahatlerden memnundur. Zulüm ve baskıdan bunalan halk, bu gibi sosyal aktivitelerle moral bulmuştur. Aynı zamanda Edirne'ye gidenlerin yanlarında

götürdükleri maddi yardımlar Edirne halkına can suyu gibi gelmektedir (Polat, 1991: 67; Tasvir-i Efkar, “Edirne’de”, 3 Ağustos 1913, S. 31).

3.3. İzmir Mitingi

İzmir’de 26 Temmuz 1913 Cumartesi günü Hükümet Konağı ve kışlanın yanında bulunan meydanda yoğun bir hareketlilik gözlemlenmiştir. Edirne’nin daimi olarak Osmanlı toprağı olması ve Bulgarların zulmünü protesto etmek amacıyla Müslüman ve Gayrimüslim elli bin kişinin bir araya gelmesiyle büyük bir miting gerçekleştirilmiştir (BOA. DH. MUİ. 167/22).

İzmir halkı, Bulgar zulmünden kaçan mağdur vatandaşlara kucak açmış bu sebepten yoğun göç almıştır. Fırınlara bile sivil halka ekmek satmadığı, ekmek satın almak için askerler gibi levazım daireleri başvurduğu bu dönemde hayatta kalmak epey güçtür. Halk en temel ihtiyacı olan sağlık ve beslenme koşullarını sağlayamamaktadır. Edirne ve çevresinin bulunduğu durumu ilk ağızdan dinleyen İzmirlilerin organize ettiği bu miting, kitlesel bilincin oluşturulmaya çalışılması açısından kıymetlidir (Tarancı, 2014: 36; Filov, 2010: 9).

İzmir halkı o günü çifte bayram havasında geçirerek her yeri bayraklarla ve defne yapraklarıyla süslemiştir. Hükümet Dairesi, askeri kışlalar, belediye vd. önemli devlet daireleri o gün tatil edilerek mitinge katılım sağlanmıştır. Okul, dükkan ve mağaza gibi topluma açık mekanlar da o gün kapatılmıştır. Adeta tüm İzmir o gün sokaklara taşmıştır (Kişi, 2014: 593).

Edirne’nin mutluluğuna ortak olmak isteyen İzmir halkı 26 Temmuz 1913’te düzenlenen mitinge büyük bir coşkuyla katılım göstermiştir. Miting kürsüsüne ilk olarak Belediye Müftüsü Fehmi Bey çıkmış dualar eşliğinde kara günlerin geride kaldığını beyan etmiştir. Fehmi Bey’in ardından kürsüyü devralan Mutasarrıf Mazhar Bey de yine Edirne’nin Osmanlı Devleti’ne tekrar geçmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirirken Bulgar Devleti’ni eleştirilerinin odağına yerleştirmiştir (Tanin Gazetesi, “Edirne’ye Dair”, 27 Temmuz 1913, S. 1673).

Miting oldukça renklidir. Müslüman, Ermeni, Rum ve Musevilerin katılım göstermesi açısından aynı zamanda kozmopolit bir yapıya sahiptir. Sırayla kürsüye çıkan İttihat ve Terakki Mektebi Müdürü Şükrü Bey, Lazari İstimadyadi Bey,

Anastasyadi Bey, Pertolui Bey ve Nusret Hilmi Bey hitap ettikleri kitleyi ve kendi düşüncelerini bildiren konuşmalarda bulunmuştur (Kişi, 2014: 610).

Din, dil, ırk ayırt etmeksizin miting kalabalığı ellerinde bayraklarla Osmanlı Devleti'ne desteğini göstermiştir. Farklı görüşlerin aynı paydada bir araya gelebiliyor oluşu Osmanlı Devleti'nin birleştirici özelliğinin en güzel örneklerinden birisidir. Kürsüde yapılan konuşmalar genel anlamda Edirne'nin tekrar Osmanlı Devleti yönetimine geçişinin yorumlanması ve Bulgar zulmünün eleştirilmesi çerçevesinde gelişmiştir. Miting kararları Aydın Valisi Nazım Bey'in ve İzmir Belediye Başkanı Evliyazade Refik Bey'in gönderdiği telgraflar aracılığıyla hükümete ve basına bildirilmiştir (BOA. DH. MUI. 167/22; Kişi, 2014: 594).

İzmir Mitinginin yarattığı bu vatanperver atmosferden rahatsız olan Rum basını, Osmanlı Devleti aleyhinde yayınlar yaparak karşıt bir etki yaratmıştır. Rum gazetelerinde Yunan ordusu için yardım kampanyaları düzenlenmiş, Yunanistan'a asker sevki için duyurular yapılmıştır. Bu görüş ayrılıkları neticesinde bir kısım Rum asker Osmanlı ordusundan kaçıp yeni bir bölük oluşturarak Yunan saflarına katılmıştır. Yaşanılan bu gelişmeler savaş sürecinde mitinglerin ve basının kamuoyu üzerinde yarattığı etkinin en belirgin örneklerinden birisidir (Kerimoğlu, 2006: 94-95).

İzmir'in heyecanı çevre bölgelere de yansımış, Nazilli ve Bergama'da da Edirne'nin geri alınışını kutlayan mitingler düzenlenmiştir. Nazilli'de Müslüman ve Gayrimüslim halkın ortak katılımıyla düzenlenen miting, oldukça coşkulu geçmiştir. Alınan kararlar telgraf aracılığıyla Osmanlı Hükümeti'ne, büyük devletlere ve İstanbul'da bulunan Amerika ile Romanya Büyükelçiliklerine bildirilmiştir. Bu anlamda düzenlenen miting resmî bir boyuta ulaşmıştır. Bergama'da da benzer bir organizasyon gerçekleştirilerek 13 Ağustos 1913 tarihli bir miting düzenlenmiştir. Balkan Devletlerinin halk üzerinde uyguladığı baskı ve zulmü protesto eden miting kalabalığı aynı zamanda Edirne'nin yeniden Osmanlı toprağı oluşunu büyük bir sevinçle kutlamıştır. Mitingde alınan kararlar telgraf aracılığıyla devletlerin büyükelçiliklerine ve Osmanlı Hükümeti'ne bildirilmiştir (Kişi, 2014: 612).

3.4. Balkan Savaşı'nda Kadınlar ve Organize Edilen Konferanslar

Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte tarih sahnesinde geride kalmış kadınlar yavaş yavaş ön plana çıkmaya başlamıştır. Başta İstanbul olmak üzere kadınlar; savaş öncesi ve sonrasında gerekli yardımları toplamak, kadınların ihtiyaç duyduğu eğitimleri verebilmek ve kadın haklarını koruyabilmek maksadıyla çalışmalar yürütmüştür. Özellikle bu dönemde “cemiyetçilik” fikrinin yaygınlaşmasıyla birlikte kadınlar sosyal hayata dahil olmuştur (Kurnaz, 2015: 155).

1908 yılında Fatma Aliye'nin kurmuş olduğu Cemiyet-i İmdadiye ile birlikte resmi olarak kadınlar ilk defa cemiyet hayatına dahil edilmiştir. Rumeli'de askerlerin kışlık giysi ihtiyacının karşılanması amacıyla faaliyet gösteren bu cemiyet, savaşta kadınların aktif rol almasının önemini de ortaya koymuştur (Kahraman, 2014: 85).

Fatma Aliye'nin attığı ilk adım daha sonra kurulacak olan cemiyetlere ilham olmuş, Halide Edip Hanım bu doğrultuda kadınların yükselişi anlamına gelen Teali Nisvan Cemiyeti'ni kurmayı uygun bulmuştur. İlk etapta kurulan bu cemiyetin yasal olup olmadığı tartışma yaratmış, konu merkezi yönetime taşınmıştır. Patriarkal düzenin varlığı kadın cemiyetlerin kuruluşunda da kendini hissettirmiştir. Dönemin fikir yapısı kadınların cemiyet kuramayacağı yönündedir. Dahiliye Nezareti'ne bir yazı gönderilerek bu cemiyetin kurulmasının uygun olup olmadığı sorulmuş, nezaret ise Şurayı Devlete bilgi almak için başvurmuştur. Gelen olumlu cevap neticesinde devlet onaylı bir şekilde cemiyet çalışmalarına başlamıştır. 1908 yılında kurulan bu cemiyet birçok ilke ev sahipliği yapmıştır. Teali Nisvan Cemiyeti, geleneksel bağları koparmadan kadınların genel kültür ve bilgi seviyelerini yükseltmeyi amaçlayan ilk kadın cemiyeti olma özelliğini taşımaktadır (Kurnaz, 1991: 78; Kayabaş, 2008: 218).

Halide Edip yaptığı bir konuşmasında kadın ve erkeklerin bir arada bulundukları ortamda gerçekleştirilen ilk toplantının Teali Nisvan Cemiyeti'nin başarısı olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda cemiyet, kadınların gerçekleştirdiği ilk mitingin sahibi olma özelliğini de taşımaktadır (Kurnaz, 2013: 314).

Halide Edip'in Türk Ocağı'nda da söz sahibi oluşu, cemiyetin bir kolunun oraya uzanmasını sağlamıştır. Türk Ocağı salonlarında konferanslar verilerek kadınların savaş sürecinde cepheye giden eş, çocuk, kardeş ve akrabaları üzerinden telkinler verilerek psikolojik destek sağlanmıştır. Yine kadınların savaş konusunda

kendilerini faydalı hissetmeleri adına hastabakıcılık eğitimleri verilerek sahada aktif rol almalarının önü açılmıştır. Çarşafı kadınların erkeklerin arasında bu tür sosyal aktivitelere katılıyor olması dönemin şartlarına bakıldığında kadınlar açısından büyük bir gelişmedir (Müderrişoğlu Esiner, 2019: 156-157; Kurnaz, 2013:314).

İttihat ve Terakki Cemiyeti kadınların sosyal girişimlerine pozitif bakmaktadır. 1908 yılında kurulan İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi bu olumlu yaklaşımın bir sonucudur. Asker ve yardıma muhtaç kimselere destek olmak amacıyla kurulmuştur. Bunun yanı sıra kurulan cemiyetin parti tabanlı olması dolayısıyla siyasi çalışmalar da yürütülmüştür. Haftalık ve aylık düzenlenen toplantılarda vatanperver şiirler okunarak konuşmalar yapılmıştır. Yeni jenerasyonun ülke gündeminden haberdar olması ve savaşa destek olunması amacıyla propaganda çalışmalarının yürütüldüğü görülmüştür. Partinin kapatılmasıyla birlikte cemiyetin aktifliği de son bulmuştur. Cemiyetten ayrılan kadınlar bu kez milli mücadele teşkilatlanmalarına katılarak çalışmalara orada devam etmiştir (Kaplan, 1998: 43-44; Kılıç Denman, 2009: 120-121).

Yine İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin desteğiyle 1910 yılında Teali Vatani Osmani Hanımlar Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin başkanlığını Prenses Naime Yusuf Hanım üstlenmiştir. Cemiyetin politikası kadınların hak ettikleri değere ulaşmalarını sağlamak ve Hilal-i Ahmer'e yardım faaliyetleri yürütmektir. Cemiyet kadın ve kızların eğitimi konusunda başarılı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Kurulan kız okulları ve atölyelerde verilen eğitimler kadınların sosyal hayata adaptasyonunu hızlandırmıştır. Ayrıca cemiyet yardımlarını sadece sosyal alanda sınırlı tutmayarak Osmanlı donanmasına "Nevzad-ı Vatan" adında bir gemi bağışında bulunmuştur. Görülen o ki cemiyetin başında nüfuz sahibi kimseler bulunuyor oluşu bağışların miktarını ve büyüklüğünü arttırmıştır (Kaplan, 1998: 40)

Teali Nisvan Cemiyeti'ne benzer özellikte kurulan bir diğer oluşum 1913 yılında kurulan Osmanlı Hanımları Müdafaa-i Milliye Heyeti'dir. Balkan Savaşlarının yarattığı tahribatın onarılmasında kadınların yardımının önemi tekrar gündeme gelmiştir. Bu düşünceyle Petersburg'dan İstanbul'a gelen Ümmü Gülsüm Kemalova, Rukiye Yunusova, Meryem Pataşova ve Meryem Yakubova heyetin oluşumunu sağlamıştır. Dahilinde Prenses Nazime ve Prenses Nimet Hanım gibi üst tabakadan isimlerin yanı sıra asker eşleri, yazarlar ve tanınmış ailelerin kızları

yer almaktadır (Kaplan, 1998: 44-45; Sabah Gazetesi, “Osmanlı Hanımları”, 9 Şubat 1913, S. 8404).

Heyet başta maddi yardım toplamak, sonrasında kadınları bilinçlendirmek amacıyla konferanslar düzenleyerek faaliyetlerini devam ettirmiştir. Kadınları temsilen yine kadın yazarların yazıya döktükleri metinler propaganda niteliğindedir. Balkan Savaşları sürecinde Halide Edip Hanım’ın “*Padişahım! Dünkü bahçıvanlarımız çamurlu ayakları tarihin, altı yüz senelik tarihin şan ve şerefini, din azimetini çiğnemek üzere kalkmış; Türk askerinin topunu, tüfeğini alıyor ve kendisinden büyük ordusunu, altı yüz senelik muratlığını erkekliğini yıkıyor! Bu yıkılışı en zayıf olduğu zamanlarda bile dünyanın hürmet ettiği bu izzetin Türk izzetinin düşündüğünü evvela hayretkar seyreden Avrupa şimdi de istihfakkar ve küçük Bulgarların mazisiz, tarihsiz Bulgarların izzetli ve cesur Türkleri mağlup edişine müttetfiken el çırpıyor. Bulgarlar yeni ve yaldızlı bir tarih yapıyorlar, biz tarihimizi gömüyoruz.*

Padişahım! Kadınlarımız bile bu hecaletin altında korkuyu unutuyorlar, yere geçiyorlar; topraklarımız, yurtlarımız ağlıyor; minarelerimiz belki yarın Müslümanları Allah’a çağıran hak sesi susturulacağı için ağlıyor; çocuklarımızın istikbaline, temizlenemez bir ayıp sürülüyor ve hepimiz yere geçmek, yüzümüzü bir daha dünyaya göstermemek için örtmek istiyoruz.

Padişahım! Türk olduğunu idrak eden her ferdin bugün yalnız alnı değil ruhu yerlerde sürünüyor, yarın üstünden küçük bir düşmanın çizmeleri basıp geçecek, o vakit izzetimiz, tarihimiz, dünyamız, toprağımız ve büyük, eski padişahlarımızın yaptığı tarihimize tarih-i alemin ebedi bir hecalet ilanı olup kalacağız!

(...) Bir Sultan Mehmed’in aldığı toprakları çiğneten padişahın ismi yine Sultan Mehmed olmasın! (...) Padişahım! Padişahım kavgaya, padişahlarını bekleyen ordunun başına! Hiçbir şey için değilse bile kadınların namusu için padişahım, eğer Bulgar çizmesi altında kalacaksak, mukaddes ve pak namusumuzu ordu muhafaza etmeyecekse ölürken son Al-i Osman namuslarımızı muhafaza için padişahıyla ve şehzadeleriyle düşmanlarıyla son dakikaya kadar dövüştü tesellisi ile Allah’a gidelim!” yazısıyla kadınların savaşa olan yaklaşımları anlaşılmaktadır.

Miting meydanlarında yapılan tezahüratlarla kadınların kaleminden çıkan sözcükler aynı noktada birleşmektedir. Halide Edip’in söyledikleri sonrasında bire bir tarihte yerini almış, düşmanların ayak sesleri vatan topraklarında yankılanmıştır. Kadınlar tecavüze uğramış, gencinden yaşlısında her fert zulüm ve baskıya maruz

kalmıştır. Balkan yenilgisinin kamuoyunda yarattığı tahribat, savaş dönemini anlatan yazılarda çokça yer bulmuştur (Hamdullah Suphi, 1912: 33-34).

Osmanlı Hanımları Müdafaa-i Milliye Heyeti döneminde düzenlenen iki Darülfünun toplantısı, basında büyük yankı uyandırmış ve olumlu geri dönütler almıştır. İlk toplantı 8 Şubat 1913'te gerçekleştirilmiş, başarılı geçmesinin ardından ikincisi 15 Şubat 1913'te düzenlenmiştir (Polat, 1991: 75-76).

O gün Darülfünun binası duvarlarında, koridorlarında kadınların sesi yankılanmıştır. Vatanın savunulması, Bulgar zulmüne dur denilmesi ve yardımların toplanılması günün ana başlıklarıdır (Sabah Gazetesi, “Osmanlı Hanımları-Müdafaa-i Milliye”, 10 Şubat 1913, S. 8405).

Düzenlenen ilk konferansa kadınların ilgisi ve katılımı beklenenden yüksek olmuştur. İnas İdadisi gibi eğitim kurumlarının öğretmen ve öğrencilerinin de katılım gösterdiği bu konferansı yaklaşık beş bin kişi dinlemiştir. Halide Edip, Fatma Aliye, Nigar Binti Osman, Naciye Hanım, Fehime Nüzhet, Nakiye Hanım gibi aydın, şair, öğretmen, öğrenci kadınlar yaptıkları konuşmayla dinleyicileri etkilemeyi başarmış ve salon alkışlarla yankılanmıştır. Konferansın asıl amacı kadınları bilinçlendirerek topluma kazandırmaktır. Fakat yapılan konuşmaların daha çok propaganda özelliği taşıdığı görülmektedir. Erkeklerin savaş konusunda aktifleşmeleri gerektiğini savunan kadınlar, ülkeyi savunmaları için harekete geçilmesini kürsüden iletmiştir. Rumeli'nin bir kapı olduğunu eğer ki bu kapı açılırsa sıranın Anadolu'ya geleceğini ve halkın geri dönülemez bir felakete sürükleneceği dile getirilmiştir (Özdemir, 2021: 3).

Kürsüde konuşma yapan kadınların daha muhafazakar bir kesime hitap ettiklerini din üzerinden yaptıkları konuşmalardan anlamaktayız. Fatma Aliye Hanım, Kur'an-ı Kerim'den verdiği anekdotlarla dinleyicileri etkilemeyi başarmıştır. Konuşmasında Osmanlı Devleti'ne yapılan haksızlıklardan bahsederken, batılı büyük devletlerin yaşananlar karşısında tepkisiz kalmasından dolayı duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Balkan Savaşlarının Türkler üzerine yapılan dokuzuncu haçlı seferi olduğundan bahsederek olayların siyasi boyutundan uzaklaşarak dinsel bir konu haline geldiğini söyler. *“Avrupa kan dökülmesini istemiyordu. İnsanlık dışı bu durumun yaşanmaması için gayret gösterecekti. İşte verilen bu sözler savaşın çıkmasıyla birlikte meydana gelen vahşetlerin medeni devletlerin kaygısızca seyredeceğine, insanlık adına engel olmayacağına ihtimal vermezdi. Dökülmek istenilmeyen kendi kanlarıymış, Müslümanların kanı*

değilmiş. Bizim bu durumda sığınabileceğimiz yalnızca Allah'ımız var!" diyerek tepkisini dile getirmiştir (Kurnaz, 1993:14).

Gülsüm Kemalova da din üzerinden yaptığı konuşmasında Hz. Aişe'yi örnek göstermiştir. Erkeklerle birlikte cesurca savaştığını ve Müslüman kadınların da onun yolunu takip etmesini söylemiştir. Sözlerinin devamında Rumeli'de yaşananlara değinmiştir. Her gece rüyasında orada yatan din kardeşlerini gördüğünü ve intikam istediklerini söyleyerek kadınların evde rahatça oturmamasını mücadele etmeleri gerektiğini vurgulamıştır (Tanin Gazetesi, 9 Şubat 1913, S. 1506).

Kürsüye bu kez konuşmasını gerçekleştirmek üzere Halide Edip Hanım çıkmıştır. *"Kurtuluş için dindar, haysiyetli, çalışkan olmakla beraber başka bir şey daha lazımdır. O da her şeyden evvel şiddetle Türk olmaktır. Bir millet, millet halinde kalmak öteki milletlere karşı mevcudiyetini muhafaza etmek için mutlak milliyetperver olmalıdır. Bu milliyetperverliktir ki Türk milletini evvela büyük bir millet yapmış, bu hissin bizden gitmesi de tarihi şerefimizi eksiltmiş bizi kuvvetten düşürmüştür. Yine düşmanlarımızı da bu milliyetperverliktir ki onları yarım asır evvel hala bugün sütçülerimiz bilmem daha nelerimiz diye tahkir ettiğimiz Bulgarları bir millet, Avrupa'nın hatırı sayacağı bir millet haline getirmiş; Fatihlerin, Selimlerin hüküm sürdüğü Türk ülkelerini onlara çiğnetmiştir.*

Milleti ile iftihar etmeyi bilmeyen milletini sevmeyi bilmeyen, milliyetçi hisleri ile uyanması en geride kalan bir millet mateessüf bizler, Osmanlı Türkleriyiz. (...) Milliyetimizi sevmemek, bizi memlekete kayıtsız yapmıştır. Memleketi baştan başa dolaşanlar, 'Türkler memleketine yabancı' derler. Bunun birinci sebebi, milliyetimizi sevmenin, onu iftihar edecek, kendisine hürmet edilecek bir hale koymanın, hatırıma hiç gelmemesidir.

Büyük dedelerimiz Türkistan'dan buraya, bu memleketleri ilk geldikleri vakit, birkaç yüz kişilik kabile idiler. Fakat yüreklerinde hamiyetli ve azimkar bir Türklük vardı. Bir avuç adamın yüreğinde Türklüğün tuttuğu yüksek yer o kadar büyük ve metin idi ki o kadar şan ve şerefi izzetleriyle bu güzel gururları, temiz ahlakları ve kabiliyetleriyle kendilerinden yüzlerce defa büyük milletler arasında devlet kurdular. Yüz elli senedir paylaşılmakla bitmeyen bu muazzam memleketi zabtettiler. Biz onların evlatları, ne kadar azimli ve büyük adamların evlatları olduğumuzu unuttuğumuzdandır ki millete güvenen daha küçük milletler,

milletlerini ileri götürmek için kadın-erkek dişeri turnaklarıyla otuz senede birer Avrupa milleti olan küçük milletler geldiler, bizi yeniyorlar...

Bugüne kadar küçük Bulgaristan'ı, kocaman Türkiye'den güzel, bakımlı görmeye tahammül ettik. Halbuki, tahammül etmeyecektik. Türkiye, küçük bir Bulgaristan gibi değil, dünyanın en büyük devletleri gibi mamur olacaktı. Eğer olmadı ise kabahat kimde? Türk olmasını unutan bizlerde, erkek ve kadında! Tabi kadınlarda bugün kabahat neden bizde derler değil mi? Evet kadınlarda da! Türk kadınları her şeyden evvel Türk kadını olduğunu hissetseydiler çocuklarına Türklük şuurunu aşılasaydılar memleket pek başka olurdu... Eğer çocuklarımıza Türklük şuurunu aşılasak, memleket değişir.” Diğer kadınların konuşmalarından farklı olarak Halide Edip Türkçülük üzerinden konuşmasını gerçekleştirmiştir. Türklük duygusu taşıdığı sürece verilen her savaşın kazanılacağına dair bir umut taşımaktadır. Fransa'nın da zamanında tıpkı Osmanlı Devleti'nin durumuna düştüğünü fakat milliyetçi duyguları sayesinde tekrar ayağa kalkmayı başardığından bahseder. Milliyetçilik duygusunun ise sonradan kazanılan bir erdem olmadığını bu duyguların çocukluktan yani çekirdekten gelmesi gerektiğini ifade ederek kadınları uyarır. Naciye Hanım ise bunun Türklükle alakalı bir durum olmadığını, bu konunun tüm Müslümanları ilgilendiren bir durum olduğundan bahsederek Halide Edip Hanım'ın aksi yönünde bir konuşma gerçekleştirmiştir (Kurnaz, 1993: 15-16).

Naciye Hanım kürsüyü devralmış ve konuşmasına başlamıştır. *“Eğer bu vahşetlerin intikamını almaya hepimiz azim ve ahd etmezsek, emin olalım ki o düşmanlar Rumeli'ndeki vatandaşlarımızın göğüslerine sapladıkları hançerleri bizimde göğsümüze saplayacaklar, parelerimizi camilerimizin tahvili için mi düşmanlar eline bırakacağız? Elmaslarımızı madamlarının, kiliselerinin süslemesi için mi saklayacağız? Yoksa katil düşmanın süngüleri karşısında titrerken m, takacağız? Ne bekliyoruz? Zamanı geldi. Hanımefendiler, yüce hislerinize müracaat ediyorum elimizde mevcut ne varsa verelim, tekrar ediyorum. Dinimiz, memleketimiz tehlikededir. Bu son hafta bize ya hakkı hayat yahut da hakim idam kararını verecektir.”* Naciye Hanım sadece çağrıda bulunmamış aynı zamanda yaptığı yardımla birlikte diğer kadınlara örnek olmuştur. On beş gömlek, on dört don, on üç takı ile bir torba sargı bağışında bulunmuştur (Kaplan, 1998: 48; Aygün Yazıcı, 2013: 111).

Nakiye Hanım, daha toplumsal bir konuşma yapar: *“Paralarımızı, camilerimizin meyhaneye dönüştürülmesi için düşman eline mi bırakacağız?*

Elmaslarımızı, madamlarının kiliselerini tezyin için mi saklayacağız? Yoksa katil düşmanın süngüleri karşısında titrerken mi takacağız? Ne bekliyoruz? Düşman, hilafetimizin merkezi sevgili İstanbul’umuza tecavüz ayağını atmak, camilerimize haç takmak istiyor, daha ne duruyorsunuz.” Nakiye Hanım güçlü bir hitabet yeteneğine sahiptir. Yaptığı konuşma kadınlar tarafından takdir toplamıştır. Tarih çerçevesinde düşünüldüğünde, Nakiye Hanım daha çok sosyal alanda yaptığı çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Cemiyet işlerine ağırlık veren bu hanımefendi fırsat buldukça toplumu bilinçlendirmek ve kitlesel hareketlerin önünü açmak amacıyla konferanslarda konuşma yapmıştır (Kurnaz, 1993: 18).

Söz hakkı alan bir diğer isim Fehime Nüzhet olmuştur:

“Sultanlar, hanımefendiler, veriniz. Din için veriniz. Kilise olan camilerin, yıkılan minarelerin, susturulan ezan seslerinin, yırtılan ırzların, dökülen kanların, çiğnenen toprakların intikamlarının alınması için veriniz. Mal Hatun size bakıyor, onun üstünde Muhammed size bakıyor. Herkesi esaretten kurtaran dinimizin esir olduğunu görmek için mi bekliyorsunuz? Veriniz Allah rızası için, Peygamber rızası için veriniz!” diyerek kadınların yardım kampanyasına destek vermesini istemiştir. Diğer konuşmacı hanımefendiler gibi Fehime Nüzhet Hanım da konuşmasında dini propaganda yapmaktadır (Sabah Gazetesi, “Osmanlı Hanımları-Müdafaa-i Milliye”, 10 Şubat 1913, S. 8405).

Konferansın sonunda Halide Edip Hanım’ın sunduğu kararlar tüm kadınlar tarafından kabul edilmiştir. Alınan kararlar ise şu şekildedir:

1. Bütün Osmanlı kadınları adına Osmanlı ordusunda telgraf çekilecektir.
2. Rumeli’de yaşanan katliamlara son verilmesi adına Hindistan, Türkistan, Rusya gibi ülkelerin kadınlarına telgraflar çekilerek Müdafaa-i Milliye Cemiyeti’ne bu konuda yardımcı olmaları için talepte bulunulacaktır.
3. Rumeli’de yaşanan olayların son bulması ve protestoların bitirilmesi konusunda Avrupa kraliçelerine telgraflar gönderilerek yardım istenilecektir (Müderrişoğlu Esiner, 2019: 166).

Kadınlar konferans bitiminde üzerlerinde bulunan küpe, yüzük, bilezik gibi değerli mücevherlerini kürsüye bırakmıştır. Bunun yanı sıra bazı kadınlar para yardımı yaparken gözlük, kürk gibi eşyalarında bağışlandığı gözlemlemiştir. Kadınlar vatan konusunda asla cimri davranmamıştır. Yol parasından artan birkaç kuruşu bile bağışlayan kadınların tek isteği özgür ve rahat bir şekilde

yaşamak için yaşadıkları toprakların ellerinden kayıp gitmemesidir (Kurnaz, 1993: 19).

3.5.Midye Mitingi

Edirne’de miting heyecanı katlanarak artmış, bu atmosferden etkilenen Midye Kasabası halkı da 27 Temmuz 1913 Pazar günü bir miting düzenlemeye karar vermiştir. Katılımcı sayısı beklenen üzerinde olmuş, miting yaklaşık dört bin kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Renkli bir yapıya sahip olan kalabalık içerisinde Müslümanlar kadar Hristiyan halkın fazla oluşu da dikkat çekmektedir (BOA. BEO. 4204/315262).

Kozmopolit bir yapıya sahip olan bu kalabalık sloganlar eşliğinde öncelikle Midye Menzil Kumandanı Binbaşı Bey’in evinin önüne gitmiştir. Burada sesler yükselerek halkın Osmanlı Devleti’ne kanlarının son damlasına kadar bağlılık göstereceğine dair yeminler edilmiştir. Kumandan, halkın devletine bu denli bağlı oluşunu takdir ve teşekkür ederek kalabalığı uğurlamıştır (Tanin Gazetesi, “Midye’de”, 31 Temmuz 1913, S. 1677).

Başkanlığını Mihail Atnasyadi’nin üstlendiği miting heyetinde; Midye Kasabası Kaymakam Vekili, Belediye Başkan Vekili İstirati, Dava Vekili Alexander ve halktan A. Manuri gibi toplumun önde gelen isimlerinin yer aldığı görülmektedir. Heyetin Gayrimüslim kimselerden oluşup aralarından Müslüman temsilcilerin olmaması dikkat çekicidir (Tanin Gazetesi, “Midye’de”, 31 Temmuz 1913, S. 1677; Sabah Gazetesi, “Midye Mitingi Mukarreratı”, 8 Ağustos 1913, S. 8583; Takvim-i Vekayi, 3 Ağustos 1913, S. 1541).

Heyetin aldığı kararlar ise şu şekildedir:

1. Osmanlı ordusunun zaferiyle birlikte Bulgarların zulmü ve baskıcı yönetiminden kurtulmuş olunmasından dolayı hükümete, orduya, komutanlara tebrik ve teşekkür sunulmuştur.
2. Osmanlı ordusunun ileri hareketiyle haksız olarak işgal edilen yerlerin Bulgaristan sınırlarına geçmesi için kabul edilmesi düşünülen kararı halk protesto etmektedir.
3. Bu konudaki kararın Bab-ı ve büyük devletlerin temsilciliklerine bildirilmek üzere Midye Menzil Nokta Kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey’in

yazdığı bir belgeyle birlikte Müfettişliğe, Dahiliye Nezareti'ne ve Rum Ortodoks Patrikhanesine ulaştırılması noktasında karara varılmıştır (BOA. BEO. 4204/315262; Sabah Gazetesi, “Midye Mitingi Mukarreratı”, 8 Ağustos 1913, S. 8583).

İlk mitingin coşkusu tükenmemiş, milli duygularının yoğunluğuyla birlikte Midye Kasabası halkı ikinci bir organizasyon düzenlemiştir. Bu fikrin temelinde Meriş ve Derviş Köyleri yakınlarında Aras Nehri'nde üç Müslüman asker ve üç Gayrimüslim sivil vatandaşın cesetlerinin bulunmasıyla birlikte öfkenin merkezine Bulgarlar oturtulmuştur. Yapılan incelemede ölen kişilerin yirmi gün boyunca işkenceye maruz kaldıkları gözlemlenmiş, vücutlarındaki patlayıcı madde izleri ölümlerinin acı gerçekliğini göstermiştir. Müslüman iki askerin isminin Emin ve Mehmet olduğu üzerlerinde bulunan mühür aracılığıyla tespit edilmiştir. Bulgar zulmünün tüm dünyaya duyurulması ve yaşanan insan dışı muamelenin protesto edilmesi amacıyla Midye halkı harekete geçmiştir (BOA. BEO. 4202/315105).

31 Temmuz 1913'te gerçekleştirilen miting, öncesinde olduğu gibi Gayrimüslim kimseler tarafından düzenlenmiştir. Mitingin düzenlendiği bugünde Yunanlar Kavala'ya girmiş, Bulgarlar da Sırplar karşısında yenilince mütarekeyi kabul etmiştir. Bu açıdan bakıldığında 31 Temmuz gününün anlamı büyüktür. Miting heyetinde Dava Vekili Alexander, tüccar sınıfından Veknaşo ve Hanodi gibi isimler ön plana çıkmıştır. Midye halkı, 31 Temmuz 1913 Perşembe günü kiliseden çıktıktan sonra ellerinde bayraklar, marşlar söyleyerek miting alanına doğru yürüyüşe geçmiştir. Önde yürüyen kız çocukların neşesi halkın bulundukları durumdan duydukları memnuniyetin adeta bir temsili olmuştur. Mitingde yapılan konuşmalar genel anlamda Osmanlılık çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Miting ittihad-ı anasır fikrine uygundur. Bulgarların yönetimi protesto edilirken, yaşananların tekrarı durumunda Midye halkının savaşımaya hazır olduğu, gerekirse can ve mallarını ortaya koymaktan çekinmeyecekleri açık yüreklilikle beyan edilmiştir (BOA. BEO. 4202/315105).

Her ne kadar halkın desteği hükümetle birlikte olmuş olsa da bu yeterli gelmemiştir. Hükümetin aldığı yeni karara göre 1913 Ağustosundan itibaren Harp Vergisi Kanunu'nun uygulamaya konulacağı Maliye Nezareti tarafından bildirilmiştir. Aynı kanun Birinci Balkan Savaşı döneminde de uygulanmış, varını

yoğunu yardım sandıklarına bağışlayan halk, bu kez vergi sistemi düzenlemesiyle birlikte zor duruma düşmüştür. Vergilerin bu kadar üst üste bindirilerek halkın omuzlarına yüklenmesi, devletin mali anlamda iyi bir politika yürütmekte zorlandığını göstermektedir (Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, 4 Ağustos 1913, S. 11612).

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Osmanlı Devleti kozmopolit bir yapıya sahiptir. İçerisinde farklı dil, din ve milletten birçok unsuru içerisinde barındırmaktadır. Fakat bu yapının işleyişinden memnun olmayan Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ hükümetleri yapılan gizli ve aleni antlaşmalarla bir başkaldırı planı hazırlığına girmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb Savaşı'na girmesiyle birlikte bu açıktan faydalanmak isteyen Balkan hükümetleri harekete geçmek için uygun anı bulmuştur.

Osmanlı Devleti bu süreçte savaşa sıcak bakmamaktadır. İkinci bir savaşın başlaması orduya binen yükü arttıracak aynı zamanda açık bir yenilgiye de davetiye olacaktır. Osmanlı'nın bu tutumu karşısında Balkan hükümetleri başarılı bir dış politika yürüterek savaşın gerçekleşmeyeceğine dair telkinlerde bulunmuştur. Arka planda ise seferberlik ilan ederek ordularını savaşa hazırlamışlardır. Fransa başta olmak üzere birçok ülke Osmanlı Devleti'ne bu durumu bildirmiş fakat hükümet uyarıları dikkate almamıştır. Yaşanılan gelişmelere tepki göstermek amacıyla başta İstanbul olmak üzere Anadolu, Balkanlar, Arap coğrafyası, Amerika ve Hindistan'da mitingler düzenlenerek kararın değişimi için mücadele edilmiştir.

Özgür düşüncelere sahip Darülfünun öğrencileri, kısa sürede mobilize olarak harekete geçmiş, kitlesel bilincin oluşmasının önünü açmıştır. Öğrencilerin düzenlediği ilk miting genel olarak savaş yanlısı bir tutum sergilemekle birlikte Osmanlı Devleti'ne destek çağrıları da içermektedir. Padişah ve öğrencilerin görüşmesinden anlaşıldığı üzere devlet aleyhinde hiçbir propaganda faaliyeti yürütülmemiştir. Tek amaç ülkenin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün korunarak küçük devletlerin büyümesinin engellenmesidir.

Aynı çağrı daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'nin düzenlediği mitinglerde de görülmektedir. Bu mitinglere siyasi isimlerin yanı sıra öğrencilerde eşlik etmiştir. Osmanlı Devleti'ne destek olunacağı ve devletin devamlılığı için savaştan çekinilmeyeceğine dair konuşmalarda bulunulmuştur. Farklı kurum ve kuruluşların da mitinglere katılımı sebebiyle 4 Ekim 1912'de düzenlenen İstanbul mitingleri aynı zamanda sivil toplum hareketi özelliği taşımaktadır.

7 Ekim 1912 tarihli İstanbul'da düzenlenen Bab-ı Ali Nümayişi ise öncesinde düzenlenen organizasyonlara göre farklılık göstermektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinin Darülfünun öğrencileri gölgesinde düzenlediği bu miting alenen hükümete bir başkaldırıdır. Öğrenciler ne kadar bu amacı taşıyor olsa da Aka Gündüz gibi isimlerin kışkırtıcı davranışları öğrencilerin isyancı gözüyle bakılmasına sebep olmuştur. Camların kırılması ve taşkınlığın yaşanması sebebiyle güvenlik güçlerince olaylara müdahale edilmiştir. Sonucunda birçok öğrenci ve politik isimler tutuklanıp yargılanmıştır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa ise öğrencilerin ve kamuoyunun tepkisinden çekindiği için savaşa girmek durumunda kalmıştır. Bu süreçte halk kendi gücünün farkına varmış ve İstanbul mitinglerinin devlet üzerinde yarattığı yönlendirici etki taşrada düzenlenen mitinglere de örnek olmuştur.

Bab-ı Ali Nümayişinden sonra olay dış meseleden çıkarak bir iç sorun haline dönüşmüştür. Sıkıyönetimin ilan edilmesiyle birlikte lokal bölgelerde propaganda faaliyetlerinde bulunmak, miting yapmak ve halkı kışkırtan her türlü davranış yasaklanmıştır. Sıkıyönetim her ne kadar olumsuz olarak görülse de aslında mitinglerin başarıya ulaştığını göstermektedir. Her ne kadar Osmanlı Devleti, siyasi işlerine kamuoyunu dahil etmek istemese de bu konuda başarılı olamamıştır. Balkan Savaşlarının kaybedilmesinin sorumlusu olarak Darülfünun öğrencilerini göstermesinin asıl sebebi tam olarak budur. Merkezi yönetimin yürüttüğü siyasi politika başarısızlıkla sonuçlanmış ve düzenledikleri mitinglerden dolayı öğrenciler olayın sorumlusu haline getirilmiştir.

Her ne kadar sıkıyönetim ilan edilmiş olsa da İstanbul'da küçük gruplar bir araya gelerek yasağı çiğnemiştir. Düzenlenen yürüyüş ve nümayişlerde “*Yaşasın harp!*” sesleri yankılanmaya devam etmiştir. Devlet bu olayların önünü alamamış her geçen gün bu organizasyonlar artarak devam etmiştir. Mitinglerde ön plana çıkan iki unsur bu noktada önem taşır. Yardımların toplanması ve gönüllü asker kaydının yapılması. Osmanlı Devleti eğer ki mitinglerin önünü tamamen kapatmış olsaydı kamuoyunun savaş sürecinde pasif durumda kalmasına sebep olacaktı. Dolayısıyla toplanan maddi yardımların ve gönüllü asker birliklerinin merkezi yönetime olan desteği geri planda kalacaktı. Bu açıdan bakıldığında eylemlere neden gerekli müdahalelerde bulunulmadığı anlam kazanmaktadır.

Anadolu halkının miting mesajları da İstanbul halkı ile benzerlik göstermektedir. Osmanlı kamuoyu; savaşmanın en erdemli davranış olduğunu, bu yolda can ve mallarını ortaya koymaktan çekinmeyeceklerini beyan etmişlerdir. Mitingler genel anlamda renkli bir yapıya sahiptir. Her din ve milletten kimseler sadece mitinge katılım göstermekle kalmamış aynı zamanda kürsüye çıkıp konuşmada bulunmuştur. Aynı zamanda partiler arası iş birliği söz konusudur.

Anadolu'da düzenlenen mitingler, halkın başkentte yaşanan güncel gelişmeleri takip edebilmeleri için köprü görevi görmüştür. Mitingler aracılığıyla toplumun olağanüstü durumlarda iş birliği içerisinde hareket edebilmesi adına kitlesel bilinç oluşturulmuştur. Halk genel anlamda toprak bütünlüğünün sağlanması ve düşman devletlerin güç kazanmaması için savaşmayı tercih etmiştir. Bunun için gönüllü asker kayıtları yapılarak on beş ve yetmiş arasındaki erkekler silah altına alınmıştır. Askerler bir yandan kaydedilirken diğer yandan yardım sandıkları kurularak halktan bağış toplanmıştır. Yani mitingler ordunun asker ihtiyacının karşılanması ve savaşın finanse edilmesi açısından paravan görevi görmüştür. Osmanlı Devleti'nin borçlarla geçirdiği bu sıkıntılı dönemde en büyük desteği yine kendi tebaası vermiştir. Mitinglerin bütünleştirici etkisi sayesinde savaş finanse edilmiş ve toplanan maddi yardımların bir kısmı da Hilal-i Ahmer'e bağışlanmıştır. Mitinglerde alınan kararların meşruiyet kazanabilmesi adına miting heyetleri, telgraf aracılığıyla merkezi yönetime bilgilendirmede bulunmuştur. Heyetlerin çokuluslu bir yapıya sahip olması aynı zamanda farklı ideolojilerin söz hakkı almasını sağlamıştır. Özellikle din propagandası yapılarak savaşın ilan edildiği bu dönemde Gayrimüslimlerin hangi tarafta yer alacağı kafalarda soru işareti oluşturmuştur. Görülüyor ki Anadolu'da yaşayan Gayrimüslim halk Osmanlı Devleti yönetimi altında bulunmayı istemektedir. Doğudan batıya ilerledikçe bu durum değişerek farklı bir boyut kazanmaktadır. Özellikle Balkanlarda bu keskin geçiş tüm şeffaflığıyla gözlemlenmektedir.

Anadolu'da organize edilen lokal mitingler; siyasi, mali, sosyal ve askeri yönleri yeni kaynaklarında eklenmesiyle birlikte detaylandırılarak makale formatına dönüştürülebilir. Bu tezde ele alınan mitinglerde, genel anlamda literatür dönemin basını ve arşiv belgeleri üzerinden oluşturulmuştur.

Savaşın sıcak noktası olan Balkanlarda da miting ve nümayişlerin düzenlendiği görülmektedir. Fakat bakıldığında Birinci Balkan Savaşı döneminde Balkanlarda düzenlenen miting ve nümayişler yetersiz kalmıştır. Daha çok Arnavutların ön plana çıktığı bu mitinglerde Gayrimüslim ahalinin katılımı oldukça azdır. Bu açıdan bakıldığında Gayrimüslim ahali içerisinde Osmanlı Devleti'nden kopma fikrinin filizlendiği düşünülebilir. Anadolu'da olduğu gibi Balkan topraklarında da gönüllü defterleri ve yardım sandıkları kurulmuş, organizasyonunun sağlanabilmesi için encümenler oluşturulmuştur.

Birinci Balkan Savaşı genel olarak değerlendirildiğinde yapılan mitingler mevcut iktidara muhalefet özelliği taşımaktadır. Alınan kararların bir bağlayıcılığının olması ve yanlış siyasi politikaların yürütülmesi, siyasete halkın elinin değmesini sağlamıştır. Bu sürecin işleyişinde miting ve nümayişler devlet adamlarını yönlendiren kararlar aldırılmıştır. Özellikle Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın savaşı ilan etmesindeki sebep halkın düzenleyeceği yeni bir mitingle birlikte halkın devlet düzeni içerisine girmesi düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle miting günlerinde cami, medrese ve kahvehane gibi umuma açık mekanlar propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Mitinglerin cuma günü düzenlenmesindeki sebep de tam olarak budur. Hutbede savaş çağrısı yapılmış, din ve millet denilince galeyana gelen halk da namaz çıkışı miting meydanlarını doldurmuştur. Bakıldığında tıpkı Balkan Devletleri gibi Osmanlı Devleti de dinsel propaganda yaparak halkın cepheye gitmesini sağlamıştır.

Mitinglerin yapıldığı günlerde haber ağı yerel basın üzerinden sağlanmıştır. Beyan-ül Hak gibi daha muhafazakar gazeteler yazdıkları yazılarla geniş kitlelere ulaşmıştır. Balkan Savaşı'nı cihat ilan etmiş ve her Müslümanın katılması gerektiğini vurgulamıştır. Burada da yine dinsel bir propagandanın varlığı gözlemlenmektedir. Tanin Gazetesi de yayınlar yaparak özellikle Darülfünun öğrencilerine desteğini sunmuştur. Miting ve toplantı alanları gazetelerde günler öncesinden duyurularak katılımın yüksek olması sağlanmıştır. Aynı şekilde haklı haksız üzerinden yapılan eleştiri yazıları halkın düşüncelerini etkilemiştir. Yapılan haber başlıkları ertesi gün miting meydanlarında slogan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alemdar ve Tanin Gazetelerinin Balkan Savaşlarının yaşandığı günlerde karşılıklı olarak atıştıkları haberler dikkat çekmektedir. Alemdar Gazetesi iktidara daha yakinken Tanin Gazetesi muhalefeti desteklemektedir. Yapılan haberler de bu yöndedir. Alemdar Gazetesi 7 Ekim 1912 Bab-ı Ali Nümayişinde öğrencilerin masum olduğunu suçun tamamen Tanin Gazetesiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ait olduğunu savunmuştur. Taraflı yapılan haberler miting haberlerinin içeriğine de yansımış aynı haberler farklı şekillerde anlatılarak basına servis edilmiştir. Bu durum mitinglerin yorumlanmasını güçleştirmiştir.

Erkeklerin yaşadıkları hiziipleşme devam ederken bu kez kadınlar tarih sahnesine çıkmıştır. Kurdukları cemiyetlerle hem savaşın propaganda faaliyetlerini yürütmüşler hem de evden dışarı çıkamayan kadınları topluma kazandırmak için sosyal faaliyetlerde bulunmuşlardır. Halı işçiliği, dokuma, biçki-dikiş, çorap imalatı vb. kurslarda eğitim alan kadınlar ürettikleri malların gelirini yardım sandıklarına bağışlamıştır. Bu sayede ithal edilen ürünlerin bir kısmı kadınlar tarafından karşılandığı için yabancı sermaye değil Türk halkı kazanmıştır. Yine bu dönemde kadınlara verilen sağlık ve hastabakıcılık eğitimleri sayesinde yaralı ve yardıma ihtiyacı olan kimselere destek sağlanmıştır. Kadınların kapalı kapılar ardından çıkarak kendilerini daha yararlı hissetmeleri onları psikolojik açıdan onarmıştır. Güçlü kadın güçlü toplum demektir. Patriarkal düzenin içerisinde kadınların bu denli ön plana çıkmış olması dönemin şartlarına bakıldığında oldukça büyük bir gelişmedir. Kadın temalı çalışmalar; dönemin basını, cemiyet oluşumları ve arşiv belgeleriyle desteklendiğinde daha geniş bir bakış açısıyla kaleme alınabilir. Özellikle Balkan Savaşları sürecinde oluşturulan yardım komisyonları ve kadın cemiyetleri daha geniş bir literatür taramasıyla tarih alanında yeni çalışmaların önünü açabilecek niteliktedir.

İkinci Balkan Savaşı miting ve nümayişleri incelendiğinde düzenlenen eylemlerin daha çok kutlama niteliğinde olduğu gözlemlenmektedir. Birinci Balkan Savaşı'nda düzenlenen miting ve nümayişler daha çok devleti eleştiren ve savaşı sevk eden bir yapıdadır. 21 Temmuz 1913'te Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi geri almasıyla birlikte halk Bulgar baskısından kurtulmuştur. İzmir ve Edirne'de düzenlenen mitinglerin genel yapısı ise Edirne'nin kurtuluşunu kutlamak ve Edirne halkına yapılan zulmün protesto edilmesi yönündedir. Bu haberler basına iki bayramın bir arada kutlanması olarak yansımıştır. 10 Temmuz İyd-i Milli bir

nevi Edirne'nin kurtuluşuyla bağdaştırılmıştır. Edirne'de düzenlenen mitingler Balkan Savaşlarından bitik bir psikolojiyle çıkan halk için umut tazeleme ve moral verme açısından etkili olmuştur. Yani burada mitinglerin propaganda özelliğinden ziyade sosyal dinamiği ön plana çıkarılmıştır. Yapılan mitingler ittifak-ı anasına uygundur. Partiler arası iş birliği söz konusudur.

Her ne kadar Edirne Mitinginin devlet eliyle düzenlendiği söylene de bu bilgi yanlıştır. Veliaht Yusuf İzzettin Efendi düzenlediği gezi ve resmi geçit töreninden sonra miting heyetiyle görüşmüştür. Heyet burada alınan kararları tebliğ etmiştir. Eğer ki Edirne Mitingi devlet eliyle düzenlenmiş olsaydı Veliaht Yusuf İzzettin Efendi de mitinge katılır ve konuşma yapardı. Bu açıdan düşünüldüğünde söylenen bilgiler asılsızdır.

7 Ekim 1912 Bab-ı Ali olayından sonra mimlenen Darülfünun öğrencileri ise bu kez Edirne halkının yanında olmak ve onlar için toplanan paraların iletilmesi amacıyla Edirne'ye bir seyahat programı düzenlemişlerdir. Darülfünun Hukuk Şubesi'nin yürüttüğü bu proje insani yardım özelliği taşımaktadır. Öğrenciler devletin üzerlerinde uyguladığı baskı sonucunda bir kenara çekilmeyip faaliyetlerine devam etmiştir. Bu durum öğrencilerin düzenledikleri mitinglerden pişmanlık duymayarak, kendi fikirlerinin haklı olduğunu savunduklarının izlenimini vermektedir. Eğer ki kendilerini suçlu hissetmiş olsalardı tekrardan kendilerini göz önünü çıkarmazlardı. Bu sayede öğrenciler amaçlarının bölücülük ve devlet aleyhinde faaliyetlerin yürütülmesi olmadığını bir kez daha göstermiştir.

Balkan Savaşlarında düzenlenen mitingler halka kısa zamanda nasıl organize olabileceklerini göstermiştir. Balkan Savaşları sürecinde düzenlenen mitingler Birinci Dünya Savaşı sürecinde düzenlenen mitinglerin adeta provası olmuştur. Kullanılan meydanlar ve mekanlar da benzerlik göstermektedir. Özellikle Sultanahmet Meydanı İstanbul mitinglerinin sembolü haline gelmiştir. Halk mitinglerle birlikte söz sahibi olmuş, bu farkındalıkla birlikte neredeyse her fırsatta miting ve nümayiş düzenlenmiştir. Özellikle Balkan Savaşlarında üst üste alınan yenilgiler Osmanlı Devleti'nin prestijini sarsmıştır. Halk, devlete karşı eski saygı ve bağlılığını göstermemektedir. Aslında değişim Birinci Dünya Savaşı ile birlikte değil Balkan Savaşlarıyla birlikte başlamıştır. Vergi yükünün artması, savaşta birçok can kaybının yaşanması ve süregelen bir toprak kaybı halkın devlete olan bakış

açısını günden güne değiştirmiştir. İlerinde biriken sözlerin dışa vurumu yine mitingler üzerinden olmuştur.

KAYNAKLAR

Ansiklopedi:

Görgüllü, İ. (2021). Balkan Savaşı'nda Atatürk. *Atatürk Ansiklopedisi*, 2.

Küçük, C. (1992). Balkan Savaşı. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, 5, 23-25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bilimsel Toplantı ve Sempozyum:

Aktar, Y. (1985). 1912 Yılı "Harp Mitingleri" ve Balkan Harbi'ne Etkileri. *İkinci Askerî Tarih Semineri* (s. 114-139). Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Doğaner, Y. (2007). Emniyet Raporlarında 150'liklerden Gümülcineli İsmail Hakkı Bey'in Faaliyetleri. *VI. Uluslararası Atatürk Kongresi* (s. 1005-1024). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Gökbayır, S. (2012). Mektepler ve Kiliseler Kanunu Bağlamında İttihat ve Terakki Fırkası'nın Balkan Politikası. *Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri*, s. 220-228.

Kiş, Ş. S. (2014). İkinci Balkan Savaşı'nda Edirne'nin Geri Alınmasının İzmir Basınındaki Yankıları. *On Dördüncü Askerî Tarih Kongresi Bildirileri II* (s. 591-626). Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Turan, Ö. (1999). II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi. *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* (s. 233-239). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Resmi Yayınlar ve Basın Bülteni:

ATASE (Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi).

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi).

Alemdar.

Arnavut.

Babalık.

Beyan-ül Hak.

Dicle.

Eşek.

Hikmet.

İkdam.

İştirak.

Karagöz.

Kastamonu.

Kel Niyet.

Sabah.

Senin.

Takvim-i Vekayi.

Tanin.

Tanzimat.

Tasvir-i Efkar.

Tercüman-ı Hakikat.

Süreli yayınlar:

- Adıvar, H. E. (1912). Padişah ve Şehzadelerimize. *Türk Yurdu Dergisi*, 3(2), s. 33-41.
- Akkuş, N. H. (2022). Hatıratlar Işığında Balkan Savaşlarında Edirne'nin İşgali. *Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), s. 6-9.
- Alp, İ. (2018). Balkan Savaşları'nda Türk ve İslâm Dünyasından Gelen Yardımlar. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 7(2), s. 273-309.
- Arsılyürek, Y. (2021). Balkan Savaşları Öncesinde Karadağ'ın Osmanlı Devleti Aleyhindeki Faaliyetleri: Osmanlı Firarilerini Desteklemesi (1911-1912). *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, s. 189-201.
- Aslan, A. (2021). Osmanlı Arnavutlarının ABD'de Sosyal, Siyasi ve Ekonomik Faaliyetleri (1870-1912). *Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 6(1), s. 45-62.
- Çetin, N. (2015). Balkan Savaşlarının Karadeniz Bölgesindeki Yansımaları ve Bölgeden Orduya Yapılan Yardımlar (1912-1913). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XV(30), s. 79-98.
- Çeviker, H. C. (2022). II. Meşrutiyet Döneminde Meydana Gelen Bir Hükümet Darbesi: 23 Ocak 1913 Babıali Baskını. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 8(1), s. 159-170.
- Deveci, Y. B. (2022). XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Ermeni Entelektüeller: Diran Kilikyan Örneği. *Bilig*, 101, s. 21-23.
- Dölen, E. (2004). Darülfünun Öğrencilerinin Balkan Savaşı Eylemleri ve Edirne Seyahati. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), s. 65-73.
- Gazel, A. A. (2015). İttihat ve Terakki'nin 1913 Kongresinde Hükümetine ve Şahsına Yönelik İthamlara Ahmet Muhtar Paşa'nın Cevabı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 54, s. 625-651.
- Kayıran, M.; Metintaş, M. Y. (2018). Türk-Yunan İlişkileri (1878-1952). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(3), s. 33-73.
- Kerimoğlu, H. T. (2006). 1913-1914 Rumlara Karşı Boykot ve Hüseyin Kazım Bey'in Bir Risalesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, V(13), s. 91-107.
- Kerimoğlu, H. T. (2014). Balkan Savaşları'nda Osmanlı Propagandası: Neşr-i Vesaik Cemiyeti. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX(2), s. 539-561.
- Koçak, B. (2008). Mehmet Zati Arca ve Türk Müzik Eğitimindeki Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, s. 42-47.
- Metin, Ö.; Sezer, C. (2013). Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Faaliyetleri (1912-1922). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32(54), s. 167-182.
- Olgun, S. (2018). Bir Jön Türk ve Arnavut Milliyetçisi: Derviş Hima (1872-1928). *Journal of History Studies*, 10(10), s. 219-220.
- Özdemir, N. (2021). Milli Mücadele Dönemi Mitinglerinde Türk Kadını. *Belgi Dergisi*, I(21), s. 1-22.
- Özteke, F. (2021). Balkan Savaşları'nda Darülfünunda Yaşanan Deneyim ve Japonya ile Kurulan Dostluğun Tarihsel Tahlili. *History Studies*, 13(4), s. 1369-1395.
- Polat, H. A.; Çolak, F. (2023). II. Balkan Harbi'nde Doğu Trakya'da Katliam İddiaları ve Alman Heyeti'nin Trakya Seyahati Gözlemleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(39), s. 1101-1131.

- Smakaj, G. (2022). Sultan II. Abdülhamit Devrinde Arnavut Milliyetçiliği Meselesi (1878-1908). *Mediterranean Journal of Humanities*, 12, s. 116-122.
- Şehirli, Y. A. (2022). Balkan Savaşları'nın (1912-1913) Nedenleri. *Social Sciences Research Journal*, 11(4), s. 630-636.
- Şirin, F. S. (2013). Türk Aydınının Anadolu'ya Yönelişinde Balkan Savaşları'nın Rolü. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28(2), s. 528-540.
- Temizer, A. (2014). İkinci Balkan Savaşında Romanya. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), s. 403-413.
- Türkmen, Z. (2004). Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri. *Belleten*, 68(252), s. 483-518.
- Yalçın, A. K. (2022). Osmanlı Devleti İle Olan İlişkileri Bağlamında Sırp Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 3(18), s. 61-76.
- Yıldırım, B. (2014). Balkan Savaşları'nda Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya'daki Faaliyetleri. *History Studies*, 6(2), s. 143-160.
- Zamacı, A. (2020). Veliht Yusuf İzzeddin Efendi'nin Edirne ve Kırkkilise (Kırklareli) Seyahatleri (1913). *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 9(1), s. 231-252.
- Zeyrek, S. (2012). Balkan Devletlerinin İttifak Arayışı ve Osmanlı Devleti. *Tarih Dergisi*, 57, s. 69-103.

Kitap:

- Adanır, F. (2001). *Makedonya Sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2019). *Mor Salkımlı Ev*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ağanoğlu, H. Y. (2011). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Aktar, Y. (1999). *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Andoyan, A. (1999). *Balkan Savaşı*. İstanbul: Aras Yayınları.
- Artuç, İ. (1988). *Balkan Savaşı*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Bardakçı, İ. (1978). *Bir İmparatorluğun Yağması Balkan Bozgunu ve I. Dünya Harbi*. Ankara: Ajans-Türk Matbaası.
- Bayar, C. (1997). *Ben De Yazdım-Milli Mücadeleye Gidiş*. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Beyoğlu, S. (2009). *Milli Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa*. İstanbul: Bengi Yayınları.
- Castellan, G. (1995). *Balkanların Tarihi*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Cevat, A. (2017). *Kırmızı-Siyah Kitap 1328 Faciası (1912-1913 Balkan Savaşı)*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Çalık, M. (2015). *Bir Asır Sonra Balkan Savaşları (Utanç Verici Hezimetin Muharebesi)*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Çalışlar, İ. (2010). *Halide Edib-Biyografisine Sığmayan Kadın*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çavdar, T. (1995). *Talat Paşa*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Demirhan, P.; Demirtaş, S. (2012). *Balkan Savaşı'nda Büyük Genel Karargah*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Demirtaş, S. (2012). *Zeki Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Denman, F. K. (2009). *İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın*. İstanbul: Libra Kitap.
- Dölen, E. (2009). *Osmanlı Döneminde Darülfünun 1863-1922* (Cilt 1). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Esiner, A. M. (2019). *Tarih Boyunca Türk Kadını*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Fikri, B. (2008). *Balkanlar'da Tedhiş ve Gerilla "Grebene"*. İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı.
- Filov, B. (2010). *Rumeli'nin Esaret Günleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Glenny, M. (2001). *Balkanlar 1804-1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Hall, R. C. (2003). *Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Helmreich, E. C. (1938). *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912-1913*. Cambridge: Harvard University Press.
- İnan, A. (1991). *M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Jelavich, B. (2009). *Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl* (Cilt 2). İstanbul: Küre Yayınları.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karal, E. Z. (1999). *Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)* (Cilt IX). Ankara: Tarih Kurumu Basımevi.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1966). *Hüküm Gecesi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karpat, K. H. (2012). *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayaoğlu, T. (2013). *Osmanlı Hariciyesinde Gayr-i Müslimler (1852-1925)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kekevi, S., Tekinsoy, Y. E., & Türkmen, İ. (2017). *Türk Dış Politikası (1830-1989)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Keyder, Ç. (2009). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kiremitçi, M. Y. (2018). *Osmanlı Gazetelerinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti*. İstanbul: Türk Kızılayı.
- Kocabaş, S. (1986). *Avrupa Türkiyesi'nin Kaybı ve Balkanlarda Panslavizm*. İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1993). *Balkan Harbinde Kadınlarımızın Konuşmaları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kurnaz, Ş. (2013). *Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (2015). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- McCarthy, J. R. (2001). *The Ottoman Peoples and The End of Empire*. Oxford: Oxford University Press.
- Metin, Ö.; Sezer, C. (2016). *Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.
- Nur, R. (1967). *Hayat ve Hatıratım I-II*. İstanbul: Altındağ Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2010). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Özdemir, N. (2014). *Osmanlıdan Cumhuriyete Bir Cemiyet Kadını: Nakiye Elgün*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2003). *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. İstanbul: K Kitaplığı.
- Polat, N. H. (1991). *Müdafaa-i Milliye Cemiyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Quataert, D.; Zürcher, E. J. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler 1839-1950*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sabis, A. İ. (2012). *Balkan Savaşı'nda Neden Bozguna Uğradık?* İstanbul: Alfa Yayınları.
- Seton-Watson, R. W. (1918). *The Rise of Nationality In The Balkans*. New York: E. P. Dutton and Company.
- Shaw, S. J.; Shaw, E. K. (1991). *History of The Ottoman Empire and Modern Turkey* (Vol. II). USA: Cambridge University Press.
- Şallı, H. (2023). *Balkan Savaşlarında Ulusal ve Uluslararası Basının Bürokratif Açısından Organizasyonu (Arşiv Belgeleri, Süreli Yayınları, Tanıklar)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (1970). *Balkan Harbi* (Cilt I). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Tevetoğlu, F. (1973). *Ömer Naci*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Turan, Ş. (2008). *İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe Türk Devrim Tarihi* (Cilt 1). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Türkgeldi, A. F. (2010). *Görüp İştiklerim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uçarol, R. (1976). *Bir Osmanlı Paşası ve Dönemi Gazi Ahmet Muhtar Paşa*. Milliyet Yayınları.
- Yılmaz, D. (2000). *Osmanlı'nın Son Yüzyılı Cumhuriyete Giden Yol*. Konya: Alagöz Yayın İletişim Pazarlama.
- Zürcher, E. J. (2012). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

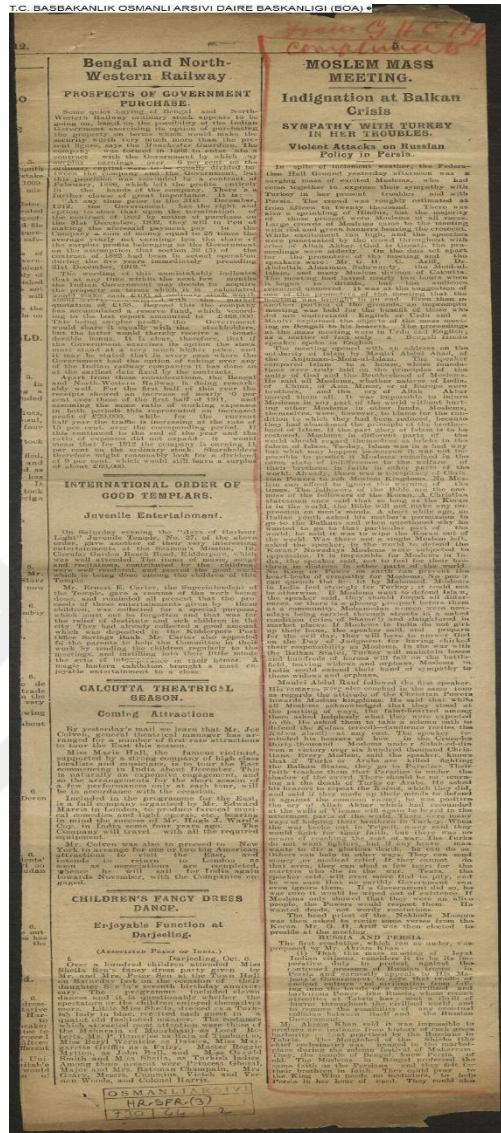
Tezler:

- Aydın, S. (2012). *Osmanlı Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Aygün Yazıcı, E. (2013). *Tanin'e Göre Balkan Savaşları'nda Yaşanan Mezalim ve Osmanlı Kadınlarının Faaliyetleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Başkan, Ö. F. (2019). *İttihat ve Terakki Dönemi Protestolar, Mitingler, Nümayişler ve Boykotlar (1908-1918)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Birbir, A. (2018). *Yunan Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Birbudak, T. S. (2008). *Balkan Savaşları'nda Edirne* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Dülger, H. (2019). *1912 Seçimleri'nden Bab-ı Ali Baskını'na Osmanlı Devleti'nde İktidar Mücadelesi (1912-1913)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Ertürk, S. (2018). *Balkanlarda Aşırı Milliyetçi Bir Örgütlenme: Makedonya- Edirne Dahili İhtilal Teşkilatı (1893-1912)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Kahraman, S. (2014). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçişte Kadın Sivil Toplum Örgütlerinin Oluşması: Aydınla Kurulan Kadın Sivil Toplum Örgütleri ve Çalışma Alanları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Kayabaş, E. (2008). *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Döneminde Cemiyetler Hukukunun Gelişimi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Kocatürk, Ö. (2010). Türk-İngiliz İlişkilerinin Kopuş Sürecinde Son Aşama (1911-1914) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kutay, D. (2024). Balkan Savaşları Sırasında Osmanlı İslamcı Basınında Garbiyatçılık (1912-1913) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Önler, B. (2022). Osmanlı Devleti ve Bulgaristan Krallığı İlişkileri (29 Eylül 1913-12 Ekim 1915) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özbozdağlı, Ö. (2005). İttihat ve Terakki'nin Balkan Siyaseti (1908-1914) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Sarioğlu, T. (2020). II. Meşrutiyet'in İlanından Balkan Savaşları'na Kadar Edirne (1908-1912) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Selçuk, M. (2010). İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi (1900-1923) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Tarancı, K. (2014). Balkan Savaşları'nın İzmir'e Yansımaları (1912-1913) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.
- Tavukçu, İ. (2012). İstanbul Basınında Büyük Kabine (21 Temmuz 1912-23 Ocak 1913) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tekinsoy, Y. E. (2015). Balkan Harpleri Esnasında Balkan Kamuoyu (1912-1913) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tepe, C. (2020). İkinci Meşrutiyet Dönemi Miting ve Nümayişler (1908-1918) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Uğraş, N. (2008). Osmanlı Basınında Balkan Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasal Gelişmeler (İkdam, Sabah, Tanin, Tercüman-ı Hakikat) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Zeyrek, S. (2012). Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

EKLER

EK 1: Kalküta'da düzenlenen mitinginde alınan kararları gösteren gazete küpürü.

HR.SFR.3.00730.00044.002

⁶ BOA. HR. SFR.3... 730/44.

EK 2: “Balkan eşekleri ayaklanmış” açıklamalı gazete küpürü.

7

⁷ Eşek Gazetesi, 7 Ekim 1912, S. 18.

EK 3: Edirne'nin geri alınışını anlatan gazete küpürü. Güvercinin getirdiği mektupta “Edirne Türklerindir” ibaresi yer almaktadır.

8

⁸ Karagöz Gazetesi, 6 Ağustos 1913, S. 541.

ЕК 4: Kel Niyet Gazetesi'nin "Balkan Meselesine Dair" altıyazılı gazete küpürü.

9

ЕК 5: İdare-i Örfiye'nin ilanını gösteren belge.

⁹ Kel Niyet Gazetesi, 18 Ekim 1912, S. 20.

اراده سینه

روم ایلع و استانبول ولایتیدیم حیاطه سنجو را خدمت اراده عریفه اعدافه تنبیا و فشر

بر اراده سینه نک اجانه حرب و داخیه نظریه مدور در اسیر و اسیر

محمد علی

مدرع اعظم

شیخ اعظم

شوریه و هند رئیس

حرب ناظره

داخیه ناظره

علیه ناظره و تجارت و در داخیه ناظره و یک

خان ناظره

ناظره ناظره

جبهه ناظره

ماله ناظره

معارف ناظره

اوقاف و صنایع ناظره

پوشه و عتاف و در داخیه ناظره